

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/313325057>

18. VE 19. YÜZYILLARDA KARADENİZDE BİR KIYI KENTİ AKÇAKOCA (DÜZCE) (TEMETTUAT DEFTERLERİ VE VAKIFLAR)

Book · January 2008

CITATIONS

0

READS

1,861

1 author:

Zeynel Özlü

Gaziantep University

130 PUBLICATIONS 102 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Gaziantep kitchen in the second half of the 18th century [View project](#)

Bu araştırma Gaziantep Üniversitesi Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiş olan "19. Yüzyıl'da Osmanlı Devletinde Difteri Hastalığı ve Mücadele (s. 1-77)" adlı proje çerçevesinde hazırlanmıştır (Proje No: Fef. 10.04). [View project](#)

YEDİTEPE

XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda
Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti

Akçakoca

Zeynel Özlü

Akçakoca Kaymaklığı'nın Kültür Hizmetidir

XVIII. VE XIX. YÜZYILLARDA
KARADENİZ’DE BİR KIYI KENTİ:
AKÇAKOCA

YEDİTEPE YAYINEVİ®

Yeditepe Yayınevi: 73
İnceleme-Araştırma: 48

**XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Karadeniz’de Bir Kıyı Kenti:
AKÇAKOCA**

Yrd. Doç. Dr. Zeynel Özlü

Genel Yayın Yönetmeni:
Ersan Güngör

© Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 0107-34-007246

İç Düzen: Burhan Maden

Kapak: Sabahattin Kanaş

Baskı-Cilt: Şenyıldız
Gümüşsuyu Cad.
No: 3, K: 2 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 483 47 92

ISBN: 978-975-6480-847

1. Baskı: Ocak 2008

Yeditepe Yayınevi
Çatalçeşme Sk. No: 27/15
34410 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78

<http://www.yeditepeyayinevi.com>

e-mail: bilgi@yeditepeyayinevi.com

XVIII. VE XIX. YÜZYILLARDA
KARADENİZ'DE BİR KIYI KENTİ:
AKÇAKOCA

Yrd. Doç. Dr. Zeynel Özlü

Yrd. Doç. Dr. Zeynel Özlü

1974 yılında Gaziantep'te dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Gaziantep'te tamamladı. 1992 yılında girdiği Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nü 1996 Haziran ayında bitirdi. 1996 yılı Eylül'ünde Ankara ili Kızılcahamam İlçesine tarih öğretmeni olarak atandı. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Programına başladı. Şubat 1999' da "**Gaziantep' in 120 No'lu Şer'iyye Sicili -Transkripsiyon ve Değerlendirme**" konulu tezini bitirerek Yüksek Lisans (MA) diplomasını aldı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yeniçağ Tarihi) Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Mahmut Şakiroğlu nezaretinde "**Kassam Defterlerine Göre 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep**" adlı doktora tezini (PhD) tamamlayarak "Edebiyat Doktoru" unvanını aldı.

Eylül 1998 - Şubat 2003 tarihleri arasında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Düzce Meslek Yüksekokulu'nda Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Okutmanı unvanı ile çalıştı. 17 Şubat 2003'te, aynı okulda Yard. Doç. Dr. olarak öğretim üyeliğine atandı. Aynı birimde 3. 10. 2006'da İktisadi ve İdari Programlar Bölüm Başkanlığı'na atandı. Halen aynı okulda Yard. Doç. Dr. unvanı ile Bölüm Başkanlığı görevini yürütmekte olup, evli ve bir çocuk babasıdır.

“Bir çınar için toprak altındaki kökleri ne ise ve bu kökler kurudukça çınar nasıl kurumaya başlarsa –bir millet için de tarih odur. Tarihini bilen millet, kötü sağlam çınar gibidir. Zamanla eski âdet ve anânesini, yaşayış tarzını unutan, tarihini bilmeyen, ecdâdının neler yapmış olduğundan haberi olmayan bir millet, kendini ayakta tutan köklerinden bir kaçını krutmuş demektir. Tarih okuyarak onu sulamak lâzımdır.”

Kâzım Paşa

Tablolar Listesi

<i>Tablo 1: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1310 /1892-1893).....</i>	40
<i>Tablo 2: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1311/1893-1894)</i>	40
<i>Tablo 3: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1314/1896-1897)</i>	41
<i>Tablo 4: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personeli (1324/1906-1907)</i>	41
<i>Tablo 5: Akçakoca Belediye Reisi ve Diğer Personel (1310, 1311/ 1892-93/ 1893-94).....</i>	43
<i>Tablo 6: Akçakoca Belediye Reisi ve Diğer Personeli (1314/ 1896-1897)</i>	43
<i>Tablo 7: Kent Merkezinde Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri... ..</i>	46
<i>Tablo 8: Kırsal Alanda Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri.....</i>	48
<i>Tablo 9: Kent Merkezinde Görev Yapan İmam ve Hatipler (1844)</i>	53
<i>Tablo 10: Kırsal Alanda Görev Yapan İmam ve Hatipler (1844)</i>	78
<i>Tablo 11: Akçakoca'da Görev Yapan Zabtiyeler (1844)</i>	80
<i>Tablo 12: Akçakoca Kazası Dahilinde Bulunan Dîvânlar</i>	84
<i>Tablo 13: Temettuat Verilerine Göre Kent Merkezi Nüfusu</i>	91
<i>Tablo 14: Sâlnâmelere Göre Kent Merkezi Nüfusu</i>	92
<i>Tablo 15: Temettuat Verilerine Göre Kırsal Alanda Nüfus</i>	93
<i>Tablo 16: Sâlnâmelere Göre Kırsal Alanda Nüfus.....</i>	94
<i>Tablo 17: Kent Merkezinde Tespit Edilen Yetimler.....</i>	96
<i>Tablo 18: Kent Merkezinde Askerlik Vazifesini İcra Eden Kişiler ..</i>	98
<i>Tablo 19: Kırsal Alanda Tespit Edilen Yetimler.....</i>	100
<i>Tablo 20: Kırsal Alanda Askerlik Görevini Yapan Kişiler.....</i>	101
<i>Tablo 21: Akçakoca'da Hizmet Veren Hizmetkarlar.....</i>	104
<i>Tablo 22: Akçakoca'da Dilencilik Yapan Kişiler.....</i>	105
<i>Tablo 23: Kent Merkezinde Servet Dağılımı (Adet).....</i>	128

<i>Tablo 24: Kent Merkezinde Servet Miktarları (Kuruş).....</i>	129
<i>Tablo 25: Kent Merkezinde Yaşayan En Varlıklı Aileler ve Sülale Adları</i>	130
<i>Tablo 26: Kent Merkezinde Gelir Kaynaklarının Analizi (1260) ..</i>	133
<i>Tablo 27: Hâne Başına Gelir Dağılımı.....</i>	134
<i>Tablo 28: Mahallelerin Kendi İçinde Ortalama Gelir Seviyesi.....</i>	136
<i>Tablo 29: Kent Merkezi Genelinin Ortalama Gelir</i>	137
<i>Tablo 30: Zirâî Gelir Kaynaklarının Dağılımı</i>	139
<i>Tablo 31: Kent Merkezinde Ekili Alan Miktarı (1260/1261 Dönüm)</i>	139
<i>Tablo 32: Kent Merkezinde Hâne Başına Ekili Alan Miktarı (Dönüm)</i>	140
<i>Tablo 33: Kent Merkezindeki Mezru' Alanların Dönüm ve Yıllık Gelirleri (Dönüm/kuruş).....</i>	143
<i>Tablo 34: Kent Merkezindeki Dönümü Belli Olan.....</i>	147
<i>Tablo 35: Kent Merkezindeki Nadas Alanların (Gayri Mezru' Tarla) Büyüklüğü.....</i>	148
<i>Tablo 36: Hububattan Hâne Başına Elde Edilen.....</i>	150
<i>Tablo 37: Akçakoca Kent Merkezinde Yıllık Tahıl.....</i>	151
<i>Tablo 38: Kent Merkezinde Yıllık Buğday İhtiyacı</i>	152
<i>Tablo 39: Bahçelerden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş).....</i>	153
<i>Tablo 40: Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü (Dönüm).....</i>	154
<i>Tablo 41: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)</i>	155
<i>Tablo 42: Kestane Bahçelerinden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş)</i>	158
<i>Tablo 43: Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü</i>	159
<i>Tablo 44: Kestane Korularından Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)</i>	160
<i>Tablo 45: Akçakoca Kent Merkezinde Ekili</i>	161
<i>Tablo 46: Akçakoca Kent Merkezi Hububat Alanlarının, Çevre Kazalar İle Üretim Açısından Karşılaştırılması.....</i>	162
<i>Tablo 47: Akçakoca Kent Merkezinde Bulunan Hayvanların Sayısı (Adet).....</i>	164
<i>Tablo 48: Akçakoca Kent Merkezi'nde Bulunan Hayvanların Yıllık Hâsılatları (1260/Kuruş).....</i>	164

<i>Tablo 49: Akçakoca Kent Merkezi'nde Sağman Manda Sahipliği (Adet).....</i>	<i>167</i>
<i>Tablo 50: Akçakoca Kent Merkezi'nde Sağman İnek Sahipliği (Adet).....</i>	<i>167</i>
<i>Tablo 51: Akçakoca'da Tespit Edilen Mandıralar ve Yıllık Hasılları.....</i>	<i>169</i>
<i>Tablo 52: Akçakoca'da Mandıra Sahibi Olan Hâneler ve Mal Varlıkları.....</i>	<i>169</i>
<i>Tablo 53: Öküzün Çift Sürmede Kullanıldığı Arazi Miktarları (Dönüm).....</i>	<i>171</i>
<i>Tablo 54: Arıcılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası.....</i>	<i>174</i>
<i>Tablo 55: Kent Merkezinde Arıcılık Yapan Aileler.....</i>	<i>175</i>
<i>Tablo 56: Akçakoca Kırsalında Servet Dağılımı (Adet).....</i>	<i>177</i>
<i>Tablo 57: Akçakoca Kırsalında Servet Dağılımı (Kuruş).....</i>	<i>178</i>
<i>Tablo 58: Akçakoca Köylerinde Yaşayan En Varlıklı Aileler ve Sülale Adları.....</i>	<i>179</i>
<i>Tablo 59: Kırsal Alanlarda Gelir Kaynaklarının Analizi (1260).....</i>	<i>181</i>
<i>Tablo 60: Hâne Başına Gelir Dağılımı.....</i>	<i>182</i>
<i>Tablo 61: Köylerin Kendi İçerisinde Gelir Seviyesi.....</i>	<i>184</i>
<i>Tablo 62: Köylerin Genel Olarak Ortalama Gelir Seviyesi.....</i>	<i>185</i>
<i>Tablo 63: Kırsal Alanda Ekili Alan Miktarı (Dönüm /1260/1261).....</i>	<i>186</i>
<i>Tablo 64: Kırsal Alanda Ekili Alan Miktarı (Kuruş /1260/1261).....</i>	<i>187</i>
<i>Tablo 65: Kırsal Alanda Hâne Başına Ekili Alan.....</i>	<i>188</i>
<i>Tablo 66: Kırsal Alandaki Mezru' Alanların Dönüm ve Yıllık Gelirleri.....</i>	<i>191</i>
<i>Tablo 67: Kırsal Alandaki Dönümü Belli Olan Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü.....</i>	<i>192</i>
<i>Tablo 68: Kırsal Alandaki Nadas Alanların (Gayri Mezru' Tarla) Büyüklüğü.....</i>	<i>193</i>
<i>Tablo 69: Hububattan Hâne Başına Elde Edilen Gelir (Kuruş).....</i>	<i>194</i>
<i>Tablo 70: Akçakoca Kırsalında Yıllık Tahıl Üretimi (Kile Olarak).....</i>	<i>196</i>
<i>Tablo 71: Kırsal Alanda Yıllık Buğday İhtiyacı (Kile Olarak).....</i>	<i>197</i>
<i>Tablo 72: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Gelir (Kuruş).....</i>	<i>200</i>
<i>Tablo 73: Akçakoca Kırsalında Bulunan Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü (Dönüm).....</i>	<i>201</i>

<i>Tablo 74: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm).....</i>	<i>202</i>
<i>Tablo 75: Kestane Bahçelerinden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş).....</i>	<i>204</i>
<i>Tablo 76: Akçakoca Kırsalında Bulunan Kestane Korularının Büyüklüğü (Dönüm).....</i>	<i>205</i>
<i>Tablo 77: Kestane Korularından Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm).....</i>	<i>206</i>
<i>Tablo 78: Akçakoca Köylerinde Ekili Alanlarda Verimlilik Düzeyi (1260 / kuruş).....</i>	<i>207</i>
<i>Tablo 79: Akçakoca Kırsalının, Çevre Kazalar Kırsalı İle Verimlilik Açısından Karşılaştırılması (Kuruş).....</i>	<i>208</i>
<i>Tablo 80: Akçakoca Kırsalında Bulunan Hayvanların Sayısı (Adet).....</i>	<i>209</i>
<i>Tablo 81: Akçakoca Kırsalında Bulunan Hayvanların Yıllık Hâsılatları (1260 / Kuruş).....</i>	<i>210</i>
<i>Tablo 82: Akçakoca Kırsalında Sağman Manda Sahibi Hâneler (Adet).....</i>	<i>211</i>
<i>Tablo 83: Akçakoca Kırsalında Sağman İnek Sahibi Hâneler (Adet).....</i>	<i>212</i>
<i>Tablo 84: Öküzün Çift Sürmede Kullanıldığı Arazi Miktarı (Dönüm).....</i>	<i>214</i>
<i>Tablo 85: Kestane Koruları ve Öküz Karşılaştırması.....</i>	<i>214</i>
<i>Tablo 86: Arabacılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası.....</i>	<i>217</i>
<i>Tablo 87: Arıcılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası.....</i>	<i>218</i>
<i>Tablo 88: Kentsel Mekanda Yapılan Meslekler ve.....</i>	<i>223</i>
<i>Tablo 89: Kırsal Alanda Yapılan Meslekler ve.....</i>	<i>223</i>
<i>Tablo 90: Kent Merkezinde Dokumacılık Yapan Varlıklı Aileler.....</i>	<i>225</i>
<i>Tablo 91: Kent Merkezinde Dokuma ve Deri İş Kolu.....</i>	<i>225</i>
<i>Tablo 92: Kent Merkezinde Dokuma ve Deri İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet).....</i>	<i>226</i>
<i>Tablo 93: Kent Merkezinde Gıda İş Kolu.....</i>	<i>227</i>
<i>Tablo 94: Kent Merkezinde Gıda İş Kolu (Meslek.....</i>	<i>228</i>
<i>Tablo 95: Kırsal Alanda Gıda İş Kolu.....</i>	<i>228</i>
<i>Tablo 96: Kırsal Alanda Gıda İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet).....</i>	<i>229</i>
<i>Tablo 97: Kent Merkezinde Gıda İş İcra Eden Mekanlar.....</i>	<i>230</i>
<i>Tablo 98: Kent Merkezi'nde Bulunan Değirmenler ve Yıllık Gelirleri.....</i>	<i>232</i>

<i>Tablo 99: Kent Merkezinde Değirmencilik Yapan Aileler</i>	233
<i>Tablo 100: Kırsal Kesimde Bulunan Değirmenler ve Yıllık Gelirleri</i>	235
<i>Tablo 101: Kırsal Alanda Değirmencilik Yapan Aileler</i>	235
<i>Tablo 102: Mahalle Ölçeğinde Metalürji İş Kolu</i>	237
<i>Tablo 103: Kent Merkezinde Metalürji İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet)</i>	237
<i>Tablo 104: Mahalle Ölçeğinde Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları</i>	238
<i>Tablo 105: Kent Merkezinde Hizmet Sektörü ve</i>	239
<i>Tablo 106: Kırsal Alanda Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları</i>	242
<i>Tablo 107: Kırsal Alanda Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları (Meslek Çeşidi / Adet)</i>	242
<i>Tablo 108: Akçakoca'daki Büyük Gemilere Sahip Aileler ve Servetleri</i>	249
<i>Tablo 109: Akçakoca'da Kullanılan Kayık Türleri ve Yıllık Gelirleri</i>	250
<i>Tablo 110: Mülk Kayık ve Mağanaya Birlikte</i>	252
<i>Tablo 111: Yalnız Mülk Kayık Sahibi Aileler</i>	253
<i>Tablo 112: Yalnız Mülk Mavna Sahibi Aileler</i>	253
<i>Tablo 113: Akçakoca Kent Merkezindeki Gemiciler ve Servetleri</i> ..	256
<i>Tablo 114: Akçakoca Kırsalındaki Gemiciler ve Servetleri</i>	256
<i>Tablo 115: Akçakoca Kent Merkezindeki Mahrukâtçılar ve Servetleri</i>	259
<i>Tablo 116: Akçakoca Kırsalındaki Mahrukâtçılar ve Servetleri</i>	259
<i>Tablo 117: Akçakocaki Su Hızarı Sahibi Aileler ve Servetleri</i>	261
<i>Tablo 118: Akçakoca Dışında Hayatını Kazanan Aileler</i>	265
<i>Tablo 119: Kent Merkezinde Öşür Vergisinin Dağılımı</i>	269
<i>Tablo 120: Kent Merkezinde Öşür Ürün Bakımından Dağılımı (Kuruş)</i>	269
<i>Tablo 121: Kırsal Kesimde Öşür Vergisinin Dağılımı (Kuruş)</i>	270
<i>Tablo 122: Kırsal Alanda Öşür Ürün Bakımından Dağılımı (Kuruş)</i>	271
<i>Tablo 123: Kent Merkezinde Vergü-y-i Mahsûsa'nın Dağılımı</i>	273
<i>Tablo 124: Kırsal Alanda Vergü-y-i Mahsûsa'nın Dağılımı</i>	274
<i>Tablo 125: Kentsel Alanda Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Karşılaştırılması</i>	275
<i>Tablo 126: Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Karşılaştırılması</i>	277

<i>Tablo 127: Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Karşılaştırılması</i>	278
---	-----

İçindekiler

Tablolar Listesi	IX
TAKDİM	XXIII
ÖNSÖZ	XXVII
KISALTMALAR	XXXI
GİRİŞ	1
Anadolu Türk Kentinin Tarihsel Gelişimi	3
Birinci Bölüm	15
TEMETTUAAT DEFTERLERİ	15
A) TEMETTUAAT DEFTERLERİNİN İÇERİĞİ	17
B) AKÇAKOCA TEMETTUAAT DEFTERLERİ	23
a) Defteri Bulunan Yerleşim Birimleri.....	23
b) Akçakoca Temettuat Defterleri'nin Özellikleri.....	23
İkinci Bölüm	29
A) AKÇAKOCA'NIN İDARİ YAPISI	31
a) Âyan	33
b) Akçakoca Kaza Müdürlüğü	34
1. <i>Müdür</i>	35
1. 1. Akçakoca Kaza Müdürü	35
1. 2. Akçakoca Nahiye Müdürü.....	39
2. <i>Belediye Reisleri</i>	42
3. <i>Muhtarlar</i>	44
3.1. Akçakoca Kent Merkezinde Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri	44
3. 2. Akçakoca Kırşalında Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri	46

4. İmam-Hatip ve Müezzinler	48
4.1. Akçakoca Kent Merkezinde Görev Yapan İmam ve Hatipler.....	49
4.1.1. Yukarı Mahalle ve Kabaklı Köyü Camii.....	49
4.1.2. Hacı Mehmed Câmî-i Şerifi (Kızlar Ağası İskelesi Câmî-i Şerifi)	50
4.1.3. Cuhalıca İskelesi Câmî-i Şerifi (Cukalı-Çukalu Câmî-i Şerifi).....	51
4.1.4. Aşağı Mahalle Hacı Hüseyin Ağa Câmî-i Şerifi.....	53
4.1.5. Yundlar Mahallesi Câmî-i Şerifi.....	54
4.1.6. Yukarı Kerâmedîn Mahallesi Mescid-i Şerifi.....	54
4.1.7. Yalı Pazarı Camisi	54
4.1.8. Câmî-i Kebîr (Büyük Cami/ Çarşı Camisi) ..	55
4.1.9. Abdurrahman Ağa Câmî-i Şerifi.....	56
4.2. Akçakoca Kırşalında Görev Yapan İmam, Hatip ve Müezzinler	56
4.2.1. Karkın Köyü Camii-i Şerifi.....	56
4.2.2. Fakıllı Köyü Câmî-i Şerif-i	56
4.2.3. Tahirli Köyü Camii-i Şerifi	58
4.2.4. Eftuni Köyü Merâki' Câmî-i Şerifi.....	58
4.2.5. Akkaya Divânı Sultan Orhan Câmî-i Şerifi (Eftun-i Ulvî Sultan Orhan Câmî-i Şerifi /Eftun-i Ulvî Köyü Cami-i Şerifi)	59
4.2.6. Arabacılar Köyü Câmî-i Şerifi	61
4.2.7. Milân Deresi (Melen Ağız) Köyü Câmî-i Şerifi.....	62
4.2.8. Kazcuması Köyü Hacı Mehmed bin Ahmed Câmî-i Şerifi.....	62
4.2.9. Beyvirân Köyü Hacı İbrahim Câmî-i Şerifi ..	63
4.2.10. Beyvirân Köyü Sultan Orhan Zâviyesi	63
4.2.11. Dadalı Köyü Ahâli Câmî-i Şerifi	64
4.2.12. Yenice Hemşin Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfi	64
4.2.13. Karatavuk Köyü Câmî-i Şerifi	67
4.2.14. Gebekilise (Aktaş) Köyü Câmî-i Şerifi.....	67
4.2.15. Kıran Köyü (Esmahanım Köyü) Câmî-i Şerifi (Dilaver Câmî-i Şerifi)	67

4.2.16. Kızılca Kilise Köyü (Nazım Bey) Halil Efendi Cami-i Şerifi	68
4.2.17. Kiriş-i Kebir Dîvânı Câmî-i Şerifi	68
4.2.18. Kıran Dîvânı Osmanca Köyü Mezrası ve Dere Köyü Mezrası Vakfı	68
4.2.19. Depe Köyü (Tepeköy) Mescid-i Şerifi	69
4.2.20. Eski Câmî-i Şerifi	69
4.2.21. Kura Mezraası Vakfı.....	69
4.2.22. Kurukavak Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı	70
4.2.23. Kuruçşehir Dîvânı Bilâd-ı Kadı Mezrası ve Molla Fakı Mezraası Vakfı	70
4.2.24. Cuma Köyü Câmî-i Şerifi.....	71
4.2.25. Başeftun Köyü Mescid-i Şerifi ve Para Vakfı	71
4.2.26. Göçülüler (Göçülüler, Göçüller) Köyü Mescid-i Şerifi ve Sıbyan Mektebi Vakfı.....	72
4.2.27. Şipir (Çiçekpınarı) KöyüCâmî-i Şerifi ve Para Vakfı	75
4.2.28. Kurugöl KöyüCâmî-i Şerifi ve Para Vakfı... 76	
4.2.29. Bulatlı (Balatlı) KöyüCâmî-i Şerifi ve Para Vakfı	77
5. Tarikat Erkanı.....	78
6. Kaza Mukayyidi	79
7. Zabtiye Neferi	80

B) AKÇAKOCA' NIN SOSYAL DURUMU..... 81

1. Nüfus.....	84
1.1. Avârızhâne Kayıtlarına Göre Kent Nüfusu	85
1.2. Temettuat Kayıtlarına Göre Kent Merkezi Nüfusu	87
1.3. Sâlnâmelere Göre Kent Nüfusu	91
1.4. Temettuat Kayıtlarına Göre Kır Nüfusu	92
1.5. Sâlnâmelere Göre Kır Nüfusu	93
2. Nüfusun Niteliği.....	95
2.1. Kent Merkezinde Bulunan Yetimler.....	95
2.2. Kent Merkezinde İkamet Edip Askerlik Vazifesini Yapmakta Olanlar.....	96
2.3. Kırsal Alanda Bulunan Yetimler	99
2.4. Kırsal Alanda İkamet Edip Askerlik Vazifesini Yapmakta Olanlar.....	101
3. Eğitim Kurumları ve Mekteb-i Mürebbiye.....	102

4. Yevmiyeci (Amele) ve Hizmetkârlar.....	103
5. Sâiller (Dilenciler).....	104
6. Akçakoca'ya Gelen Göçmenler ve Göçmenlerin Yaşadığı Sorunlar	105
6.1. Vergi Muafiyeti Sorunu.....	106
6.2. Konaklama Sorunu	107
6.3. Maişet Sıkıntısı.....	109
7. Akçakoca Osmanlı Hazireleri: Akçakoca'da Ölüm Felsefesi	110
7.1. Mezar Taşlarında Girizgah	113
7.2. Fatiha, Mağfîret ve Bağışlanma İsteği Dile Getiren Mezar Taşları.....	113
7.3. Felekten ve Doktordan Yakınan Mezar Taşları	116
7.4. Anne Babaların Çocuklarına Duydukları Hislerle İlgili Mezar Taşları.....	119
7.5. Şehit Mezarları İle İlgili Mezar Taşları	121
7.6. Ad Soyad ve Ölüm Tarihlerinin Yazıldığı Mezar Taşları.....	123

C) AKÇAKOCA' NIN EKONOMİK DURUMU..... 127

a) Kent Merkezinin Ekonomik Durumu.....	127
1. Ailelerin Servetleri ve Gelir Kaynaklarının Analizi.....	127
1.1. Servet Dağılımı.....	127
1.2. Akçakoca Merkezinde Yaşayan Varlıklı Aileler	129
2. Gelir Kaynaklarının Analizi.....	132
2.1. Gelir Kaynaklarının Yıllık Analizi	132
2.2. Gelirin Hâne Başına Dağılımı	133
2.3. Mahalle ve Kent Ortalamasının Altında ve Üstünde Gelir Sahipleri veya Fakirlik- Zenginlik Olgusu	134
3. Ekili Toprakların Analizi	137
4. Hâne Başına Ekili Alan.....	140
5. Tahıl İşletmeciliği	140
5.1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat: Verimlilik	140
5.1.1. İcar Yolu ile İşletilen Araziler	142
5.1.2. Kolektif Olarak İşletilen Araziler	142
5.2. Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü	144
5.3. Nadas Alanlarının Büyüklüğü	148
5.4. Hâne Başına Yıllık Tahıl Üretimi.....	149
5.5. Kent Merkezinde Üretilen Tahılların Türü ve Miktarı (Öşür Oranlarına Göre).....	150

5. 6. Akçakoca Kent Merkezinde Yıllık Buğday İhtiyacı	151
6. <i>Bahçecilik</i>	152
6. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik	152
6. 2. Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü	153
6. 3. Hâne Başına Yıllık Sebze-Meyve Üretimi	154
7. <i>Kestane Koruları ve Kestane Üretimi</i>	155
7. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat: Verimlilik	155
7. 2. Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü	159
7. 3. Hâne Başına Yıllık Kestane Üretimi	159
8. <i>Ekili Alanlarda Yıllık Verimlilik Düzeyi</i>	160
9. <i>Hububat Alanlarının Çevre Kazalarla Karşılaştırılması</i>	161
10. <i>Hayvancılık</i>	162
10.1. Kent Merkezinde Bulunan Büyükbaş Hayvanlar ve Yıllık Gelirleri	162
10. 2. Kent Merkezinde Süt ve Süt Mâmulleri Üretimi...	165
10. 3. Mandıralar	167
10. 4. Kent Merkezinde Ekili Toprakların İşlenmesi ve Öküzün Fonksiyonu	170
10.5. Kent Merkezinde Ulaşım ve Taşıma Araçları	172
10. 6. Arıcılık ve Kestane Balı Üreticiliği	173
10.6. 1. Kent Merkezinde Arıcılık ve Yıllık Hasıla	173
10.6. 2. Kent Merkezinde Arıcılık Yapan Aileler....	175
b) Kırsal Alanda ekonomik Durum.....	175
1. <i>Ailelerin Servetleri ve Gelir Kaynaklarının Analizi</i>	176
1.1. Servet Dağılımı.....	176
1.2. Akçakoca Köylerinde Yaşayan Varlıklı Aileler	178
2. <i>Gelir Kaynaklarının Analizi</i>	180
2. 1. Gelir Kaynaklarının Yıllık Analizi	180
2. 2. Gelirin Hâne Başına Dağılımı	182
2. 3. Köy ve Köyler Gelir Ortalamasının Altında ve Üstünde Gelir Sahipleri	182
3. <i>Ekili Toprakların Analizi</i>	185
4. <i>Hâne Başına Ekili Alan</i>	187
5. <i>Tahıl İşletmeciliği</i>	188
5. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik	188
5.1.1. İcar Yolu ile İşletilen Araziler	189
5. 1. 2. Kolektif Olarak İşletilen Araziler	189
5.2. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü.....	191
5. 3. Nadas Alanlarının Büyüklüğü	192
5. 4. Hâne Başına Yıllık Tahıl Üretimi.....	194

5. 5. Kırsal Alanda Üretilen Tahılların Çeşidi ve Miktarı (Öşür Oranlarına Göre).....	195
5. 6. Akçakoca Kırsalında Yıllık Buğday İhtiyacı.....	196
5. 7. Akçakoca Kırsalında Mısır Üretimi.....	197
6. <i>Bahçecilik</i>	199
6.1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat: Verimlilik	199
6. 2. Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü	200
6.3. Hâne Başına Yıllık Sebze-Meyve Üretimi	201
7. <i>Kestane Koruları ve Kestane Üretimi</i>	202
7. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik	202
7. 2. Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü	204
7. 3. Hâne Başına Yıllık Kestane Üretimi	205
8. <i>Ekili Alanlarda Yıllık Verimlilik Düzeyi</i>	206
9. <i>Hububat Alanlarının Çevre Kazalarla Verimlilik Açısından Karşılaştırılması</i>	207
10. <i>Hayvancılık</i>	208
10.1. Kırsal Alanda Bulunan Büyükbaş Hayvanlar ve Yıllık Gelirleri	208
10.2. Kırsal Alanda Süt ve Süt Mâmulleri Üretimi	210
10.3. Kırsal Alanda Ekili Toprakların İşlenmesi ve Öküzün Fonksiyonu	212
10.4. Kırsal Alanda Ulaşım ve Taşıma Araçları	215
10. 5. Kırsal Alanda Kestane Balı Üretimi	217

D) KIR-KENT BAĞLAMINDA SANAYİİ VE MESLEKİ ÖRGÜTLENME

1. <i>Ekonomik Hayatın Örgütlenmesi ve Kır - Kent İlişkisi</i> ..	221
1.1. Dokuma ve Deri İş Kolu.....	223
1. 2. Gıda İş Kolu	226
1. 2. 1 Gıda İşi Yapılan Mekanlar.....	229
1. 2. 2. Kent Merkezinde Bulunan Asiyâb (Değirmenler).....	230
1.2.3. Kırsal Kesimde Bulunan Değirmenler.....	234
1. 3. Metalürji İş Kolu	236
1.4. Hizmet Sektörü ve Diğer Bazı İş Kolları.....	238
2. <i>Deniz Yolu Ticareti veya Gemicilik Mesleği</i>	245
2.1. Kayık Türleri ve Kullanım Alanları	245
2.2. Kayık İşletme Şekilleri / Mülk Sahipleri ve Çalışanları.....	250
2.3. Gemiciler ve Yıllık Kazançları.....	254
3. <i>Kereste ve Odun Sektörü</i>	257

3.1. İstanbul'un Kereste ve Odun İhtiyacının Karşılanması.....	257
3.2. Kerestenin Gemi Sektöründeki Yeri.....	257
3.3. Odun ve Kerestelerin Mâmul Hale Getirilmesi: Su Hızarları	260
4. Akçakoca Dışında (İstanbul'da) Meslek İcra Edenler (Gurbetçiler)	263
5. Vergiler	265
5. 1. Öşür	267
5.1.1. Kent Merkezinde Öşür Vergisinin Dağılımı ..	268
5.1.2. Kırsal Kesimde Öşür Vergisinin Dağılımı.....	269
5. 2. Vergü-y-i Mahsûsa	271
5. 2. 1. Kent Merkezinde Vergü-y-i Mahsûsa Dağılımı	272
5. 2. 2. Kırsal Alanda Vergü-y-i Mahsûsa Dağılımı	273
5. 3. Vergi Yüğü İçinde Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Birbirine Oranı	275
5. 3. 1. Kent Merkezinde Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Birbirine Oranı.....	275
5. 3. 2. Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-y-i Mahsûsa'nın Birbirine Oranı.....	276
5. 4. Vergi Yolsuzlukları ve Erbâb-ı Vukuf	277
SONUÇ.....	281
KAYNAKÇA	289
Arşiv Vesikaları.....	289
a) İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi	289
b) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA),	289
c) Salnameler	290
Diğer Kaynaklar	290
İndeks	305
EKLER.....	327
ÖRNEK TEMETTUAT KAYITLARI (FAKILLI DİVANI)	327
Fakıllı Dîvânı 'nda İkamet Eden Hânelerin Aile ve Kişi Adları.....	327

TAKDİM

Akçakoca'nın yakın tarihini değişik yönleriyle yansıtan Akçakoca'ya gönül vermiş hemşerilerimizin yapıtları çoğu kentte eşine rastlanmayan zenginlikte olmasına rağmen, Akçakoca zengin tarihi ve değişik medeniyetlere beşiklik etmiş tarihi yapısı itibariyle çok yönlü araştırılması gereken bir yerleşim yeridir.

Geçmişte Cenevizliler'in bir süre liman ve ticaret merkezi olarak hakimiyetleri altında tuttıkları Akçakoca'nın 18. ve 19. yüzyıllar Osmanlı dönemindeki sosyal, ekonomik ve ticari yapısını bu çalışmayla sizlere sunmaya çalıştık

"XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti AKÇAKOCA" adlı eserin en önemli özelliği şimdiye kadar Akçakoca tarihi ile ilgili yayımlanan yapıtlar içerisinde, konunun uzmanı bir tarihçi tarafından araştırılarak yazılan ilk bilimsel çalışma olmasıdır. Çalışma Düzce Üniversitesi Düzce Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ'ye yaptırılmıştır. Bu eser yazılırken araştırma ile ilgili masraftan kaçınılmamış ve Sayın Hoca'ya araştırma ile ilgili bütün imkânlar sunulmuştur. Araştırma için Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri ve İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan tüm vesikalar ile salnamelerin Akçakoca ile ilgili bölümleri taranmış bunun yanında ilgili geniş çaplı tarihi kaynaklardan istifade edilmiştir.

Akçakoca, tarihin her döneminde önemli bir yerleşim yeri olmuş ve kıyı kenti olmanın potansiyel gücünü iyi değerlendirebilmiştir. Akçakoca İç Anadolu ve çevre illerin deniz yoluyla İSTANBUL'a bağlantısının sağlandığı bir cazibe merkezi, liman şehri özelliğini ülkemizde kara ulaşımını nitelik kazandığı dönemlere kadar sürdürmüştür. Dolayısıyla ki Akçakoca'da gemi yapımı ve denizcilik önemli bir gelişme göstermiştir. "Akçakocalının karada erkek mezarı yoktur." sözü de Akçakocalının denize ve denizciliğe bağımlılığının ve yaşantısında denizin önemi ve rolünü en iyi ifade eder. Kırsal alanda yoğun olmayan tarımın yanında, hayvancılıkla uğraşıldığı süt üretiminin önemli bir geçim kaynağı olduğu buna karşın kentte de, geniş ormanlık alanların mevcudiyeti özellikle gemi yapımında kullanılan kestane ağaçlarının çokluğu ve vergiye tabi oluşu, kentin her tarafından akan dere ve akarsularından istifade edebilme açısından sudan teknolojik buluş olarak icat edilen su hızarları sayesinde keresteciliğin geliştiği ve İstanbul'un kereste ve yakacak odun ihtiyacının önemli bir bölümünün Akçakoca'dan karşılandığı,

Kestane Balı'nın Akçakoca'daki tarihinin eskiye dayandığı;

Kafkasya ve Doğu Karadeniz'den gelen nüfusun hareketlerinin yansıtıldığı,

Sultan Orhan Gazi adına bölgede 2 vakfın kurulduğu,

Dini boyutlu vakıfların özellikle de camii ve mescitlerin çokluğu , araştırma sonucu ortaya çıkan bazı hususlardır.

Akçakoca'da hayatta olan bazı ailelerin geçmişlerine ulaşabilecekleri, atalarının meslek ve sosyal statülerine de rehberlik eden soyağacı niteliğinde referans kitap

olma hüviyetinde de bulunan bu kitabın, Akçakoca'nın sosyal ekonomik ve ticari tarihini aydınlatarak Akçakocalıların geçmişine ışık tutacağını umuyor, Akçakoca'ya bu kültür hizmetini ciddi bir araştırma ve yoğun emek sonucu kazandıran Sayın Yrd. Doç. Dr.Zeynel ÖZLÜ'ye teşekkür eder, kitabın AKÇAKOCALI'lara hayırlı uğurlu olmasını dilerim.

Savaş TUNCER
Akçakoca Kaymakamı

ÖNSÖZ

Akçakoca kentini inceleyen araştırmamız, özellikle 19. yüzyıl arşiv koleksiyonlarının önemli parçalarından olan Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat defterleri ışığında Akçakoca kırsal ve kentsel alanlarını incelemektedir. Bu amaçla Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde tespit edilen özgün ve yazılı vesikalar ile sâlnâmeler dikkatle incelenmiştir.

19. yüzyılda vasat bir Karadeniz kıyı kenti niteliğini taşıyan Akçakoca, Osmanlı Devleti içerisindeki odun ve kereste üretim merkezlerinden ve İç Anadolu'nun deniz sahası ile başkent İstanbul'a açılan bir kapısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmamızda ilkönce kısa bir tarihçe verildikten sonra Akçakoca'nın idari yapısı ve bu yapıda görev alan kişiler ile bölgedeki vakıflar hakkında orijinal bilgiler verilmiştir. Akabinde avâriz, temettuat ve salname kayıtları ışığında Akçakoca merkez ve köylere ait demografik durum hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Daha sonra ise bölgenin ekonomik durumu kır - kent bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kentsel ve kırsal alanda bulunan zirâî alanlar, bahçecilik ve kestane yetiştiriciliği yapılan mekanlar ve nadas alanları tespit edilerek dönüm başına düşen yıllık hâsıla miktarı, işletmenin

türü (küçük-orta ve büyük), tarımsal faaliyetlerden ayrı düşünemeyeceğimiz hayvancılığın iktisâdî yapı içerisindeki rolü (süt endüstrisi, ulaşım ve taşıma teknolojisi vs.) gibi hususlar hâne ölçeğinde değerlendirilmiştir.

Hânelere ait servetler kendi içerisinde analiz edilerek kentsel ve kırsal ölçekte halkın varlık düzeyi belirlenmiş ve Akçakoca'nın kırsal ve kentsel düzeyde ekonomik profili ortaya konmuştur. Bu bağlamda kent ve kır ölçeğinde mesleki örgütlenmeler analiz edilerek değerlendirmeler yapılmıştır.

Son olarak Akçakoca'da halkın ödediği vergü-yi Mahsûsa ve öşür vergileri hem kır-kent bağlamında hem de kendi içinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Araştırma ile ilgili bulgular sonuç bölümünde ayrıca analiz edilmiştir.

Metinde geçen anahtar kavramlar tespit edilerek indeks oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında Akçakoca Kaymakamlığı'nın sağladığı destek önemli bir yer tutmaktadır. Bu hususta özellikle Akçakoca Kaymakamı Sayın Savaş Tuncer'in katkısı büyüktür. Ayrıca Akçakoca Kaymakamlığı'nın ilgili birimleri ve sorumlularının da yardımları önemli olmuştur. Fotoğrafların çekimi sırasındaki katkılarından dolayı Kenan Bey'e teşekkür ederim. Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mustafa Alkan'a, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki bazı vesikaların elde edilmesinde gösterdiği yardımlardan dolayı Vakıflar Genel Müdürlüğü personeline teşekkür ederim.

Eserin hazırlanmasında en büyük destek şüphesiz ailemden geldi Hazırlık ve yazım aşamasında ailemin gösterdiği fedakarlık her türlü takdirin üzerindedir.

Bu çalışmamızın bölgesel anlamda Akçakoca'nın olduğu kadar, Osmanlı sosyal ve ekonomi tarihine de küçük bir katkı sağlamasını ümit ederim.

Yrd. Doç. Dr. Zeynel ÖZLÜ

KISALTMALAR

Agb	: adı geçen bildiri
Age	: adı geçen eser
Agm	: adı geçen makale
Agt	: adı geçen tez
A.MKT. UM.	: Sadâret Mektubî Kalemî Umum Vilayet
Bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
DH. MKT.	: Dahiliye Mektubi Kalemî
DH. MUI,	: Dahiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umumiye Kalemî
DH. UMVM,	: Dahiliye Nezareti Umum Vilâyat Müdüriyeti
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
HR, MKT,	: Hariciye Mektubî Kalemî
İ. DH.	: İrade Dahiliye
İÜİFM	: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
s.	: sayfa
ss.	: sayfaları arası
S.	: Sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

GİRİŞ

Bu çalışma Batı Karadeniz Bölgesi'nin mütevazı bir kıyı kenti olan ve tarihte Akçaşehir, Akçaşar gibi isimlerle adlandırılan Akçakoca'nın "Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat defterleri" ile sâlnâmeler, esas defterleri (şahsiyet kayıtları)¹ ve hurûfat kayıtları² ve vakfiyeler ışığında

¹ Esas defterleri, Hicrî 1300 (M. 1882) tarihinden sonra tutulmaya başlanmıştır. Bunlar, vakıfların şahsiyet kayıtları ile görevlilerin tayin, terfi ve tedâvül işlemlerini içertmektedir. Bu defterlere "Yeni Şahsiyet Defterleri" de denilmekte olup, 136 adettir. Esas defterleri şu serilerden meydana gelmektedir: 1) Muhtelif Şahıslara Ait Esaslar: Tekke ve zâviye, nükûd ve avânız vakıfları, kürsî şeyhleri ve muhtelif şahıslara ait esaslar kayıtlıdır. 2) Der-Saadet Esasları (Nu: 1-28): Ayasofya, Fatih ve Süleymaniye gibi büyük külliyele- rin esasları başta olmak üzere, padişah ve sultan vakıflarının esasları ve ordu imamlarına ait esaslar kayıtlıdır. 3) Anadolu Esasları: Vilâyet esasına göre tutulmuştur. Meselâ, Konya (7 adet) ve Bursa (11 adet) esasları gibi. Bazı vilâyetlerin esasları -Adana, Trablusgarb ve Şam gibi- karışık tutulmuştur. 4) Haremeyn Esasları: Mekke ve Medine vazâyif, memûrîn, ferâşet, maâşât ve Duâğû Esas Defterleri (nu: 840-863) bulunmaktadır. Esas Defterleri, H.1300 (M. 1882)'den önce tutulan atık şahsiyet kayıtlarının aktarılması ve Evkaf-ı Hümayûn Nezâreti'nce tescil edilen ve her türlü kaydın tutulduğu vakıf kayıtlarından oluşmaktadır. Bu kayıtların ekseriyetinde olmasa bile -kimilerinde sadece vakfın ismi geçmektedir- Bir şahsiyet kaydında; şahsiyet kaydının numarası, vazife türü, hizmet mahalli, vazifenin niteliği, görevlinin adı, görev tevcih tarihi, vakfın ismiyle hayrât ve akarâtın mahâl ve mevki, vâkıfın şartı, buralara tayin ve terfi olan görevliler ve ücretleri, vakfın mahiyeti (mülhâk veya mazbût), intifâ hakkı ve nihâyet vakfiyenin kayıt tarihi ile özet vakfiye bilgilerini (vukûât) bulmak müm-

da kentsel durumunu betimlemeyi amaçlamaktadır. Betimlemede ağırlık noktası kitabın tamamına da hakim durumda olan temettuat kayıtları doğrultusunda Tanzimat dönemi Akçakoca'sı olmuştur. Bu dönemde 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı genel nüfus kıtlığı sorunu, Akçakoca'da da karşımıza çıkmaktadır.

Kentteki ekonomik ve idari ilişkilerin gerçek özelliklerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi güç olmakla birlikte, Em-

kündür. Mustafa Alkan, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtları Arşivi", *Vakıflar Dergisi*, S. 30, Ankara, 2007, s. 8.

² Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıf Kayıtları Arşivi'nde (VGMA) "hurûfat" adıyla tasnif edilmiş 206 adet defter vardır. "Ruznamçe Defterleri" de denilen Hurûfat Defterleri (HD), vakıflardaki günlük tayin ve terfi işlemlerinin kaydedildiği defterlerdir. Bu defterlerin, dönemin kaza idarî yapısına göre kazaskerlik dairesi tarafından tutulduğu sanılmaktadır. Kazaların isimleri Arap harflerinin alfabetik sırasına göre dizilmiş, vakıf işlemleri de ilgili kazanın adının altına işlem tarihi sırasına göre yazılmıştır. Defterler "hurûfat" adını bu alfabetik sıradan almıştır. Vakıfların günlük her türlü görev tevcihâtının (tayinleri) tutulduğu Hurûfat defterleri atık ve cedîd olmak üzere iki seri halinde bulunmaktadır. Atık kayıtlar Hicrî 1086- 1103 (1675- 1691) tarihleri arasındaki tevcihatı, cedîdler ise Hicrî 1102- 1258 (1690- 1840) tarihleri arasındaki tevcihâtı içermektedir.² Bu seri içinde kayıtlı olmakla birlikte "İstanbul Rumeli Elij" (H. 995/ M. 1586) ve "İstanbul ve Rumeli Mahlât Hurûfat" (H. 999/ M.1590) isimli iki defter daha vardır. Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde bulunan bu iki defter diğer defterlerden yüz yıl daha eski tarihlidir. Bu iki defterin kayıt tarzı ile 1690'lı yıllardan sonra tutulup bir seri hâline gelen defterlerin kayıt tarzlarının aynı oluşuna bakılırsa 1590'lı yıllarda tutulan bu defterlerin iki adetten ibaret olmadığı kanısına varılabilir. Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde bulunan defterlere göre hurûfatlar, ancak 1690'lı yıllardan itibaren seri hâline gelmiştir. Bunlar: 1) Anadolu Hurûfat; Birinci Seri (530- 569); İkinci Seri (1055- 1160). 2) Rumeli Hurûfat (1161- 1218); İstanbul Rumeli (1197, 1219- 1223). Mustafa Alkan, Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfat Defterleri: Adana Örneği, XV. *Türk Tarihi Kongresi, Bildiriler* (Baskıda), Ankara 2006, s. 1-3

lak ve Arazi ve Hayvânât ve Temettuat defterleri'nin ağırlık olarak vergi mükellefi nüfusunu kapsamaması ve bu nüfusun vergiye tabi bütün gayrimenkullerini ayrıntılı olarak vermesi özellikle Tanzimat dönemi Akçakoca-sı'nın ekonomik profilini çizmemizde yardımcı olacağı anlaşılmaktadır.

Anadolu Türk Kentinin Tarihsel Gelişimi

İnsan mekan ilişkisi tarihçilerin üzerine yeterince eğilmediği sorunlardan birisidir. Oysa tarihin nesnesi mekanda yaşayan insandır. Böyle olmasına karşın tarihçilikte "olay" çoğu kez insan ve mekan ilişkisini geri planda tutmuştur. Bununla beraber insan-mekan ilişkisi sayısal verilerle³ denetlenebildiği ölçüde sağlıklı temellere oturabilir.

Kent tarihleri bölgedeki büyüme ve gelişmenin düzeyini göstermesi açısından büyük önem arz eden alanlardan birisidir.⁴

Kent tarihi yazılırken kentin coğrafyası (kentin nerede bulunduğu, semt ve mahalleleri, sokakları, çarşıları vs.), iktisâdî durumu (sanayi, ticaret ve tarımsal yönü), siyasal durumu, kültürel kimliği, toplumsal yapısı (kentteki nüfus hareketleri, kentteki sınıflar, bu sınıfların muhtelif özellikleri) ve kent-devletlerde çok belirgin olan kentin tüzel kişiliği, ya da kentlilerin birlikte davranma yeteneğinin dikkatle ele alınması gerekir.⁵Bu bağlamda

³ Araştırma kapsamındaki temettuat defterlerinin sayısal veriler içermesi bize Akçakoca tarihi konusunda avantaj sağlamaktadır.

⁴ Mübeccel Kıray, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 32.

⁵ Sina Akşin, "Kent Tarihinde Yaklaşım", ss. 8-11, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 8, 9, 10.

devletin temel örgütlenme birimi olan kazaların ve bunların alt birimlerinin ekonomik ve sosyal özelliklerinin ortaya konması, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir kesiminin ekonomik ve sosyal yapısı hakkında önemli veriler ortaya koyacaktır.⁶

Orijin olarak eski Türk - İslam kentlerinin niteliklerini tevârüs eden bu birimler, fiziki tekâmül, ekonomik ve sosyal teşekküller açısından birbirleriyle ortak niteliklere sahiptir. Özellikle kale, cami, imaret, han, hamam, mescit, mahalle ve pazaryerleri, ticaret ve iş hayatı, çeşitli sanat dalları bu ortak özelliklerin belli başlılarıdır.⁷

Bunlar içerisinde özellikle ekonomik yaşamla ilgili olanlar nerede ve hangi zamanda olursa olsun, yalnız mal ve eşya yığınlarının bir araya gelişinden ibaret bir madde dünyası olarak düşünülmemeli ve bütün bu yığınların altında ve gerisinde kendine özgü tavır ve davranışları ile insan gerçeği olduğu unutulmamalıdır.⁸

Bu bağlamda Anadolu Türk kentlerindeki tarihsel gelişim ve Avrupa kentleri ile karşılaştırılması şu şekilde açıklanabilir:

Türkler'in şehir kavramları ile ilgili ilk bilgiler VIII. yüzyıldan daha geriye gitmemektedir. Şehir kelimesi karşılığında eski Türkler (Göktürkler ve Uygurlar) "balık" veya "balğ" ifadesini, Karahanlı ve Oğuz Türkleri

⁶ Tevfik Güran, "On dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri, *İÜİF, Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan Özel Sayısı*, İstanbul 1985, s. 302.

⁷ Feridun M. Emecen, " XVI. Asır'da Manisa Esnafına Dâir Bazı Mülahazalar ", *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, 13- 15 Eylül 1985, Kırşehir, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı yayınları* : 1, ss. 203- 210, İstanbul, 1986, s. 203.

⁸ Sabri F. Ülgener, *Zihniyet Aydınlar Ve İzmler, - Denemeler ve Araştırmalar - Mayaş Yayınları, Ankara, 1983, s. 15.*

ise XI. yüzyılda balık kelimesi yerine kend (kent)⁹ sözü-nü kullanmışlardır.¹⁰X. yüzyılın ilk yarısında Oğuzlar'ın, Karluklar'ın, Kalaçlar'ın, Edzgişler'in, Kırgız ve Dokuz Oğuzlar'ın şehirleri bulunmaktaydı.Uygur ülkesinde on yedi şehrin bulunduğu belirtilmektedir.XII. yüzyılda Doğu Türkistan'daki Koçu'dan Aşağı Seyhun'daki Yeni Kend'e kadar uzanan alanda hem yeni kurulan şehirlerin hem de daha önceden var olan şehirlerin sayısı oldukça fazladır. Yerleşik hayata geçildikçe şehirleşme olayı daha da artmıştır. Mesela X. yüzyılın ortalarında Oğuzlar'ın belli başlı üç şehri var iken, XIII. yüzyılda bu sayı on dörde yükselmiştir. Şehirleşme olayı Moğol istilası ile birlikte yavaşlama trendine girmiştir.¹¹

Eski kentlerin temel biçimleri burada yaşayanların gereksinimlerinden ortaya çıkmıştır. İklim hem insan hem de hayatın belirlenmesinde etkili bir rol oynamıştır. Serbest ve organik bir dokuya sahip eski Türk kenti ritmik bir düzen içindedir. Dolayısıyla eski kentlerin bu biçimlerini bir rastlantı olarak görmemek gerekir.¹²

Osmanlı Devleti'nde bir kentin nasıl tanımlanabileceği ve hangi yerleşim yerlerinin kent sayılacağı konusunda bilim adamları arasında bir mutabakat bulunmamaktadır. Ankara, Bursa, Selanik, Filibe, Yenişehir-i

⁹ Kent ve şehir kavramlarının her ikisi de Türkçe olmayıp Farsçadır. Hatta Azerbaycan'da kent köyün karşılığı olarak kullanılmaktadır. Mete Tunçay, "Şehir Tarihlerine İlişkin Kavram ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Saptamalar", s. 24-26, *Sempozyum / Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 24.

¹⁰ Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No : 11, İstanbul, 1984, s. 1-2.

¹¹ Eyüp G. İsbir, *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara, 1986, s. 25-26.

¹² Kemal Ahmed Arû, *Türk Kenti, Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 11-12.

Fenar ve Karahisar-ı Sahib'in birer kent olduğu şüphe götürmez. Ancak Tekfurdağı, Bor veya Anadolu gibi yerler söz konusu olunca onları kent sayıp saymamak konusunda tereddütler ortaya çıkabilmektedir. Bununla beraber 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinin¹³ verilerinden hareket eden bazı incelemeler, sayısal birer sınır koyup onun üstünü kentsel, altını kırsal yerleşim saymaktadır.

Surayıya Faroqhi bu kıstasa bir çarşının mevcudiyeti gibi bazı ek kıstaslar da koymuştur. Cengiz Orhonlu ise kasaba ve kent arasında bir ayırım yaparak kasabaların üretim hayatı farklı dağ ve ova köyleri arasında bir pazar ve mübadele merkezi olduğunu, kentlerin ise nüfusun tarımdan çok ticaret ve muhtelif zanaatlarla uğraştığı, kadı ve subaşı gibi idari mercilerin mevcut olduğu bir yerleşim birimi olduğunu kabul etmektedir. Osmanlı kentinin sosyal ve idari yapısında anahtar mevkide bulunan ve hem devletin temsilcisi hem de şeriatın bölge-

¹³ Bu defterler nüfus yapısı, vergi düzeni, yer adları, sosyal ve ekonomik hayatın araştırılması açısından oldukça zengin bir malzeme içerir. Mufassal ve icmal defteri olmak üzere ikiye ayrılır. Mufassal Defter her köyün reayası ve öşrü ve resmi ve muhtelif mahsulünün yazıldığı defterdir. İcmal defterinde ise reaya adları yazılmamakta, nüfus ve vergi hasılı birer kalemde gösterilmekte, tımar, zeamet ve hasırların gruplandırılması yoluna gidilmektedir. Kural olarak her mufassal defterin bir icmalinin mutlaka bulunması gerekir. 16. yüzyıl defterlerinde pek görülmeyen, şehirde oturanların mesleklerinin kişi adlarının altına yazılması geleneği 15. yüzyıla ait tapu defterlerinde pek mevcut gözükmemektedir. Zeki Arıkan, "Tapu Tahrir Defterlerinin Kent Tarihi Kaynağı Olarak Önemi", ss. 116-119, *Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 116-117.

deki uygulayıcısı olan kadı Orta Avrupa kentlerinde bulunmamaktadır.¹⁴

Osmanlı Devleti'nin onyedinci yüzyıl başından on dokuzuncu yüzyıla kadarki döneminde toplumun statik yapısı nedeniyle şehirlerin mekansal yapılarında da oldukça statik bir manzara göze çarpmaktadır. Gerçekten de 14., 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerine paralel olarak, yeni mahalleler kurulması yoluyla hızla genişleyen şehir mekanları 17. yüzyılın başlarında ulaştığı sınırları 19. yüzyılın sonlarına kadar korumuştur. 19. yüzyıl sonlarında ise Anadolu'daki şehirlerin mekansal yapısındaki gelişme, daha çok demiryolu, yeni ticaret merkezlerinin kurulması, idari merkez olma, askerî kışla gibi yeni çekim noktaları nedeniyle ortaya çıkmıştır.¹⁵ Avrupa'nın 19. yüzyılda kentlerde gerçekleştirdiği aşama ve ondan önce var olan anıtsal kent geleneği bizde bulunmamaktadır.¹⁶

Osmanlı'daki bu kent olgusuna karşın Orta Avrupa'da kent, antik çağın sonundan beri ayrı hukukun uygulandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Erken ortaçağda genellikle feodal toprak beylerinin ve kilisenin kontrolünde bulunan kent, 11. ve 12. yüzyıllarda iktidarın sorgulanmaya başladığı, bireyin ve kentin hürriyeti uğruna mücadele verdiği bir alan olmuştur. Bu mücadele neticesinde birçok kent büyük çapta özerklik kazan-

¹⁴ Christoph K. Neumann, "18. Yüzyıl Osmanlı Taşra Kentlerini Kent Yapan Unsurlar Hakkında Bazı Spekülasyonlar", ss. 86-93, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 86-90.

¹⁵ Eyüp G. İsbir, *a. g. e. s. 27*.

¹⁶ Doğan Kuban, *Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 52.

mıştır. Öyleki kent kendi müesseselerine sahip, kendi kendini ifade edebilen, bunu mimari olarak gösterebilen aynı zamanda siyasi ve iktisadî olarak erken modern teritoryal devletin yükünü göğüsleyen bir yapıya kavuşmuştur.¹⁷

Kentlerin gerçekten özerk oldukları dönem ise geç orta ve erken modern çağlar olarak niteleyebileceğimiz aşağı yukarı 12. ile 16. yüzyıllar arasını kapsayan dönemdir. Henri Pirenne ve Max Weber'in üzerinde durdukları bu dönemin en önemli özelliği kentlerin politik özerkliğidir. Merkezi otoritelerin varlığına rağmen, bu dönemde, Avrupa kentleri bir kentlilik bilinci içerisinde kendi kendilerini idare etmişlerdir. Çeşitli örgütlenmeler kentin yönetim mekanizmasını oluşturmuş, iktisadî ilişkiler ağırlıklı olarak piyasa mantığına uygun olarak gelişmiştir. Birikimin kaynağı ekonomi olup, siyasi rant veya idari mekanizmanın şişkinliği değildir.

17. yüzyıldan itibaren kentler gelişen merkezi devletlere tabi olmaya başlamıştır. Kentlilik bilinci yerine ulusal bilinç ortaya çıkmış ve egemen güçler insanlara daha büyük birimlerin parçası olduklarını muhtelif şekillerde hatırlatmışlardır.¹⁸ Mesela Osmanlı'da da teritoryal güç (İstanbul'daki merkezi güç) 18. yüzyılın ikinci yarısında mali konularda taşraya -vergi, asker toplama gibi konularda- baskılar yaparak, Osmanlı kentlerinde muhtelif sıkıntılara neden olmuş hatta Sultan'ın fermanı ile Ergani, Maden, Keban ve Gümüşhacıköy gibi maden kentleri dahi kurulmuştur.¹⁹ 19. yüzyıla kadar süren bu durum,

¹⁷ Christoph K. Neumann, *a.g.b.*, s. 86-90.

¹⁸ Çağlar Keyder, "Kent Tarihi Nasıl Dönemlenmeli", ss. 12-15, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 13-14.

¹⁹ Christoph K. Neumann, *a.g.b.* s. 86-90.

kentlerin iktisâdî konumlarını yitirmesi anlamında düşünülmemelidir. Bu dönemde iktisâdî mantık yerine siyasi bir mantık ikame edilmiş gözükmektedir.

19. yüzyılda kentler yeniden görelî bir özerklik kazanmıştır. Bunun nedeni sanayileşme ile beraber, iktisâdî faaliyetin ağırlığının kentlere kayması ve İngiltere'nin güdümünde serbest ticareti temel alan bir dünya ekonomisinin bütün devletlere dayatılmasıdır. Yeni oluşan veya ivme kazanan liman kentleri siyasi veya idari mantıkla değil, salt pazar mantığı ile bu duruma gelmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde başta İzmir olmak üzere Beyrut, İskenderiye ve Trabzon gibi liman kentlerinde belirtilen bu kentlilik nüvelerini gözlemek mümkündür. Bu durumda 19. yüzyılda merkezi otoritelere karşı bir kentlilik bilinci ve kentlerin özerklik arayışının tekrar gündeme gelmiş olduğunu söyleyebiliriz.²⁰ Burada unutulmaması gereken nokta, bazı yazarlarımız kabul etmese de kentlilik bilincinin benzer şekilde Osmanlı Devleti'nde de var olduğudur.²¹

Osmanlı'da kentleşme olgusu ile ilgili bir diğer görüş 16. yüzyıl başı ile 19. yüzyıl başı arasında geçen üçyüzyıl içinde Osmanlı döneminde kent kimliğinden ziyade mahalle kimliğinin geliştiğine ilişkin olduğudur. Nitekim bu dönemde kent nüfusu sabit kalmasına karşın mahalle ölçeğinde yapısal bir değişim görülmüştür. Bu model aynı dönem Avrupa kentlerinden oldukça farklıdır. Avrupa'da kentin surlarla çevrili yerleşim alanında, aldığı göç nedeniyle, yoğunluk hızla artmış dolayısıyla

²⁰ Çağlar Keyder, *a.g.b.* s. 13-14.

²¹ Tuncer Baykara, "Eski Şehir Tarihlerinin Işığında Günümüz Kent Tarihi Yazımı", ss. 122-125, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 124.

kentteki yapıların kat sayısı sürekli artış kaydetmiş 4 hatta 5 katlı yapılar ortaya çıkmıştır. Avrupa kenti bu dönemde yatay olarak da hızlı bir büyüme trendine girmiştir. Sanayi devrimini kapsayan 1750-1850 yılları arasında kent yakınındaki köyler kentin bir parçası haline gelmiştir.²² Marshall Berman, Modernizmin ansiklopedisi olarak tanımladığı eserinde özellikle 19. Yüzyıl Avrupası'nı bize bu değişim ve yenileme güdüsünün caddelere, sokaklara, meydanlara, eylemlere yansıdığı bir dönem olduğunu bildirir.²³

Eski Türk kentlerinde ise iskan birimi olan mahalle, 20. yüzyılın başlarına kadar hep aynı düzen prensiplerini korumuş ve Osmanlılar'a ait sosyal düzenin verilerine esas olmuştur. Her mahalle belirli bir sosyal çerçeve içerisinde mahalle sakinlerine düzenli bir yaşam biçimi sunmuştur. Mahallenin merkezini bir cami, dükkanlar, kahvehâneler, medrese, imaret gibi yapılar belirlemiştir. Mahallenin sakinleri çeşitli meslek ve sınıflara ait mozaik bir yapı sergilemiştir.

Tanzimat öncesi kent hizmetleri kentte yaşayanlar tarafından sağlanırken, Tanzimatla beraber toplumun sosyal yapısında birer değişiklik meydana gelmiş ve iskan birimlerindeki eski mahalle düzeni yerine, mahalleyi idare edecek yapay resmi kuruluşlar getirilmiş ve böyle-

²² Osmanlı şehri ile ilgili yorum Ankara şehri baz alınarak yapılmıştır. Sevgi Aktüre, "Tarih İçinde Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemelerine İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler", ss. 46-51, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 49.

²³ Marshall Berman, moderniteyi, modern sanat ve düşünüşün, kendini biteviye eleştirme ve yenileme kapasitesi olan bir düşünüş olarak tanımlar. Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İletişim Yay., Çev: Ümit Altuğ, Bülent Peker, 2. Baskı, İstanbul, 1999, s. 18.

ce, alışılmış dengeli, toplumsal düzen ortadan kalkmıştır.²⁴

Tarihte kent ile ilgili tartışılan bir diğer paradigma İslam kenti var mıdır meselesidir. Lapidus Memluk dönemi Suriye şehirleri üzerinde yaptığı çalışmada "İslam'da bir şehir organizasyonu, bir şehir planı, bir ground plan fikri yoktur; İslam şehir topluluğu, muhtelif cemaatlerin, kabilelerin birbiri üzerine yığılmasıyla meydana gelmiş amorf, kaotik bir topluluktur ve bu nedenle bir organizasyonu yoktur, der. Bu fikir Max Weber'in şehir tanımıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim Weber de Batı'da kentin bir şehir komünü, bir municipalite veya kendine özgü bir teşkilata sahip olduğunu oysa bu teşkilatın İslam'da olmadığını ileri sürer. Weber'in bu fikrine tabi olarak Lapidus ve Bairoch gibi ondan sonra gelenler de benzer olguları savunmuşlardır. Hakikaten de İslam şehri planlarına bakıldığı zaman karınca yuvası görüntüsü veren, çıkmaz sokakların çok olduğu plan ve organizasyonun olmadığı, kaotik görüntülü bir şehir görülür. Bununla beraber İslam şehrinde Paris, Londra, Cenevre gibi Avrupa kentlerinin özelliklerini aramak büyük hatadır. Çünkü İslam şehrinin kendine özgü nitelikleri söz konusudur ve bu nitelikleri kendi kaynaklarımızdan hareket ederek tasvir etmek daha gerçekçi olacaktır. Mesela İslam şehrinde bir kadı vardır ki, şehirde hem şeriatın temsilcisi hem de belediye başkanı gibi hareket eder. Kaotik şehir iddiasına gelince Alman bilim adamı Wirth'in şu görüşü anılmaya değer: Osmanlı şehri iki sektörden oluşur. Birinci sektör pazaryeridir. Pazaryerinde bedesten, çarşı tamamen planlı bir şekilde yapıl-

²⁴ Kemal Ahmed Arû, *a.g.e.* s. 12, 13.

mıştır. Diğeri ise şehrin kaotik olduğu iddia edilen kısmı olan mahallelerdir. Ancak bunun nedenini Osmanlı Devleti'nin, şehrin mahalle kısmına pek karışmamasın da aramak gerekir. Osmanlı, Yahudi, Rum ve Müslüman cemaatlerin kendine özgü bir hayat sergilemesine izin vermiştir. Böylelikle, mahallede, cemaatler, kendine göre dini prensiplerin rol oynadığı, gelişigüzel bir şehir yaratmıştır ve bu şehir sektörü gerçekten kaotiktir. Bunun nedenini İslam'da mahremiyet prensibi ile açıklamak gerekir. Bir takım İslami prensipleri bilmeden İslam şehri hakkında yargıda bulunmak doğru değildir.²⁵ Bununla beraber bazı bilim adamlarımız şehrin mahallelerinin kaotik yapıda olduğu iddiasını da sorgulamak gerektiğini düşünmektedir. Nitekim Özer Ergenç, 16. ve 17. yüzyıllarda mahallede konutları birbirine bağlayan ve tarîk-i âm olarak adlandırılan özel bir yol ve yine mahalleyi şehrin merkezine ya da diğer mahallelere bağlayan tarîk-i has olarak adlandırılan bir başka yoldan bahsederek, bu yolların açık tutulması için bir sorumlunun bulunduğunu ve beytü'l-malidi veya beytü'l-macidi denilen bir görevlinin de bu konular da bir gözetim gerçekleştirdiğini ve bu alanda çok sayıda tartışmanın dava konusu olarak mahkemelere yansıdığına dikkat çeker.²⁶ 18. yüzyıl sicilleri de aynı olguyu desteklemektedir.

Bu bağlamda kentin fiziki yapısının, insan hayatının her safhasında, insan davranışını şekillendirdiği ve yön verdiğinin tartışmasız bir gerçek olduğu görülecektir. Akçakoca'nın da bu gerçekten payını aldığı muhakkaktır. Fiziki

²⁵ Halil İnalcık, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 105, 106, 107.

²⁶ Özer Ergenç, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 156.

yapının insan davranışına etkisi açısından duruma bakıldığında Akçakoca ile ilgili iki soru karşımıza çıkmaktadır. Biri kişilerin ne tür işle uğraş verdiği diğeri ise kentin fiziki durumunun sunduğu doğal iktisâdî yapıdır. Bu bağlamda Akçakoca kentinde iktisâdî durum nasıldır? Kent zirâî bir kent midir? Yoksa sanayi veya ticari nitelikleriyle öne çıkan bir kent midir ?²⁷

²⁷ Sivas örneği için bakınız: Muhiddin Tuş, “ XIX. Asır Ortalarına Doğru Sivas’ ın İktisadi Yapısı”, *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Kültür Basım ve Yayım, ss. 275- 284, Elazığ, 1996, s. 275-276.

Birinci Bölüm
TEMETTUAT DEFTERLERİ

A) TEMETTUAT DEFTERLERİNİN İÇERİĞİ

Osmanlı Devleti'nin nevi şahsına münhasır sosyo-ekonomik düzeninin çeşitli iç ve dış faktörlerin etkisiyle bozulmaya başlaması yöneticileri bu problemi çözmek için yeni politikalar araştırmaya yöneltmiştir.²⁸ Bu nedenle 19. yüzyıl bütün Osmanlı camiasının en hareketli ve yorucu asrı olmuş ve bu yüzyılda yaşanan olaylar ve oluşturulan kurumlar bu asrın tarihini, gelecek asrın ise temellerini oluşturmuştur.²⁹

19. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan çöküş asrın son çeyreğine kadar bütün Anadolu'yu sarmış ve Anadolu'yu her bakımdan fakirleştirmiştir.³⁰ Bu yüzyılda Osmanlı toplumu ve ekonomisi önceki dönemlere göre büyük farklılıklar göstermiş ve geleneksel Osmanlı düzeni önemli değişiklikler geçirmiştir.³¹

²⁸ Seyfettin Aslan, Abdullah Yılmaz, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Doç. Dr. Feramuz Aydoğan'ın Anısına ss. 287-297, C. 2, S. 1, (C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Web Sitesi), s. 287.

²⁹ Hale Şıvgın, *19. Yüzyılda Gaziantep*, Ankara, 1997, s. 50..

³⁰ Tuncer Baykara, " XIX. Yüzyılda Anadolu'nun İktisaden Çöküşü ve Bugüne Etkileri ", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün / Bugün / Yarın*, ss. 64- 72, C. 25, Ekim 1969, s. 72..

³¹ Şevket Pamuk, " Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820-1914) ", *Türkler*, C. 14, Ankara, 2002, s. 241.

Nitekim 17. ve 18. yüzyıllarda mahalli güçlere kaptırılan iktisadî kaynaklar, 19. yüzyılda merkezi bürokrasinin kontrolü altına girmiş ve bu da Tanzimat'ın ekonomik temelini oluşturmuştur.³² Bu dönemde öncelikle zirâî gelişmeyi sağlayacak bir zirâî bürokrasi kurulmuştur.³³

Zamanla terk edilerek pek nadir uygulana gelen 30 yılda bir sayım yapma usulü³⁴ II. Mahmut tarafından 1829'da İstanbul'da tekrar başlatılmış ve sayım daha sonra bütün memleketi kapsayacak şekilde tamamlanmıştır. Vergiler yeni bir esasa bağlanarak arazi, emlak, sanayi ve ticaret ile ilgili faaliyetlerden elde edilen gelirlerin tamamı vergiye tabi tutulmuş ve oranları belirlenmiştir.³⁵

Tanzimat'ı izleyen 1840 yılı, yeniliklerin uygulandığı yıl olmuş ve Tanzimat'ın öngördüğü şekilde başta Edirne olmak üzere, Hüdâvendigar (Bursa), Ankara, Aydın, İzmir, Konya ve Sivas eyaletlerinde mal-mülk ve nüfus sayımı yapılarak uygulamaya geçilmiştir.³⁶

³² Tefvik Güran, " Tanzimat Döneminde Devlet Fabrikaları", *150. Yılında Tanzimat*, ss. 235 - 257, TTK Yayını, Ankara, 1992, s. 235.

³³ Tefvik Güran, " Zirâî Politika ve Ziraatte Gelişmeler ", *150. Yılında Tanzimat*, ss. 219- 233, TTK Yayını, Ankara, 1992, s. 219.

³⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997, s. 6.

³⁵ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 9. İlk nüfus sayımından sonra aralıklarla genel sayımlara devam edilmiştir. Bu sayımların amacı, nüfus tespitinden ziyade devletin gelirlerini artırmaktır. Yunus Koç, " Osmanlı İmparatorluğu' nun Nüfus Yapısı 1300 - 1900 ", ss. 599- 614, *701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, Yeni Türkiye* 32, Ankara, 2000, s. 612.

³⁶ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997, s. 190.

Toplam vergi yükünün dağılımında daha adil bir formül bulmak için Sultan Abdülmecid zamanında, 1840 yılında başlatılıp 1848 yılında tamamlanan ve tapu tahrirlerinden sonra Osmanlı Devleti için ikinci önemli sayısal verileri içeren Temettuat sayımları yapılmıştır. Bu sayımlar eski sayımlardan farklı olarak merkezden görevlendirilen kişilerle değil, sayımın yapıldığı yerde bulunan imam, muhtar gibi kişiler tarafından ziraat müdürü veya vekillerinin nezaretinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda bir yıl içinde ödenecek verginin toplamı, ikinci kısımda halkın elindeki menkul ve gayrimenkul servetlerin miktar ve dağılımı ve üçüncü kısımda bu kaynaklardan elde edilen gelir toplamı ve bu toplam içinde aile ve aile üyelerinin payı yer almıştır.³⁷

Bu verginin toplanması o kadar önemlidir ki, Jön Türklerin ikinci kuşağından olan Tunalı Hilmi Bey (1871-1928) 1900 yılında, Osmanlı Devleti'ni kurtarma projesi olarak niteleyebileceğimiz "Devlet Modeli'nde bile temettü vergisi meselesine değinmiş ve O, "temettü vergisi memurin-i mülkiye ve askerîye de dahil olduğu halde bütün Osmanlılara teşmil" edilmelidir diyerek bu verginin toplanmasının önemini vurgulamıştır.³⁸

Tanzimat yönetimi sistemi daha da işler kılmak için 1845'te Tensikât-ı Mülkiye adı altında bir çalışma başlatarak, önce merkezde daha sonra da taşrada ekonomik

³⁷ Coşkun Çakır, "Osmanlı Ekonomisinde Bir Hesaplama Ünitesi / Birimi Olarak Hâne / Aile", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 303-336, Ankara, 1998, s. 310.

³⁸ M. Şükrü Hanioğlu, "Tunalı Hilmi Bey' in Devlet Modeli", *İÜİEM Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil' in Anısına Armağan, Özel Sayı 2*, C. 38, S. 3-4, ss. 107-144, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1984, s. 128.

ve sosyal gelişmeyle ilgili problemleri teşhis edip, bir reform planı hazırlamış ve her vilayetten ikişer vücut ve kocabaşı İstanbul'a çağrılarak, onlardan bölgelerinin ekonomik ve sosyal sorunları ile ilgili bilgiler alınmıştır. Vücut ve kocabaşlar raporlarında, vergilerin yeniden düzenlenerek vergi yükünün azaltılması ve bölgelerine yol, köprü gibi muhtelif yatırımların yapılması konularını dile getirmişlerdir.³⁹

Yapılan sayımın, vergi düzenlemelerine esas olmak üzere yapılmış olmasının temettuat kayıtlarında yer alan verilerin güvenilirliklerini önemli ölçüde azalttığı ve eksik ve yanlış beyan nedeni ile bilgilerin gerçeği yansıtmadığı düşünülebilir. Ancak tarihsel verilerin bürokrasinin fonksiyonel çabalarının yan ürünleri olarak ortaya çıkmış olması, bu verilerin istatistik bilgi derlemek amacıyla üretilen verilerden daha az güvenilir olduğu anlamına gelmez.⁴⁰

Temettuat kayıtları, etnik analizlere ait verileri kapsaması açısından da büyük önem arz etmektedir.⁴¹ Böy-

³⁹ Tefvik Güran, "Tarım Politikası (1839 - 1913)", ss. 34 - 40, 701 *Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, Yeni Türkiye 32*, Ankara, 2000, s. 37.

⁴⁰ Tefvik Güran, "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri", *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara, 2000, s. 78.

⁴¹ Temettuat verilerine dayalı isimlerle ilgili analizler için bakınız: İsmail Arslan, "Temettuat Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyıl'ın İlk Yarısında İçdiç (Selimağa) Köyü" *Akademik Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S.18, ss. 91-114, Ağustos-Ekim 2003. / Yusuf Küçükdağ, *Armutlu*, Konya, 1996. / Zeynel Özlü, "19. Yüzyıl'da Akşemseddin'in Göynük'teki Ahfadi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, ss. 61- 78, S. 30, 2006. / Zeynel Özlü, "19. Yüzyılda Göynük Kent Merkezinde Kullanılan Aile ve Erkek Şahıs Adları", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, C. 8, S.2, 127-142, (2006). / Ahmed Akgündüz,, Said Öztürk, *Darinde Temettuat Defterleri I*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002. /

lelikle araştırma kapsamına alınan bölgedeki Müslim ve gayri Müslim kesimlerin temettü sayımları karşılaştırılarak, bölgenin ekonomik ve demografik yapısı hakkında önemli veriler elde edilebilecektir.⁴²

⁴² Said Öztürk, " Uşak'ın Sosyal ve Ekonomik Tarihinin Mühim Bir Kaynağı Uşak Temettüat Defterleri ", 25- 27 Ekim 2001, 21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, C. 1, İstanbul, 2001, s. 180.

B) AKÇAKOCA TEMETTUAT DEFTERLERİ

a) Defteri Bulunan Yerleşim Birimleri

Kırsal alanda Akkaya Dîvânı, Arabacılar Dîvânı, Daldalı Dîvânı, Eftuni Dîvânı, Fakıllı Dîvânı, Karkın der tabi-i Kırımca Kilise, kent merkezinde ise Kerâmeddîn Dîvânı Hacı Yusufklar Mahallesi, Kerâmeddîn Dîvânı Kabakçılar Mahallesi, Kerâmeddîn Dîvânı Yukarı Mahalle, Kerâmeddîn Dîvânına tabi Koçköy köyü, Kerâmeddîn Mahallesinden Aşağı Mahalle, Kerâmeddîn Mahallesine tabi Kabaklı Köyü ve Tahirli Dîvânı’dır.

b) Akçakoca Temettuat Defterleri’nin Özellikleri

H. 1260-61 yıllarına ait olan Akçakoca Temettuat Defterleri’nde sadece Müslümanlara ait olup, bu kayıtlarda şu metot takip edilmiştir.

1. Defterin ilk sayfasının genelde üst orta tarafına, defterin nereye ait olduğu yazılmıştır. Mesela Hacı Yusufklar Mahallesi şu şekilde nitelendirilmektedir : “Der Mahalle-i Hacı Yusufklar tabi-i Dîvân-ı Kerâmeddîn Kazası Akçaşehir ” gibi.

2. Defterlerin ikinci sayfası “Bolu Eyaleti mülhâkatından Akçaşehir Kazasına tabi Kerâmeddîn Dîvânı’nda Hacı Yusufklar Mahallesi’nde mukim ahali-i İslamın emlak ve arazi hayvanat ve temettuatlarını mübeyyin def-

terdir. ” şeklinde başlamaktadır. Bir başka ifade şekli ise şu şekildedir : “Bolu Eyaleti mülhâkatından Akçaşehir Kazası’na tabi Kerâmeddîn Mahallesi’nden Aşağı Mahalle’nin ehl-i İslam’ın bir kıt’a emlak ve arazi temettuatlarını mübeyyin defteridir ki inhâ zikr u beyan olunur.”

3. Bu başlıktan sonra vergi mükellefi olan kişinin Hâne 1 Numro (no) 1 şeklinde hâne numarası, isim ve şöhreti yazılmıştır. Hâne numarası aynı olduğu halde numarası farklı olan aynı aileden birçok kişi tespit edilmiştir. Bu kişilerin temettuat verileri ortak kaydedilmiştir.

Kerâmeddîn Dîvânı Hacı Yusufklar Mahallesi, Arabacılar Dîvânı ve Karkın der tabi-i Kırımca Kilise’de 1’er hâne, Eftuni Dîvânı’nda 17 hâne, Kerâmeddîn Mahallesinden Aşağı Mahalle’de 12 hâne, Kerâmeddîn Dîvânı Yukarı Mahalle, Koçköy köyü ve Kerâmeddîn Mahallesi’ne tabi Kabaklı Köyü’nde 3’er hâne, Akkaya Dîvânı’nda 9 hâne, Kerâmeddîn Dîvânı Kabakçılar Mahallesi’nde 15 hâne ve Fakıllı Dîvânı’nda 4 hâne’de temettuat verileri ortak kaydedilmiştir.

Hâne numaraları aşağı yukarı bütün defterlerde düzenli olarak kaydedilmiştir. Bununla beraber Tahirli Dîvânı tahriri yapılırken 26 nolu hâne sehven 27 nolu hâne olarak yazılmış, Arabacılar Dîvânı tahrir edilirken 65 nolu hâne sehven 64, 68 nolu hâne ise sehven 67, Kerâmeddîn Dîvânı Kabakçılar Mahallesi’nde 65 nolu hâne sehven 64 yazılmış ve 18 nolu hâne ise hiç kaydedilmemiştir. Kerâmeddîn Dîvânı Yukarı Mahalle’de 109 nolu hânenin numarası yazılmamış ve 7 nolu hâne sehven 6 olarak yazılmamıştır. Karkın der tabi-i Kırımca Kilise’de 39 nolu hâne sehven 38 olarak yazılmıştır. Kerâmeddîn Mahallesinden Aşağı Mahalle’de 21 rakamı,

Eftuni Dîvânı'nda ise 32 rakamı ardarda 2 farklı hâne için kaydedilmiştir.

Dadalı Dîvânı en düzenli kaydı olan yerleşim yeridir.

Vergi mükellefinin isim ve şöhreti yazılırken hâne sahibi, bazen mesleği ile beraber, filan oğlu gibi ifadelerle tanıtılmıştır. "Terzi Hacı Mustafa bin Ahmed", "Etmekçi oğlu", "Demirci Osman Usta bin Ahmed" vs.

Vergi mükellefi bazen kardeşi veya çocukları ile beraber yazılmıştır. Mesela Eftuni Dîvânı 12 nolu hânedeki oturan "Hatib oğlu Ali bin Mehmed ve karındaşı Mehmed" ve 27 nolu hânedeki oturan "Murtaza oğlu Mustafa bin Mustafa ve oğlu Mehmed ve diğer oğlu Şakir" gibi.

4. İsmi üzerine bazen düz bazen de biraz eğik bir şekilde mükellefin vereceği vergiler ve kuruş olarak değerleri verilmiştir. Burada ilk olarak "vergü - i mahsûsadan sene-i sâbıkada vermiş olduğu kuruş", ikinci olarak "âşar olarak bir senede sene-i sâbıkada vermiş olduğu denilerek öşür alınan ürünler sıralanmıştır: Öşür alınan ürünler şu şekilde sıralanmıştır: "..... kile (bazen şinik verilmiştir.) hınta kuruş, kile şair kuruş, ---- kile mısır..... kuruş."

Hâne sahibi vergü-i Mahsûsadan muaf ise gerekçesi açıklanmıştır. Gerekçeler genellikle kişinin mesleki kariyeri (imam olması), yetimlik, fakirlik, a'ma (kör) olma, askerde bulunma (Âsâkir-i Nîzâmiye, Âsâkir-i bahriye ve Âsâkir-i hassay-i şâhâne) ve vergi tahririnden önce vefat etmiş olma ile ilgilidir.

5. İsmi altına kişinin gelir getiren mal varlıkları ayrı ayrı yazılmıştır. İlk olarak genelde gayrimenkuller yazılmıştır. Kişinin mezru' tarlası (ekili tarla), gayri mezru' tarlası (nadasa bırakılan arazi), bahçe ve kestane koruları

gibi arazilerin dönüm olarak karşılığı ve 1260 yılı gerçek geliri ile 1261 yılı tahmini geliri ayrı ayrı belirtilmiştir.

Dükkan (kahvehâne dükkanı vs.), asiya (değirmen), su hızarı, kayık, mandıra, mağana (mavna), mağaza vs. ayrı ayrı belirtilip yıllık icareleri gelir olarak kaydedilmiştir.

6. Gayrimenkullerin peşi sıra genelde kişinin sahip olduğu büyük ve küçükbaş hayvanları ve bunlardan gelir getirenlerin hâsılatı yazılmıştır. Sağman mandaya genelde 40 kuruş (az da olsa 30 kuruş olduğu da görülmüştür.), sağman ineğe (karasığır sağman veya karasığır inek) 30 kuruş, kısrağa ise 37,5 ve 90 kuruş yıllık hasıla tespit edilmiştir.

Katır, eşek ve öküz gibi hayvanlara gelir kaydedilmemiştir. Halbuki nakil vasıtası olarak kullanılan ve gelir elde edilen katır, eşek gibi hayvanların gelirleri vergiye tabi olduğundan bazı kazalarda vergi alınmıştır.⁴³

Hâne sahibi arıcılık ile meşgul ise kovanların sayısı ve yıllık hasılası yazılmıştır. Bir arı kovanının yıllık hâsılatı genelde 5 kuruş olarak belirlenmiştir.

7. Vesikanın son bölümünde kişinin " (genelde "mecmuundan" ifadesi ile beraber) merkumun bir senede tahminen temettuatı " denilerek toplam geliri verilmiştir. Bu bölümde kişinin mesleki bir geliri var ise mesleki gelir ayrı olarak yazılmış ve daha sonra toplam gelir verilmiştir. Burada dikkati çeken nokta ailede bir arada yaşayan ve yıllık gelir getirici bir işe sahip olan çocuk ve kardeşlerin gelirlerinin de birlikte kaydedilmesidir.

Temettuat tahrirlerinde kişinin oturduğu ev, esnafın mesleğini icra ettiği dükkan, sahip olunan paralar, ev

⁴³ Ahmed Akgündüz, Said Öztürk, *Darende Temettuat Defterleri*, s. 86.

eşyaları, sınâi ve ticari işletmede bulunan araç ve ticari stoklar, borç ve alacaklar kaydedilmemiştir.⁴⁴

Ayrıca bazı durumlarda kişinin toplam temettuatı verilirken gelir getiren malların hepsi yazılmamıştır. Mesela Kerâmeddîn Mahallesine bağlı Aşağı Mahalle'de 1 dönüm kestane korusunun yıllık hasılatı 40 kuruş iken orada yaşayan Terzi İsa bin Mehmed'in kestane korusuna 80 kuruş değer biçilmiştir.⁴⁵

Mal varlığı olmayan kişilere gerekçesi belirtilerek gelir kaydedilmemiştir. Gerekçe olarak kişinin ihtiyar olması, "hizmetkarlığa dahi kudreti olmayub Kapu çocukluğu ile me'luf" olması, "merkumun emlak ve hayvanatı sairesi olmayıb şunun bunun ianesiyle idare etmekte idüğü", yetim ve fakir olması ve kapu uşaklığı gibi nedenler gösterilmiştir.

Bazen kişinin geliri olsa da kişi ile ilgili bazı açıklamalar da vesikaya yansımıştır.

Merkumun sakin olduğu hânesinden başka emlak ve arazisi bulunmamakta olup gemicilik ile me'luf" olduğu "10 yaşında yetim olub 1 dönüm bahçesinden başka arazisi" nin olmadığı, "Merkumun emlak ve hayvânâtı sairesi olmayıb şunun bunun ianesiyle idare etmekte idüğü" gibi ifadeler kullanılmıştır.⁴⁶

Vergiye tabi olan hâneler kaydedildikten sonra, köy veya mahallenin toplam vergisi ve temettuatı verilmiştir. 70939,5 kuruş gibi. Arkasından bu rakamı destekler nitelikte sayımın gerçekçi yapıldığına ilişkin "Bâlâda mestûr kisânların emlak ve arazi hayvânât-ı sâireleri ve

temettuatlarını mübeyyin defterin ketm ve ihfâdan ârî olarak tahrir olunub işbu mahalle şerh verildi" ifadesi kullanılmıştır.

Akçakoca Temettuat Defterleri Muhtar-ı sâni, muhtar-ı evvel ve imamın mühürleri ile sona ermektedir. Bazı köylerde muhtar olan kişiler aynı zamanda imamet görevini de üstlenmiş dolayısıyla aynı mühür içerisinde imam ve muhtar ifadesi beraber yer almıştır. Akkaya Dîvânı'nda olduğu gibi.

Akçakoca Temettuat Defterleri'ne, Akçakoca sınırları dahilinde bulunan köy veya mahallede yerleşik ahali yanında, az da olsa, çevre bölgelerden Akçakoca'ya gelmiş ve sayıma dahil edilmiş bazı gayrimenkulü olan kişilerin isim, şöhret ve Akçakoca'da bulunan mal varlıkları da yazılmıştır.

Bu çalışmamızda H. 1260 (M. 1844) yılı temettuat kayıtları ile beraber vakfiyeler, esas kayıtları, hurufat kayıtları ve salnâmeler ışığında Akçakoca Kazası'nın sosyal ve ekonomik durumu mercek altına alınacaktır.

⁴⁴ Said Öztürk, "Türkiye' de Temettuat Çalışmaları", ss. 287- 304, *TALİD*, C. I, S. 1, 2003, s. 291-292.

⁴⁵ Bkz. *BOA, ML- VRD. TMT*, Nr. 2914.

⁴⁶ Bkz. *BOA, ML- VRD. TMT*, Nr. 2919.

İkinci Bölüm

A) AKÇAKOCA'NIN İDARİ YAPISI

Anadolu'daki kent olgusu, Anadolu'da ilk kentlerin ortaya çıktığı Bronz Çağı'ndan günümüze kadar 4000 yıllık bir geçmişe sahiptir.⁴⁷ Zonguldak, Mersin gibi bazı kentler dışında Türkiye'de bulunan kentler antik dönemden kalmadır. Bu kentler polis örgütlenmesine dönüşmüş, sonra da Roma egemenliği altına urbs örgütlenmesine girmişlerdir.⁴⁸

Kentlerin kuruluş süreçleri üzerinde, genellikle belgelerin kısıtlılığı nedeniyle, sadece arkeolojik verilere dayalı gözlemler yapılabilir. Bizantium'un kuruluşunda coğrafi söylem ağırlık kazanmışken, Kostantinapolis'in kuruluşunda daha çok karmaşık politik etkenler etkili olmuştur. Bu bağlamda bizim kentlerimizin ise tarihi göçerlerin yerleşmesiyle yakından ilgisi vardır. Türkiye'deki kent yapıları, genelde anularına erişilebilen tarih dönemlerinde, fetih ve göçerlerin olgusunu yansıtmaktadır.⁴⁹

Bitinyalılar, Romalılar ve Bizanslılar döneminde Dia veya Dia polis (Dia kenti) olarak tanınan Akçakoca'nın

⁴⁷ Sevgi Aktüre, *a.g.b.* s. 46.

⁴⁸ Mete Tunçay, *a.g.b.* s. 25.

⁴⁹ Doğan Kuban, "Kent Tarihi Yazmak Üzerine", ss. 39-45, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 40-41.

hangi ilkçağ yerleşim bölgesinde ve ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Bölgenin XIII. yüzyılda Cenevizlilerin eline geçtiği sanılmaktadır.

Akçakoca'nın Osmanlı topraklarına katılması ise, 1323'te Kocaeli Fatih Akça Koca Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Kentin bugünkü adı Akça Koca Bey'in adına izafeten verilmiştir.⁵⁰Bu tarihten 1692'ye kadar Akçakoca Bolu Sancak Beyliği'ne bağlı bir voyvodalık olarak yönetilmiştir.

Kaza 1692-1811 yılları arasında Bolu Voyvodalığı'na, 1811-1864 yılları arasında merkezi Bolu'da bulunan Bolu-Safranbolu (Viranşehir)-Has Voyvodalığı'na bağlanmıştır. 1864'te eyaletleri kaldıran ve yerine yeni iller oluşturulan bir nizamname ile Kastamonu Vilayeti, Bolu Mutasarrıflığı'nın Göynük Kazası'na bağlı Düzce ile Akçakoca, birleşik bir bucak olarak, Akçaşehir-i maa Düzce adıyla nahiye olarak yönetilmiştir. 1934'te Düzce Göynük'ten ayrılarak Bolu'ya bağlı bir kazaya dönüştürülünce, Akçakoca da bağımsız bir bucak haline dönüşmüştür.⁵¹ Bucaklık (nahiyelik) durumu 64 yıl sürmüştür. İlk nahiye müdürü Hacı Abdullah Efendi'dir. Akçakoca Nahiyesi 23 Haziran 1934 tarih ve 2529 sayılı kanunla Akçakoca adı ile ilçe haline getirilmiştir. İlk kaymakamı Ali Zarifi (Okay)dır.⁵²

⁵⁰ Feridun Emecen, " Akça Koca", ss. 224, *TDVİA*; C. 2, İstanbul, 1989, s. 224.

⁵¹ *Yurt Ansiklopedisi*, "Bolu" Maddesi, C. 2, İstanbul, 1982, s.1472.

⁵² *Cumhuriyet'in 50. Yılında Bolu, 1973 İl Yıllığı*, Kemal Matbaası, Bolu, 1973, s. 58. / *Bolu İl Yıllığı 1967*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968, s. 59.

a) Âyanlık

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren taşrada merkezi otoritenin zayıflamasına paralel olarak âyan ve eşraf denen ve gittikçe güçlenen bir zümre ortaya çıkmıştır.⁵³Bunlar Osmanlı Devleti'nde devlet ve reaya arasındaki ilişkileri düzenleyen, hem reyanın temsilcisi durumunda bulunan, hem de devlet emirlerinin uygulanmasında resmi görevlilerin yardımcısı görünen, bölgenin ileri gelenleridir.⁵⁴ Uzun süren savaşlar, azınlık problemleri gibi nedenler taşrada bozulmaya başlayan sosyal düzenin daha da bozulmasına neden olmuştur. ⁵⁵ Özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısında peş peşe meydana gelen askerî başarısızlıklar, merkez ile yerel güçler arasındaki dengeyi ikinciler lehine çevirmiştir.⁵⁶

Akçakoca XVIII. ve XIX. yüzyıllarda âyanların kontrolü altındadır. Akçakoca'nın en meşhur âyanı Sarhoş Osman adlı âyandır.

Bu âyan gece-gündüz içkiden başını kaldıramadığı için Sarhoş Osman adı ile tanınmaktadır. Âyanla ilgili olarak idam ettiği adamları, Akçaşehir'de "Konak Yeri" olarak bilinen yerde evinin önünde kuyuya attırdığı ya-

⁵³ Halil Cin, S. Gül Akyılmaz, *Tarihte Toplum ve Yönetim Tarzı Olarak Feodalite ve Osmanlı Düzeni*, Konya, 1995, s. 346.

⁵⁴ Özer Ergenç, " Osmanlı Klasik Dönemindeki Eşraf ve Âyan Üzerine Bazı Bilgiler", *Osmanlı Araştırmaları*, C. 3, İstanbul, 1982, s. 107.

⁵⁵ Fahrettin Tızlak, " XVIII. Yüzyıl'ın İkinci Yarısı İle XIX. Yüzyıl'ın İlk Yarısında Yukarı Fırat Havzası'nda Eşkiyalık Hareketleri", *Belleten*, C. LVII, S. 220'den ayrı basım, Aralık 1993. s. 752. Anadolu ve Rumeli' deki muhtelif eşkiyalık örnekleri için bakınız : Ahmed Hezarfen, *Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkiyası – 2 Osmanlı Arşiv Belgeleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

⁵⁶ Murat Özyüksel, *Feodalite ve Osmanlı Toplumunu*, Bursa, 1989, s. 142.

zıdır.⁵⁷ Akçakoca'daki zâlimâne davranışları ile dikkati çeken Sarhoş Osman ve kardeşi Hacı Mustafa, mu'tedil bir âyan olan Üskübü Âyanı Topçuzâde Mehmed Ağa'ya da rakib olmuş, fırsat buldukça aleyhinde çalışmalar yapmıştır.Bölgedeki gerginlikten rahatsız olan İstanbul, bunun üzerine devreye girerek Bolu Voyvodası Seyyid İbrahim Ağa'yı (1803-1807) arabulucu tayin etmiştir.⁵⁸

1246-1254 (1830/1838) yılları arasını kapsayan Mudurnu Kadı Sicili'ne göre bu yıllarda Akçakoca Âyanı M. Ali Bey, ⁵⁹ 1843-45 yıllarında da yine Osman Ağa'nın adı geçmektedir.⁶⁰

b) Akçakoca Kaza Müdürlüğü

Tanzimat'ı izleyen 1840 yılı, yeniliklerin uygulamaya konulduğu yıl olmuştur. Özellikle can ve mal güvenliğinin sağlanarak vergilerin herkesin gelirene göre alınması için mal, mülk ve nüfus sayımı yapılması gerekmiştir. Uygulamada öncelik hükümetin kesin denetiminde olan yakın eyaletlere tanınmıştır. Böylece Tanzimat'ın öngördüğü şekilde başta Edirne olmak üzere, Hüdâvendigar (Bursa), Ankara, Aydın, İzmir, Konya ve Sivas eya-

⁵⁷ M. Zekai Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu, 1960, s. 358.

⁵⁸ Enver Konukçu, "Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete) ", *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, C. 18, Sayı: 212-133, ss. 12-23, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984, s. 18.

⁵⁹ Hüseyin Sarı, Şer'iyye sicillerinde Mudurnu sosyal-kültürel-askerî durum, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1994, Ekonomi Bölümü.

⁶⁰ *Bolu Kadı Sicili 876*, s. 3'ten naklen Dursun Bayraktar, Şer'iyeye Sicillerine Göre Tanzimat'ın İlk Yıllarında Bolu (1838 – 1850) (İdari-Sosyal - Ekonomik-Askerî Durum), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1995, s. 56.

letlerinde mal - mülk ve nüfus sayımı yapılarak uygulamaya geçilmiştir.⁶¹

Mart 1842 yılından itibaren yapılan uygulamaya göre, Tanzimat'a dahil edilen yerlerde her kazanın ileri gelenleri toplanarak içlerinden birini müdür seçmekteydiler. Mevzuata göre müdürlük görevini yürütecek olan kişinin dürüst, güvenilir, halk tarafından sevilen kişiler olmasına dikkat edilmeliydi.

Yalnız kazaların durumuna göre bazen halkın istediği kişiler müdür seçilirken, zaman zaman vali ya da kaymakamların insiyatifleri ile de atama yapılmıştır. Müdürlük tayini merkezin onaylaması ile gerçekleşebilirdi. Müdürlük hizmeti karşılığında devlet tarafından herhangi bir ödeme yapılmazdı, hizmet meccânen yürütülürdü. Dolayısıyla hizmetin ücretsiz yapılması ve göreve atanacak kişinin çekirdekten yetişme devlet memuru olmayışı başka birimlere nazaran bu birimde suiistimalleri daha da artırmıştır.⁶²

1. Müdür

1. 1. Akçakoca Kaza Müdürü

Osmanlı Devleti'nde temel idari birim kazadır. Bu birimin başında kadı bulunmaktadır. Kadının görev yaptığı her kaza müstakil bir mahkemedir. Sancakta veya vilayette bağlı bulunduğu bir makam yoktur.⁶³

⁶¹ Musa Çadırcı, *a.g.e.* s. 190.

⁶² Abdullah Saydam, "Tanzimat'ın Memurları", *Türkler*, C. 13, ss. 668- 677, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, s. 671.

⁶³ Vehbi Günay, "Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'îye Sicilleri Kataloğu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, ss. 103- 113, S. II, İzmir, 1997, s. 103..

Kaza kadıları "kaza dairesi içinde, kaynağını şer'î ve örfî hukuktan alarak, padişah adına yargı gücünü kazada uygulamışlardır.⁶⁴1842 yılı martından itibaren Tanzimat'ın uygulandığı bütün eyaletlerde yeni bir yönetim biçimine geçilmiştir. Meclis-i Vâlâ kararları doğrultusunda adli birer ünite olarak bulunan her kazada, kaza ileri gelenleri, toplanarak aralarından birisini müdür seçmişlerdir. Müdürlere başlangıçta yaptıkları hizmet karşılığında maaş ödenmemesi düşünülmüşse de kısa bir süre sonra bundan vazgeçilerek, kazanın büyüklüğüne göre halk tarafından ödenmek kaydıyla, maaş bağlanmıştır.⁶⁵

Akçakoca'da kaza işlerinin görüldüğü hükümet konağının yeri konusunda herhangi bir vesika tespit edilememiştir. Ancak 27 C.emâziye'l-Âhir 1334 (1 Mayıs 1916) tarihli bir vesikada Akçakoca'da kaza müdürünün hükümet işlerini gördüğü yıpranmış bir hükümet konağından bahsedilmektedir. İlgili vesikada hükümet konağının tamiratı için Bolu Mutasarrıflığı'ndan Maliye Nezaretine bir yazı yazılarak tamirat için 852,5 kuruş tahsisat istendiği belirtilmektedir.⁶⁶

1844 yılı Akçakoca Kaza Müdürü Hacı Mustafa oğlu ailesinden Râşid isimli "hacı" unvanlı bir kişi olup, Yurkarı Mahalle 75 numro'lu (nolu) hânedede oturmaktadır. Devlete ödediği 1 senelik vergi 760 kuruş olup bu vergi Akçakoca'da ödenen oldukça yüksek bir vergidir. Nite-

⁶⁴ Vehbi Günay , "Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'îye Sicillerinin Envanter ve Kataloğlarının Tespiti Hakkında", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, ss. 71- 82, C. XVIII, S. 2, Aralık 2003, s. 71, 72.

⁶⁵ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s. 241.

⁶⁶ BOA, DH. MB. HPS., 24/16.

kim bu vergi gerek sıradan halkın gerekse de askerî sınıfa mensup diğer kişilerin ödedikleri vergiden oldukça yüksektir. Ödenen diğer yüksek vergiler 806 ve 850 kuruş arasında değişmekte olup bu kadar yüksek vergi ödeyenlerin sayısı ise ancak altı kişidir.

Kent merkezinde yapılan tahrirde Hacı Râşid Bey'in 1844-45 yıllarında beşer dönüm mezru' arazi işleteceği ayrıca 1845 yılında Osman Ağa oğlu Ali Bey ile müştereken 27 dönüm mezru' arazi işleteceği kayıt altına alınmıştır. Bunun dışında yıllık hasılatı 20'şer kuruş olan 0,5 dönüm kestane korusu, 0,5 dönüm ise bahçe işletmesi bulunmaktadır. Râşid Bey'e ait çift sürececek bir hayvanın bulunmaması, kaza müdürünün topraklarını sürdürmek için kentteki diğer insanlardan faydalandığını akla getirmektedir.

Hayvan olarak yıllık hasılatı 80 kuruş olan 2 sağman manda ve 1 adet H. 1264 yılında hasılat vereceği kaydedilen dişi malağı tespit edilmiştir. Dişi malağın yarısı müdür beyin diğer yarısı ise kent dışından Sarı Ali oğlu Ahmed isimli bir kişiye aittir. Anlaşılan Râşid Bey beslediği bu hayvanlar ile olası işçileri ile kentin süt endüstrisine de katkıda bulunmaktadır.

Gayrimenkul olarak ise 2/7'si kendisine ait olan 1 adet dükkan (dükkanın niteliği ve geliri belirtilmemiştir.), 2/7 hissesi İsa oğlu Ahmed'in olan 1 kıt'a mandıra, 1 kıt'a kullanılmıyaz bir durumda olan asiyab (değirmen) ve 2 kıt'a mağanası (mavnası) bulunmaktadır.

Râşid Bey'in yıllık temettuatı 120 kuruş ise de yıllık mesleki kazancı 1500 kuruştur. Doğal olarak Râşid Bey yıllık toplam 1620 kuruş gelire sahip bulunmaktadır.

Yapılan tahrirde Râşid Bey'in öşür vergisi ödediğine ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır. Halbuki

Râşid Bey'e ait vergiye tabi 5 dönüm mezru', 27 dönümde müştereken işlettiği mezru' arazi bulunmaktadır. Bu topraklardan yıllık ne kadar gelir elde edildiğinin de kaydedilmemesi ilginçtir.

Burada dikkati çeken nokta, Râşid Bey'in olasılıkla statüsünü kullanarak bu avantajları elde ettiğidir. Nitekim Akçakoca'da yaşayan diğer insanların 1844 ve 1845 yılı hâsılları incelendiğinde bu kadar bariz düzeyde bir çarpıklık görülmemektedir.

Bununla beraber benzer durumlar ülkenin diğer kesimlerinde de gerçekleşmiştir. Mesela evrensel bir kategori olarak herkes, imtiyazsız bir şekilde vergiye tabi olmasına rağmen bu yeni verginin iktidar ilişkilerine bağlı olarak değişkenlik göstermesi ile ilgili olarak 1840 ve 1845 yıllarına ait Bayındır (İzmir) temettuat defterlerini karşılaştıran bir çalışma dikkat çekicidir. Çalışmada 1840'ta yapılan vergilendirmede hânelerin % 20'sinin dikkate alındığı gösterilerek, bu oranın yeni vergi sisteminin oturmasına bağlı olarak 1845'te köy bazında ve köy içinde çok değişken bir hal alarak yükseliş kaydettiği belirtilmiştir. 1840 sayımındaki temettuat düşüklüğünün nedeni hânelerin vergi memurları ile anlaşarak temettuatlarını olandan daha az göstermeleri olmuştur.⁶⁷

Hacı Râşid Bey'den sonra Akçakoca Kaza müdürü olarak 5 N 1269'da (12 Haziran 1853) "sâbık" (eski) Mustafa Ağa'nın adı geçmektedir. İlgili vesikaya göre Musta-

⁶⁷ Ayrıntı için bakınız. Alp Yücel Kaya " L'économie Politique Des Tanzimat : La Reforme Fiscale Et La Resistance Antifiscale Dans La Region De Bayindir (Izmir) Au Milieu Du XIX Siecle" *Societes Rurales Ottomanes Ottoman Rural Societies*, ss. 271-295, Institut Français D'archeologie Orientale, Chair des Annales Islamologiques 25-2005.

fa Ağa'nın hânesi "Hırvatlar" tarafından basılmış ve Hırvatların zabtiyeye teslim edilmesi konusunda Cânib-i Sefâret'e yazı yazılmıştır.⁶⁸

21 B 1277 (2 Şubat 1861) tarihli bir diğer vesikada Akçakoca Kazası Müdürlüğü'nü vekâleten Edhem Efendi'nin yürüttüğü anlaşılmaktadır. Edhem Efendi'nin vefatı üzerine yerine kaza müdürü olarak 300 kuruşla Mora muhacirlerinden Mehmed Ali Ağa tayin edilmiştir.⁶⁹

1. 2. Akçakoca Nahiye Müdürü

Nahiyeler 1871'den sonra köyle kaza arasına bir birim olarak girmiş yerleşim yerleridir.⁷⁰ Müdürler tarafından idare edilmiştir.

1310 (1892-1893), 1311 (1893-1894), 1314 (1896-1897) tarihli Kastamonu Vilayet Sâlnâmesi ile 1324 (1906-1907) tarihli Bolu Vilayet Sâlnâmesi'nde Akçakoca bölgesi Düzce Kazası'na bağlı bir nahiye merkezi olarak gözükmektedir. Bu sâlnâmelere dayanarak bu dönemde Akçakoca Nahiyesi'nde görev yapan nahiye müdürleri ve diğer personel şu şekilde tablolandırılabilir:

⁶⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başvekâlet Arşivi, HR, MKT, 60/40 Vesika 1,2.

⁶⁹ BOA, A. MKT. UM. , 452/50.

⁷⁰ Musa Çadircı, " Türkiye' de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 2, S. 3, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Mayıs 1993, s. 4.

Tablo 1: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1310 /1892-1893) ⁷¹

Müdür	Mahmud Rıza Bey
Nâib	Ali Efendi
Sandık Emini	Mustafa Münib Efendi
Kâtib	Mehmed Efendi
Tapu Kâtibi	Mehmed Efendi
Dûyûn-u Umûmiye Memuru	Mehmed Ruhi Efendi
Karantina Memuru	Mehmed Efendi
Rüsûmât memuru	Sâlih Efendi
Kereste Memuru	Yüzbaşı Servet Efendi
Liman Reisi	Mehmed Efendi
Reji Memuru	Âpostol

Tablo 2: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1311/1893-1894) ⁷²

Müdür	Mahmud Rıza Bey
Nâib	Mehmed Hulusi Efendi
Sandık Emini	Mustafa Münib Efendi
Kâtib	Mehmed Fevzi Efendi
Tapu Kâtibi	Mehmed Fevzi Efendi
Dûyûn-u Umûmiye Memuru	Mehmed Ruhi Efendi
Karantina Memuru	Mehmed Efendi
Rüsûmât memuru	Sâlih Efendi
Kereste Memuru	Yüzbaşı Servet Efendi
Liman Reisi	Mehmed Efendi
Reji Memuru	Âpostol

⁷¹ Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1310, s. 239-240.

⁷² Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1311, s. 477-478.

Tablo 3: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personel (1314/1896-1897) ⁷³

Müdür	Mehmed Tal'at Efendi
Nâib	Kamil Efendi
Sandık Emini	İbrahim Efendi
Kâtib	Mehmed Cevdet Efendi
Tapu Kâtibi	Mehmed Fevzi Efendi
Dûyûn-u Umûmiye Memuru	Mehmed Ruhi Efendi
Karantina Memuru	Mehmed Efendi
Rusûmât memuru	Sâlih Efendi
Kereste Memuru	Yüzbaşı Servet Efendi
Liman Reisi	Mehmed Efendi
Reji Memuru	Rıza Efendi
Telgraf Memuru	Kamil Efendi

Tablo 4: Akçakoca Nahiye Müdürü ve Diğer Personeli (1324/1906-1907) ⁷⁴

Müdür	Faik Efendi
Nâib	Ömer Lütü Efendi
Vergi Kâtibi	Hâfız Nazmi Efendi
Posta, Telgraf İdaresi Müdürü	Vicdânî Sadık Efendi
Muvakkit Muhabere Memuru	Ahmed Refik Efendi
Posta ve Telgraf Mevzii'	Arkân Efendi
Çavuş	1 aded
Dûyûn-u Umûmiye Memuru	Hüseyin Hüsnü Efendi
Rusûmât memuru	Mehmed Nuri Efendi
Milân (Melen Ağzı) Muhafaza Rusûmât Memuru	Mehmed Nuri Efendi
Muhafaza Rusûmât Memuru	Mahmud Efendi
Muhafaza Rusûmât Memuru	Mehmed Nuri Efendi
Muhafaza Rusûmât Memuru	Mehmed Nuri Efendi

⁷³ *Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1314*, s. 197.⁷⁴ *Bolu Vilâyet Sâlnâmesi 1324*, s. 271.

Yukarıdaki tablolarda görüleceği üzere 1310 ve 1311 yıllarında Akçakoca idari personeli arasında pek bir değişiklik gözükmemektedir. Ancak 1310 yılında reji memurluğuna gayri müslim Apostol bakarken 1314'te onun yerine müslüman bir kişi olan Rıza Efendi'nin getirilmesi, yine 1310 ve 1311 yıllarında varlığına rastlanmayan dolayısıyla 1314 yılı veya az öncesinde ihdas edildiğini düşündüğümüz telgraf memurluğuna da bu dönemde müslüman bir kişinin atanması Osmanlı Devleti'nin hassas memuriyetleri müslüman vatandaşlara yaptırma eğilimi içerisinde olduğunu düşündürmektedir. Nitekim 1324 tarihinde de idari personel içerisinde sadece bir gayri müslimin adı geçmektedir.

1311 yılında Tapu Kâtibi olduğu anlaşılan Mehmed Fevzi Efendi 1314 yılında da görevine devam etmiştir.

4 Kanun-u sani 324 (17 Ocak 1909) ve 1 N 1327 (16 Eylül 1909) yıllarında ise Akçakoca Nahiyesi Müdürü olarak Bahaeddin Efendi'nin adı geçmektedir.⁷⁵

2. Belediye Reisleri

Belediye daireleri 1864 Vilâyet Nizamnâmesi'nden sonra ve daha çok da 1871 nizamnâmesi ve 1877 vilâyet belediye kanununun çıkmasından sonra teşkilatlanmıştır.⁷⁶ 19. yüzyılın ikinci yarısında Akçakoca'da da belediye teşkilatı kurulmuş idi.

⁷⁵ *BOA, DH. MUI*, Dosya 10/-1, Gömlek 88. Dâhiliye Nezâreti Muhâberâtı Umûmiye Dâiresi'nin Bolu Mutasarrıflığı'na gönderdiği ilgili yazıda harcırah talep etmekte olan Akçaşehir Nahiyesi Müdürü Bahaeddin Efendi'nin 24 K. Sâni 324 tarihinde nerede bulunduğu konusunda tahkikat yapılması ve sonuca göre müdüre harcırah ödenmesi isteniyor.⁷⁶ Hale Şıvgın, *a.g.e.*, s. 84.

1310 ve 1311 yıllarında Akçakoca belediye reisliğini uhdesinde bulunduran Ahmed Zühdü Efendi'nin 1314 yılında görev yapmadığı tespit edilmiştir. Öyleki reislik görevi bu dönemde vekâleten yürütülmüştür. Meclis azaları ise önceki yıllarda olduğu gibi aynı kişiler olarak görev almaktadır.

Sâlnâmelerden Akçakoca belediye reisi ve meclisi üyelerinin şu kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: Akçakoca Belediye Reisi ve Diğer Personel (1310, 1311/ 1892-93/ 1893-94)⁷⁷

Belediye Meclisi	
Reis	Ahmed Zühdü Efendi
A'za	Mehmed Efendi
A'za	Mehmed Fevzi Efendi
A'za	Ali Efendi
A'za	Mehmed Hüsnü Efendi
Kâtib ve Sandık Emni	Mehmed Efendi

Tablo 6: Akçakoca Belediye Reisi ve Diğer Personeli (1314/ 1896-1897)⁷⁸

Belediye Meclisi	
Reis Vekili	Hacı Mustafa Efendi
A'za	Mehmed Efendi
A'za	Mehmed Fevzi Efendi
A'za	Ali Efendi
A'za	Mehmed Hüsnü Efendi
Kâtib ve Sandık Emni	Mehmed Efendi

⁷⁷ *Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1310*, s. 239-240./ *Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1311*, s. 477-478.

⁷⁸ *Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1314*, s. 197.

3. Muhtarlar

3.1. Akçakoca Kent Merkezinde Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri

Yenilikler yapılırken köy ve mahallelerin idaresinde de bazı değişikliklere gidilmesi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim 1829-1830'da muhtarlık teşkilatının kurulması ile mahalleli arasından ve güvenilir kimselerden birinci ve ikinci muhtar seçilmiştir. Hem kent merkezinde hem de kırsal alanda muhtarlara birçok görev yüklenmiştir. Nitekim mahallede oturanlara muhtarlar, onlara da imamlar kefil olmaktadır.

Muhtarlık teşkilatı zaman geçtikçe mahallenin mutlak sorumluluğunu üstlenen bir organ haline gelmiştir. Mesela mahalleye gelip gidenlerin durumlarının muhtarlar tarafından takip edilmesi ve kefâlet istenmesi kanun gereğidir.

Mahalle veya köyün gelir ve giderlerini gösterir hesap defterini tutmak, bir haksızlık meydana geldiğinde sorumlu halk adına ilgililere başvurmak ve mahalle veya köyün güvenliğini sağlamak, muhtarın görevlerinden bazılarıdır. Muhtarlar, 1830 genel nüfus sayımından hemen sonra sancak merkezlerinde oluşturulan Defter Nâzırlarına, Defter Nâzırları ise Cerîde Nezâretine bağlanmıştır. Görülen lüzum üzerine 1840 yılında köy muhtar ve kocabaşlarına yılda 500-1000 akçe arasında maaş ödenmesi de uygun görülmüştür.⁷⁹

Akçakoca kent merkezinde Yukarı, Kabakçılar ve Koçköy'de görev yapan muhtarlar tespit edilmiştir. Yu-

⁷⁹ Musa Çadırıcı, "Türkiye' de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", s. 7./Abdullah Saydam, "Tanzimat Devri Reformları", *Türkler*, C. 12, ss. 782-804, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, s. 791.

karı Mahalle muhtarı, muhtarlık görevi yanında mahallenin imamlık görevini de icra etmektedir. Kabakçılar Mahallesi muhtarının yıllık kazancı tespit edilirken, İstanbul'da terzilik mesleğini icra eden oğlunun geliri de beraber hesaplanmıştır. Kent merkezi muhtarları da köydeki muhtarlar gibi oldukça yüksek vergi ödemişlerdir. 256, 300 ve 370 kuruş.

Kent merkezinde yaşayan muhtarlar, kırsal alanda yaşayan muhtarlardan farklı olarak buldukları mahallenin 1 nolu hânesinde ikâmet etmektedirler. Kabakçılar muhtarının İstanbul'da çalışmakta olan oğlu için de aynı mahallede 2 nolu hâne kaydedilmiştir. Muhtarların mahallenin ilk hânesinde (1 nolu hâne) oturmaları onların ayrıcalıklı bir konumda bulduklarını düşündürmektedir.

Yukarı Mahalle ve Kabakçılar Mahallesi muhtarlarına ait hisseli birer adet kayık tespit edilmiştir. Yukarı Mahalle muhtarına ait ayrıca yıllık geliri 80 kuruş olan 2 kıt'a dükkan (hisseli), hasılası 315 kuruş olan 1 kıt'a asiyab ve hasılası 50 kuruş olan 1 kıt'a mağana (hisseli) tespit edilmiştir. Kabakçılar muhtarına ait 1 kıt'a mağana tespit edilmişse de hasıla kaydedilmemiştir.

Arazi olarak, Yukarı Mahalle muhtarına ait 2 dönüm, Koçköy muhtarına ait 1 dönüm bahçe tespit edilmiştir.

Hayvan olarak toplam 5 adet sağman manda, 2 adet sağman inek tespit edilmiştir. Özellikle Yukarı Mahalle muhtarının 2 sağman manda yanında 2 adette sağman ineğe sahip olması bu muhtarın kent içerisinde süt ve süt mâmulleri üretiminde önemli bir fonksiyon üstlendiğini düşündürmektedir. Bununla beraber Yukarı Mahalle muhtarının yıllık kazancının yüksek olmasında yetmiş

eli iş tutan çocuklarının büyük etkisi vardır. Nitekim bu kazanç içerisinde 1 kıt'a hatab sefinesi ile kendi kazandığı para dışında oğlu Şakir ve Ali'nin kereste yazıcılığı ile elde ettikleri kazançları da vardır. İki çocuğunun muhtarın kazancına yıllık katkısı 900 kuruştur. Tahrir yapılırken bu çocuklara ayrı hâne numarası verilmediğine göre babaları ile beraber yaşamaktadırlar.

Tablo 7: Kent Merkezinde Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri

Yerleşim Yeri	Muhtar	Serveti
Yukarı Mahalle	Emin Ağazâde oğlu Hacı Mehmed Efendi bin Mustafa	2015
Kabakçılar Mahallesi	Şişman oğlu Ali Molla bin Ahmed ve oğlu Mehmed	1840
Koçköy köyü	Enşili oğlu Hacı Mehmed bin Ali	980
Toplam		4835

3. 2. Akçakoca Kırsalında Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri

Kırsal alanda görev yaptığı belli olan dört muhtar tespit edilmiştir. Bu muhtarlardan Arabacılar'ın muhtarı muhtarlık görevi yanında kereste nakliyeciliği, Dadalı Muhtarı ise hızarlık ile uğraşmaktadır.

Muhtarlardan Dadalı Muhtarı 1 nolu hânedede, Fakıllı ve Arabacılar Muhtarı 2 nolu hânedede ve Tahirli Muhtarı 23 nolu hânedede ikâmet etmektedir. Görüldüğü gibi kent merkezinde olduğu gibi muhtarlar genelde buldukları yerde ilk numaralı hânelerde ikâmet etmektedir.

Arabacılar ve Tahirli muhtarlarına vergi tarhı yapılmasına rağmen, Dadalı ve Fakıllı muhtarlarına vergi

tarhu yapılmamıştır. Bu köylerin muhtarı 300 ve 400 kuruş gibi oldukça yüksek bir vergi ödemişlerdir.

Arabacılar Muhtarına ait 2 kıt'a asiyab tespit edilmiştir. Asiyablardan birinin yıllık geliri 150 kuruş, diğerinin ise 100 kuruştur. İkinci değirmenin 1/6'sı kendisine aittir. İkinci değirmenin diğer ortakları Kebeç Köyü ve Kırani Dîvânı'ndandır.

Kereste nakliyeciliği de yapan Arabacılar Muhtarı'na ait 3 kıt'a da su hızarı tespit edilmiştir. Su hızarı 7 kişi arasında eşit olmayan 32 hisseye bölünmüştür. Muhtarlar içerisinde 7 dönümle en fazla kestane ağacına sahip olan bu muhtar, korusundan kestiği ağaçları olasılıkla bu hızar aracılığı ile mâmul hale getirmekte ve kereste ticareti yapmaktadır.

Fakıllı ve Arabacılar'da yaşayan muhtarların toplam 4,5 dönüm mezru' arazisi bulunmaktadır. Fakıllı'daki 2 dönüm araziden ilk yıl 72, sonraki yıl 27,5 kuruş, Arabacılar'daki mezru' araziden ilk yıl 198, sonraki yıl 364,5 kuruş hasıla elde edilmiştir. Görüldüğü üzere Arabacılar'da bulunan hemen hemen aynı miktardaki arazi için % 46,6 oranında daha fazla gelir elde edilmiştir.

Muhtarların her birinin küçük işletme türünde sebze ve meyve bahçesi ile kestane korusuna sahip oldukları da görülmüştür. Muhtarlara ait toplam 7 dönüm bahçe, 10,5 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir. Fakıllı Muhtarı'na ait 2, Arabacılar muhtarına ait 3 adet sağman manda tespit edilmiştir. Sağman mandalardan elde edilen gelir bir ailenin süt ve süt mâmulleri ihtiyacının çok çok üstündedir. Dolayısıyla adı geçen yerlerin muhtarları süt ve süt mâmulleri üretimi yaparak da kazanç temin etmiş olmalıdırlar.

Tablo 8: Kırsal Alanda Görev Yapan Muhtarlar ve Servetleri

Yerleşim Yeri	Muhtar	Serveti
Dadalı Dîvânı	Monla (Molla) İsmail oğlu Mehmed bin İbrahim	1430
Fakıllı Dîvânı	Yordam oğlu Ahmed bin İbrahim	1672
Arabacılar Dîvânı	Genç Reis oğlu Hacı Mehmed bin Ahmed	2853
Tahirli Dîvânı	Koca Mehmed oğlu Hüseyin bin İbrahim	1560
Toplam		7515

4. İmam-Hatip ve Müezzinler

Osmanlı Devleti'nde imamlar esas itibarıyla, günümüzde olduğu gibi cami ve mescitlerdeki dini hizmetler ile beraber idari hizmetleri de yerine getirmişlerdir. Nitekim 19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalleleri yönetenler imamlardır. Mahalle mescidi bir toplantı ve kaynaşma yeri olup, buralar toplumsal birlik ve beraberliğin oluştuğu önemli mekanlar olmuşlardır. Mahalleye yerleşme de mahalle imamının kefâleti arandığı gibi⁸⁰ nikah kıyma ve araştırmamızın temel kaynağını oluşturan vergi tespiti amacıyla yapılan temettuat tahrirlerinde de imamlar muhtarlarla beraber hareket ederek, vergi kayıtlarının düzgün bir şekilde tutulmasında etkili olmuşlardır. Hatta imamlar, muhtarlarla beraber defterlerin sonuna mühürlerini basarak defterleri onaylama yetkisine sahiptirler. Ancak imamların mühürlerinin muhtar-ı ev-

⁸⁰ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul, 2001, s. 21-30.

vel ve muhtar-ı sâni'nin mühüründen sonra olması imamların etkinliklerinin muhtarlara göre daha az olduğunu akla getirmektedir.⁸¹ Filibe ile ilgili yapılan bir araştırmada temettuat defterlerinde imamların mühürleri ilk sırada, muhtardan önce kaydedilmiştir.⁸² Anlaşılan imamlar Filibe'de muhtarlara göre daha nüfuzlu bir konuma sahiptirler.

4.1.Akçakoca Kent Merkezinde Görev Yapan İmam ve Hatipler

4.1.1. Yukarı Mahalle ve Kabaklı Köyü Camii

Kent merkezinde görev yapan imamlar tıpkı muhtarlar da olduğu gibi kentin 1 no'lu hânesinde ikâmet etmektedirler. Her iki imamda vergiden muaf gözükmektedir. Kabaklı imamı hiç vergi vermemiş, Yukarı Mahalle imamı ise 300 kuruş vergi vermiştir. Yukarı Mahalle imamının verdiği vergi olasılıkla imamın 1 kıt'a hatab sefinesi (odun gemisi) ile kazandığı kazanç ve oğlu Şakir ile Ali'nin kereste yazıcılığından elde ettiği servetten kaynaklanmaktadır. Kabaklı Köyü İmamı Mehmed Efendi ise bir başka yer ahâlisinden olup emlak vs. gayrimenkulleri orada kayıt altına alınmıştır.

⁸¹ BOA, ML-VRD. TMT, Nr. 2912, 2913, 2915 vs. Bazen de mühürler hem muhtar hem de imamlar tarafından ihmal edilmiştir. BOA, ML-VRD. TMT, Nr. 2911.

⁸² Neriman Ersoy, XIX. Yüzyılda Filibe Şehri (1839-1876), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2003, s. 232, 233.

4.1.2. Hacı Mehmed Câmî-i Şerifi (Kızlar Ağası İskelesi Câmî-i Şerifi)

Bu cami vesikalarda Keramedin Köyü İskelesi olarak da bilinen Kızlar Ağası İskelesi'nde bulunan Hacı Mehmed Camisi olarak anılmaktadır.⁸³

Hacı Mehmed'in bina ettiği camiye Şevval 1135'te (Temmuz/Ağustos 1723) Nâib Ali arzı ile Mehmed adlı kişi günlük bir akçe ile hatib tayin edilmiştir.⁸⁴

Rebiü'l-Âhir 1142'den (Ekim/Kasım 1729) önce camide hatib olarak yine Mehmed Halife adlı kişi bulunmaktadır. Bu kişinin 1723'te görev yapan Mehmed adlı kişi olması muhtemel ise de bu konuda kesin bir veri tespit edilememiştir.⁸⁵

1844'te ise hatiblik görevi Hacı Efendizâde oğlu Mehmed Efendi bin Ahmed tarafından yapılmaktadır. Kızlar Ağası İskelesi Câmî-i Şerifi Hatibi, bu tarihte Hacı Yusuf Mahallesi 1 nolu hânedede oturmakta olup, devlete yıllık 400 kuruş vergi ödemektedir.

Hatibi'n yıllık gelirin ve dolayısıyla da vergisinin bu kadar yüksek olmasının nedeni hatibin aynı mahallede 3 ve 4 nolu hânelerde oturan kereste yazıcılığı ve kereste katipliği yapan oğulları Şakir ve Ali'nin kazançlarının da birlikte hesap edilmesidir. Hatip, hitâbet görevi dışında zaman zaman gemicilik mesleğini de icra etmiştir.

Caminin hatiplik görevine 19 Receb 1294'te (30 Temmuz 1877) Mehmed oğlu Ahmed atanmıştır. Onun vefatıyla yerine Çerkes Hasan Çavuş Köyü Hatibi İsmail,

⁸³ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 3069.

⁸⁴ VGMA, Hurûfat Defteri, 1137, sayfa 69.

⁸⁵ VGMA, Hurûfat Defteri, 1144, sayfa 42.

O'nun da ölümü ile Hüseyin adlı kişi hatiblik görevini üstlenmiştir.⁸⁶

1723-1877 tarihleri arasında camide sadece hatiblik görevi yapıldığına ilişkin veri tespit edilmesi hatibin vaizlik, cüzhanlık ve imamet görevini de kendisinin icra ettiğini düşündürmektedir.

Caminin imamet görevini ise 11 Safer 1328'de (22 Şubat 1910) Mustafa Efendi bin Şeyh Hacı Mehmed yapmaktadır. Onun ölümüyle yerine oğlu Mahmud Hüdayi Efendi atanmıştır.⁸⁷

4.1.3. Cuhalıca İskelesi Câmî-i Şerifi (Cukalı-Çukalu Câmî-i Şerifi)

Akçaşehir Kazası'nda Çukalu (Çukalı) İskelesi adı verilen yerde kurulan bu caminin adı vesikalarda Hacı Ahmed Efendi bin Hacı Hüseyin ve Mehmed bin Hacı Ahmed Camisi olarak geçmektedir.⁸⁸ Cami sonraları Çukalı İskelesi Camisi olarak adlandırılmıştır.

Camide imamet görevini olasılıkla caminin hitâbet görevini de üstlenmiş olan Emin Efendi oğlu Hacı Hâfız Mehmed bin Ahmed yerine getirmiştir. (1844).Cuhalıca İskelesi Câmî-i Şerifi hatibi Kabakçılar Mahallesi 4 nolu hânede oturmakta olup, yıllık 180 kuruş vergi ödemektedir.

Aşağı Çarşı'da bulunan Cukalı Câmî-i Şerifi'ne ait 2 kıt'a vakıf dükkan tespit edilmiştir. Bu dükkanlardan biri Yukarı Mahalle'de sakin Karakaçak oğlu Ali bin Hüseyin tarafından bakkal olarak işletilmektedir. Ali işlettiği bakkal dükkanından dolayı caminin "imamet" hizmetine

⁸⁶ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 203, Sıra: 1533.

⁸⁷ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 3069.

⁸⁸ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 200.

vermek üzere yıllık 140 kuruş icare ödemektedir. Caminin "imamet" hizmetine ayrılmış bir başka dükkan ise Kabakçılar Mahallesi'nde sakin filukacılık ve kerestecilik mesleklerini icra eden Hacı Davud oğlu Râşid bin Davud'a aittir.⁸⁹

Camide 1309 (1891/1892) yılında sadece hitâbet görevinin bulunması imamet, cüzhanlık, vaizlik gibi görevlerin de hatip tarafından yapıldığını düşündürmektedir. Caminin hitâbet görevini küçük yaştaki Mehmed Tahir'e vekâleten Terzi Mustafa oğlu Hâfız Ahmed üstlenmiştir. Görevi vekâleten yürüten Hâfız Ahmed vefat edince görev bu defa Mehmed Tahir'e vekâleten Mustafa Efendi İbni Ahmed'e verilmiştir. Bu sırada Mehmed Tahir ondokuz yaşında ise de hitâbet görevini yerine getirme konusunda yeterli değildir.(1309).

Mehmed Tahir bir süre sonra kendisi görevi üstlenmiştir. (21 Şaban 1324/ 10 Ekim 1906). Mehmed Tahir'in vefatıyla yerine küçük oğlu Ahmed bu görevi Hilmi Efendi adlı kişinin vekâletiyle üstlenmiştir.(11 Şaban 1327/28 Ağustos 1909).⁹⁰

Görüldüğü gibi yaşı küçük olan çocuklar kendilerine atalarından tevarüs eden görevleri "niyâbeten" bir başkası aracılığıyla yürütmektedir. Bu da göstermektedir ki vakıflarda kişisel faydanın nesilden nesile aktarılma gayesinden ziyade dinsel ve sosyal hizmet işlevi ağır basmaktadır. Nitekim vakıf sahiplerinin vakıf ile ilgili görevleri genelde çocuklarına devretmek istemelerine rağmen vakfiye şartlarına uygun olmayanlar, bu görevlere getirilmemiştir.

⁸⁹ BOA, ML- VRD. TMT, Nr. 2916, 2919.

⁹⁰ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 200.

Tablo 9: Kent Merkezinde Görev Yapan İmam ve Hatipler (1844)

Yerleşim Yeri	Görevi	Aile Adı	Kişi Adı	Mal Varlığı
Yukarı Mahalle	İmam ve muhtar-ı mahalle	Emin Ağazâde oğlu	Hacı Mehmed Efendi bin Mustafa	2015
Kabaklı Köyü	İmam Karye-i mezbûr	Baki Efendizade	Mehmed Efendi bin Osman	300
Hacı Yusufklar Mahallesi	Kızlar Ağası İskelesi Câmî-i Şerifi Hatibi	Hacı Efendizade oğlu	Mehmed Efendi bin Ahmed	1595
Kabakçılar Mahallesi	Cuhalıca İskelesi Câmî-i Şerifi hatibi	Emin Efendi oğlu	Hacı Hâfız Mehmed bin Ahmed	440

4.1.4. Aşağı Mahalle Hacı Hüseyin Ağa Câmî-i Şerifi

Caminin hitâbet görevini “borca hesabı” üzere Mustafa ibni Seyyid Şeyh Mustafa yapmıştır. (7 Cemâziye'l-âhir 1281/ 7 Kasım 1864). Mustafa vefat edince yerine büyük oğlu Mahmud Hüdayi Efendi göreve atanmıştır. (7 Ramazan 1328/ 12 Eylül 1910). Daha sonra Mahmud Hüdayi Efendi görevini, Ahmed Haydar Efendi'ye “kasr-ı yed” (devir) etmiştir. (27 Rebi'ül-Âhir 1332/ 25 Mart 1914).⁹¹

⁹¹ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 205, Sıra: 149.

4.1.5. Yundlar Mahallesi Câmî-i Şerifi

Yundlar Mahallesi Kerâmeddîn'e bağlı mahallelerden birinin adıdır. Yundlar Mahallesi Camisi hatiplik görevini “borca hesabı” üzere Ahmed Efendi ibni Mustafa üstlenmiştir. (21 Muharrem 1262 / 19 Ocak 1846). O'nun vefatıyla yerine oğlu Mehmed Efendi'ye görev tevcihi yapılmıştır. (22 Safer 1298/ 24 Ocak 1881). Mehmed Efendi'nin cocuksuz vefatı üzerine ise Hacı Ali Efendi İbni İsmail adlı kişi bu göreve getirilmiştir. (4 Receb 1329/ 1 Temmuz 1911).⁹²

Görüldüğü üzere Yundlar Mahallesi Camisi'nde hatiplik görevi uzun zaman aynı ailenin uhdesinde kalmış ancak vâkıfın nesli kesilince başka bir aileye geçmiştir.

4.1.6. Yukarı Kerâmeddîn Mahallesi Mescid-i Şerifi

Bu mescid Yukarı Kerâmeddîn Mahallesi'nde ikâmet eden hayır sahibi kişiler tarafından bina ve inşa edilmiştir. Mescidin hitâbet görevini “borca hesabı” üzere “müceddiden” (tekrar) atanan Hâfız Mehmed Efendi bin Ahmed yapmıştır. (18 Receb 1328 / 26 Temmuz 1910).⁹³

4.1.7. Yalı Pazarı Camisi

Yalı Pazarı Camisi muhtemelen bugünkü Akçakoca Kaymakamlığı karşısında bulunan Konak Camisi'dir.

Camiye müezzin lazım olduğu için İbrahim adlı kişiye görev tevcihi yapılmıştır. (Ramazan 1137/ Mayıs-Haziran 1725)⁹⁴

⁹² VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 203, Sıra: 856.

⁹³ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 3055.

⁹⁴ VGMA, Hurûfat Defteri, 1140, sayfa 74.

4.1.8. Câmî-i Kebîr (Büyük Cami/ Çarşı Camisi)

Akçakoca'nın en büyük camisi adından anlaşılacağı gibi Câmî-i Kebîr (Büyük Cami)'dir. Bu cami, halk tarafından Çarşı Camisi veya Merkez Camisi olarak da bilinir. Kentin diğer bütün camilerinde vaizlik görevi için ayrı bir kişi görev yapmamasına rağmen bu camide vâizlik ayrı bir kişiye verilmiştir.

Akçakoca'daki Büyük Caminin Bugünkü Hali

Akçakoca Çarşısı'nda bulunan Câmî-i Kebîr'de vaiz olan olan Şeyh Ali vefat edince yerine Kadı Hacı Ahmed arzı ile ülemadan İbrahim Efendi vaiz olarak atanmıştır. (Şaban 1135/ Mayıs-Haziran 1723)⁹⁵

Bir başka vesikada Akçakoca Çarşısı'nda bulunan caminin bânisi olarak Zülfikar Ağa'nın adı geçmektedir. Bu camiden kasıt muhtemelen Câmî-i Kebîr'dir.

⁹⁵ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1140, sayfa 74.

Camide günlük bir akçe ile kayımlık yapan Mehmed adlı kişi çocuksuz vefat edince yerine Kadı İbrahim arzı ile İbrahim Halife adlı kişi atanmıştır. (Rebiu'l-Âhir 1137/ Aralık- Ocak 1724-1725)⁹⁶

Bu cami yerine günümüzde Mimar Vedat Dalokay tarafından İslâmâbâd Kral Faysal Camii'nin planı örnek alınarak yeni bir Merkez Camii inşa edilmiştir.

4.1.9. Abdurrahman Ağa Câmî-i Şerifi

Camide nîm akçe vazife ile imamlık yapan Şeyh Mehmed vefat edince yerine Kadı Abdullah arzıyla Ahmed Halife adlı kişi atanmıştır. (Receb 1136/ Mart-Nisan 1724)⁹⁷

4.2. Akçakoca Kırsalında Görev Yapan İmam, Hatip ve Müezzinler

4.2.1. Karkın Köyü Camii-i Şerifi

Karkın Köyü Camisi imamı, köyün 1 nolu hânesinde oturup, imamlıktan yılda 400 kuruş gelir elde etmektedir.

1 bargir ve 1262 (1845 /1846) yılında hasıla elde edildiği belirtilen 2 adet sağman ineğe sahiptir. 2 sağman ineği henüz hasıla vermediği halde vergi memuru bu iki ineğe de 30 kuruş hasıla kaydetmiş ve imamın yıllık kazancını 430 kuruş olarak kaydetmiştir. İmam, imamlık geliri dışında pek geliri olmadığı için vergiden muaf tutulmuştur.(1844).

4.2.2. Fakıllı Köyü Câmî-i Şerif-i

Fakıllı Köyü, temettuat kayıtlarına göre kırsal alanın en düşük demografik yapısına sahip olmasına rağmen Fakıllı

⁹⁶ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1140, sayfa 74.

⁹⁷ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1140, sayfa 74.

Köyü Cami'sinde iki adet imamın görev yaptığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni olasılıkla civardaki yakın köyler ahali-sin salât-ı mefrûza (farz namazlar) için bu camiye tercih etmesindedir. İmamlardan biri köyün 1 nolu hânesinde, diğeri ise 26 nolu hânedede ikâmet etmektedir.

1 nolu hânedede oturan Molla Halim dışında kırsal alanda vergi ödeyen imam bulunmamaktadır. Nitekim kırsal alandaki imamların en varlıklı olan Molla Halim'e ait önemli ölçüde mezru' arazi bulunmakta ve bu arazilerinden dolayı devlete yılda 2 kile hınta ve 1 kile arpa olmak üzere toplam 3 kile öşür vergisi ödemektedir.

İmama ait arazilerin gelirlerine bakılacak olursa, 1844 yılında 6 dönüm mezru' araziden 334 kuruş gelir elde edildiği, 1845' te 4 dönüm araziden olasılıkla 405 kuruş gelir elde edileceği, ayrıca imamın icar ile 1844'te 10 dönüm, 1845'te ise 32 dönüm arazi işlettiği bütün bu arazilerin üzerine 4 dönüm de nadasa bırakılmış araziye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Molla Halim ziraat dışında arıcılık ile de uğraşmaktadır. Nitekim Molla Halim'e ait yıllık hasılası 30 kuruş olan 6 adet kovan tespit edilmiştir. Molla Halim'in çift sürecekle sadece 1 adet karasığır öküzü bulunduğuna göre imam çift sürmek için köydeki diğer insanların hayvanlarından faydalanmaktadır.

İmam efendi çiftçilik ve arıcılık işlerinden dolayı yılda 324 kuruş kazanç elde etmektedir. Dolayısıyla imametden elde ettiği 900 kuruş ile yılda toplam 1224 kuruş kazanç sağlamaktadır.

Fakıllı'da ikâmet eden Ali bin Ali adlı imamın ise imametden elde ettiği 400 kuruş gelir ve hânesinden başka diğedokunur bir gayrimenkulü bulunmamaktadır. (1844).⁹⁸

4.2.3. Tahirli Köyü Camii-i Şerifi

Tahirli Köyü'nde imamet görevi yapan iki kişi bulunmaktadır. Ancak bu imamlardan biri aşağı yukarı 15 senedir İznik Kazası Ammiler Köyü'nde imamlık vazifesini icra etmektedir. Tahirli Köyü Camisi'nde görev yapan imam köyün 1 no'lu hânesinde, İznik'e giden imam ise 18 nolu hânedede ikâmet etmektedir.

Kırsal alandaki imamların en fakiri Tahirli Köyü imamı olup imametden elde ettiği yıllık 200 kuruş yanında 1844 yılında 36 dönüm mezru' araziye kolektif olarak işletmekte ayrıca şahsına ait 0,5 dönüm bahçe ve 1 dönüm kestane korusu ile sebze-meyve ve kestane yetiştiriciliği yapmaktadır. (1844)⁹⁹

4.2.4. Eftuni Köyü Merâki' Câmii-i Şerifi

Camide imamlık görevini icra eden kişi tespit edilememiştir. Ancak caminin hatiplik görevini icra eden kişi imamet görevini de icra etmiş olmalıdır. Hitâbet görevini yapan kişi bu görevi karşılığında herhangi bir bedel de almamıştır. Nitekim hatibin bu işten kazanç sağladığına ilişkin herhangi bir veri vesikalara yansımamıştır.

⁹⁸ 12. 930 gün ve 987 sayılı karar ile camiye Ali adlı kişi hatip olarak atanmıştır. Ali'nin görevden çekilmesi üzerine yerine Yusuf adlı kişi atanmıştır. Bakınız : VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra : 252.

⁹⁹ 12. 949 gün ve 1511 sayılı karar ile camiye Şemseddin adlı kişi hatip olarak atanmıştır. Şemseddin'in görevden çekilmesi üzerine yerine Himmet adlı kişi atanmıştır. Bakınız : VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra : 581.

Caminin hatibi eskiden beri vergiden muaf tutulmaktadır. Ancak hatip mezru' arazisinden dolayı öşür vergisi olarak yılda 0,5 kile buğday ödemektedir. Hatibin 1844'te 2 dönüm mezru' araziden 36 kuruş gelir elde ettiği, 1845'te ise 54 kuruş gelir elde edeceği kaydedilmiştir.

Hatip mezru' arazi yanında 0,5 dönüm bahçe, 2 dönüm kestane korusu işletmektedir. Hatibin 5 adet arı kovanı ile arıcılık, 1 adet sağman manda ile süt ve süt mâmulleri üretimine de katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hatibin mandasına ait 4 yıl sonra hasılat vereceği kaydedilen bir adet dişi malak tespit edilmiştir.(1844).

4.2.5. *Akkaya Dîvânı*¹⁰⁰ *Sultan Orhan Câmî-i Şerifi (Eftun-i Ulvî Sultan Orhan Câmî-i Şerifi /Eftun-i Ulvî Köyü Cami-i Şerifi)*

Akçakoca'nın Orhan Gazi zamanında Osmanlı topraklarına sokulmasını müteakiben Eftun-i Ulvî Köyü'nde Sultan Orhan adı ile anılan bir cami inşa edilmiştir.

Sultan Orhan Camisi'nin yeri 18. yüzyıl belgelerinde Eftun-i Ulvî Köyü olarak gösterilmiştir. Bu vesikalarda cami, bazen Sultan Orhan'ın adı ile tesmiye edilirken bazen köyün adı ile isimlendirilmiştir.19. yüzyıla ait temettuat kayıtlarında ise bölgede birçok köy birleştirilerek Eftun-i Ulvî Köyü Akkaya Dîvânı kapsamına sokulmuştur.

¹⁰⁰ Caminin bulunduğu yer Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Aktûn-u Ulvî Divanı olarak geçmektedir. VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra: 2429. / Bu divanın adı Akçakoca ile ilgili bazı yerel çalışmalarda Aftun-u Ulya olarak okunmuştur. Kenan Okan, *Akçakoca Dünü ve Bugünü*, Akçakoca Kültür Derneği-1997-1, Ankara, 1996, s. 13.

Eftun-i Ulvî Köyü camisinde nîm (yarım) akçe ile Durmuş adlı kişi hatiplik yapmaktadır. Durmuş bir süre sonra vefat etmiştir.(Şevval 1109/ Nisan-Mayıs 1698).¹⁰¹

1130 (1717/1718) yılında aynı camide yine nîm akçe ile hatiplik yapmakta olan Ali adlı kişi vefat edince yerine Nâib Müftizâde Ali arzıyla bir başkası atanmıştır.¹⁰²

Gurre-i Şevval 1136/23 Haziran 1724'te camide nîm (yarım) akçe ile imamlık yapan Mehmed adlı kişi vefat edince yerine öz oğlu Mustafa görevlendirilmiştir.¹⁰³

Şaban 1140'ta (Mart-Nisan 1728) camide nîm akçe ile hatib olan Ali vefat edince yerine cami cemaati tarafından Ali'nin öz oğlu Ahmed hatib olarak seçilmişken, İbrahim adlı "nâ ehil" bir kişi görevi kendi üzerine almışsa da Nâib Mehmed arzı ile görev tekrar cemaatin isteği doğrultusunda Ahmed'e verilmiştir.¹⁰⁴

Meraki' Camisi'nde olduğu gibi Sultan Orhan Camisi'nde de imamlık görevini olasılıkla caminin hatibi yapmaktadır. 1844 yılında Akçakoca camilerinde görev yapan hatiplerden Akkaya'da görev yapan hatip dışında vergi alınmamıştır. Nitekim Sultan Orhan Camisi hatibi, 344 kuruş gibi oldukça yüksek bir vergi ödemiştir. Köyün 30/1 nolu hânesinde kendisi, 30/2 nolu hânesinde ise Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne'de askerlik görevini icra eden kardeşi Ali ile birlikte oturan hatip, yılda öşür olarak 0,5 kile buğday, 1 kile de mısır ödemektedir. (1844).

¹⁰¹ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1140, sayfa 74.

¹⁰² VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1143, sayfa 26.

¹⁰³ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1137, sayfa 69.

¹⁰⁴ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1144, sayfa 42.

Sultan Orhan Camisi'nin Bugünkü Durumu

Hatip 1844 ve 45 yıllarında ikişer dönüm mezru' arazi, 1 dönüm bahçe, 2 dönüm kestane korusu işletmektedir. Akkaya hatibine ait 1 adet sağman manda ve 2 adet manda öküzü tespit edilmesi, hatibin zaman zaman süt ve süt mâmulleri satarak da geçimine katkıda bulunduğunu akla getirmektedir. Akkaya hatibi, yılda, yaptığı çiftçilik ve hayvancılık dolayısıyla 300 kuruş, hatiplikten de 700 kuruş hasıla elde etmektedir.

Akkaya'da, Sultan Orhan Câmî-i Şerifi'nin hitâbet hizmetine ayrılmış vakıf tarlalar tespit edilmiştir. Bu tarlaların 1844 yılı hasılatı 50 kuruş, 1845 yılı olası hasılatı ise 70 kuruş olarak tespit edilmiştir.¹⁰⁵

4.2.6. Arabacılar Köyü Câmî-i Şerifi

Bu camide imamlık görevini olasılıkla caminin hatibi yapmaktadır. Nitekim camide hitâbet görevini kimin yaptığı belli olmasına karşın, imamet görevini kimin yaptığına

ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir. Arabacılar Köyü Camisi hatibi köyün 24 no lu hânesinde oturmakta olup, vergiden muaf tutulmuştur.

Hatibe ait 2 dönüm bahçe, 4 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir.

Arabacılar Köyü Camisi Hatibi diğer köylerde görev yapan imam ve hatipler içerisinde, en büyük mesleki kazançta sahip olup, yılda, hatiplikten dolayı 1500 kuruş gelir elde etmektedir.

Hatibin bu kadar yüksek maaş almasının nedeni olasılıkla, köyün, kırsal alanın en büyük demografik yapıya sahip olması ve caminin bütün hizmetlerini hatibin kendi uhdesine almasından kaynaklanmaktadır. Hatip, hitâbet görevi dışında, yaptığı çiftçilik vs. (belgeye yansımamış) nedeniyle de yılda 145 kuruş kazanç elde etmiştir.(1844).

4.2.7. Milân Deresi (Melen Ağzı) Köyü Câmî-i Şerifi

Milan Deresi Köyü Cami'si 1334'lü yıllarda Üskübü Kazası içerisinde bulunmaktadır. Caminin hatiplik görevini Hasan Efendi bin Halil yapmaktadır. Adı geçen kişinin vefatıyla yerine oğlu İbrahim Efendi geçmiştir. (H. 13347 1915-1916).¹⁰⁶

4.2.8. Kazcuması Köyü Hacı Mehmed bin Ahmed Câmî-i Şerifi

Caminin hatiplik görevini Osman Efendi adlı kişi yapmaktadır. Onun vefatıyla görevi küçük oğlu Ahmed Efendi'ye vekâleten Molla Mehmed Efendi üstlenmiştir.(21 Muharrem 1316/ 11 Haziran 1898). Ahmed Efendi'nin yaşı kemale erdiğinde camideki hitâbet görevi "nâ-ehil" olduğu

¹⁰⁵ BOA, ML-VRD. TMT, Nr. 2918.

¹⁰⁶ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 203, Sıra: 2874.

(ehil olmadığı) gerekçesiyle onun yerine Mehmed Efendi adlı kişiye verilmiştir. (11 Şaban 1337/12 Mayıs 1919).¹⁰⁷

Çukalu Camisi'nde olduğu gibi bu camide de görevin ehil kişi olmadığı gerekçesiyle vakfı kuran kişinin çocuğuna değil de bir başkasına verilmesi Akçakoca'da vakıfların kişisel faydayı koruma yerine dinsel ve sosyal hizmet amacına yönelik olarak kurulduğunu göstermesi açısından önemlidir.

4.2.9. Beyvirân Köyü Hacı İbrahim Câmî-i Şerifi

Köyün adı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan Hurûfat kayıtlarında "Belvîrân" olarak geçmektedir. Beyvirân Köyü camisi Hacı İbrahim adlı kişi tarafından yapılmıştır.

Caminin hitâbet görevini "borca hesabı" üzere Hacı Ali oğlu sülalesine mensup Mustafa Efendi ibni Ali üstlenmiştir. (3 Receb 1281/2 Aralık 1864). Bu görev O'nun ölümüyle yerine büyük oğlu Mustafa 'ya intikal etmesi gerekirken "nâ ehil" olduğu gerekçesiyle Ali Efendi bin Osman'a geçmiştir. (17 Safer 1328/ 28 Şubat 1910)¹⁰⁸ Kazcuması Köyü camisinde olduğu gibi bu camide de vakfiye şartlarına uygun olarak atama yapılmıştır.

4.2.10. Beyvirân Köyü Sultan Orhan Zâviyesi

Beyvirân Köyü'nde Hacı İbrahim Camisi'nden başka Sultan Orhan tarafından da bir adet zâviye inşa edilmiştir.

Muhtemelen zâviye, Sultan Orhan zamanı saltanatı sırasında 755 (1254) yıllarında Akçakoca'nın Osmanlı yönetimi altına girdiği¹⁰⁹ tarihlerde inşa edilmiştir. Zâviyenin

¹⁰⁷ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra: 2442.

¹⁰⁸ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 204, Sıra: 793.

¹⁰⁹ *Bolu Vilayet Salnamesi* 1324, s. 271.

mutasarrıfı (görevlisi) Mustafa adlı kişi iken, Mustafa kendi isteği ile görevinden ferâğat edince yerine Hüseyin adlı kişi atanmıştır. (1135/1722-1723).¹¹⁰

4.2.11. Dadalı Köyü Ahâli Câmî-i Şerifi

Caminin hem imamet hem de hitâbet görevini "borca hesabı" üzere Ahmed Efendi ibni Hacı Mehmed üstlenmiştir (1284/1867-1868).

Caminin imam ve hatibi olan Ahmed Efendi'nin çocuksuz vefatı nedeniyle yerine Yusuf Efendi ibni Mehmed sadece hatip olarak atanmıştır (29 Cemâziye'l-ûla 1305/ 12 Şubat 1888). Yusuf Efendi'nin elinde bulunan beratının (görev belgesi) bir süre sonra zayı' olması nedeniyle, kendisine yeniden berat verilmiştir.

Görüldüğü gibi Ahmed Efendi'nin vefatından sonra cami de sadece hitâbet görevi görevlendirmesi yapılmıştır. Olasılıkla bu görevi üstlenen kişi hitâbet göreviyle beraber imamet görevini de üstlenmiş fakat sadece hatiplik maaşı almış, dolayısıyla vakıfta tasarruf uygulamasına gidilmiştir.

Yusuf'un da ölümü ile bu görev 5-6- 928 gün ve 549 sayılı karar ile Hilmi adlı kişiye verilmiştir.¹¹¹

4.2.12. Yenice Hemşin Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı

İslam adına insanlara hizmet etme amacı güden vakıf fonları olarak değerlendirebileceğimiz para vakıfları,¹¹² İslam'ın ilk devirlerinde hayli rağbet gören ve kapalı toplumların küçük çaptaki ticari faaliyetleri için elverişli olan, kişi-

¹¹⁰ VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1137, sayfa 69.

¹¹¹ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra :2547, 2548.

¹¹² Bkz. Kenan İnan, "Trabzon Şeriyeh Sicillerine Göre 17.Yüzyıl Ortalarında Borç-Alacak İlişkileri", *İslâmiyât*, II, 4, (1999), s. 99.

sel itibar ve güven ilkesine dayalı mudârebe (emek-sermaye ortaklığı) sisteminin, dönemin şartlarının farklı olması nedeniyle, Osmanlı döneminde yaygınlık kazanmaması üzerine egemen olmaya başlamış bir sistemdir.

Paranın üzerine önceden belirlenen makul ölçüde bir kar haddi konarak, atıl paranın tedavüle girmesi dolayısıyla üretim ve yatırıma katılması sağlanarak, ekonomi canlandırılmıştır.¹¹³ Dinsel ve sosyal bir niteliği olan para vakıfların, İslam'a göre haram kabul edilen faiz şüphesi altında kalması¹¹⁴ bu vakıflarının dine uygun olup olmadığı konusunda sürekli tartışma konusu olmasına neden olmuştur.¹¹⁵ Bu tartışmalar sonunda paranın vakfedilebileceği neticesine ulaşılarak para vakıfları serbest bırakılmıştır. Para vakıfları, söz konusu tartışmalarla, meşrûiyet kazandıktan sonra hızla artış göstermiştir. Bazı araştırmalar para vakıflarının, mekân olarak merkezden taşraya doğru yaygınlaştığını, zaman olarak da, 16. yüzyıldan 19. yüzyıla doğru artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Meselâ, Barkan ve Ayverdi'nin birlikte yaptıkları bir araştırmaya göre, 16. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da asl-ı mâl (ser-

¹¹³ Ali Bardakoğlu, "Osmanlı Hukukunun Şer'îliği Üzerine", *Yeni Türkiye*, VI, 31, (2000), s. 713.

¹¹⁴ Dursun Bayraktar, *a.g.t.*, s. 139.

¹¹⁵ Bakınız. Murat Çizakça, *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İstanbul, 1993. Osmanlı Devleti, borç ve alacaklardan doğan faiz konularını da kontrol edip oranlarını saptamıştır. Faizin sınırı, % 10 iken, zamanla % 12'ye, I. Ahmed' in adalet fermanı ile de % 15 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda İslam' da faiz değil ribâ yani kat kat faizcilik olan tefecilik yasaklanmıştır. Faizin şer'î, ribânın ise haram sayılması Osmanlı kanunnamelerinde açık seçik yazılmıştır. Bakınız: Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar (Dini- İctimai- İktisadi- Siyasi Açidan) İslam Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1993, s. 479.

maye) ve akar birlikte ele alındığında vakıfların % 12,09'nun para vakfı olduğu anlaşılmıştır.¹¹⁶

Akçakoca'da para vakfı olduğu tespit edilen birkaç vakıf vardır. Bunlardan birisi de Yenice Köyü Camisi'ne Kibaroğlu Hacı Hurşid Ağa Bin Selim ve Hutioğlu Ali Çavuş bin Yusuf tarafından kaza hükümet konağında köyde sakin Hocoğlu İshak Efendi İbni Bekir huzurunda yapılan bin kuruşluk vakıftır. Yapılan vakıfta şunlar şart koşulmuştur:

- a) Bin kuruş müteveli eliyle % 15 kâr ile işletilecek .
- b) Elde edilen yüzelli kuruşun seksen kuruşu Yenice Köyü'nde bulunan Câmî-i Şerifin hatibi olan kişiye verilecek
- c) Elde edilen yüzelli kuruşun on kuruşu her ay "Yâsin-i Şerif" ve "Âmene'r-Rasûlü" âyet-i kerîmelerini okuyarak sevabını vakıf sahibi ve ebeveynlerinin ruhlarına bağışlamak şartıyla hatibe verilecek.
- d) Elde edilen yüzelli kuruşun kırk kuruşu Câmî-i Şerifin mum ve kandil ihtiyaçları ile hasır ve camide yapılacak tamiratlarda kullanılacak.
- e) Elde edilen yüzelli kuruşun on kuruşu dahi seneden seneye "re'sü'l-mala" zam ve ilave edilecek.
- f) Hatib ve müteveli (İshak Efendi) hayatta olduğu müddetçe hitâbet ve tevliyet görevleri belirlenen iki kişi tarafından yürütülecek. Bu görevler daha sonra bu kişilerin vefatıyla "sâlih" olmaları şartıyla, evladlarına ve evladlarının evladlarına geçerek nesiller boyu devam edecek. (28 Ramazan 1323/26 Kasım 1905) .¹¹⁷

¹¹⁶ Mustafa Alkan, "Uşak Para Vakıfları 1890-1923", *Belleten*, LXX, 258 (Ağustos 2006), s. 755-756.

¹¹⁷ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 607, Sıra : 30.

Caminin hitâbet görevi “borca hesabı” üzere Ali Efendi adlı kişi tarafından yürütülürken O’nun vefatıyla yerine Tahir Efendi ibni Ali¹¹⁸ atanmıştır. (23 Ramazan 1332 / 15 Ağustos 1914).¹¹⁹

4.2.13. Karataavuk Köyü Câmî-i Şerifi

Cami ile ilgili ilk veri, camide Şaban adlı kişinin hatiplik yaptığı ile ilgilidir. Şaban’ın görevden çekilmesi üzerine yerine 23. 3. 945 gün ve 954 sayılı karar ile Ömer adlı kişi atanmıştır.¹²⁰

4.2.14. Gebekilise (Aktaş) Köyü Câmî-i Şerifi

Cami ile ilgili ilk bilgi, camide sadece hitâbet görevinin yapıldığı ile ilgilidir. Camiye 929 gün ve 87 sayılı karar ile Hurşid adlı kişi hatib olarak atanmıştır.¹²¹

4.2.15. Kıran Köyü (Esmahanım Köyü) Câmî-i Şerifi (Dilaver Câmî-i Şerifi)

Camiyi Kıran Köyü ahalisi bina etmiştir. Kıran Köyü Camisi müezzini Ramazan Halife vefat edince yerine Nâib Hacı Mustafa arzı ile aynı köy sakinlerinden Mehmed Halife günlük bir akçe ile müezzini tayin edilmiştir. Caminin hatibi Yusuf vefat edince ise İbrahim Halife adlı kişi Kadı Mustafa arzı ile günlük bir akçe ile hatib tayin edilmiştir. (Zi’l-kâde 1135/ Ağustos-Eylül 1723)¹²²

¹¹⁸ Buradaki Ali adlı kişi daha önceki vakıf görevlisi değildir. Dolayısıyla vakıf babadan oğula intikal etmemiştir.

¹¹⁹ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 206, Sıra : 199.

¹²⁰ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra : 577.

¹²¹ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra : 93.

¹²² VGMA, *Hurûfat Defteri*, 1137, sayfa 69.

Cami ileriki yıllara ait bir diğer vesikada Dilaver Camisi olarak geçmektedir. Dilaver caamisine hatip olarak 7 Şubat 928 ve 118 sayılı müşavere kararı ile Şerif adlı kişi hatip olarak atanmıştır.¹²³

4.2.16. Kızılca Kilise Köyü (Nazım Bey) Halil Efendi Cami-i Şerifi

Kızılca Kilise’de inşa edilen cami Halil Efendi adlı kişi tarafından yapılmıştır. Caminin hitâbet görevini “borca hesabı” üzerine küçük yaşta bulunması nedeniyle Mehmed Ali Efendi bin Sâlih adlı kişiye vekâleten Halil Efendi adlı kişi yapmıştır. (24 M 1273 / 24 Eylül 1856). Görev daha sonra İsmail Efendi bin Osman’a tevcih edilmiştir. (23 Rebiü’l-Âhir 1331/1 Nisan 1913).¹²⁴

4.2.17. Kiriş-i Kebir Dîvânı Câmî-i Şerifi

Pazar yerinde bulunan bu camide hatib olarak görev yapan Abdurrahman adlı kişi “nâ-ehil ve câhil” bir kimse olduğu için cami cemaatının namazını ifsad ettiği tespit edilmiş, bu nedenle yerine Nâib Ali arzı ile Abdurrahman Halife adlı bir başka kişi atanmıştır. (Zi’l-kâde 1135/ Ağustos-Eylül 1723).¹²⁵

4.2.18. Kıran Dîvânı Osmanca Köyü Mezrası ve Dere Köyü Mezrası Vakfı

Dere Köyü’nde halk tarafından “mahall-i vakıf” (vakıf yeri) olarak bilinen yerde ve Kıran Dîvânı dahilinde bulunan köylerden Osmanca yakınlarında “Topalık” diye bilinen yerde bulunan mezraların nîm akçe ile mu-

¹²³ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 203, Sıra : 79.

¹²⁴ VGMA, *Kastamonu Esas Defteri*, 205, Sıra : 1013.

¹²⁵ VGMA *Hurûfat Defteri*, 1137, sayfa 69.

tasarrıflığını Mehmed Halife adlı kişi yapmaktadır. Mehmed Halife'nin ölümü üzerine yerine öz oğlu Mustafa Halife, Nâib Osman arzı ile mezraya mutasarrıf tayin edilmiştir. (Muharrem 1139/Ağustos-Eylül 1726).¹²⁶

Topalık mevkisindeki mezranın mutasarrıflığına Şevval 1117/ Ocak-Şubat 1706 tarihinde Mehmed adlı kişi (Ahmed isimli görevlinin ölümü üzerine) atanmıştır.¹²⁷

4. 2. 19. Depe Köyü (Tepeköy) Mescid-i Şerifi

Tepeköy'de cami yerine mescid bulunması köyün bu dönemde az hâneli bir yerleşim birimi olduğunu akla getirmektedir. Mescide imam olan Mehmed vefat edince yerine Mustafa adlı kişi tayin edilmiştir. (1136/1723-1724).¹²⁸

4. 2. 20. Eski Câmî-i Şerifi

Akçakoca'nın yerlilerinden edinilen bilgilere göre bu cami Koçar Köyü Câmî-i Şerifi'dir. Camide bir akçe ile hatiplik görevi yapan Mehmed adlı kişinin ölümü üzerine yerine Nâib İsmail arzı ile, öz büyük oğlu olan Mahmud Halife'nin ataması yapılmıştır. (8 Rebiu'l-Âhir 1139?/ 3 Aralık 1726).¹²⁹

4. 2. 21. Kura Mezraası Vakfı

Milân Nahiyesi sınırları içerisinde bulunan bu mezraya Mehmed adlı iki kişi ile İslam ve Süleyman adlı

¹²⁶ VGMA, Hurûfat Defteri, 1143, sayfa 26.

¹²⁷ VGMA, Hurûfat Defteri, 1132, sayfa 26.

¹²⁸ VGMA, Hurûfat Defteri, 1137, sayfa 69.

¹²⁹ VGMA, Hurûfat Defteri, 1143, sayfa 26.

şahıslar mutasarrıflık yapmıştır. (Safer 1109/ Ağustos-Eylül 1697).¹³⁰

4.2. 22. Kurukavak Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı

Kurukavak Köyü Camisi'ne Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Davud Oğlu Durmuş Bin Yakup bin Alî tarafından kazada bulunan hükümet konağında Kurukavak Köyü'nde sakin Kura oğlu İbrahim Usta ibni Yakup bin Abdullah huzurunda bin seksen kuruş bağışlanmıştır. Vâkıfın şartları şu şekildedir:

a) Bin seksen kuruşun kazada bulunan eytâm sandığı vasıtasıyla usul ve nizâmı dâiresinde yıllık olarak işletilmesi.

b) Paranın işletilmesinden elde edilen kar ile Kurukavak Köyü Câmî-i Şerifi'nin hitâbet hizmetini yürüten kişinin maaşının ödenmesi.

c) Vakfın mütevellîğinin İbrahim Usta hayatta olduğu müddetçe kendisi tarafından, kendisinin vefatından sonra ise evlâdının ve evlâd-ı evlâdının sâlih ve olgunları tarafından yürütülmesi. Şayet soyu kesilirse köy ihtiyar heyeti ve ahaliden hatırı sayılır kişilerin uygun gördüğü bir kişinin vakıf mütevellîğine atanması. Vakıftaki görevin yapılmaz olması durumunda ise bin seksen kuruştan elde edilen karın köyün sıbyan mektebi mualimine verilmesi. (Şaban 1328/Ağustos-Eylül 1910)¹³¹

4.2. 23. Kurucaşehir Dîvânı Bilâd-ı Kadı Mezrası ve Molla Fakı Mezraası Vakfı

Vesikalarda Kurucaşehir adlı yer Akçakoca'nın yerlilerinden edinilen bilgilere göre bugünkü Kurukavak adlı

¹³⁰ VGMA, Hurûfat Defteri, 1140, sayfa 74.

¹³¹ VGMA, Vakfiye Defteri, 600, sıra: 189.

yerleşim yeridir. Bu bölgede iki adet vakıf mezra tespit edilmiştir.

Bilâd-ı Kadı adlı vakıf mevrada mutasarrıf olan Mustafa'nın ölümü üzerine yerine Nâib Hasan arzı ile oğulları atanmıştır. (Cemâziyel Ülâ 1118/ Ağustos-Eylül 1706.)

Kurucaşehir Dîvânı'ndaki bir diğer vakıf mezra Molla Fakı mevrasıdır. Mutasarrıf Ahmed ve Hasan ölünce yerine Ahmed isimli bir başka kişi tek başına mutasarrıf olmuştur. (Şaban 1118/ Kasım-Aralık 1706)¹³²

4.2.24. Cuma Köyü Câmî-i Şerifi

Vesikalarda Cuma Köyü Camisi ile ilgili tespit edilen tek bilgi bir müezzin atamasıdır. Nitekim camide nim akçe ile müezzin olan İbrahim vefat edince yerine Seyyid Mustafa adlı kişi getirilmiştir. (Safer 1124/ Mart-Nisan 1712)¹³³

4.2.25. Başeftun Köyü Mescid-i Şerifi ve Para Vakfı

Başeftun Köyü Mescid-i Şerifi'nin hitâbet görevine yönelik olarak mescide, aynı köyde ikâmet etmekte olan hayır sahibi İsmail Ağa bin İbrahim adlı kişi tarafından 1500 kuruşluk bir bağış yapılmıştır. Bu paranın yıllık hasıl olan neması, mescidde hatiplik yapan kişiye tevcih edilmiştir.¹³⁴

Mescid-i şerifin hatiplik görevini 23 Zi'l-hicce 1327'de (5 Ocak 1910) müceddiden üstlenen Ahmed Efendi ibni Ali yapmaktadır.¹³⁵

¹³² VGMA, Hurûfat Defteri, 1132, sayfa 26.

¹³³ VGMA, Hurûfat Defteri, 1132, sayfa 53.

¹³⁴ VGMA, Kastamonu Esas Defteri, 204, Sıra: 3301.

¹³⁵ VGMA, Hurûfat Defteri, 1137, sayfa 69.

4.2.26. Göçülüler (Göçülüler, Göçüller) Köyü¹³⁶ Mescid-i Şerifi ve Sıbyan Mektebi Vakfı

Göçülüler Köyü Mescidi'ne Hacı Ahmed Ağa ibni Hacı Mehmed Ağa tarafından 1157 tarihinde vakıf yapılmıştır. Vakfa ilk müteveli olan Hacı Ahmed Ağa iki göz asiyab (değirmen) ile değirmen yakınında bulunan su hizarını belli şartlar dahilinde vakfa bağışlamıştır. (Rebiü'l-evvel sene 1157/ Nisan- Mayıs 1744).

Vakıf şartları şu şekildedir:

a) Göçülüler Köyü Mescid-i Şerifi'nde her kim imam olub "evkât-ı hamsede (beş vakitte) hem ezan okuyub ve hem ikâmet edüb" hizmet eder ise kendisine değirmen ve hizar kiralardan elde edilen gelirden günlük 5 akçe verilmesi.

b) Göçülüler Köyü'nde bulunan sıbyan mektebinde her kim öğretim hizmetini gerçekleştirirse değirmen ve hizar kiralardan elde edilen gelirden günlük 5 akçe verilmesi.

c) Değirmen ve hizar kiralardan elde edilen gelirlerden günlük 4 akçe ayrılarak vakfa konu olan mescid, mekteb, değirmen ve su hizarının tamirine harcanması.

d) Yukarıda açıklanan tahsisler dışında elde edilecek gelirlerin müteveli masrafı olarak kullanılması.

e) Vakfın tevliyet görevini hayatta olduğu müddetçe Hacı Ahmed Ağa'nın kendisi, vefatından sonra ise oğlu Mehmed'in oğulları Ali, Hüseyin ve Mustafa yürütecektir. Ancak Hacı Ahmed Ağa çocukların sâlih (olgun, ahlaklı, dini bütün) kişiler olmasını şart koşturmuştur. Şayet çocuklar sâlih kişiler değilse içlerinden hangisi sâlih ise

¹³⁶ Göçülüler Köyü vakıf kayıtlarında bazen köy bazen de mahalle olarak geçmektedir.

vakıf mütevelliliğine onun getirilmesini, eğer bunlar içerisinde sâlih kişi bulunmaz ise diğer çocuklarının oğullarından sâlih olanların tevliyet görevini üstlenmesini şart koşturmuştur. Kendi neslinden bu işi yürütecek ehil kişi bulunmazsa vakfiye şartlarına aykırı olarak diğer bir kişinin atanabileceğini de belirtmiştir.¹³⁷

Göçülüler köyü mescid ve sıbyan mektebine 1172 (1758/1759) tarihinde Hacı Ahmed (Ağa) tarafından yeni bir vakıf daha yapılmıştır. Bu defa Hacı Ahmed, vakfı ve kâlet verdiği bir kişi aracılığıyla müderrisîni'l-kirâmdan Gümülcinevî Faziletli Seyyid Mehmed Efendi bin Ahmed ve vakfa müteveli atanan Molla Hasan bin İbrahim huzurunda mahkemede tescil ettirmiş ve vakfa şunları bağışlamıştır:

a) Göçülüler Köyü'nde bulunan bir taraftan Hacı Mustafa oğulları bahçesi ve üç taraftan tarîk-i âmm (mahallede konutları birbirine bağlayan özel bir yol) ile mahdud arsa ve kürûm bağ, bahçe ve meyve ağaçları.

b) Eftun-ı Ulvî'de köy hisarında bulunan 3/30 hisse,

c) Eftun-i Ulvîde Kara Balçık adlı yerde köyde bulunan derenin suyuyla bağlantılı sınırları belli bir göz hizarda olan 3/32 hisse.

d) Eftun-i Süfli Köyü'nde bulunan Kadı Hisarı olarak bilinen yerde sınırları belli bir göz hizar da bulunan 3/32 hisse.

e) Eftun Köyü'nde köy deresi ile bağlantılı sınırları belli bir göz hizarda olan 3/32 hisse.

f) Çukalı (Çuhalı)İskelesi'nde yeniden inşa edilmiş olan bir bab Terzi dükkanı, bir bab küçük mahzen.

¹³⁷ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 624, Sıra: 400.

g) Göçülüler Mahallesi'nde Berber Hüseyin Dükkanı yakınlarında bulunan sınırları belli bakkal dükkanı.

h) Otuzbin iki yüz kırk akçe nakid para.

Hacı Ahmed Ağa yaptığı bu bağışların ise şu şartlar altında kullanılmasını istemiştir:

a) Bağ, bahçe ve bostanlardan elde edilen gelirden Göçülüler Köyü'nde bulunan mescid-i şerifde her Ramazân-ı şerif ayında mihrabın iki tarafında birer buçuk kıy-ye olmak üzere iki balmumu ve yine aynı gelirden elde edilmek üzere on vukiyye yağ mumu alınarak mescidde sabah ve akşam aydınlatması için kullanılmak üzere mescidin imamına teslim edilmesi.

b) Vakfedilen nakid para ve hızarlardan elde edilen gelir ile mescidde görev yapan imam ve köyde bulunan sıbyan mektebinde muallim olan kişiye her sene kırkbeş (para birimi belirtilmemiş) vazife verilmesi.

c) Çukalı İskelesi'nde olan dükkânlardan elde edilen gelir ile Hacı Ahmed'in daha önce köy bitişiğinde bulunan mezaristanda (mezarlıkta) yaptırmış olduğu sebile (çeşmeye) su çeken kişiye her sene altı kuruş verilmesi.

d) Vakfedilen mallardan elde edilen gelirlerin yapılan tahsisatlar dışında kalanının hayatta olduğu müddetçe vakfa müteveli olacak olan kendisine müteveli ücreti olarak verilmesi, vefatından sonra ise sâlih kişiler olması şartıyla öz oğlu Mehmed Ağa'nın oğulları Ali, Hüseyin ve Mustafa'ya, daha sonra da aynı şartlar dahilinde nesilden nesile bu görevin devam ettirilmesini şart koşturmuştur. Neslinde bir kesilme olursa Göçülüler Mescidi'nde imam olan ve köy sıbyan mektebinde görevli olan kişilerin müteveli olmasını istemiştir.¹³⁸

¹³⁸ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 624, Sıra: 401.

4.2.27. Şipir (Çiçekpınarı) Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı

Camiye köyde ikâmet eden Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Ömer oğlu sülalesinden Mehmed Efendi ibn-i Hasan tarafından Akçakoca merkez mahallelerinden birinde oturan Durmuş oğlu Ali Çavuş ibn-i Hasan huzurunda 1000 kuruş vakfedilmiş ve durum Akçakoca Hükümet Konağı'nda kayıt altına alınmıştır. Aynı köyden Ahmed Ağa ibn-i Abdullah Ağa ile Muhzır Mehmed Ağa da vakfa şâhitlik yapmışlardır. Durmuş oğlu Ali Çavuş vakfa müteveli tayin edilmiştir. (29 Şa'banî'l-muazzam 1327 / 15 Eylül 1909).

Mehmed Efendi camiye yaptığı bu vakıf için şunları şart koşmuştur:

a) Bin kuruş her sene Akçakoca'da bulunan Eytâm Sandığı (yetim sandığı) aracılığıyla istirbâh¹³⁹ olunacak ve elde edilen kâr ile Şipir Köyü'nde bulunan Câmî-i Şerifin hitâbet hizmeti yürütülecek.

b) Vakfın müteveliğini Mehmed Efendi hayatta olduğu müddetçe kendisi, kendisinin vefatından sonra ise çocukları ve onların çocuklarının sâlih ve olgun olanları yürütecek. Şayet nesli kesilirse köy ihtiyar heyeti ve ahalisinin uygun gördüğü bir kişi vakfa müteveli olacak¹⁴⁰

¹³⁹ M. Akif Aydın'a göre, istirbâh, paranın bir şekilde işletilmesidir. Ancak bu işletim, mudârebe şirketi kurarak olacağı gibi, paranın faiz getirecek bir şekilde de kullanılması ile de olabilir, der. M. Akif Aydın, "Eyüp Şer'îye Sicillerinden 184, 185, 188 No'lu Defterlerin Hukuki Tahlili", 18. *Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp' te Sosyal Yaşam*, Editör, Tülay Artan, İstanbul, 1998, s. 65-72. İstirbah uygulaması, oran tespitiyle beraber kanunnamelerde ve Şeyhülislam fetvalarında net bir şekilde görülmektedir. Ahmed Yaman, "Osmanlı Pozitif Hukukunun Şer'îliği Tartışmalarına Eleştirel Bir Katkı", *İslamiyat*, C. VIII, S. 1, (2005), s. 118, 119.

¹⁴⁰ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 592, Sıra: 155.

4.2.28. Kurugöl Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı

Kurugöl Köyü ahalisinden Sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât Kara Hüseyin oğlu Musa bin Hüseyin bin Mehmed, kazada bulunan hükümet konağında mahkeme-i şer'iyeye mahsus odada oturup müteveli nasb ve ta'yin ettiği Kurugöl ahalisinden Kahramanoğlu Musa bin Mehmed bin İbrahim huzurunda bin doksan kuruş vakf edip şunları şart koşmuştur:

a) Bin doksan kuruş kaza Eytâm Sandığı vasıtasıyla işletilecek.

b) İşletilen paradan elde edilen kar ile Kurugöl Köyü'nde bulunan caminin hitâbet görevini yapan kişinin maaşı ödenecek.

Vakfın müteveliğini vâkif, hayatta olduğu müddetçe kendisi kendisinin vefatından sonra ise çocukları ve onların çocuklarının sâlih ve olgun olanları yürütecek. Şayet nesli kesilirse köy ihtiyar heyeti ve ahalisinin uygun gördüğü bir kişi vakfa müteveli olacak. Vakıftaki görevin artık ifa edilmemesi durumunda ise bin doksan kuruştan elde edilen karın köyün sıbyan mektebi muallimine verilmesi, köydeki sıbyan mektebinin de yok olması durumunda civar köylerde bulunan sıbyan mektebi muallimlerinin bu paradan faydalanması. (6 Zî'l-hicce 1328/9 Aralık 1910) .

Yapılan vakfa köy muhtarı Kara Hüseyin oğlu Mehmed Ağa ve yine aynı köyden Abdurrahman Ağa ibni İbrahim de şâhit gösterilmiştir.¹⁴¹

¹⁴¹ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 602, sıra: 86.

4.2.29. *Balatlı (Balatlı) Köyü Câmî-i Şerifi ve Para Vakfı*

Balatlı Köyü ahalisinden Sâhibü'l hayrât ve'l-hasenât Halil oğlu Abdullah ibni Şakir ve Kabelâ oğlu İbrahim ağa ibni Ali ve Ömer oğlu Halit ağa ibni Halit adlı kişilerden her biri kazada bulunan hükümet konağında mahkeme-i şer'iyeye mahsus odada oturup mütevellî nasb ve ta'yin ettikleri Balatlı Köyü ahalisinden Fevzi oğlu Hacı İbrahim Ağa ibni Mustafa Ağa huzurunda her biri beş yüz kuruş toplam bin beş yüz kuruş vakf edip şunları şart koşmuşlardır:

a) Camiye vakfedilen binbeşyüz kuruşun her sene onu onbir hesabı üzere (%15)¹⁴² mütevellî eli ile istirbâh edilmesi.

b) Paranın işletilmesinden elde edilen kar ile Balatlı Köyü Camisi imamet ve hitâbet görevini yerine getiren kişinin maaşının ödenmesi.

c) Vakfın tevliyetinin Hacı İbrahim Ağa hayatta olduğu müddetçe O'nun tarafından yürütülmesi, vefatından sonra ise evladı ve evladlarının evladları tarafından yürütülmesi. Vakfın inkıraza uğrayıp da vakfedilen paranın hitâbet ve imamete sarf edilmesinin sona ermesi durumunda ise bin beşyüz kuruştan elde edilen karın köyün sıbyan mektebi muallimine verilmesi.(11 Rebiü'l-Evvel 1328/ 23 Mart 1910) Yapılan vakfa köyden Beşeli oğlu Şevket efendi ibni Raşit Efendi ve Muharrem efendi ibni Mehmed Ağa şâhit gösterilmiştir.¹⁴³

¹⁴² Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1995, s. 37.

¹⁴³ VGMA, *Vakfiye Defteri*, 597, sıra: 99.

Tablo 10: Kırsal Alanda Görev Yapan İmam ve Hatipler (1844)

Yerleşim Yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Mesleki Kazancı	Mal Varlığı
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	İmam	Taneci oğlu	İsa Efendi bin Ali	400	430
Fakıllı Dîvânı	İmam	Mısrî oğlu	Molla Halim bin Mustafa	900	1224
Fakıllı Dîvânı	İmam	Hasan oğlu	Ali bin Ali	400	400
Tahirli Dîvânı	İmam	Çavuş oğlu	Esad Efendi bin Mehmed	200	266
Tahirli Dîvânı	İmam	Çavuş oğlu	Ali Efendi bin Mehmed		
Eftuni Dîvânı	Eftuni'de Merâki' Câmî-i Şerifi'nde Hatip	Helvacı oğlu	Ebbeb Efendi bin Ahmed oğlu Mehmed	...	201
Akkaya Dîvânı	Akkaya'da Sultan Orhan Câmî-i Şerifi Hatibi	İmam oğlu	Mehmed bin Halil	700	1000
Arabacılar Dîvânı	Arabacılar Köyü Cami Hatibi	Mustafa Efendi oğlu	Mehmed Efendi bin Mustafa	1500	1645

5. *Tarikat Erkanı*

Akçakoca'da din adamı olarak imam ve hatipler dışında tarikat erkanı da bulunmaktadır. Vesikalardan Akçakoca'da Nakşi Tarikatı dedelerinden Dardinli Hacı Mehmed Efendi'nin yaşadığı anlaşılmaktadır.

Dede, baba gibi isimlerle anılan dergahların Bektaşî Dergahı olduğu ile ilgili bir iddia¹⁴⁴ varsa da burada kısmen çürütülmüş gözükmektedir. Nitekim Derdinli Hacı Mehmed Efendi burada anılırken Nakşî Tarikatı dedelerinden bir dede olarak tanımlanmıştır.

Yukarı Mahalle'de 44 nolu hânede ikâmet eden dede vergiden muaf tutulmuştur.

Dede'ye ait hasılatı belli olmayan 1 kıt'a dükkan, birer dönüm bahçe ve kestane korusu, 1 adet sağman manda ve 1 adet buzağı tespit edilmiştir. Dede efendinin yıllık kazancı 190 kuruş gibi oldukça mütevazî bir rakamdır. Bununla beraber süt endüstrisi ve sebze meyve yetiştiriciliğine de katkıda bulunmuş olan dede, kendi asli ihtiyaçları yanında dede olmanın verdiği saygınlık nedeniyle gelen misafirlerini de kendi imkanları ile ağırlamış gözükmektedir.

6. Kaza Mukayyidi

Akçakoca Kazası Mukayyid'i Çakır oğlu ailesine mensup Mustafa bin Ali adlı kişidir. Mustafa Arabacılar 'da 53 nolu hânede iskan etmektedir. Görevi gereği vergiden muaf tutulmuştur.

Mustafa'ya ait 1,5'ar dönüm bahçe ve kestane korusu tespit edilmiştir. Mukayyid bu tarlalarından yılda otuzar kuruş hasıla elde etmektedir. Mukayyitlikten kazandığı gelir ile yıllık kazancı 660 kuruşa tekâbül etmektedir.

¹⁴⁴ Zafer Erginli, "Bursa Tasavvuf Kültüründe Horasanlı Dervişler", ss. 176-194, *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayını Bursa Kit'aplığı : 11, İstanbul, 2002, s. 182.

7. Zabtiye Neferi

Akçakoca'da dört adet zabtiye neferi tespit edilmiştir. Bunların üçü kent merkezinde Kabaklı ve Aşağı Mahalle'de, birisi de kırdı Eftuni'de ikâmet etmektedir.

Kent merkezindeki zabtiye neferlerinden ikisi kardeşdir ve vesikalarda sadece birine yıllık hasıla kaydedilmiştir. Burada dikkati çeken nokta kent merkezinde görevli bir zabtiye neferinin, kırsal alanda görev yapan bir zabtiye neferinden 40 kuruş daha fazla maaş almasıdır.

Zabtiye neferleri devlete ortalama 200 kuruş vergi ödemiştir. Bu kadar yüksek vergi ödemelerinin nedeni neferlerin zabtiyelik dışında başka işler icra etmesinden kaynaklanmaktadır. Kabaklı Köyü'nde ikâmet eden Kapudân Kıрма İsa bin Osman'a ait yıllık hasılası 30 kuruş olan bir sağman inek ve 1 adet bargir tespit edilmiştir. Diğer üç zabtiye neferine ait muhtelif mallar da bulunmakta ise de bu kişilerin mal varlıkları yakın çevresi ile beraber yazıldığı için bu mallardan hangisinin zabtiyelere ait olduğunu tespit edememekteyiz.

Tablo 11: Akçakoca'da Görev Yapan Zabtiyeler (1844)

Yerleşim Yeri	Zabtiyenin Aile ve Kişi Adı	Yıllık Geliri
Eftuni Dîvânı	Küçük oğlu Ali bin Ali oğlu Ahmed	440
Aşağı Mahalle	Kaymak oğlu Ahmed bin Mehmed oğulları Osman ve Ahmed	480 ¹⁴⁵
Kabaklı Köyü	Kapudân Kıрма İsa bin Osman	480

¹⁴⁵ Kardeşlerden birine ait yıllık hasıla kaydedilmiştir.

B) AKÇAKOCA' NIN SOSYAL DURUMU

Tanzimat reformları Osmanlı kentlerini derin bir şekilde etkilemiş ve 19. yüzyılın ikinci yarısında kent yapısında önemli dönüşümlere neden olmuştur.¹⁴⁶ Nitekim bu dönemde sokakların güzelleşmesi ve sosyal hayata katılması için özel bir çaba harcanmıştır. Mesela İstanbul'da ve taşrada¹⁴⁷ sokakların aydınlatılması konusunda devlet özel bir önem sarfetmiştir. Bu konuda Osmanlı Devleti'nin çaba göstermesinin nedeni sokakların güzelleştirilmesi kadar çeşitli adli vak'aların azaltılması ve suç işlenirliğinin önlenmesi olarak değerlendirilebilir. En az bunlar kadar önemli olan diğer bir neden ise; Osmanlı toplumunun kamusal yaşamında merkezi hükümetin

¹⁴⁶ Mustafa S. Akpolat, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı", *Türkler*, C. 15, ss. 350-359, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002, s. 350

¹⁴⁷ Eskiden sokakları aydınlatacak aydınlatıcılar olmadığı için, gece sokağa çıkanlar, mutlaka ellerinde bir fener taşıma ihtiyacındaydılar. Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, Âdât ve Merasim-i Kadime, Tabirât ve Muamelat-ı Osmaniye*, Yayına Hazırlayanlar, Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, İstanbul, 2002, s. 148. Devlet bu nedenle sokağa fenersiz çıkanlara müeyyide uygulamıştır. Göynük örneği için bakınız: Zeynel Özlü, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Adli Mekanizmanın Analizi Bolu-Göynük Örneği*, Berikkan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 81-82.

meşruiyetini ve otoritesini güçlendirmektir.¹⁴⁸ Batılı kent planlama yöntemleri ile mimarlık anlayışları Tanzimat sonrasında birlikte uygulamaya konulmuştur. Amaç merkezi devlet otoritesini yeniden kurmaktır. Böylece ticaret etkinlikleri için bir çeşit engel oluşturan ve bazı feodal nitelikler taşıyan kişi ve kurumlardan kurtulmanın mümkün olabileceğine inanılmıştır.¹⁴⁹

19. yüzyılda yönetsel alanda meydana gelen değişiklik ve özellikle mali gereksinimler nedeniyle köylerin bir kısmı "dîvân" adı verilen birliklere bağlanmıştır. Söz konusu dîvânlarda muhtar dîvân temsilcisi olarak görev yapmaktadır.¹⁵⁰ Birbirine yakın köyler için geliştirilen bu uygulama Akçakoca'nın hem kent merkezinde hem de kırsal alanında uygulanmış gözükmektedir. Aşağıda görüleceği üzere Akçakoca' da 7 adet dîvân tespit edilmiştir.

Kent merkezinde Kerâmeddîn Dîvânı adı verilen sadece bir adet dîvân tespit edilmiştir. Bu dîvân vesikalarda bazen Kerâmeddîn Mahallesi olarak da tanımlanmıştır.

Kerâmeddîn Dîvânı dışında kırsal alanda tespit edilen dîvânların hangi yerleşim yerlerini kapsadığı konusunda vesikalara herhangi bir veri yansımamıştır. Kerâmeddîn Dîvânı ise Hacı Yusufklar Mahallesi, Aşa-

¹⁴⁸ Nurçin İleri, "The Illumination of the Istanbul Streets at the Turn of the Century", adlı konuşma metni New York Üniversitesi ve CUNY işbirliğiyle 1-7 Mayıs 2007 tarihleri arasında düzenlenen "The Historical Continous, Political Responsibilities: Unsettling Conceptual Blindspots in Ottjoman and Turkish Studies" başlıklı konferanslar dizisinden alınmıştır.

¹⁴⁹ Mustafa S. Akpolat, *a.g.m.*, s. 350

¹⁵⁰ Gülfettin Çelik, *16- 19. Yüzyıl Gebze (Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme)*, Gebze Belediyesi Yayını, Gebze, 2003, s. 16.

ğı Mahalle, Yukarı Mahalle, Kabakçılar Mahallesi, Kabaklı Köyü ve Koçköy'ü kapsamaktadır.

Kent merkezindeki dîvânlarda dikkati çeken önemli bir olgu merkezdeki bazı birimlerin köy olarak tanımlanmasıdır.

Henri Pirenne Ortaçağ kentleriyle ilgili kıt'abında "tarıma dayalı bir uygarlıkta kentlerin varolup olmadıkları" sorusunu tartışırken, ticarete dayalı faaliyetlerin tarımsalın yerine geçmeye başlaması ve daha güçlü bir örgütlenme ve daha iyi bir savunma ile eşdeleşen bir ortaçağ kentinde, kişi ve toplum davranışlarının kırsal olandan pek farklı olmadığı ve sırf insanlar toplu olarak korumalı bir yerde oturdukları için bu yerleşim birimlerine kent adı vermenin doğru olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu bağlamda Anadolu'nun herhangi bir köyü ile fiziksel yerleşim, davranış ve yaşam biçimi olarak pek farklılaşmamış bir mahalleyi kente dahil olduğu için kent saymak bir de 19. yüzyıl ortalarında bu niteliği taşıyan bir kent söz konusu ise büyük bir paradoks olarak gözükmektedir.¹⁵¹

Kırsal alanda tespit edilen birimler de kent merkezinde olduğu gibi - Karkın dışında- "dîvân" olarak tanımlanmıştır. Ancak olasılıkla dîvân olarak tanımlanmayan Karkın bölgesi de Kırımca Kilise'ye bağlı ayrı bir dîvân birliği içerisindeydi. Kırsal alandaki köylerden sadece Karatavuk ve Kurukavak köylerinin 10 Za 1327 tarihinden önce birlikte idare edildiği tespit edilebilmiştir. İlgili vesikada Akçaşehir Nahiyesi'ne bağlı Karatavuk ve Kurukavak köylerinin bağlı oldukları Hemşin

¹⁵¹ Doğan Kuban, *a.g.b.*, s. 43-44.

Köyü'nden ayrılıp münferiden idare edileceği belirtilmiştir.¹⁵²

Tablo 12: Akçakoca Kazası Dahilinde Bulunan Dîvânlar

Kent Merkezi
Kerâmeddîn Dîvânı Hacı Yusufklar Mahallesi
Kerâmeddîn Mahallesinden Aşağı Mahalle
Kerâmeddîn Dîvânı Yukarı Mahalle
Kerâmeddîn Dîvânı Kabakçılar Mahallesi
Kerâmeddîn Mahallesine tabi Kabaklı Köyü
Kerâmeddîn Dîvânına tabi Koçköy köyü
Kırsal Alan
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise
Dadalı Dîvânı
Eftuni Dîvânı
Akkaya Dîvânı
Fakıllı Dîvânı
Arabacılar Dîvânı
Tahirli Dîvânı

1. Nüfus

Sanayi öncesi bir ekonomide temel ekonomik faaliyet zirâî üretimdir. Geri kalmış bir ekonomi nüfusunun % 80' i, gelişmiş bir ekonomi nüfusunun ise % 15' i tarımda çalışı-

¹⁵² BOA, DH MUIİ, Dosya 29/-2 Gömlek 8

yorsa, o ülke tarım ülkesi olarak tanımlanır.¹⁵³ Dünyada kentleşme olgusu, 1800'lü yıllarda endüstri devrimi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bugün dünyanın en zengin ve en gelişmiş ülkelerinden sayılan A.B.D.'de bile 1800'lü yıllarda toplam nüfusun ancak % 10'u kentlerde, % 90'ı kırsal alanda yaşamaktadır. Batı'nın öteki gelişmiş ülkelerinde de durum farklı değildir. Nitekim Batıda da 1800-1900 yılları arasında kentleşme oldukça ölçülü kalmış ve 1900- 1910'dan sonra hızlanma trendine girmiştir.¹⁵⁴

Osmanlı devletinde genel olarak kentte yaşayanların % 20, köyde yaşayanların ise % 80 olduğu tahmin edilebilir.¹⁵⁵ Ancak bu iddia kır-kent nüfusunun hemen hemen birbirine eşit bulunduğu Akçakoca için geçerli görünmemektedir.

Akçakoca nüfusu belirlenirken tapu kayıtlarından ziyade araştırmamıza esas teşkil eden temettuat kayıtları ile avâriz ve salnâme kayıtlarından faydalanacağız.

1.1. Avârizhâne Kayıtlarına Göre Kent Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde şer'î ve örfi vergiler dışında olağanüstü hallerde Dîvân-ı Hümâyun'un kararı ve Sultan'ın emri ile aynî ve nakdî olarak alınan vergiler avâriz-ı divâniye olarak adlandırılmıştır. Tanzimat'tan itibaren kaldırılan bu vergiler, arazi veya iş sahibi nüfus göz önünde tutularak avârizhâne denen itibârî hâne üzerinden alınmıştır.¹⁵⁶ 16. yüzyılda devamlı hale getirilen bu

¹⁵³ Phyllis Deane, *İlk Sanayi İnkılabı*, Çeviren, Tefik Güran, T. T. K. Yayını, Ankara, 1994, s. 11.

¹⁵⁴ Besim Üstünel, *Ekonominin Temelleri*, 5. Baskı, Ankara, 1987, s. 370.

¹⁵⁵ Ahmed Tabakoğlu, "Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi", *Türkler*, C.14, ss. 207- 240, Ankara, 2002, s. 208.

¹⁵⁶ Mübahat Kütükoğlu, " Redif Askerî Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi İâne-i Cihâdiyye", *Birinci Askerî Tarih Semineri*

vergi ile ilgili kayıtlar, 17. ve 18. yüzyıllardaki nüfus tahminlerinde kullanılmaktadır.¹⁵⁷

Avâriz-ı dîvâniye vergisi, kent ve köydeki reaya itibârî hânelere ayrılarak, mesela 3 veya 5 gerçek hâne 1 avârizhânesi kabul edilerek, toplandığı için kent merkezinde mahalleli bu vergiyi vakıf akçadan karşılamış, yetmediği durumlarda ise kalanı belli esaslara göre mahalle halkına bölünerek toplanmıştır.¹⁵⁸

Edirne kadı sicillerinde geçen bir fermana göre, avâriz ve nüzü'l hâneleri tespit edilirken " bazen 10 nefer hânekeş reayaya birer, bazen de sekizer nefer hânekeş reayaya keza-lik birer hâne" karşılık olarak kabul edilmiştir.¹⁵⁹

1718'de yani Bolu'nun Voyvodalık Dönemi'nde Bolu ve kazalarının muteber olan nüzü'l ve avârizhâne sayısı 2377,5 ve 2 sülüstür.

Bu nüzul ve avârizhâne kayıtlarına göre Akçaşehir'in avârizhânesi 67 hâne 1 rub'a karşılık gelmektedir.

Yapılan araştırmalara göre XVIII. yüzyılda Bolu Sancağı'nda 4 gerçek hânenin 1 avârizhâneye tekâbül ettiği tespit edilmiştir.¹⁶⁰

Bildirileri II, ss. 145- 167, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s. 145.

¹⁵⁷ Özer Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını, Ankara, 1995, s. 149 ve Ahmed Akgündüz, Said Öztürk, Yaşar Baş, *Darende Tarihi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 233.

¹⁵⁸ Özer Ergenç, " Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, S. IV, İstanbul, 1984, s. 76.

¹⁵⁹ *Edirne Kadı Sicili 36 / 10b'den naklen Mehmed Esat Sarıcaoğlu, Mali Tarih Açısından Osmanlı Devleti'nde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmut Döneminde Edirne Örneği)*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001, s. 20 - 21.

¹⁶⁰ Hüseyin Sarı, a.g.t., Nüfus Bölümü.

Bolu Sancağı için tespit edilen avârizhâne değeri baz alındığında ($67 \cdot 4 = 268$) 268 vergiye tabi gerçek hâne ortaya çıkacaktır. Bu rakamın da yaklaşık % 10' unun (27) bekar olduğunu kabul edersek, geride kalan 241 gerçek hâneyi, ortalama hâne büyüklüğü olarak kabul ettiğimiz 5 rakamı ile çarptığımızda ($241 \cdot 5 = 1205$) 1205 rakamına ulaşılacaktır. Bu rakama bekar olduğunu tahmin ettiğimiz 27 kişiyi ilave ettiğimizde rakam 1232'ye yükselecektir.

1232 rakamına askerî sınıf mensubu ve birden fazla eşle evli olması olası olan kişiler dahil edilmemiştir.

1.2. Temettuat Kayıtlarına Göre Kent Merkezi Nüfusu

Osmanlı Devleti sayım geleneği olan medeniyetlerin kesiştiği bir bölgede kurulmuştur. Bununla beraber 1830'lara kadar, Osmanlı demografi araştırmalarında sağlıklı biçimde dayanabileceğimiz koleksiyonlar bulunmamaktadır.¹⁶¹ Ancak 15- 16. yüzyıllarda yapılan nüfus ve arazi sayımlarının sonuçlarını içeren ve tapu tahrirleri olarak bilinen tapu tahrir defterleri, 19. yüzyıl ortalarında yapılan ve temettuat kayıtları olarak bilinen emlak, arazi ve temettuat tahrir defterleri ve ilk dönemlerden beri tutulan tereke kayıtları¹⁶² adı

¹⁶¹ Özer Ergenç, "Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler", *Belleten*, C. LII, S. 203, Ankara, 1988, s. 681. / Özer Ergenç, "Osmanlı Dönemi Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Düşünceler", s. 131.

¹⁶² Osmanlı toplumunun sosyal ve kültürel yönünün (aile yapısı, giyilen kıyafetler, mutfak ve hamam malzemeleri, kullanılan silahlar, ambarlarda ve tarlalarda mevcut gıda maddeleri, hayvanlar vs.) analizini somut verilerle ve kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye tabi tutan şu çalışmalar dikkate değer. Makale düzeyinde Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askerî Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, C. III, S.5-6, T.T.K. Yayını, 1993 / Halil İnalçık, "15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Kaynakları" *İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.15, ss. 51-67, No: 1-4, 1953-

54./ Halil İnalçık, "Eyüp Sicilleri'nde Toprak, Köy ve Köylü", 18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp' te Sosyal Yaşam, Editör : Tülay Artan, ss. 9-14, 1998. / Tülay Artan, "Terekeler Işığında 18. Yüzyıl Ortasında Eyüp' te Yaşam Tarzı Ve Standartlarına Bir Bakış Orta Halliğin Aynası", 18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam, Editör : Tülay Artan, ss. 49- 63, İstanbul, 1998, / Ö Demirel,, M. Tuş, A. Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim - Kuşam (XVI - XIX Yüzyıllar)" *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.II, ss. 704- 755, Ankara, Aralık, 1992. / Zeynel Özlü, "XVIII. YY.'ın İkinci Yarısında Gaziantep'te Kadın ve Erkek Giyimini Karşılaştırılması", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2003 / 2, S.7. ss. 105 – 158 / Zeynel Özlü, " XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep Mutfağı", *Milli Folklor Uluslar arası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Kış 72, 2006. 118-128. (2006)./ Ömer Demirel, "1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı", *Belleten*, C.LIV, S.211, ss. 945- 961, Ankara, 1991. / Rifat Özdemir, "Tokat'ta Aile", *Belleten*, C.LIV, S.211, ss. 993- 1052, Ankara, 1991. Kıt'ap ve tez düzeyindeki bazı yerel çalışmalar şu şekildedir:Hüseyin Özdeğer, *1463- 1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri*, İstanbul, 1988./ Said Öztürk, *Askerî Kassama Ait On yedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo - Ekonomik Tahlil)*, İstanbul, 1995. / Zeynel Özlü, *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*, Gaziantep, 2004. / İsmail Cansız, *Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı*, *Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1996. Bu konuda yapılmış diğer çalışmalar şu şekildedir : Mahmut Şakiroğlu, " Venedik Arşivi ve Kıt'aplıklarından Türk Tarih ve Kültürüne Ait Kayıtlar II ", *Erdem*, C. 6, S. 17, ss. 437- 480, 1990. / Musa Çadircı, " Hüseyin Avni Paşa' nın Terekesi", *Belgeler*, C. XI, S. 15, ss. 145- 164, 1981- 86. / Yavuz Cezar, " Bir Âyanın Muhallefatı Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Musadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi) ", *Belleten*, C.XLI, S. 161, ss. 41- 78, 1977 / Said Öztürk, "Osmanlı İlimiye Teşkilatında Kassamlık Müessesesi,"*Ü Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan Özel Sayısı, İstanbul, 1997./ Zeynel Özlü, " Terekeler Işığında XVIII. Yüzyılın Ortalarında Gaziantep'te Aşiretler ", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 2005 / 1, S.10. ss. 197- 205./ Çınar, Hüseyin, 18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehrinin Sosyal ve

Ekonomik Durumu, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul, 2000 .. / Günay, Vehbi, "Karaferiye Müftüsü Sâlih Efendi' nin Terekesinde Yer Alan Kıt'aplar", *50. Yıl Türkçülük Armağanı*, ss. 95- 107, İzmir, 1994. / Ömer Demirel, Kuruluşundan Günümüze Çeşitli Yönleriyle Bir Osmanlı Mahallesi Sivas Küçük Minare Mahallesi ", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C.III, Kısım III, ss. 1947- 1961, Ankara, 4-8 Ekim 1999. / Nuri Yavuz, "Borç-Alacak İlişkileri Çerçevesinde Besni-zade (Behinsi - zade) Seyyid Mehmed Efendi'nin Terekesi", *Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu*, (Editör, Yusuf Küçükdağ), ss. 67-75, Gaziantep, 2000. / Alpay Bizbirlik, "Osmanlı Devleti'nde Ticaret ve Üretime Dair Değerlendirilebilir Bir Kaynak: Tereke Defterleri ve Edirne Tereke Defterleri Üzerine Bir Deneme", *Türkler*, C. 10, ss. 731-735, Ankara, 2002. / Yusuf Oğuzoğlu, " Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri", *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, ss. 1- 4, Ankara, 1985./ Serap Yılmaz., "İranlı Bir Ermeni Tüccarın Terekesi ve Ticari Etkinliği Üzerine Düşünceler ", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.VII, ss. 105- 215, İzmir, 1992./ S. Savaş, "Sivas Valisi Dağistani Ali Paşa'nın Muhallefatı", *Belgeler*, C.XV, S.19, ss. 249-291, Ankara, 1993. / M. Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Canik Sancağı*, Ankara, 1998. / Mustafa Öztürk, " XIX. Yüzyıl'da Harput'ta Fiyatlar ", *Belleten*, LIII (207- 208), ss. 729- 828, Ankara, 1989. / Bahaeddin Yediyıldız, " Samsun Halkının Kullandığı Eşyalar Üzerinde Bir Tahlil Denemesi ", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. V, ss. 271- 284, Ankara, 1983. / Bayram Ürekli, - Alpay Bizbirlik, " Karaman Valisi Çelik Mehmed Paşa' nın Terekesi ", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1, S. 1, ss. 175- 220, Konya, 1994. / İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları I*, ss. 308- 318, Ankara, 1984. (yeniçeri terekeleri). / S. Delibaş, " Behice Sultan'ın Çeyizi ve Muhallefatı", *Topkapı Sarayı Yıllık* 3, ss. 63- 104, 1988. / Ali Aktan, "Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749)", ss. 47-68, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998)*. / L Fekete,, "XVI. Yüzyılda Taşrahi Bir Türk Efendisinin Evi", Çeviren Sadrettin Karatay, *Belleten*, C.XXIX, S.115-116, ss. 615-637, Ankara, 1965./ Nejat Göyünç, "Tarih Başlıklı Muhasebe Defterleri ", *Osmanlı Araştırmaları X*, ss.1-37, 1990. / Yvonne J. Seng, *The Üsküdar Estates (Tereke) as Records of Everday Life in an Ottoman Town 1521-1524*. (Basılmamış Dokto-

verilen tarihi malzemelerden çıkarılan sonuçlar sayımlara esas olacak aile ya da hâne kavramının çerçevesini anlamamızda önemli veriler içermektedir.¹⁶³ Hâne ile bir ailenin mi yoksa avâız kelimesiyle nitelendirilen bir vergi kümesinin mi kast edildiği konusunda değişik fikirler ileri sürülmüştür.¹⁶⁴ Hâne sahipleri XVI. asırdan sonra birer vergi ünitesi olarak kabul edilmiştir. Bazılarına göre hâne ifadesi sadece avâızhânesine işaret etmekte ve avâızdan muaf olan kişiler de bu rakama dahil edilmektedir. Bazen münferid muaf grupların hepsi bazen de pirifani grubu dışında kalanlar "hakiki hâne" olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁵

Akçakoca merkez nüfusu, 1260-61 / 1844- 45 yıllarını kapsayan temettü sayımlarında Kerâmeddîn Divânı'na

ra Tezi), Chicago, 1991./Mehmed Genç, "Osmanlı Arşivlerinden Yararlanma Yöntemi " *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, ss. 155- 159, İstanbul, 1985. /Cemal Kafadar, " A Death in Venice (1575): Anatolian Muslim Mercant Treading in the Serenissima" *Journal of Turkish Studies* 10 ss. 191- 218, 1986./Fatma Müge Göçek, *Toward A Theory of Westernization and Social Change: Eighteenth and Nineteenth century Ottoman Society*, *Basılmamış Doktora Tezi, Princeton University* 1988. / Haim Gerber, *Economy and Society İn An Otoman City; Bursa, 1600- 1700*, Jerusalem 1988. / Ibolya Gerelyes, " Inventories of Turkish Estates in Hungary in the Second Half of the Sixteen Century", *Acta Orientalia Academia Seciantiarum Hung.* 39, ss. 275- 338, 1985. / Schatkowski Schilcher, Linda, *Families in Politics : Damascene Factions and Estates of the 18 th and 19 th Centuries*, Wiesbaden : F. Steiner, 1985. Ahmed Akgündüz, vd. *Şer'iye Sicilleri*, C. 2, ss. 309-360, İstanbul, 1988, (tereke örnekleri)

¹⁶³ Coşkun Çakır, " Osmanlı Ekonomisinde Bir Hesaplama Ünitesi / Birimi Olarak Hâne / Aile", s. 303, 308, 310.

¹⁶⁴ Zeki Arıkan, "XVI. Yüzyılda Gerger", *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Kültür Basım ve yayım Elazığ, 1996, s. 34.

¹⁶⁵ Ahmed Güneş, "Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 150, ss. 165- 184, Haziran 2004, s. 178, 179.

bağlı 300 Müslüman hânedan oluşmaktadır. Bu verilere göre kent nüfusunun 1500 civarında olduğu söylenebilir.

Görüleceği üzere 18. yüzyıl başlarındaki ortalama Akçakoca nüfusu 1232 kişiye tekâbül ederken 126 yıl sonra sadece Akçakoca kent merkezi nüfusu ortalama 1500 kişidir.

Tablo 13: Temettuat Verilerine Göre Kent Merkezi Nüfusu

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Tahmini Nüfus
Kerâmeddîn Dîvânı Hacı Yusufklar Mahallesi	13 ¹⁶⁶	65
Kerâmeddîn Dîvânı Kabakçılar Mahallesi	67 ¹⁶⁷	335
Kerâmeddîn Dîvânı Yukarı Mahalle	125 ¹⁶⁸	625
Kerâmeddîn Dîvânına tabi Koçköy Köyü	15	75
Kerâmeddîn Mahallesinden Aşağı Mahalle	45 ¹⁶⁹	225
Kerâmeddîn Mahallesine tabi Kabaklı Köyü	35	175
Toplam	300	1500

1.3. Sâlnâmelere Göre Kent Nüfusu

1314/1896/97 yılı salname kayıtlarında Akçakoca merkez nüfusu altı yerleşim biriminde yaşayan 475 hâne ve bu hânelerde ikâmet eden 2133 kişiden meydana gel-

¹⁶⁶ 5 hâne daha sonra eklenmiştir. *BOA, ML- VRD. TMT, Nr. 2919.*

¹⁶⁷ 2 hâne daha sonra eklenmiştir. *BOA, ML- VRD. TMT, Nr. 2919.*

¹⁶⁸ Yaşlılardan edinilen bilgilere göre Akçakoca'da sadece Kerâmeddîn Mahallesi denildiği zaman Yukarı Mahalle kastedilmektedir. Bu nedenle vesikalarda Kerâmeddîn Mahallesi'nde ikâmet ettiği belirtilen 16 hâne, bu mahalleye eklenmiştir. *BOA, ML- VRD. TMT, Nr. 2919.*

¹⁶⁹ 4 hâne daha sonra eklenmiştir. *BOA, ML- VRD. TMT, Nr. 2919.*

mektedir. Ortalama her hâneye 4,49 kişi düşmektedir. Bu sonuç temettuat sayımlarında her hâneyi beş kişi kabul eden tezimizi destekler niteliktedir. Merkez nüfus 54 yılda 1500 kişiden 2133 kişiye yükselmiştir.

1844 sayımında Hacı Yusufklar Mahallesi, 13 hâne ile merkezdeki en düşük yerleşim birimi iken 1896/97'de 75 hâneye yükselerek kentin ikinci büyük mahallesi durumuna yükselmiştir.

Tablo 14: Sâlnâmelere Göre Kent Merkezi Nüfusu 170

Yerleşim Birimi	Hâne Adedi	Nüfusu
Yukarı Kerâmeddîn Köyü	254	924
Aşağı Kerâmeddîn Köyü	38	266
Ayazlı	39	234
Hacı Yusufklar	75	310
Kabkırli ve Koçköy Mahallesi	69	399
Toplam	475	2133

1.4. Temettuat Kayıtlarına Göre Kır Nüfusu

1260-61/1844-45 yıllarını kapsayan temettuat sayımlarında Akçakoca kırsalında 7 adet dîvân tespit edilmiştir. Bu dîvânlarda 294 hânelik Müslüman bir nüfus yaşamaktadır. Bu verilere göre kır nüfusunun 1470'e tekâbül ettiği söylenebilir.

Görüleceği üzere 18. yüzyıl başlarındaki Akçakoca'nın ortalama nüfusu 1232 kişiye tekâbül ederken 126 yıl sonra sadece Akçakoca kent ve kır nüfusu ortalama 2970 kişidir.

¹⁷⁰ *Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmesi 1314, s. 339-340.*

Temettuat kayıtlarında geçen dîvânlar ve vergi hâneleri ile olası demografik durumları aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 15: Temettuat Verilerine Göre Kırsal Alanda Nüfus

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Tahmini Nüfus
Akkaya Dîvânı	34	170
Arabacılar Dîvânı	68	340
Dadalı Dîvânı	38	190
Eftuni Dîvânı	47	235
Fakıllı Dîvânı	29	145
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	41	205
Tahirli Dîvânı	37	185
Toplam	294	1470

1.5. Sâlnâmelere Göre Kır Nüfusu

1314/1896/97 yılı salname kayıtlarında Akçakoca kır nüfusu yirmisekiz yerleşim biriminde yaşayan 926 hâne ve bu hânelerde ikâmet eden 5318 kişiden meydana gelmektedir. Ortalama her hâneye 5,7 kişi düşmektedir. Kır nüfusu 54 yılda 1470 kişiden 5318 kişiye yükselmiştir.

Görülebileceği üzere 1718'de Akçakoca'nın ortalama nüfusu 1232 kişiye tekâbül ederken 1844'te ortalama 2970 kişiye ve 1898'de ise 5318 kişiye ulaşmıştır.

1324/1906-1907 yılı Bolu Vilayeti Salnamesine göre ise Akçakoca'nın bu dönemdeki kır-kent bağlamında toplam nüfusu 10300'dür. Bu nüfusun 6400'ü kadimden beri yerleşik olan Müslüman Türk, 1200'ü Laz, 800'ü

Gürcü, 600'ü Âbâza, 200'ü Çerkes, 1100'ü ise Trabzon muhaciri'dir.¹⁷¹ Burada dikkati çeken nokta Trabzon muhacirleri ve Laz nüfusun tamamının Karadenizli olmasına rağmen birbirinden ayrı sayılmasının nedeni Trabzonlu göçmenlerin laz dili konuşmamalarından kaynaklanmış olmalıdır.

Tablo 16: Sâlnâmelere Göre Kırsal Alanda Nüfus¹⁷²

Köy Adı	Hâne Adedi	Nüfusu
Dadalı	37	223
Akkaya	63	368
Başeftun	39	234
Beyviran	50	350
Balathlı	56	325
Göktepe	28	168
Arabacı	23	130
Tahirli	45	210
Kızılca Kilise (Nazım Bey)	20	120
Çerkez Yukarı Köy (Hasançavuş)	15	83
Yenimeze (Uğurlu)	32	54
Davut Ağa	34	371
Hemşin	42	252
Kurugöl	18	72
Doğancılar	36	214
Aftunağzı	64	375
Aftundeğirmenyarı	27	165
Beyler	19	114
Kepenç	27	162

¹⁷¹ Bolu Vilayeti Sâlnâmesi 1324, s. 269.

¹⁷² Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmesi 1314, s. 339-340.

Kınık	16	96
Koçullu	33	192
Kalkın	21	64
Eski Meze	20	84
Milanağzı	22	132
Esmâ Hanım	59	295
Yenice	35	210
Gebekilisebâlâ	20	125
Döngelli	25	130
Toplam	926	5318

2. Nüfusun Niteliği

2.1. Kent Merkezinde Bulunan Yetimler

Kent merkezinde 18 yetim kişi tespit edilmiştir. Bunların üçü kardeş diğerleri ise farklı anne-babalara ait çocuklardır. Bu kişilerin niçin yetim kaldığına ilişkin vesikalara herhangi bir veri yansımamıştır.

Yetimlerden sadece Caşcı oğlu Osman bin Mustafa (406 kuruş) ve Boduk oğlu Mustafa bin Mehmed (40 kuruş) vergi ödemiştir. Osman'dan neden bu kadar vergi alındığına ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır. Diğer yetim Mustafa ise mumculuk yaparak geçinmekte ve sadece bu meslekten yılda 150 kuruş gelir elde etmektedir. Yetimler toplam 5,5 dönüm bahçe, 1 dönüm de kestane korusuna sahiptir. Dört tanesine ait konut da bulunmaktadır. Konut sahiplerinden Caşcı oğlu yetimi Kapucu Çiftliği'nde ikâmet etmektedir.

Tablo 17: Kent Merkezinde Tespit Edilen Yetimler

Yerleşim Yeri	Yetimin Yaşı	Aile Adı	Yetimin Adı	Serveti
Aşağı Mahalle	7	Molla Hüseyin oğlu Yetimi	Mehmed bin Ali	0
Aşağı Mahalle	10 / mumcu	Boduk oğlu yetimi	Mustafa bin Mehmed	230
Yukarı Mahalle	10	Berber İsmail oğlu	İsmail bin İsmail	0
Yukarı Mahalle	7	Emir Mustafa oğlu yetimi	Ahmed bin Mustafa	0
Yukarı Mahalle	3	Süleyman Reis oğlu Yetimi	Mehmed bin Süleyman	0
Yukarı Mahalle		Mehmed Kise oğlu yetimi	Mustafa bin Mehmed	0
Kabakçılar Mahallesi	5	Tomac oğlu yetimi	Ahmed bin Mustafa	40
Kabakçılar Mahallesi	10	Kara Ahmed oğlu yetimi	Mehmed bin Mustafa	0
Kabakçılar Mahallesi	10	Begeni oğlu yetimi	Mustafa bin Ali	40
Kabaklı Köyü	8	Hacı Bey oğlu	Mehmed Ali bin Mehmed	0
Kabaklı Köyü	8	Veli Ahmed oğlu	Ali bin Ahmed	40
Kabaklı Köyü	5	Kanlı Yahya oğlu	Sağır Mehmed Ali	40
Kabaklı Köyü	8	Genç reis oğlu yetimleri	Mustafa bin Mehmed, kardeşi İsa ve kardeşi Musa (hepsi de yetim)	0
Koçköy köyü	10	Caşcı oğlu	Osman bin Mustafa	0
Koçköy köyü	7	Berber Küçük Mustafa oğlu	Ahmed bin Mustafa	0
Koçköy köyü	10	Durna oğlu yetimi	Mehmed bin Ahmed	65

2.2. Kent Merkezinde İkamet Edip Askerlik Vazifesini Yapmakta Olanlar

Tanzimat'la birlikte yoğunlaşan batılılaşma çalışmaları, askerlik alanına da yansımış, edinilen deneyimlerin sonu-

cunda Osmanlı ordusu çağına uygun bir biçimde yeniden örgütlenmiştir. Eylül 1843'te orduda kalıcı, köklü düzenlemeler yapılmış ve askerlik süresi beş yılı Nizâmiye, yedi yılı redif olmak üzere on iki yıl olarak belirlenmiştir. Ancak uygulamaya 1844'te geçilmiştir. Böylece iki yıl süre ile alınan önlemler çerçevesinde askerlik sistemi baştan başa değiştirilmiş ve kara ordusu beş ordu şeklinde örgütlenmiştir.

1869- 1870 ve 1877'de ordu yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bu düzenlemede iki önemli husus dikkat çekmektedir. Bunların ilki, ülkenin korunmasında üstüne düşen görevi yerine getirebilecek nitelikte bir ordunun hedeflenmesi, ikincisi ise orduya yönetime doğrudan doğruya karışma, müdahale etme imkanlarının verilmemesidir.¹⁷³

Ağustos 1834' ten başlayarak Osmanlı Devleti'nin bütün büyük kentlerinde Nizâm-ı Cedîd Ortaları gibi Redif birlikleri kurulmaya başlanmıştır. Bu teşkilat büyük bir kitleyi uzun süre silah altında tutmadan, askerlik çağına gelmiş olanları, kendi bölgelerinde, az masrafla ve kısa aralıklarla eğiterek savaş zamanında işe yarayacak yeterli düzeyde asker bulma amacı ile kurulmuş ve imparatorluğun bütün sancaklarında subaylarıyla beraber 1400 kişiden oluşacak birer redif taburu kurulmuştur.¹⁷⁴

Akçakoca kent merkezinde askerlik vazifesini yapmakta olduğu tespit edilen 13 kişidir. Akçakocalıların askerlik vazifesini genelde bir kıyı kentinde yetişmeleriyle paralel olarak "Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne" (Deniz kuvvetleri) yaptıkları tespit edilmiştir.

¹⁷³ Musa Çadırcı, " II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusu", *Dördüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler*, ss. 36- 49, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Ankara, 1989, s.37.

¹⁷⁴ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, s. 61.

Tablo 18: Kent Merkezinde Askerlik Vazifesini İcra Eden Kişiler

Mahalle	Görev Yeri	Kişi Adı
Aşağı Mahalle	Asker	Ali oğlu Ali bin Ali oğlu Mustafa
Aşağı Mahalle	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Kara Sadık Molla ve oğlu Mustafa
Aşağı Mahalle	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Hacı Derviş oğlu Mustafa bin Ahmed oğlu Osman
Aşağı Mahalle	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Kara İsmail oğlu İzzet bin İsmail'in kardeşi Mehmed
Yukarı Mahalle	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Döngel oğlu Bekir bin Mustafa
Yukarı Mahalle	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Bartınlı oğlu Ali bin Abdullah
Kabakçılar Mahallesi	Asâkir-i Hassa-i Şâhâne	Cuman oğlu Şakir bin Mehmed
Kabakçılar Mahallesi	Sipâhi	Yeğen oğlu Derviş Ahmed bin İsa
Kabakçılar Mahallesi	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	İbrahim Bey oğlu Mustafa bin İbrahim kardeşi Şakir
Kabakçılar Mahallesi	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Bostancı oğlu Ahmed bin Mehmed
Kabakçılar Mahallesi	Asker	Amayazıcı oğlu Mehmed Ali bin Mehmed biraderi Mustafa Bey
Kabaklı Köyü	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Mustafa Efendi oğlu Tahir bin Mustafa
Koçköy köyü	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne	Durna oğlu Ali kuzı bin İsa oğlu Yusuf

2.3. Kırsal Alanda Bulunan Yetimler

Kırsal alanda 17 yetim kişi tespit edilmiştir. Kent merkezindeki yetimler gibi bunların da hangi nedenlerden ötürü yetim kaldığına ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir.

Yetimlere ait 8,5 dönüm bahçe, 10 dönüm kestane korusu, 5 dönüm nadasa bırakılmış arazi tespit edilmiştir. Ayrıca 2 yetime ait 3 kovan arı tespit edilmiştir.

Yetimlerden Koca Basık oğlu yetimi Kerâmeddîn Mahallesi'nde Badanacı oğlu yetimi ise nefsi-i Bolu'da-Bolu kent merkezinde Kapu uşağı olarak çalışmaktadır. Koca Basık oğlu yetiminin "şeyh" olarak nitelendirilmesi ilginçtir. Olasılıkla bu unvan çocuğa dedelerinden tevarüs etmiştir.

Üç yaşındaki yetim İslambollu oğlu Mehmed bin Ali ise Beyci oğlu Mahmud'un yanında iskân etmektedir. Bu yetime ait konut vs. herhangi bir gayrimenkul bulunmamaktadır.

Osman oğlu yetimi 400 kuruş vergi ödemiştir. Bunun vasiliğini enişdesi (eniştesi) Hasan bin İdris yapmaktadır. İdris, yetime ait 8 dönüm mezru', 2 dönüm bahçe ve 3 dönüm kestane korusunu 1 adet sağman manda ve ikişer adet manda ve karasığır öküzünü işletmekte, kereste ve hatab (odun) nakliyeciliği ile uğraşmaktadır.

Vesikalara yansımaya da diğer yetim kişilere ait bazı gayrimenkullerin bulunması resmen olmasa da bu kişilere de vasilik yapan kişilerin bulunduğunu düşündürmektedir. Çünkü tespit edilen yetimlerin yaşı 3 ile 10 yaş arasında değişmektedir.

Tablo 19: Kırsal Alanda Tespit Edilen Yetimler

Yerleşim Yeri	Yetimin Yaşı	Aile Adı	Yetimin Adı	Serveti
Dadalı Dîvânı		Koca Basık oğlu	Şeyh Mustafa bin Mustafa	0
Dadalı Dîvânı		Badanacı oğlu yetimi	Mustafa bin Ahmed	0
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	4	Köse oğlu	Mehmed bin Feyzullah	150
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	6	Osman beşe oğlu	Edri bin İsa	45
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	10	Ebubekir oğlu	Mehmed bin Abdullah	73
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	7	Uzun Ahmed oğlu	Mehmed bin Ali	30
Akkaya Dîvânı		Osman oğlu yetimi	Ali bin Mehmed	1250
Arabacılar Dîvânı	10	Yahya oğlu	Osman bin Osman	50
Arabacılar Dîvânı	6	Aişe oğlu	İlyas bin Ali	30
Arabacılar Dîvânı	10	Bolazarlı oğlu	Mehmed bin Ali	20
Arabacılar Dîvânı	10	Kara Mehmed oğlu	Yakub bin Ali	55
Arabacılar Dîvânı	10	Hasan beşe oğlu	Mehmed bin Mehmed	20
Arabacılar Dîvânı	7	İsa beşe oğlu	Ebubekir bin Mustafa	30
Arabacılar Dîvânı	10	Kanlı Kara Ali oğlu	Yusuf bin Ali	0
Tahirli Dîvânı	8	Şakir oğlu	Ali Osman bin Ali	0
Tahirli Dîvânı	10	Sarı Mehmed oğlu	Osman bin Mustafa	10
Tahirli Dîvânı	3	İslambollu oğlu	Mehmed bin Ali	0

2.4. Kırsal Alanda İkamet Edip Askerlik Vazifesini Yapmakta Olanlar

Akçakoca kırsalında ikâmet edip askerlik vazifesini yapmakta olan 19 kişi tespit edilmiştir. Bunların önemli bir kısmı kent merkezinde olduğu gibi “Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de” görev yapan askerlerdir.

Bunlar içerisinde Eftuni’de sakin İmam oğlu Ömer bin Mehmed’in oğlu Receb’in, Asâkir-i Nîzâmiye’den firar ettiği tespit edilmiştir.

Arabacılar’da ikâmet eden Çolak oğlu Hüseyin bin Hacı Ahmed de Asâkir-i Bahriye’den Redif askerî grubuna nakledilmiştir.

Tablo 20: Kırsal Alanda Askerlik Görevini Yapan Kişiler

Köy Adı	Görev Yaptığı Yer	Aile ve Kişi Adı
Dadalı Dîvânı	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de	Bostancı oğlu Ahmed bin Mehmed
Dadalı Dîvânı	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de	Çubukçu oğlu Mustafa bin Eba Heyme
Eftuni Dîvânı	Asker	Deli Hasan oğlu Hasan bin Mustafa’nın oğlu Mehmed ve Osman
Eftuni Dîvânı	Asker	Osman oğlu Mehmed bin Mustafa’nın karındaşı Sâlih
Eftuni Dîvânı	Asker	Karabıçak oğlu Hasan bin Hasan’nın ammisi oğlu Mehmed
Eftuni Dîvânı	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de	Tuzcu oğlu Halil bin Hüseyin’in oğlu Memiş
Eftuni Dîvânı	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de	İmam oğlu İbrahim bin Ahmed’nin karındaşı Mehmed bin Ahmed
Eftuni Dîvânı	Asakiri Nîzâmiyede	İmam oğlu Ömer bin Mehmed’in oğlu Receb
Karkın der tabi-i Kramca Kilise	Asâkir-i Bahriye-i Şâhâne’de	Torun oğlu Ahmed bin Mehmed

Akkaya Dîvânı	Asâkiri Nîzâmiye-i Şâhâne’de	Pekmezci oğlu İbrahim bin Ali’nin oğlu Ali
Akkaya Dîvânı	Asâkiri bahriye-i Şâhâne’de	Kethüda oğlu Ali bin Mustafa
Akkaya Dîvânı	Asâkiri Nîzâmiye-i Şâhâne’de	Arabacı oğlu Hamza bin Ali
Akkaya Dîvânı	Asâkiri bahriye-i Şâhâne’de	Bartınlı oğlu İbrahim bin Osman’ın oğlu Şakir
Akkaya Dîvânı	Asâkiri Nîzâmiye-i Şâhâne’de	Deli Ahmed oğlu Osman bin Ali
Akkaya Dîvânı	Asâkiri Nîzâmiye-i Şâhâne’de	Kabaş (Kayaş) oğlu Mehmed bin İbrahim
Fakıllı Dîvânı	Asâkiri bahriye-i Şâhâne’de	Cebes oğlu Eyyüb bin Ahmed’in oğlu Yakub bin Eyyüb
Fakıllı Dîvânı	Asâkiri bahriye-i Şâhâne’de	Kireviz oğlu Mustafa bin Osman
Arabacılar Dîvânı	Asâkiri Nîzâmiye-i Şâhâne’de	Halis oğlu Hasan bin İsa
Arabacılar Dîvânı	Redifiye	Çolak oğlu Hüseyin bin Hacı Ahmed

3. Eğitim Kurumları ve Mekteb-i Mürebbiye

1903 Maârif Sâlnâmesine göre Akçakoca’da 39 öğrencili 1 adet rüştiye ve 50 öğrencili bir adet medrese (Çarşı Cami Medresesi) tespit edilmiştir.¹⁷⁵

1310 ve 1311 tarihli Kastamonu Vilayet salanmelerine göre rüşdiyede 35 öğrenci, 1314 tarihli Kastamonu sâlnâmesine göre ise 36 öğrenci öğrenim görmektedir.

Rüşdiyenin 1310 ve 1311 yıllarında muallimi Halil Hulusi Efendi, sülüs muallimi ise Hacı Durmuş Efendi’dir. 1314 tarihinde Halil Hulusi Efendi’nin görevine

¹⁷⁵ Yurt Ansiklopedisi, “Bolu” Maddesi, C. 2, s.1464-65

devam ettiği, sülüs muallimi olarak da Hâfız Mehmed Efendi'nin görev yaptığı tespit edilmiştir.¹⁷⁶

Temettuat ve vakıf kayıtlarında bu medreseler veya burada ikâmet eden kişilere ilişkin herhangi bir veri bulunamamıştır.

Ancak 1844 yılına ait vesikalarda Akçakoca'da Kabakçılar Mahallesi'nde 36 nolu hâne 3 numarada ikâmet eden Amayazıcı oğlu Mehmed Ali bin Mehmed'in biraderi Hasan'ın mekteb-i mürebbiye'de görevli olduğu yazılmıştır. Görevinin ne olduğu ve yıllık kazancına ilişkin açıklayıcı bir bilgi bulunmamaktadır. Acaba adı geçen bu kurumun, orijin olarak 1903 Maârif Sâlnâmesi'nde geçen diğer kurumlarla bir ilişkisi var mıdır? Vesikada açıklayıcı bilgi bulunmadığı için sadece kurumun adını vermekle yetiniyoruz.

4. Yevmiyeci (Amele) ve Hizmetkârlar

Vesikalardaki yevmiyeci, hizmetkâr ayırımı, yevmiyecilik ve hizmetkârlığın birbirinden farklı bir meslek grubu olduğunu akla getirmektedir. Yevmiyeci ve hizmetkârların tam olarak ne yaptıkları vesikalara yansımamışsa da olasılıkla yevmiyecilik mesleğini icra eden kişiler ücret karşılığı inşaat, tarım, vs. alanlarında çalışan vasıfsız işçiler olmalıdır. Hizmetkârlar ise olasılıkla konutlarda hâne sahiplerine yemek, temizlik gibi hizmetler veren kişilerdir.

Tabloda görüleceği üzere hizmetkârlar kırsal kesimde daha az, kent merkezinde ise oldukça yüksek düzey-

¹⁷⁶ Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1310, s. 239-240./Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1311, s. 477-478./ Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1314, s. 197.

de para kazanabilmişlerdir. Kırsal kesimde hizmetkârlık mesleki gelirinin düşük olmasının nedeni olasılıkla bu işe rağbet ve geçim şartları ile ilgilidir.

Tablo 21: Akçakoca'da Hizmet Veren Hizmetkarlar

	Yerleşim Yeri	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Kent Merkez	Aşağı Mahalle	1	550
	Kabakçılar Mahallesi	3	2900
	Yukarı Mahalle	5	2900
	Koçköy	1	360
	Kabaklı	1	1500
	Toplam	11	8210
Kırsal Alan	Arabacılar	3	1550
	Eftuni	1	100
	Fakıllı	2	2300
	Karkın	2	200
	Toplam	8	4150

5. Sâiller (Dilenciler)

Akçakoca kır ve kent alanında dilencilik yapacak kadar fakir kişiler de bulunmaktadır. Vesikalarda "sâil" olarak adlandırılan dilenciler beş kişidir. Bunların dördü kırsal alanda yaşamaktadır.

Dilencilerden sadece Karkın'da ikâmet eden Mustafa bin Mehmed'e ait yıllık hasılası 15 kuruş olan 1 evlek (0,25 dönüm) bahçe tespit edilmiştir.

İkameti Karkın gözüken İbrahim oğlu Arif bin Hüseyin Akçaşehir İskeleyi'nde dilencilik yapmaktadır.

Mustafa Efendi oğlu Sâil Mustafa bin Mustafa ise diğer dilencilerden farklı olarak konut sahibi ancak hizmetkarlık yapamayacak kadar da zayıf bir kişidir (1844).

Tablo 22: Akçakoca’da Dilencilik Yapan Kişiler

Yer	Sâilin Aile ve Kişi Adı
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	Orman oğlu Mustafa bin Mehmed
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	İbrahim oğlu Arif bin Hüseyin
Yukarı Mahalle	Sâil Höküş Mehmed bin Ahmed
Arabacılar Dîvânı	Mustafa Efendi oğlu Sâil Mustafa bin Mustafa
Tahirli Dîvânı	Değirmenci oğlu Mehmed bin Ahmed

6. Akçakoca’ya Gelen Göçmenler ve Göçmenlerin Yaşadığı Sorunlar

Anadolu topraklarına yönelik ilk göç hareketi 1785-1800 döneminde Balkanlar, Kafkasya ve Kırım’dan yapılmıştır. Göç 1. Dünya Savaşı’na kadar artarak devam etmiş ve 1856-1913 arasında Rusya’nın egemenliğine giren topraklardan 232 bin Kırımlı ve 755 bin Çerkez göçmen gelmiştir. Bir başka görüşe göre I. Dünya Savaşına kadar Kafkasya, Balkanlar ve Ege Adaları’ndan Anadolu’ya gelen göçmen sayısı 1 milyonun üzerindedir.

Gelen göçmenler devlet tarafından devlet ve vakıflara ait topraklara özellikle de ova tabanı ve kıyı bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Bunlardan bazıları sıtma vs. muhtelif nedenlerle iç göç gerçekleştirmiştir. İç göç gerçekleştirenlerden bir kısmı aralarında örgütlenmek suretiyle uygun yerlerde yeni köyler kurmuş bir kısmı da kentlerin ve kasabaların çevrelerine yerleşerek yeni mahalleler oluşturmuşlardır.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Halim Çavuşoğlu, “Yugoslavya- Makedonya Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri” ss. 123-153, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 41, Bahar 2007, s. 123, 124, 126,127, 128.

Görüldüğü üzere 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti’nde büyük çaplı göç hareketleri yaşandıkça göçmenlerin sevk olundukları vilayetlere birer hususi tâlimatnâme gönderilerek göçmenlerin hangi esaslar dahilinde iskan edilecekleri bildirilmiştir. 3 Mayıs 1856 tarihinde Silistre Valiliği’ne gönderilen ve Kırım göçmenlerinin iskan esaslarını belirleyen tâlimatnâmede belli hususlar açıklanmıştır. Bu tâlimatnâme bu işin ilk örneğini meydana getirmektedir.

Tâlimatnâmeye göre göçmenler;
Din ve mezheplerine bakılmaksızın kabul edilecekler,
Kesin iskan oluncaya kadar civar köy ve kazalarda geçici olarak barındırılacaklar,
Masrafları devlet tarafından karşılanacak,
Kesin iskan sırasında zengin olanları evlerini kendileri yapacak, olmayanlarınki devlet tarafından yaptırılacak,
Ziraat yapacaklara imkan sağlanacak ve tohumluk verilecek,
Muayyen bir müddet vergi tahsil edilemeyecek ve askere alınmayacaklar.¹⁷⁸
Akçakoca’ya da muhtelif zamanlarda çeşitli nedenlerle bazı göçmenlerin geldiği tespit edilmiştir. Ancak Akçakoca’ya yapılan göç ile ilgili veriler yukarıda belirtilen tâlimatnâmenin her esasına uyum konusunda problemlerin yaşandığını göstermektedir.

6. 1. Vergi Muafiyeti Sorunu

Araştırma kapsamı vesikalarda Akçakoca’ya gelen göçmenlerle ilgili ilk bilgi 2 Safer 1306 (8 ekim 1906) tarihli-

¹⁷⁸ Muzaffer Tepekaya, “Balkanlardan Anadolu’ya Göç Hareketleri Ve Saruhan (Manisa) Sancağı’na Göçler (1877-1914)”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 213-240, C. 8, S. 2, 2006, s. 230.

dir. Buna göre Akçaşehir Nahiyesi Arabacıbaşı Dîvânı'nda Batum Muhacirlerinden Mehmed bin Ali'nin sakin olduğu anlaşılmaktadır. Mehmed bin Ali verdiği arzuhalde muafiyet süresi son bulmadığı halde hükümetçe kendisinden vergi talep edildiğini şikayet konusu yapmıştır.¹⁷⁹

6. 2. Konaklama Sorunu

4 R 1306 (8 Aralık 1888) tarihli bir vesikada Trabzon'dan Bolu Sancağına tabi Akçaşehir Nahiyesi'ne göç eden "Kırk hâne halkı" için inşa edilen hânelerin Koçar Köyü ahalisi hizmetine verilmesi nedeniyle Trabzon göçmenlerinin perişan oldukları belirtilmiştir. Göçmenlerin durumlarıyla ilgili olarak mağdur göçmenler adına vekâleten Kahraman adlı kişi Kastamonu Vilâyet-i Celîlesi'ne dilekçe vermiştir.¹⁸⁰

Bir başka konaklama sorununu Batum Muhacirleri yaşamıştır. 10 R. Ahir 1324 (3 Haziran 1906) tarihli bir vesikada, 98 tarihinde Batum'dan hicret ederek Milan Ağzı (Melen Ağzı) denen dere kenarında iskan eden ve başlangıçta yedi hânedan ibaret iken, daha sonra elli beş hânedan 385 nüfusa ulaşan bir göçmen grubunun yaşadığı iskan sorunu anlaşılmaktadır. Belirtilen göçmen grubu Ferik Müteveffâ Hüseyin Fevzi Paşa'ya ait araziye zorla zabt ve işgal etmişlerdir. Hüseyin Paşa'nın mirasçıları Yâverân-ı şehriyârîden Yüzbaşı Ahmed Kemal ve Maliye Ketebesinden Mehmed Cemal arzuhalde durumu Şûrây-ı Devlet'e bildirmişlerdir. Yapılan tahkikat sonucunda Batum muhacirlerinin işgal ettiği araziye 75500 kuruş bedel takdir edilerek araziye göçmen grubun

satın alması istenmiş fakat bu bedeli göçmenlerin karşılamayacağı anlaşılmıştır. Bunun üzerine muhacirlerin masrafları için bir "piyango" düzenlenerek hasılatın bedelin karşılanması için kullanılması istenmiştir. (10 Rebiu'l-âhir 1324/ 6 Haziran 1906)¹⁸¹

Melenağzı sahiline yerleştirilen Batum muhacirlerinden bir kısmının ise Hüseyin Fevzi Paşa'nın mirasçılarından taksitle toprak satın alarak bölgeye iskan ettikleri tespit edilmiştir. Nitekim Akçakoca'nın Melenağzı Köyü'nde halen yaşamakta olan ve dedeleri Batum göçmeni olduğu anlaşılan Fahrettin Tuluay'ın hususi arşivinde bulunan kayıtlar bunu destekler niteliktedir. 21 Zi'l-kâde 1328 /24 Kasım 1910 tarihli sened-i hâkânî (tapu senedi) de adı geçen Hüseyin Fevzi Paşa'nın vereselerinin Melenağzı köyünde "şarkan (doğudan) Murad oğlu Uzun Osman bin Ahmed tarlası, şimâlen (kuzeyden) Yazıcı oğlu İbrahim tarlası, garben (batı tarafından) Topaloğlu Hüseyin, cenûben (güney tarafından) Temürci (Demirci) oğlu Mehmed bin İsmail" tarlası ile sınırlı Kahveler dibi denen araziye Medal oğlu Osman Ağa'ya sattığı belirtilmektedir.¹⁸² Sınırları belirtilen arazi halen bugün "Tuluay" soyadını taşıyan Medal oğlu Osman Ağa'nın torunları tarafından işletilmektedir. Medal oğlu Osman Ağa ve ailesinin Melenağzı yöresine ilk gelen yedi hânelerden biri olduğu hatta Osman Ağa'nın köyün muhtarı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Osman Ağa'ya ait 1290 /1873-1874 tarihli bir adet muhtarlık mührü de bulunmaktadır.

¹⁷⁹ BOA, DH. MKT. 1551/ 109.

¹⁸⁰ BOA, DH. MKT. 1572/ 23.

¹⁸¹ BOA, İ. DH. Dosya 1446, Gömlek 1324/ Ca. 13.

¹⁸² Mevcut tapu sened-i Düzce Üniveristesi Öğretim Görevlisi Fahrettin Tuluay'ın hususi arşivinde mevcuttur.

Melen Deresi'nden Bir Görüntü

6. 3. Maişet Sıkıntısı

Batum muhacirlerinden aslen Batum'un Makriha Mahallesi ahalisinden olan Ahmed oğlu Ali Reis ile arkadaşı Mehmed oğlu Mustafa adlı kişiler aslen Rus teb'asından olup Cihâd-ı Ekber'in ilanı üzerine din ve namus müdafaası için Türkiye'ye iltica etmişler, bir süre Rize'de ikâmet etmiş, Rize'nin düşman tarafından istilası üzerine de Akçakoca'ya akrabalarının yanına gelmişlerdir.

Fakat burada muhacirlik nedeniyle maişet sıkıntısı içine düşmüşlerdir.

Ali Reis geçimini sağlamak için Ceylân-ı Bahrî (Deniz Ceylanı) adlı takası (gemisi) ile Dersaadet'e (İstanbul'a) Akçakoca odunu ve Kamaniçe tütününü getirip satarak ihtiyaçlarını giderme yoluna gitmiştir. (19 Ağustos 1333)¹⁸³

¹⁸³ BOA, 5. Şb: 44 / 28 Vesika 1,2.

7. Akçakoca Osmanlı Hazireleri: Akçakoca'da Ölüm Felsefesi

Türkler'e ait kabristanlarda mezarların baş ve ayak uçlarına dikilmiş şâhideleri yalnızca kabirde yatan kişilerin kimliğini ortaya koyan soğuk birer taş parçaları olarak görmek mümkün değildir. Özellikle baş taşında, mezarda yatan kişinin kimliği yanında zaman zaman edebi ifadeler kullanıldığı gibi yüzyıllara göre gelişerek olgunlaşan ve dönemin sanat anlayışına göre şatafatlı kabartma süslemelerin de yapıldığı açıkça görülmektedir.¹⁸⁴

Mezarlarımız uzak ve yakın tarihimizin belgeleridir. Nitekim dünyada eşi ve benzeri olmayan bir mezarlık medeniyetimiz vardır. Tarihi mezar taşlarımız (hazireler, kabristanlar) Türk Milleti olarak övünç vesilemiz olan birer sanat ve kültür servetimizdir. Milli kültürümüzü şekillendiren, dilimiz, dinimiz, örf, adet ve geleneklerimiz ile ilgili pek çok malzeme tarihi mezarlıklarımızda bulunmaktadır. Bu taşlar etnografik malzemesiyle, binlerce çeşit süslemesiyle, oyma ve kabartmalardan oluşan güzelim taş işçiliği ve nihayet yazılı metinleri ile çok önemli veriler içermektedir.¹⁸⁵

Ölen kişinin eylemlerini, kimliğini, cinsiyetini, mesleğini, yazgısını belirtmek amacıyla¹⁸⁶ mezar taşlarına

¹⁸⁴ Nemci Ülker, "Mezar Taşlarında Ölüm Felsefesi", ss. 16-24, *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayını Bursa Kıt'aplığı : 11, İstanbul, 2002, s. 17.

¹⁸⁵ *İzmir'in Osmanlı Eserleri – 1 Hazireler, Hazireler Hazinesimizdir...* İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayını, Aralık, 2005, s. 7.

¹⁸⁶ Ertuğrul Danık, *Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezartaşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları : 105, Seri 1, Sayı : B.2, Ankara, 1990, s. 33.

yazılar yazılması ve işaretler yapılması çok yaygın bir adettir. İslam Dini'nde sadece ölenin adı yazılı bir taşla yetinilmesini öğütlemesine rağmen, halk bu konuda bir sınır tanımamakta, mezar taşlarına ölenin adının, soyadının, nereli olduğunun, doğum ve ölüm tarihlerinin yanı sıra "fatih" istekleri, şiirler, beyitler, özdeyişler yazdırmakta; defnedilen kişinin ölüm nedenini, sürdürdüğü hayatın mutsuzluğu gibi durumları dramatik ve dokunaklı biçimlerde ifade etmektedir.¹⁸⁷

Osmanlı'larda mezar taşı geleneği çok eski dönemlerden başlayıp diğer Müslüman ülkelerde benzeri görülmeyen bir sanat eseri kimliği kazanmıştır. Mezar taşları ölenin cinsiyetine göre yapılmış, erkek mezarlarında başlık, kadın mezarlarında süslemeler ön plana çıkartılmıştır.

Erkek mezarındaki başlıklar, büyük sarıklı olanlar ulema ve paşaları uzun külah üzerine sarık tasvirli, Derviş ve Tarikat Şeyhlerini, sadece ince sarıklılar, köy ağalarını, üstü geniş ve altı dar kavuk biçiminde olanlar, Yeniçeri Ağalarının mezarı olduğunu işaret etmektedirler.¹⁸⁸

Akçakoca'daki tarihi mezar taşları da yukarıda belirtilen özellikleri taşımaktadır.

Akçakoca mezar taşlarında ölenin aile adı, kişi adı, ölüm tarihi, dua ve şiirlerin yanı sıra muhtelif şekillerde yapılmıştır.

¹⁸⁷ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995, s. 235.

¹⁸⁸ Ayrıntı için bakınız : Veyisel Atacan, "Rize Hemişin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, S. 5, Bahar 2005.

Akçakoca'daki Osmanlı hazireleri talan edilmiş, bakımsız bir durumda bulunmaktadır. Akçakoca ile ilgili şuan da günümüze ulaşan bu canlı tarihi kalıntıların tafisi asla sağlanamayacaktır. Bu nedenle işlemleri, yazıları, içerikleri ile birer kültür hazinesi olan bu taşların mutlaka koruma altına alınması gerekmektedir.

Akçakoca'da kitabe bulunan belli başlı mezarlıklar şunlardır: Türbe Yanı Mezarlığı, Hacı Molla Ağa Kabristanı, Kızlar Ağası Câmi-i Şerifi Kabristanı, Bağveren Kabristanı, Aşağı Mahalle Kabristanı, Aftunağzı Câmi-i Şerifi yanında bulunan kabristan, Kalkın Köyü Mezarlığı, Yukarı Kabristanı, Hacı Keleş Mezarlığı, İmam Çelebi Mezarlığı, Arap Köşkü Civarındaki Kabristan, Türbe Yanı Kabristanı, Göçüller Mezarlığı, Hacı Molla Ağa Kabristanı, Kızlar Ağası Çarşısı Mezarlığı, Ayazlı Mezarlığı, Göktepe Köyü Mezarlığı, Kepenç Köyü Mezarlığı, Hacı Çelebi Mezarlığı, Topuz Oğlu Mezarlığı, Yukarı Eski Tahirli Mezarlığı, Kıran Mezarlığı, Kapkiri Mezarlığı, Osmaniye Mezarlığı, Ayazlı Mezarlığı ve Hasan Çavuş Köyü Mezarlığı.¹⁸⁹ Görüldüğü gibi Akçakoca'da birçok tarihi mezarlıktan bahsedilmesine karşın, yalnız kentin güneyindeki tepe üzerindeki Orhangazi Mahallesi'nde, çevrede bulunan selvi ağaçlarının çizdiği sınırlardan alan büyüklüğü tahmin edilebilen, ancak bazı bölümleri çeşitli kullanımlara (yol, okul, tarla vs.) açılmış olan Osmanlı Mezarlığı'nda tarlalar arasında bazı mezar başlıkları göze çarpmaktadır. Belirtilen diğer mezar alanlarında ise tek tük mezar başlıkları bulunmaktadır. Çok

¹⁸⁹ Kenan Okan, *Akçakoca 2007*, Akçakoca, 2007, s. 242-247.

sayıda bulunduğu belirtilen türbeler ise kentin muhtelif yerlerinde bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden ikisi Kara Secaaddin Ahmed Dede Türbesi (Cumayanı mesire yeri içindeki Evliya Camii yanı), Koç Baba Türbesi, (Orhan Gazi Mahallesi) olarak belirlenmiştir. Taş duvarla çevrelenmiş üstü açık durumdaki bu türbelerde fazla bir bakım yapılmamıştır.¹⁹⁰

Tespit edilen mezar taşları incelenecek olursa şu değerlendirmeler yapılabilir:

7. 1. Mezar Taşlarında Girizgah

Tespit edilen mezar taşlarının baş tarafında “âh mine’l-mevt” (Ah acı ölüm), “Hüve’l- Hayyu’l Bâki” veya “Hüve’l-Bâki” ifadeleri bulunmaktadır. Bu ifadelerle insanın fani olduğu, baki olanın Allah olduğu vurgulanmak istenmiştir.

7. 2. Fatiha, Mağfired ve Bağışlanma İsteği Dile Getiren Mezar Taşları

Sonsuz olanın Allah olduğunun vurgulandığı dinimizde ölümden sonra da hayatın olduğu ve kişiye yapılacak dua ve ihsanların fayda edeceği anlayışı hakimdir. Bu olgu nedeni ile vefat eden bazı kişilerin mezar taşlarına Allah’ın Yezdân ve Ğafûr sıfatı belirtilerek kişinin acizliği ve bağışlanma talebi hatta ölen kişinin mezarının bir cennet bahçesi olması gibi istekler yazılmıştır.

¹⁹⁰ Güniz Akıncı Kesim, Sibel Gökteş Mansuroğlu, Osman Uzun, “Batı Karadeniz Bölgesindeki Tarihi Yerleşimlerin Çevresel Sorunları”, *Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu III*, ss. 460-470, C. II, 18-19 Kasım 1999, Gebze Kocaeli, s. 466.

Hüve’l bâkî

Beni kıl mağfired ey rabb-i Yezdân

Bi-hakkı arş-ı azim, nûr-i Kur’ân

Gelib mezarım ziyaret eden ihvân

Edeler ruhuma bir fatiha ihsan

Ahmed Çelebizade Merhûm Hacı Osman Ağa’nın ruhuyiçün fatiha. Sene 15 Ramazan 1379.

Aynı talep ve ifadeler 1203 tarihli Hacı İsmail oğlu merhûm Hacı Mustafa ve 1207 tarihli Merhûm Molla Ahmed ibni Hacı Mustafa’nın mezarında da kayıtlıdır.

Ah mine'l mev't

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

Ede Hakk kabrini Ravza-i Cennet

Akçaşehir Orman memurlarından Hacı Mollanın
Mehmed Efendi zevcesi Emine Hatun'un ruhuyçün fatiha
sene 1332.

Merhûm ve mağfûr el- Muhtac ilâ merhamet-i
rabbihi'l- ğafûr ... el- hac Mecid Ağa'nın ruhuna fatiha.

7.3. Felekten ve Doktordan Yakınan Mezar Taşları

Bazı mezar taşlarında gençliğin ve tıp ilminin ölüm karşısında fayda sağlamadığı belirtilerek ibret alınması vurgulanmıştır. Mesela Yâranzâde Mehmed Efendi'nin zevcesi Emine Hâtuna yaptırılan mezarda eşinin 29 yaş gibi çok genç bir yaşta vefat ederek kendisini ve iki çocuğunu yalnız bıraktığı belirtilmektedir.

Hüve'l-Bâki

Meskenim dağlar başı Mihrabı

Hacet kalmadı içdim ecel şerbetini

Lokmana hâcet kalmadı.

Koca Reis oğlu Merhûm Hacı Ahmed Ağa'nın ruhu
içün Fatiha

Sene 1268.

Hüve'l Bâki
Emir etti Hudâ eyledi fermân
Erişdi ecel vermedi eman
Murada ermedim dünyada hemân
Cennette verir muradım Hâlık-ı Rahmân
Meşinli oğlu Hacı Tahir Ağa'nın zevcesi Merhûm
Hadice Hanım'ın ruhuna fatiha.

Ey felek bâğ-ı cihân-ı bana zindân eyledin
Bağrımı hûn eyledin, hâlim perişan eyledin
Ermişken çûn 29 yaşıma ben, nâgehan,
Akıbet kıydın bana, çeşm-ü'l-kân eyledin
Sineme basub yatarken, iki goncam terk edib
Merhamet kılmadın asla, hâk-ı yeksân eyledin
Yaranzâde Mehmed Efendi'nin zevcesi Emine Ha-
tun'un ruhuna fatiha

7. 4. Anne Babaların Çocuklarına Duydukları Hislerle İlgili Mezar Taşları

Anne-babaların evlatları adına diktikleri mezar taşlarında çocukların günahsız olduğu anlayışıyla hareket edilerek ölen çocuğun cennete gittiği vurgulanmıştır.

Nûcivânım uçdu cennet bağına
Firkati kıldı anasının canına
Merhûm Fazlı Beşe ruhuna fatiha sene 1171.

Nûcivanım uçdu cennet bağına
Firakı kaldı vâlidinin canına
Karantina Müdürü Enderûn-u Hümâyûn'dan
muhreç Hilmi Efendi'nin mahdûmu.

7. 5. Şehit Mezarları İle İlgili Mezar Taşları

Hüve'l bâkî
İlahi rûz-i mahşerde bana güne-gün ecr eyle
Şehid oldum velilerle haşr eyle.
Ömer Yazıcı'nın oğlu merhûm ve mağfûr Ali Ağa'nın
ruhuna fatiha.

Hüve'l-hayyu'l bâki
Rihlet etti şu cihandan vâlidinin bir gülü
Dilerim Bâriy-i Hüdâ'dan,
Ola Cennet bülbülü
Bulmayub derdine çare
Akıbeti oldu şehid
Hasretiyle, firkiyle yakdı bu cân-u dili
Tavşan oğlu merhûm ve mağfûr Molla Mustafa
Efendi
Ruhuna bi-hürmeti'l fatiha sene 13 L 1214.

7.6. Ad Soyad ve Ölüm Tarihlerinin Yazıldığı Mezar Taşları

İslam'daki sadeliğe uygun olarak bazı mezar taşlarında şiir, beyit gibi manzum ifadeler bulunmamaktadır. Ancak bu mezar taşlarında bile "merhûm" ve "mağfûr" ifadeleri ile kişinin Allah'ın rAhmed ve bağışlanma iklimine girdiği ve kişiye Kur'an'ın özü olan Fatiha suresinin okunarak bağışlanması talebi dile getirilmiştir.

Merhûm ve mağfûr El-hâc Mehmed bin el- hac Ahmed ruhuna fatiha sene 1174.

Yoğurtçu oğlu merhûm ve mağfûr İsmail Ağa'nın ruhuna fatiha sene 1189.

Yoğurtçu oğlu merhûm ve mağfûr Seyyid Ali Ağa
Ruhuna fatiha.

Ah mine'l-mevt
Anaç Reis oğlu Hüseyin Yazıcı mahdûmu Ömer
Ağa'nın oğlu İsmail Surûri Efendi'nin rûhuna lillâhi'l
fatiha sene 1339.

C) AKÇAKOCA'NIN EKONOMİK DURUMU

Akçakoca'da arazi orman yetiştirmeye son derece müsaittir. Zeytin, portakal ve limondan ma'da her çeşit ağaç ve ürünün yetişmesi için uygun bir iklim vardır. Nitekim bölgede iklim mu'tedil, sıcaklık en fazla 34-35, en düşük sıfırın altında 6-7 derecedir. Denizden yüksekliği 500-600 metre arasındadır. Akçakoca'nın 1324 (1906-1907) yılında % 50'si kayın, % 20'si meşe, % 10'u gürgen, % 10'u kestane, % 50'si zakkum vs. ağaçlarından meydana gelmektedir.¹⁹¹

Şimdi temettuat verileri ışığında kent merkezi ve kırsal alanın Tanzimat dönemindeki ekonomik durumunu açıklamaya çalışalım.

a) Kent Merkezinin Ekonomik Durumu

1. Ailelerin Servetleri ve Gelir Kaynaklarının Analizi

1. 1. Servet Dağılımı

Akçakoca'ya ait temettuat verileri genel olarak servet dağılımını şu şekilde göstermektedir : 0 – 100 kuruş arası 34 hâne, 101 – 500 kuruş arası 34 hâne, 501 – 1000 kuruş arası 81 hâne, 1000 kuruş üzeri servete sahip olanlar ise 151 hâ-

nedir. 1000 kuruş üzeri servete sahip olan hânelerin 118'i 1001- 2000 kuruş arası, 33' ü ise 2000 kuruş üzeri servete sahiptir. Görüldüğü gibi servet birikiminin en yoğun olduğu aralık 151 hâne ile 1000 kuruş üzeri olan servet aralığıdır.

0-100 kuruş arası servete sahip olan kişilerin mal varlıkları 0 ile 92,5 kuruş arasında seyretmektedir. Bunlardan sadece 8 hâneye ait mal varlığı bulunmaktadır. 5 hânenin her birinin mal varlığı 40'ar kuruştur. Herhangi bir mal varlığına sahip olmayan hânelerin çoğunluğu fakir ve yetim, geri kalan kısmı ise firari ve askerde bulunma olarak tanımlanmıştır. 0- 100 kuruş arası servet sahiplerinden 8'i yetim, 1'i a'ma, bir diğeri ise aslen Kastamonulu olup 1259 yılında bölgeye gelip yerleşmiştir.

Uç düzeyde servete sahip olanların az olması Akçakoca merkezde yaşayan halkın orta halli bir ekonomik göstergeye sahip olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 23: Kent Merkezinde Servet Dağılımı (Adet)

Yerleşim Birimleri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Hacı Yusufklar Mahallesi		0	5	4	4	13
Kabakçılar Mahallesi	7	8	13	35	4	67
Yukarı Mahalle	12	17	30	35	15	109
Koçköy köyü	4	1	3	6	1	15
Aşağı Mahalle	4	4	20	15	2	45
Kabaklı Köyü	7	4	5	19		35
Kerâmeddin Mahallesi	0	0	5	4	7	16
Toplam	34	34	81	118	33	300
Yüzdelik Dilim	11%	11%	27%	39%	11%	100%

¹⁹¹ Bolu Vilayet Salnamesi 1324, s. 269.

Tablo 24: Kent Merkezinde Servet Miktarları (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Hacı Yusuf lar Mahallesi			4107,5	4962	10302	19371,5
Kabakçılar Mahallesi	80	2750	10470,5	51150,5	9548,5	73999,5
Yukarı Mahalle	92,5	5790	22750	51097	42573	122302,5
Koçköy köyü	85	400	2610	7345	2040	12480
Aşağı Mahalle	0	1090	17175	22020	4740	45025
Kabaklı Köyü	120	1420	3910	26827		32277
Kerâmeddîn Mahallesi			3830	6715	20894	31439
Toplam	377,5	11450	64853	170116,5	90097,5	336894,5
Yüzdelik Dilim	0,1%	3,4%	19,3%	50,5%	26,7%	100%

1.2. Akçakoca Merkezinde Yaşayan Varlıklı Aileler

Kent tarihçiliği yapılırken aile monografilerinin önemi yadsınamaz. Bir kentin en önemli on ailesini saptayıp, bunları olabildiğince gerilere kadar izlemek, yani kent tarihi yazarken aile tarihlerine de yer vermek yapılacak genel tarih çalışmalarına önemli bir alt yapı oluşturacaktır.¹⁹²Bu bağlamda temettuat kayıtlarının aile bazında verdiği bilgilerin önemi burada daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim bu defterlerden bölgede yaşayan vergi mükelleflerinin adlarını, lakaplarını, günümüzde yaşayan bir ailenin ve mesleğin geçmişini en azından yüz elli yıl geriye götürmek ve bir aile monografisi yazmak mümkündür. Biz burada sadece Akçakoca'da yaşayan varlıklı ailelerin konum ve aile adlarını belirtip daha son-

¹⁹² Mete Tunçay, *a.g.b.*, s. 26.

ra da Akçakoca ile ilgili genel bir betimleme yapmakla yetineceğiz.

Akçakoca kent merkezindeki elit ailelerin 4'ü Hacı Yusuf lar Mahallesi'nde, 2'si Aşağı Mahalle'de, 22'si Yukarı Mahalle'de, 4'ü Kabakçılar Mahallesi'nde ve 1'i Koçköy'de ikâmet etmektedir. Görüldüğü üzere kent elitinin yerleşim yeri olarak seçtiği mahalle ağırlık olarak Yukarı Mahalle'dir.

151 hânedan meydana gelen 1000 kuruşun üzeri servete sahip hâneler; Akçakoca merkezde bulunan vergiye tabi mal varlıklarının % 77,2'sine sahiptirler. Bu oranın % 26,7'si kentin elit tabakası olan 33 hâneye aittir.

Görüleceği üzere Akçakoca kent merkezinde bulunan mal varlıklarının çok önemli bir bölümü kentin varlıklı hânelerinin uhdesinde bulunmaktadır.

Tablo 25: Kent Merkezinde Yaşayan En Varlıklı Aileler ve Süla-le Adları

Yerleşim Yeri	Aile Adı	Kişi Adı
Hacı Yusuf lar Mahallesi	Hacı Efendizade oğlu	Mehmed Efendi bin Ahmed ve oğlu Şakir, diğer oğlu Ali
Hacı Yusuf lar Mahallesi	Duhancı Hacı Osman Ağa oğlu	RAhmed
Hacı Yusuf lar Mahallesi	Mahmud Ağa oğlu	Mehmed bin Mahmut
Hacı Yusuf lar Mahallesi	Hacı İbrahim oğlu	Mehmed bin Ahmed
Aşağı Mahalle	Koca Reis oğlu	Hacı Ahmed bin Ahmed ve oğlu Ahmed
Yukarı Mahalle	Emin Ağazâde oğlu	Hacı Mehmed Efendi bin Mustafa
Yukarı Mahalle	Osman bey oğlu	Ali Molla bin Osmanve biraderi Tahir diğer biraderi Râşid

Yukarı Mahalle	Ahmed oğlu	Hacı Yazıcı Mustafa Ağa
Yukarı Mahalle	İsa oğlu	Hacı Tahir Ağa
Yukarı Mahalle	Hacı Molla Ağa	Hacı Molla Ağa
Yukarı Mahalle	Osman Ağa oğlu	Çiftçi Ali Bey bin Osman ve oğlu Şakir, ve oğlu Mustafa
Yukarı Mahalle	Hacı Çelebi oğlu	Hacı Mehmed bin Hasan
Yukarı Mahalle	Hasan Bey oğlu	Hacı Osman bin Mustafa
Yukarı Mahalle	Baki Çelebi oğlu	Mehmed bin Ahmed
Yukarı Mahalle	İsa oğlu	Mehme bin İsa
Yukarı Mahalle	Hace oğlu	Hacı Hâfız
Yukarı Mahalle	Semir oğlu	İsa bin Mehmed
Yukarı Mahalle	Barkaz oğlu	Mehmed bin İsa
Yukarı Mahalle	Hacı Ahmed Efendi oğlu	Molla Mustafa bin Ahmed
Yukarı Mahalle	Hasan Reis oğlu	Ahmed bin Mustafa
Kabakçılar Mahallesi	Terzi oğlu	Hacı Mustafa bin Mehmed
Kabakçılar Mahallesi	Kıllabcı oğlu	Mustafa bin Ahmed ve oğlu Osman
Kabakçılar Mahallesi	Akman oğlu	Hacı Mustafa bin Mehmed
Kabakçılar Mahallesi	Karapehlivan oğlu	Mehmed Reis bin Ahmed
Yukarı Mahalle	Emin Ağazâde oğlu	Mehmed
Yukarı Mahalle	Hacı Tahir Ağa	Hacı Tahir Ağa

Yukarı Mahalle	Hacı Çelebi oğlu	Mehmed
Yukarı Mahalle	Hacı Bey oğlu	Hacı Mehmed
Yukarı Mahalle	Baki Çelebi oğlu	Mehmed
Yukarı Mahalle	Ked oğlu	Ali bin Mehmed
Yukarı Mahalle	Uzun Hacı Mustafa	Uzun Hacı Mustafa
Aşağı Mahalle	Koca Reis oğlu	Hacı Ahmed
Koçköy	Sarı Ahmed oğlu	Hacı Ali bin Mehmed ve oğlu İsa

2. Gelir Kaynaklarının Analizi

2. 1. Gelir Kaynaklarının Yıllık Analizi

Akçakoca merkezinde, kentin ekonomik yapısına ilişkin en önemli özellik mesleki gelirin yüksekliğidir. Mesleki gelirin toplam gelir içerisindeki oranı % 92'dir. Bu oran kent merkezinde, tarımsal ve hayvansal faaliyetlerden ziyade kentin mâmul madde ihtiyacını karşılayan küçük atölye üretiminin ve Akçakoca'nın kıyı kenti olması ile doğru orantılı olarak kentte gemicilik ve yan sanat dallarının etkin olduğunu göstermektedir. Tarım, hayvancılık ve diğer gelir kaynaklarının toplam hâsıla içerisindeki payı oldukça düşük kalmıştır. Bakınız Tablo 26.

Tablo 26: Kent Merkezinde Gelir Kaynaklarının Analizi (1260)

Yerleşim Birimleri	Zirât Gelir	Hayvan-cılık Geliri	Mesleki Gelir	Rant Geliri	Toplam
Hacı Yusufklar Mahallesi	600	270	14175	419,5	15464,5
Kabakçılar Mahallesi	1676	320	63165,5	1202	66363,5
Yukarı Mahalle	5338,5	1500	103653	5139,5	115631
Koçköy köyü	900	270	10630	25	11825
Aşağı Mahalle	2160	295	34730	540	37725
Kabaklı Köyü	1420	715	29070	842	32047
Toplam	12094,5	3370	255423,5	8168	279056
Yüzdelik Dilim	4%	1%	92%	3%	100%

2. 2. Gelirin Hâne Başına Dağılımı

Kent merkezinde tespit edilen toplam gelirin hâne başında dağılımı ortalama 930,19 kuruşa tekâbül etmektedir. Kent içerisinde en fazla gelire sahip olan mahalleler sırasıyla Hacı Yusufklar, Kabakçılar, Yukarı Mahalle ve Kabaklı'dır. Hacı Yusufklar Mahallesi en az hâneye sahip olmasına rağmen hâne başına gelir diğer mahallelere göre çok daha yüksektir. Yukarı Mahalle en fazla hâneye sahip olmasına ve kentnin elit tabakasının önemli bir kısmını içerisinde barındırmasına karşın, hâsıladan ancak üçüncü sırada pay almıştır. Bakınız Tablo 27.

Tablo 27: Hâne Başına Gelir Dağılımı

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Gelir	Hâne Başına Gelir
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	15464,5	1189,6
Kabakçılar Mahallesi	67	66363,5	990,5
Yukarı Mahalle	125	115631	925,05
Koçköy köyü	15	11825	788,33
Aşağı Mahalle	45	37725	838,33
Kabaklı Köyü	35	32047	915,63
Toplam	300	279056	930,19

2. 3. Mahalle ve Kent Ortalamasının Altında ve Üstünde Gelir Sahipleri veya Fakirlik- Zenginlik Olgusu

Fakirlik, fertlerin veya ailelerin temel ihtiyaçlarının sahip oldukları imkanları aşması nedeniyle fiziki mal veya hizmet ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması olarak tanımlanabilir. Bir ailenin yiyecek, giyecek barınma ve diğer ihtiyaçları aile fertlerinin sayısına ve yaşlarına, ikâmet ettikleri yere ve sağlık durumlarına bağlıdır.

Ailenin temel gereksinimlerini karşılayabilmesi ise, mevcut gelirleri, geçmiş tasarrufları, sahip oldukları mülkleri ile yakından ilgilidir. Bireyler veya aileler belirli ihtiyaçlarını minimum düzeyde dahi karşılayamıyorlarsa fakirlik içinde yaşamlarını sürdürmektedirler, denilebilir.¹⁹³

Akçakoca'da fakirliğin nasıl tanımlandığına ilişkin somut bir veri bulunmamaktadır. Ancak vesikalarda özellikle

¹⁹³ Sevgi Kurtulmuş, " Sosyal Güvenlikte Hesaplama Birimi Olarak Aile", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 165-200, Ankara, 1998, s. 170.

de temettuat kayıtlarında vergiye tabi hâneler ile kentte hiçbir geliri olmayan “sâil” denen dilencilerin bile belirtilmesi kent için düzenlenen temettuat kayıtlarından hareketle hânelerin servet durumlarına bakılarak kentteki fakir, orta halli ve varlıklı kişileri belirlemeyi mümkün kılıyor gözükmektedir. Ancak her sistem ve dönemde olduğu gibi bazen vergiye tabi bazı mal varlıklarının kişilerce ört-bas edileceği de göz ardı edilmemelidir.

Akçakoca kent merkezinde mahalleler arasındaki zenginlik düzeyine bakacak olursak kentte yaşayan hânelerin % 52’si kendi buldukları mahallede ortalama gelirin altında bir profil çizmektedir.

Temettuat seviyesi kent ortalaması çerçevesinde düşünüldüğünde kentte yaşayan 300 hânedan 167 hânenin (% 56) kent ortalamasının altında bir gelir profiline sahip olduğu görülmektedir.

Kentte yaşayan hânelerin % 44’ünün kent ortalamasının üzerinde bir temettuata sahip olması Akçakoca kent merkezinde halkın kısmen orta halli ve varlık seviyesi yüksek bir profil çizdiğini göstermektedir.

Kenti kısmen orta halli olarak değerlendirmemizin nedeni, bazı varlıklı kişilerin kent ortalamasını yükseltmiş olmasıdır. Mesela Yukarı Mahalle’de 17 no’lu hâne- de oturan, 5238 kuruş temettuata sahip kerestecilik yapan Gemi reisliği yapan Sarı Ali oğlu Ali bin Ali ve yine Yukarı Mahalle’de 12 no’lu hâne- de ikâmet eden 6969 kuruş temettuata sahip Keresteci Hacı Çelebi oğlu Hacı Mehmed bin Hasan hem ikâmet ettikleri mahalle hem de kent ortalamasını oldukça yükseltmişlerdir.

Bütün bu verilerle beraber, Akçakoca kent merkezinde tespit edilen servet grupları içerisinde uç servetlerin dengeli dağılımı da halkın kısmen orta halli ve müte-

vazi bir yaşam standardına sahip olduğunu düşündürmektedir. Bakınız: Tablo: 27, Tablo: 28 ve Tablo: 29 .

Tablo 28: Mahallelerin Kendi İçinde Ortalama Gelir Seviyesi

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Mahallenin Toplam Mal Varlığı	Mallenin Ortalama Mal Varlığı	Mahalle Ortalaması ve Altında Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne (Adet)	Mahalle Ortalaması Üstünde Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne (Adet)
Hacı Yusuf- lar Mahallesi	13	17734,5	1364,2	8	5
Kabakçılar Mahallesi	67	75013,5	1119,6	29	38
Yukarı Mahalle	125	155804,5	1246,4	73	52
Koçköy Köyü	15	12480	832	6	9
Aşağı Mahalle	45	43585	968,56	25	20
Kabaklı Köyü	35	32277	922,2	14	21
Toplam	300	336894,5	1123	155	145
Yüzdellik Dilim				52%	48%

Tablo 29: Kent Merkezi Genelinin Ortalama Gelir Seviyesi

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Mahallelerin Mal Varlığı Ortalaması	Mahallelerde Mal Varlığı Ortalaması ve Altında Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne (Adet)	Mahallelerde Mal Varlığı Ortalaması Üstünde Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne (Adet)
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	1123	7	6
Kabakçılar Mahallesi	67	1123	29	38
Yukarı Mahalle	125	1123	69	56
Koçköy köyü	15	1123	10	5
Aşağı Mahalle	45	1123	30	15
Kabaklı Köyü	35	1123	22	13
Toplam	300	1123	167	133
Yüzdellik Dilim			56%	44%

3. Ekili Toprakların Analizi

Araştırma kapsamı içerisindeki bazı vesikalarda kent merkezine ait her türlü zirâî üretim geliri, ayrı ayrı belirtilmiştir.

Buna göre Akçakoca kent merkezinde 1844'te toplam 321,5 dönüm ekili alan tespit edilmiştir. Bu miktarın 61 dönümü mezru' (tarım arazisi) araziye aittir. 1845'te ise 47 dönüm hububat arazisi ekileceği kayıt altına alınmıştır.

Tarım arazilerinin 1845 yılı olası hasılatları hakkında bilgi verilmesine rağmen, bahçe ve kestane korularından 1845'te elde edilecek olası hasıla miktarı hakkında herhangi bir bilgi verilmemesi ilginçtir. Hububat arazilerinin gelecek yıldaki olası hasılatı hakkında bilgi verilmesi,

devletin sebze-meyve ve kestane ağacı yetiştiriciliğinden ziyade tarımsal ürün yetiştirilmesine önem verdiğini göstermektedir.

Ekili alanların ortalama % 19'u tarım alanlarına, % 53,7'si sebze-meyve vs. bahçelerine, % 27,4'ü kestane bahçelerine aittir. Burada belirtilen tarımsal ürün alanı % 19'dan daha fazla olup, olasılıkla % 25'ler civarındadır. Çünkü kolektif ve icarla işletilen tarımsal arazilerin dönüşümleri belirtilmeyip sadece hasılatları verilmiştir.

1844'te ekili olan hububat arazisi 1894,5 kuruşluk iken, devlet tahsildarları 1845'te 2584 kuruşluk hububat arazisi ekileceğini kayıt altına almışlardır. Devletin ekilecek hububat alanını % 42,3 kuruş oranında fazla hesap etmesinin nedeni bölgedeki hububat ekim düzeyinin hâne sayılarıyla ters orantılı olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Devlet böylelikle Akçakoca'nın tarımsal ürün kapasitesini artırmak için çaba sarf etmiş olsa gerektir.

Nitekim Osmanlı Devleti 19. yüzyılın başında nüfus kıtlığı sorunuyla karşı karşıya kalmış ve verimli toprakların büyük bölümü, hem toprak imtiyazı düzenindeki karışıklık hem de siyasi ve askerî politika yüzünden ekilip biçilememiştir. Ayrıca özellikle Batı Avrupa'nın hızla sanayileşen ülkelerinden gıda ve hammadde talebi de yükselmiştir. Bu nedenle Osmanlı devleti bakir topraklarını tarıma açarak tahıl üretimindeki açığını gidermeye çalışmış¹⁹⁴ ve Akçakoca örneğinde olduğu gibi halkı tarımsal faaliyetleri artırma konusunda yönlendirmek istemiştir.

Akçakoca kent merkezi ziraî gelir dağılımı şu şekildedir:

¹⁹⁴ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviri Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul, 2003, s. 104.

Tablo 30: Zirâi Gelir Kaynaklarının Dağılımı (1260 / 61 Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Mezru'		İcar ile ürettiği mezru'	İcar ile ürettiği mezru'	Kolektif ürettiği mezru'	Kolektif ürettiği mezru'	Bahçe	Kestane	Toplam
	1260	1261	1260	1261	1260	1261	1260	1260	1260
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	360						200	40	600
Kabakçılar Mahallesi	20		10	15	6	7,5	1340	340	1738,5
Yukarı Mahalle	1278	1620	53,5	72,5	67	77	2340	1600	7108
Koçköy							860	40	900
Aşağı Mahalle							1060	1140	2200
Kabaklı Köyü	100	612				180	1000	320	2212
Toplam	1758	2232	63,5	87,5	73	264,5	6800	3480	14758,5

Tablo 31: Kent Merkezinde Ekili Alan Miktarı (1260/1261 Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Mezru'		Bahçe	Kestane Korusu	Toplam
	1260	1261	1260	1260	1260
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	10		5	1	16
Kabakçılar Mahallesi	5	1	32,5	8,5	46
Yukarı Mahalle	43	41	60,5	40	143,5
Koçköy köyü			21,5	1	22,5
Aşağı Mahalle			27,5	29,5	57
Kabaklı Köyü	3	5	25,5	8	36,5
Toplam	61	47	172,5	88	321,5

4. Hâne Başına Ekili Alan

Ekili arazisi olan mahalleler sırasıyla Yukarı Mahalle 143,5 dönüm, Aşağı Mahalle 57 dönüm, Kabakçılar Mahallesi 46 dönüm, Kabaklı 36,5 dönüm ve Hacı Yusuf-lar Mahallesi 16 dönümdür. Ekili araziler hâne bazında değerlendirildiğinde hâne başına ortalama 1,1 dönüm ekili toprak düşmektedir.

Görüldüğü üzere en düşük hâneye sahip mahalle ile en yüksek hâneye sahip mahalle arasında hâne başına ekili arazi arasında çok bariz bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 32: Kent Merkezinde Hâne Başına Ekili Alan Miktarı (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Ekili Arazi	Hâne Başına Ekili Arazi
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	13	16	1,2
Kabakçılar Mahallesi	67	46	0,7
Yukarı Mahalle	125	143,5	1,1
Koçköy köyü	15	22,5	1,5
Aşağı Mahalle	45	57	1,3
Kabaklı Köyü	35	36,5	1,0
Toplam	300	321,5	1,1

5. Tahıl İşletmeciliği

5.1. Dönüm Başına Yıllık Hâsulat: Verimlilik

Ormanlar ve kestane koruları ile çevrili olan Akçakoca'da iklim şartları ile bağlantılı olarak azda olsa tahıl

ürünü¹⁹⁵ yetiştirilmiştir. Hınta (buğday), şair (arpa) ve mısır bunlardandır.

Akçakoca'daki iklim şartlarının elverişsizliği halkı nadas usulü ile ziraat yapmaya itmiştir.

Temettuat verilerinde ekili tarlalardan, bahçelerden, bağlardan ve çayırardan elde edilen 1844 yılı gelirinin tespitinde ödenen âşar vergisinin, bazı bölgelerde dokuz katı alınarak topraklardan elde edilen gelir olarak kaydedildiği görülmüştür.

Bu şekilde yapılan yazımlarda topraklardan elde edilen gelirler, öşür vergisi düşüldükten sonra hâne sahibine kalan ürünün değerini ifade eder. Bazı bölgelerde yapılan tahrirlerde ise ödenen âşar vergisinin on katı topraktan gelir olarak gösterilmiştir. Bu durumda gelir olarak gösterilen miktar öşür vergisini de kapsamaktadır. Buna karşılık tüm tahrirlerde tohum ve diğer üretim giderleri düşülmediğinden tespit olunan yıllık hasılat, gayri safi üretimi ifade etmektedir. Bütün bu gelirlerin 1845 yılı ile ilgili karşılıkları ise, henüz üretim gerçekleşmediğinden olası rakamlar olarak gösterilmiştir.¹⁹⁶

Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında dönüm miktarı belli olan sadece 61 dönüm hububat arazisi işletildiği tespit edilmiştir. Bu araziden 1758 kuruş gelir elde edilmiştir.

¹⁹⁵ Osmanlı Devleti'nde sadece Akçakoca'da değil bütün Türkiye'de tahıl ürünleri önemli bir yer tutmuştur. 1909, 1913 ve 1914 yılı tarım istatistikleri Türkiye tarımında, tahılların tarla tarımı yapılan alanların % 90'ını oluşturduğunu göstermektedir. Tefvik Güran, *Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914*, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 3, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997, s. 13.

¹⁹⁶ Tefvik Güran, "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri ", s. 78.

1845 yılında ise dönüm miktarı belli 47 dönüm hububat arazisinin işletileceği ve bu araziden de 2232 kuruş hasıla elde edileceği kayıt altına alınmıştır.

5. 1. 1. İcar Yolu ile İşletilen Araziler

Kaynaklara kira yolu işletilen veya işletilmesi düşünülen hububat arazilerinin sadece gelirleri yansımıştır. Buna göre Akçakoca'da hububat ekili alanların 1844 yılında 63,5 kuruşluk bölümü kira yolu ile işletilmiştir.

1845 yılında ise kira yolu ile işletilmesi düşünülen arazi miktarı 87,5 kuruş olarak hesap edilmiştir.

Görüldüğü üzere tahıl arazilerinin 1845 yılı olası hasılası önceki yıla göre fazla gösterilmiştir. Bunun nedenini devletin tahıl işletmeciliğine teşvikinde aramak gerekir.

5. 1. 2. Kolektif Olarak İşletilen Araziler

Küçük aile işletmeleri tarımla uğraşan ailelerin bütün zamanlarını kapsamıştır. Zamanla bu küçük işletmeler bir araya gelerek tarımsal faaliyetleri ortaklaşa yapmaya başlamışlardır. Böylece her aile ferdinin tarıma ayracağı ortalama çalışma zamanı hem düzenlenmiş hem de azalmıştır. Gerek grup tarımı yapımı yoluyla tarımdan arta kalan zamanı, gerekse geleneksel, bireysel tarımda ekonomik imkanların zorlanması nedeni ile part-time tarım (tarım dışında bir başka işle ilgilenerek gelir elde etmek) gündeme gelmiş¹⁹⁷ olmalıdır.

Akçakoca'da da bazı hububat arazilerinin gerek mahalle sakinleri ile gerekse de Akçakoca'ya bağlı diğer

¹⁹⁷ Mahmut Bilen, "Tarımda Ekonomik Bir Birim Olarak Aile İşletmeleri", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 241-290, Ankara, 1998, s. 249.

yerleşim yerlerinde oturan kişilerle ortak bir şekilde işle-tildiği tespit edilmiştir.

Ortaklaşa işletilen arazilerin dönüm miktarları da ki-ra yolu ile işletilen arazilerde olduğu gibi vesikalara yan-sımamıştır. Buna göre ortaklaşa işletilen arazilerin 1844 yılı geliri 73 kuruş, 1845 yılı olası geliri ise 265 kuruştur. Burada dikkati çeken önemli nokta kira yolu ile işletilen arazilere göre, kişinin kendisine ait olan arazilerin ve kolektif işletilen arazilerin 1845 yılı olası gelirlerinin ol-dukça yüksek hesap edilmesidir. Bunun nedenini de icar yolu ile işletilen arazilerden elde edilen gelirdeki artış gibi Osmanlı Devleti'nin halkı tahıl ürünü üretmeye yön-lendirmek istemesinde aramak gerekebilir.

Tablo 33: Kent Merkezindeki Mezru' Alanların Dönüm ve Yıllık Gelirleri (Dönüm/kuruş)

Yerleşim Birimleri	Mezru' / Dönüm		Mezru' / Kuruş		İcar ile üret-tiği mezru' (krş.)	İcar ile üret-tiği mezru' (krş.)	Kollektif Üretim mezru' (krş.)	Kollektif Üretim mezru' (krş.)
	1260	1261	1260	1261				
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	10		360					
Kabakçılar Mahallesi	5	1	20		10	15	6	7,5
Yukarı Mahalle	43	41	1278	1620	53,5	72,5	67	77
Koçköy köyü								
Aşağı Mahalle								
Kabaklı Köyü	3	5	100	612				180
Toplam	61	47	1758	2232	63,5	87,5	73	265

5. 2. Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü

Kırsal ve kentsel alanda tespit edilen tarımsal alanlar çok farklı şekillerde betimlenebilirler. Biz burada belge-lerin el verdiği ölçüde, tarımsal alanların metric boyutla-rı çerçevesinde yorumlar yapmaya çalışacağız. Vesika-larda tarımsal alanlar “dönüm” ve elde edilen yıllık hası-la boyutlarıyla açıklanmıştır. Tarlaların şekilleri hakkın-da bilgi bulunmamaktadır.

Bir tarım aile işletmesinin büyüklüğü nasıl olmalı-dır? İşletme başına şu kadar hektar olması gerekir gibi bir tanım yapmayı yanlış bulanlar vardır. Çünkü tarım-sal faaliyetin konumuna göre hektar başına elde edilecek ürün miktarı değişecektir. Tarım işletmesinin büyüklü-ğünün ne olacağına ilişkin soruya diğer bir kriter ölçek ekonomisi veya faktörlerin bölünmezliği gibi hususlar da cevap için yeterli olmamıştır.¹⁹⁸Türkiye tarımında çeşitli toplumsal-ekonomik nedenlerden ötürü, boyutça en yaygın işletme birimi küçük üreticiliktir. ¹⁹⁹Bununla beraber Osmanlı tarım istatistiklerinde işletmeler büyü-lüklerine göre 3 kısma ayrılarak incelenmiştir. Yüz ölçümle-ri 10 dönümden az olan işletmeler “imâlât-ı sağıre”, 10-50 dönüm arası olanlar “imâlât-ı mutavassıta” ve 50 dönüm-den fazla olanlar “imâlât-ı cesîme” olarak adlandırılmış-tır.²⁰⁰

¹⁹⁸ Mahmut Bilen, *a.g.m.*, s. 248.

¹⁹⁹ Yakut Sencer, *Türkiye'de Kentleşme, Bir Toplumsal ve Kültürel De-ğişme Süreci*, Kültür Bakanlığı Yayını, Birinci Baskı, Ankara, 1979, s. 175.

²⁰⁰ Tevfik Güran, “ Osmanlı Tarım Ekonomisi 1840-1910 ”, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 81.

19. yüzyıl Anadolu tarımında küçük ve orta işletmelerin yanı sıra büyük toprak işletmeleri de görülmektedir. 19. yüzyıl boyunca küçük toprak işletmelerinin varlığını sürdürebilmesinin nedeni, “ Anadolu’da kırsal alanlarda emeğin göreceli kıtlığı, toprağın ise göreceli bolluğu” dur. Ekilebilir toprakların göreceli bolluğu ise madalyonun öteki yüzünü oluşturmaktadır.²⁰¹

Küçük üretici kesim, zirâi sosyal yapının egemen ve belirleyici işletme tipini oluşturmuştur. Zirâi fazla üretme kapasitesinin düşüklüğü geçimlik bir ekonominin doğuşunun ana nedeni olmakla beraber, özellikle deniz taşımacılığından yararlanma imkanı bulunmadığı için taşıma işinde hayvan taşımacılığına bağımlı olan bölgelerdeki pazar imkanlarının sınırlılığı²⁰² da üretim kapasitesini etkilemiştir.

Akçakoca’nın ise doğası gereği deniz taşımacılığından ileri düzeyde faydalanması, Akçakoca’daki üretim kapasitesinin bölgenin geçimlilik düzeyini önemli oranda etkilediğini düşündürmektedir. Zira Akçakoca’da orman alanlarının fazlalığı kereste ticaretinin hacmini önemli düzeyde artırmıştır. Bununla beraber Akçakoca’da tarımsal işletmelerin azlığı halkı, hâne içi tüketime yönelik geçimlik bir üretim yapmaya zorlamış olmalıdır. Halk küçük tarımsal işletmelerden tam karşılayamadığı ihtiyacını ulaşım imkanlarının bölgeye verdiği avantajla diğer kazalardan sağlamış olmalıdır.

19. yüzyılda hâne içi üretim yerine, ticari nitelikli tarımın geliştiği bölgelerde mevcuttur. Nitekim 19. yüzyılda ticari tarımın geliştiği ilk bölge Çukurova ve Batı Anadolu

²⁰¹ Şevket Pamuk, *100 Soruda Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500 – 1914*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988, s. 217, 220, 221.

²⁰² Tefik Güran, “ Ziraî Politika ve Ziraatte Gelişmeler 1839-1876 ”, s. 229- 230.

olmuştur. Mesela küçük, orta ve büyük ölçekli tarım işletmelerinin bulunduğu Uşak’ta büyük ölçekli ziraatın yapılması, İzmir’in art bölgesi olarak Avrupa ile kurmuş olduğu bağlantıdan kaynaklanmış olmalıdır.²⁰³ Yine İstanbul’da tarımsal işletmelerin yaklaşık % 23’ünün 10 dönümden küçük işletme, % 65’inin 10-50 dönüm arasındaki orta büyüklükte işletme ve % 12’sinin ise 50 dönümden fazla büyük işletme olması, İstanbul’da da ticari nitelikli tarımın geliştiğinin göstergesidir.²⁰⁴ Bolu’da tahıl tarımının en fazla yapıldığı 6 kaza bulunmaktadır. Bunlar; Bolu merkez kaza, Gerede, Mudurnu, Kıbrısçık, Mengen ve Göynük’tür. Bu bölgelerdeki tahıl tarımının fazlalığı zaman zaman İstanbul’a buğday tevzii ve nakli yapılmasında da etkili olmuştur.²⁰⁵

Akçakoca ise tahıl tarımı bakımından oldukça geri planda kalmıştır. Nitekim Akçakoca kent merkezine ait temettü kayıtları incelendiğinde, kent merkezinde sadece 14 adet küçük işletme tespit edilmiştir. Ertesi yıl ise ekilmesi düşünülen tarla sayısı sadece 12’dir.

Bu veri Akçakoca’nın tarımsal alanda kısmen hâne içi tüketime yönelik, önemli ölçüde de dışarıdan tarımsal ürün temin ederek ihtiyaçlarını karşıladığını düşündürmektedir. Çünkü kent merkezinde gerek imalatı mutavassıta denen 10-50 dönüm arası orta nitelikli işletme gerekse de imalatı cesime denen 50 dönümden fazla olan

²⁰³ Sadiye Tutsak, “Tereke Kayıtlarına Göre Uşak’ta Sosyal Hayat”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, ss. 105 – 125, S. 151, Temmuz – Ağustos 2004, s. 115.

²⁰⁴ Mehmed Tanju Akad, “ Tarım ”, *Diünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih vakfı Ortak Yayını, ss. 210-213, İstanbul, 1994, s. 211.

²⁰⁵ Dursun Bayraktar, *a.g.t.* s. 178 - 179.

büyük işletme tespit edilememesi düşüncemizi destekler niteliktedir.

Osmanlı arşivlerinde tarlaların krokilerine rastlamak mümkün değildir. Ancak, Türk göçmenlerin Batı Anadolu ve Balkanlar'da kurduğu yeni yerleşimlerde tarlaların başlangıçta dörtgen düzeninde olduğu, fakat zamanla bunların da şeritlere bölüdüğü tahmin edilmektedir. Mesela İç Anadolu'nun 19. yüzyıl'da iskana açılması sırasında gözlenen evrim bu yöndedir. Ancak tarımın karakteristik dokusu gereği kuru tahıl tarımının düzlük alanlarda yapılacağı unutulmamalıdır. ²⁰⁶ Vesikalarda Akçakoca'da bulunan işletmelerin de krokilerine ilişkin herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

Tablo 34: Kent Merkezindeki Dönümü Belli Olan Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü

Yerleşim Birimleri	0,5-10 Dönüm	
	Tarla Sayısı	
	1260	1261
Hacı Yusufklar Mahallesi		
Kabakçılar Mahallesi	3	2
Yukarı Mahalle	10	8
Koçköy köyü		
Aşağı Mahalle		
Kabaklı Köyü	1	2
Toplam	14	12

²⁰⁶ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1300-1600*, C.1, Çeviren Halil Berktaş, Eren yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 203, 205.

5. 3. Nadas Alanlarının Büyüklüğü

Akçakoca kent merkezinde 39 adet 101 dönümlük 0,5-10 dönüm arası, 1 adet 16 dönümlük 10-50 dönüm arası nadasa bırakılmış arazi tespit edilmiştir. Vesikalara ekili arazilerin önemli bir kısmının sadece hasıllarının yansması nedeniyle, ekili ve nadas arazilerin dönümsel bazda oran olarak karşılaştırmasını vermek kent merkezi topraklarını oransal bazda değerlendirme imkanı vermemektedir. Ama şurası açıktır ki; Akçakoca'ya ait mevcut veriler, burada nadas usulü tarım yapıldığını ve bölgenin her ne kadar tarımsal ürünleri ihraç etme yeteneğine sahip değilse de en azından hâne içi tüketime yönelik hububat ürettiğini göstermektedir.

Tablo 35: Kent Merkezindeki Nadas Alanların (Gayri Mezru' Tarla) Büyüklüğü

Yerleşim Birimleri	0,5-10 Dönüm		10—50 Dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü
	1260	1260	1260	1260
Hacı Yusufklar Mahallesi	2	4		
Kabakçılar Mahallesi	4	16,5		
Yukarı Mahalle	15	49	1	16
Koçköy köyü	3	5		
Aşağı Mahalle	3	4		
Kabaklı Köyü	12	22,5		
Toplam	39	101	1	16

5. 4. Hâne Başına Yıllık Tahıl Üretimi

Kent merkezinde 1894,5 kuruş yıllık geliri olan tahıl arazisi tespit edilmiştir. Buna göre kent genelinde hâne başına ortalama 6,3 kuruş hububat hasılası düşmektedir. Hâne başına hasıla Koçköy ve Aşağı Mahalle'de "0" kuruş olarak gerçekleşmiştir. Kabakçılar Mahallesi kentin ikinci büyük mahallesi olmasına rağmen bu mahalle de kent ortalamasının oldukça altında kalmıştır. Bu oran kentin en az hâneli mahallesi olan Hacı Yusufklar'da 27,7 kuruş gibi çok yüksek bir orana yükselmiştir. Kentin en kalabalık mahallesi Yukarı Mahalle'de ise 11,2 kuruş olarak gerçekleşmiştir.

Aşağı Mahalle'de tarımsal gelir oranının "0" kuruş olmasının nedeni mahallenin sahil şeridinde bulunmasıdır. Hacı Yusufklar ve Yukarı Mahalle'de tarımsal gelir oranının kentin en yüksek oranlarını oluşturması, bu mahallelerin kıyıda oldukça yukarıda bulunmasından, dolayısıyla ekim yapılabilme imkanından kaynaklanmaktadır.

Tablo 36: Hububattan Hâne Başına Elde Edilen Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sa- yısı	Hububat Geliri / Kuruş	Hâne Başına Gelir / Kuruş
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	360	27,7
Kabakçılar Mahallesi	67	36	0,5
Yukarı Mahalle	125	1398,5	11,2
Koçköy köyü	15		0,0
Aşağı Mahalle	45		0,0
Kabaklı Köyü	35	100	2,9
Toplam	300	1894,5	6,3

5. 5. Kent Merkezinde Üretilen Tahılların Türü ve Miktarı (Öşür Oranlarına Göre)

Kent merkezinde üretilen belli başlı tahıl ürünleri buğday, arpa ve mısırdır.

Temettuat tahrirlerinde, hâne reisinin ödediği öşürün on katı toprakların gelirini göstermektedir.²⁰⁷ Buna göre 1844 yılında Akçakoca kent merkezinde 100 kile buğday, 10 kile arpa üretilmiştir.

Hacı Yusufklar ve Yukarı Mahalle'den elde edilen tarımsal gelir kentin en yüksek oranlarına sahip olmasına rağmen, bu mahallelerdeki öşür oranlarının belirtilmemesi bu bölgelerde öşürün düzenli ödenmediğini hatta yolsuzluk yapıldığını akla getirmektedir.

²⁰⁷ İsmail Arslan, *a.g.m.*, s. 101.

Tablo 37: Akçakoca Kent Merkezinde Yıllık Tahıl Üretimi (Kile)

Yerleşim Birimleri	Buğday	Arpa	Mısır
Hacı Yusufklar Mahallesi	0	0	0
Kabakçılar Mahallesi	0	0	0
Yukarı Mahalle	95	0	0
Koçköy köyü	0	0	0
Aşağı Mahalle	0	0	0
Kabaklı Köyü	5	10	0
Toplam	100	10	0

5. 6. Akçakoca Kent Merkezinde Yıllık Buğday İhtiyacı

Bir kişinin yıllık buğday ihtiyacı ortalama 205 kğ (yaklaşık 8 kile) dir.²⁰⁸ Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere kent merkezinde bulunan bütün mahalleler ihtiyaç duydukları buğdayın oldukça altında buğday üretimi gerçekleştirmiştir. Akçakoca merkezinde uç düzeyde servete sahip olanların az olması ve merkezin orta halli bir profil çizmesi, merkezde yaşayan hânelerin buğday ihtiyaçlarını kısmen köyler, kısmen de çevre kaza ve nahiyelerden temin ettiğini akla getirmektedir.

²⁰⁸ Tevfik Güran, " İstanbul'un İâşesi'nde Devletin Rolü (1793-1839) ", *İÜİF Mecmuası Ellinci Yıl Armağanı*, C. 44, S. 1- 4, 1986, ss. 245-275, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988, s. 247.

Tablo 38: Kent Merkezinde Yıllık Buğday İhtiyacı (Kile Olarak)

Yerleşim Birimleri	Üretilen Buğday	Ortalama İhtiyaç Duyulan Buğday
Hacı Yusufklar Mahallesi	0	520
Kabakçılar Mahallesi	0	2680
Yukarı Mahalle	95	5000
Koçköy köyü	0	600
Aşağı Mahalle	0	1800
Kabaklı Köyü	5	1400
Toplam	100	12000

6. Bahçecilik

6. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik

Akçakoca kent merkezinde hububat yetiştiriciliğinin az olduğunu daha önceki bölümlerde ifade etmiştik. Bu durum halkı bahçeciliğe itmiş olmalıdır. Nitekim belgelerde bunu desteklemektedir. Vesikalarda Akçakoca'da ne tür sebze ve meyvelerin yetiştirildiğine ilişkin bir veri bulunmasa da Akçakoca'da nelerin yetiştirildiği tahmin edilebilir. Akçakoca'da olasılıkla kara lahana, pırasa, elma, armut, kestane, dağ çileği, patates ve fasulye gibi sebze ve meyveler yetiştirilmektedir.

Akçakoca kent merkezinde toplam 172,5 dönüm bahçe tespit edilmiştir. Bu bahçelerin 1844 yılı hâsılatı 6800 kuruştur. Bahçelere, hububat arazilerinde olduğu gibi 1845 yılı olası hasıllar kaydedilmemesi ilginçtir. Kent merkezinde 1 dönüm bahçe için 40 kuruş yıllık gelir kaydedilmiştir.

1844 yılında dönüm başına yıllık hâsılat 39,42 kuruşa tekâbül etmektedir.

Tablo 39: Bahçelerden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Dönüm	Hasıla
Hacı Yusufklar Mahallesi	3,5	140
Kabakçılar Mahallesi	34	1400
Yukarı Mahalle	63,5	2460
Koçköy köyü	21,5	860
Aşağı Mahalle	24,5	940
Kabaklı Köyü	25,5	1000
Toplam	172,5	6800

Aşağı Mahalle'de bulunan 1 dönümlük bahçenin birisine gelir kaydedilmemiştir. Bu hâne sahibinin temettuatı başka bir bölgeye kaydedilmiştir.

Kabaklı'da bulunan 0,5 dönümlük bir bahçeye gelir kaydedilmemiştir. Bu veri bahçenin yeni dikildiğini akla getirmektedir.

6. 2. Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü

Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında, 141 adet bahçe tespit edilmiştir. Bunların tamamı küçük işletmelerdir. Tespit edilen bahçelerin küçük işletme tarzında olması, Akçakoca halkının bahçeciliği ticari gayelerden ziyade kendi ihtiyaçlarını temin için gerçekleştirdiğini akla getirmektedir.

Tablo 40: Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	0,5-10 dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü
Hacı Yusufklar Mahallesi	4	3,5
Kabakçılar Mahallesi	32	34
Yukarı Mahalle	48	63,5
Koçköy köyü	12	21,5
Aşağı Mahalle	23	24,5
Kabaklı Köyü	22	25,5
Toplam	141	172,5

6. 3. Hâne Başına Yıllık Sebze-Meyve Üretimi

Kentte toplam 172,5 dönüm bahçe tespit edilmiştir. Hâne başına yıllık sebze-meyve üretimi ortalama 0,6 dönümdür. Bu oran Koçköy hariç kentin bütün mahallelerinde aşağı yukarı aynı seviyededir.

Kentin en fazla ikinci ve üçüncü sırada hânesine sahip olan Kabakçılar ve Aşağı Mahalle, hâne başına yıllık üretim bakımından, gerek tahıl gerekse de sebze üretiminde kentin en düşük oranına sahip durumdadır.

Tablo 41: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Bahçe / Dönüm	Hâne Başına/ Dönüm
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	3,5	0,3
Kabakçılar Mahallesi	67	34	0,5
Yukarı Mahalle	125	63,5	0,5
Koçköy köyü	15	21,5	1,4
Aşağı Mahalle	45	24,5	0,5
Kabaklı Köyü	35	25,5	0,7
Toplam	300	172,5	0,6

7. Kestane Koruları ve Kestane Üretimi

7. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat: Verimlilik

Akçakoca'da gemi yapımının ve konut sektörünün en önemli ham maddelerinden olan kestane ağacı üretimi oldukça fazladır. Bunun nedenini kestane ağacının meşeye benzer, ince dokulu, orta sertlik ve ağırlıkta bir ağaç olmasında, ağacın kolay yarıılır ve esnek niteliğinde, suyu çok çeken, vida ve çiviye iyi tutan, cila ve boyayı tutması orta derecede dayanıklı bir ağaç olmasında aramak gerekir. Bu yönüyle kestane ağacı yapı kerestesi, iskele babası ve kazığı, çit ve çit kazığı olarak çok kullanışlı olup, araba ve gemi inşaatı kullanıldığı alanlardandır.²⁰⁹

Gemicilik Sektörünün Vazgeçilmez Hammaddesi Kestane Ağaçları

²⁰⁹ James J. Hammond, Edward T. Donnelly, Walter F. Harrod, Norman A. Rayner, Faruk Özden, *Ağaç İşleri Teknolojisi*, Çeviren-

ler: Eyüp Yaşar, Kemal Yılmaz, Haydar Taymaz, Ankara, Tarihsiz, s. 86.

Akçakoca'da Ayakta Kalmaya Direnen İki katlı Tarihi Konutlar

Akçakoca kent merkezinde toplam 88 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir. Bu koruların 1844 yılı hâsılatı 3480 kuruştur. Kestane korularına, sebze-meyve bahçelerinde olduğu gibi 1845 yılı olası hasıllar kaydedilmemesi ilginçtir. Kent merkezinde 1 dönüm kestane korusu için 40 kuruş yıllık gelir kaydedilmiştir.

Koruların, bazen, dönümü belirtildiği halde geliri kaydedilmemiştir. Mesela Kerâmeddîn Dîvânı Aşağı

Mahalle'de bu şekilde 1 dönüm bahçe ve kestane korusu tespit edilmiştir. Aşağı Mahalle'de oturan Kolsuz Ali Çelebi'nin 1 dönüm kestane korusu Tahirli Dîvânı'nda olmasına rağmen, geliri kent merkezi içerisinde gösterilmiştir. Yine Kabakçılar Mahallesi'nde oturan Amayazıcı oğlu Mehmed Ali bin Mehmed ve biraderi Mustafa Bey ile Hasan adlı kişilere ait Arabacılar Dîvânında 1 dönüm kestane korusu tespit edilmiş olup, 1/3 hissesi kendinin 1/4 hissesi ise Yukarı Mahalle'den Ahmed'in olduğu kayıt altına alınmıştır. Kerâmeddîn Mahallesi'ne tabi Kabaklı Köyü'nde Bıyıklı oğlu Hüseyin bin Mustafa'ya ait 0,5 dönümlük bahçeye gelir kaydedilmemiştir.

Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında dönüm başına yıllık hâsılat 39,5 kuruşa tekâbül etmektedir. Görüldüğü gibi dönüm başına alınan yıllık hasıla aşağı yukarı sebze -meyve bahçeleri ile aynı orandadır.

Tablo 42: Kestane Bahçelerinden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Dönüm	1260 Hasılatı
Hacı Yusufiler Mahallesi	1	40
Kabakçılar Mahallesi	8,5	340
Yukarı Mahalle	40	1600
Koçköy köyü	1	40
Aşağı Mahalle	29,5	1140
Kabaklı Köyü	8	320
Toplam	88	3480

7. 2. Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü

Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında 66 adet 88 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir. Bunların tamamı küçük işletmelerdir. Tespit edilen koruların küçük işletme tarzında olması, Akçakoca halkının kestane ağacı yetiştiriciliğini ticari gayelerden ziyade kendi ihtiyaçlarını temin için gerçekleştirdiğini akla getirmektedir.

Tablo 43: Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü

Yerleşim Birimleri	0,5-10 dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü
Hacı Yusufklar Mahallesi	1	1
Kabakçılar Mahallesi	8	8,5
Yukarı Mahalle	25	40
Koçköy köyü	1	1
Aşağı Mahalle	24	29,5
Kabaklı Köyü	7	8
Toplam	66	88

7. 3. Hâne Başına Yıllık Kestane Üretimi

Kentte toplam 88 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir. Hâne başına yıllık kestane korusu ortalama 0,3 dönümdür. Bu oran kentin bütün mahallelerinde aşağı yukarı aynı seviyededir.

Tablo 44: Kestane Korularından Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Kestane/ Dönüm	Hâne Başına/ Dönüm
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	1	0,1
Kabakçılar Mahallesi	67	8,5	0,1
Yukarı Mahalle	125	40	0,3
Koçköy köyü	15	1	0,1
Aşağı Mahalle	45	29,5	0,7
Kabaklı Köyü	35	8	0,2
Toplam	300	88	0,3

8. Ekili Alanlarda Yıllık Verimlilik Düzeyi

Hububat, sebze-meyve ve kestane korusu olarak kategorize edebileceğimiz ekili toprakların verimlilik düzeyine bakıldığında, alan açısından birinci sırada bulunan bahçeler ile ikinci sırada bulunan kestane korularından en yüksek verimin sağlandığı görülmektedir. Bu durum bölge topraklarının verimlilik şartları bakımından kestane ağaçlarının yetişmesine ve bahçeciliğe son derece uygun olduğunu göstermektedir.

Hububat alanlarının tamamının dönümü belgelere yansımamıştır. Nitekim hububat arazilerinin 136,5 kuruluk hasıla sağlanan kısmının dönümü net olarak belirlenmemiştir. Fakat dönümü belli olan hububat arazileri ile bu arazilerden elde edilen gelir oranlandığında, hububat alanlarının diğer alanlara göre ancak üçüncü sırada verimlilik düzeyine sahip olduğu görülecektir. Bakınız: Tablo 45.

Tablo 45: Akçakoca Kent Merkezinde Ekili Alanlarda Verimlilik Düzeyi (1260 / kuruş)

Ürün Çeşidi	Toplam Dönüm	Toplam Hâsılat	Hâsıla / Dönüm
Hububat	61 ²¹⁰	1758	28,8
Bahçe	172,5	6800	39,4
Kestane Korusu	88	3480	39,5
Toplam	321,5	12038	37,4

9. Hububat Alanlarının Çevre Kazalarla Karşılaştırılması

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere Akçakoca kent merkezini aynı dönem, Bilecik ve Göynük kent merkezi ile karşılaştırdığımızda birbiriyle tamamen farklı oranlar ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Göynük hububat ekimi bakımından oldukça yüksek bir oran sergilemiştir. Akçakoca'da Bilecik kent merkezine göre daha yüksek bir oran sergilemiştir.

Akçakoca'ya ait hububat arazilerinin tamamının dönümü tahmini olarak dikkate alındığında % 19 oranı % 25 civarına kadar yükselebilecektir. Bu durumda Akçakoca kent merkezi, Bilecik kent merkezine göre daha da yüksek bir oranda seyretmiş olacaktır.

²¹⁰ Hububat ekili arazilerin yıllık 136,5 kuruşluk hasıla getiren bölümünün dönümü belirtilmemiştir.

Tablo 46: Akçakoca Kent Merkezi Hububat Alanlarının, Çevre Kazalar İle Üretim Açısından Karşılaştırılması

Kentler	Hububat vd. Alanlar
Göynük Kent Merkezi ²¹¹	83%
Bilecik Kent Merkezi ²¹²	14, 35%
Akçakoca Kent Merkezi ²¹³	19%

10. Hayvancılık

10.1. Kent Merkezinde Bulunan Büyükbaş Hayvanlar ve Yıllık Gelirleri

Akçakoca kent merkezinde gerek hayvan adedinin az olması, gerekse de hayvanlardan elde edilen gelirin % 1 gibi küçük bir rakama tekâbül etmesi, hayvancılığın kent merkezinde önemli bir geçim kaynağı olmaktan uzak olduğunu düşündürmektedir. Nitekim kent merkezinde toplam 302 adet hayvan tespit edilmiştir. Burada dikkati çeken bir diğer nokta Akçakoca kent merkezinde küçükbaş hayvan yetiştirildiğine ilişkin en küçük bir verinin dahi olmamasıdır. Bu veri bize açıkça Akçakoca kent merkezinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapılmadığını göstermektedir.

Kent merkezinde 302 adet büyükbaş hayvan tespit edilmiştir.²¹⁴ Bu hayvanlardan toplam 2880 kuruş yıllık

²¹¹ Zeynel Özlü, *Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kır ve Kent Hayatı (Bolu- Göynük Örneği)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 50.

²¹² Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, Kıt'abevi Yayını*, İstanbul, 1996, s. 75.

²¹³ Hububat ekili arazilerin yıllık 136,5 kuruşluk hasıla getiren bölümünün dönümü belirtilmemiştir.

²¹⁴ Vesikalarda aynı hayvanlar değişik isimlerle adlandırılmıştır. Bunlardan manda malak manda yavrusu, dana malak erkek ma-

gelir elde edilmiştir. Bu gelirin 2310 kuruşu (% 80,2) sağman (sağmâl) mandaya, 570 kuruşu (% 19,8) ise sağman ineğe aittir.

Kır dahil bütün Akçakoca'da sadece 1 adet yayık mandası tespit edilmiştir. Yayık mandasının özelliği gerek sağman manda gerekse sağman ineğe göre daha verimli bir hayvan olmasıdır. Çünkü 1 adet sağman mandadan yıllık 40 kuruş, sağman inekten ise yıllık 30 kuruş gelir elde edilirken 1 adet yayık mandasından yılda 250 kuruş gelir elde edilmektedir.

Vergi tespiti yapıldığı zaman büyükbaş hayvanların bir kısmının geliri olmadığı için vergi kaydedilmemiştir. Ancak hasılanın hangi yıl alınacağı tutanak haline dönüştürülmüştür. Böylelikle gelecek yıllarda vergi kaybının olmaması hedeflenmiş olmalıdır.

1 adet yayık mandasına 250 kuruş gelir kaydedilmiştir. Yayık mandasının yarısı Aşağı Mahalle'den diğer yarısı da Yukarı Mahalle'den birisine aittir.

lak, düve malak dişi malak, manda düvesi ise manda ineği olarak kabul edilmiştir. Sağman inek ise vesikalarda karasığır sağman, karasığır inek olarak da adlandırılmıştır.

Tablo 47: Akçakoca Kent Merkezinde Bulunan Hayvanların Sayısı (Adet)

Yerleşim Birimleri	Arı Kovan	Sağman manda	Sağman İnek	Manda öktüzü	Dişi Malak	Kara siğir öktüz	Dana	Dişi buzağı	Erkek buzağı	Erkek malak	Merkeb	Bargir	Toplam
Hacı Yusufklar		1	5				1	2		1			10
Kabakçılar	23	14	7	2	1		2	1	2		12	1	65
Yukarı Mahalle	22	36	9		1	2	4	6	6	4	24	3	117
Koçköy		4	5		1		1	2	2	1	2		18
Aşağı Mahalle	2	4	12				1				17	1	37
Kabaklı Köyü	17	13	6	1	2	1		2	1	3	8	1	55
Toplam	64	72	44	3	5	3	9	13	11	9	63	6	302

Tablo 48: Akçakoca Kent Merkezi'nde Bulunan Hayvanların Yıllık Hâsılatları (1260/Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Arı Kovanı	Sağman manda	Sağman İnek	Toplam
Hacı Yusufklar		40	60	100
Kabakçılar	115	440	120	675
Yukarı Mahalle	110	1080	120	1310
Koçköy		120	150	270
Aşağı Mahalle	10	120		130
Kabaklı Köyü	85	510	120	715
Toplam	320	2310	570	3200

10. 2. Kent Merkezinde Süt ve Süt Mâmulleri Üretimi

Kent merkezinde 72 adet sağman manda, 44 adet sağman inek tespit edilmiştir. Bunun dışında birkaç yıl sonra süt vermesi olası olan 5 adet dişi malak (manda yavrusu) ve 13 adet dişi buzağı (inek yavrusu) tespit edilmiştir.

1 adet sağman ineğin yıllık hâsılatı vesikalara 30, sağman mandanın ise 40 kuruş olarak yansımıştır.²¹⁵ Buna göre Akçakoca'da sağman ineğin toplam yıllık hâsılatı 570, sağman mandanın ise 2310 kuruştur.

Akçakoca'da yaşayan inek sahipleri içerisinde iki sağman inek sahibi ve sağman manda ineği sahibi olan aileler, olasılıkla süt ve süt mâmulleri yapıp satan aileler olmalıdırlar. Ancak, nitelikli bir ineğe sahip olan bir aile de bir ineği olmasına karşın aynı işle meşgul olmuş olabilir.

Akçakoca'da 32 hânenin 1, 14 hânenin 2 ve 4 hânenin de 3 adet sağman mandaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Sağman mandadan elde edilen hasılanın sağman ineğe göre yüksek olması sağman manda sahibi ailelerin süt endüstrisi ile uğraşma olasılığını daha da artırmaktadır. Dolayısıyla Akçakoca'da en az 50 hânenin süt endüstrisine önemli ölçüde katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

Sağman manda sahibi ailelerin yaşadığı mahalleler maksimum düzeyde Yukarı Mahalle ve Kabakçılar Mahallesi'dir. Bu veri Akçakoca kent merkezinde süt ve süt mâmulleri üretiminin en yoğun olduğu yerlerin bu ma-

haller olduğunu göstermektedir. Özellikle Hacı Yusuf lar ve Aşağı Mahalle'de sağman manda sahibi ailelerin az bulunması bu bölgelerin süt endüstrisine çok fazla katkıda bulunmadığını akla getirmektedir.

Akçakoca kent merkezinde 33 hâneye ait 44 adet sağman inek tespit edilmiştir.

Aşağı Mahalle'deki bütün sağman ineklerden 62 ve 64 yılında hasıla alınacağı belirtilmiştir. Yine Hacı Yusuf lar'da 3, Kabakçılar'da 3, Yukarı Mahalle'de 5 ve Kabaklı'da 2 sağman ineğin hasılasının ileriki yıllarda elde edileceği yazılmıştır.

Dikkati çeken bir diğer nokta bazı sağman manda sahibi ailelerin aynı zamanda sağman inek sahibi olduklarıdır. Bu hânelerin sayısı 6 adet olup, bunlar 11 adet sağman manda yanında 10 adet sağman ineğe sahiptirler. Dolayısıyla 2 sağman inek sahibi 5 hânenin aynı zamanda sağman manda sahibi olduğu da düşünülürse sağman inek sahibi hânelerden 2 adet sağman ineğe sahip 5 hâne dışındaki 4 hâne ve 3 adet sağman ineğe sahip 1 hânenin de süt ve süt ürünleri yapıp satan hâneler olduğunu düşünebiliriz.

Akçakoca kent merkezi süt mâmulleri ihtiyacının bir kısmını ise olasılıkla kırsal alandan karşılamaktadır. Nakit para kullanımının az olduğu bir dönemde kırsal kesimden kent merkezine zaman zaman süt endüstrisine ait bazı mâmuller getirilip olasılıkla "barter" usulü ile satılmış olmalıdır.

²¹⁵ Filibe şehri ile ilgili yapılan bir araştırmada bir manda ineğinden yılda ortalama 60 kuruş, bir karasığır ineğinden 40 kuruş, 1 adet sağman koyundan ise senede ortalama 5-6 kuruş gelir elde edildiği tespit edilmiştir. Neriman Ersoy, *a.g.t.* s. 169.

Tablo 49: Akçakoca Kent Merkezi'nde Sağman Manda Sahipliği (Adet)

Sağman Manda Sahibi Hâneler			
Yerleşim Birimleri	1 Manda Sahibi	2 Manda Sahibi	3 Manda sahibi
Hacı Yusufklar Mahallesi	1		
Kabakçılar Mahallesi	9	1	1
Yukarı Mahalle	11	8	3
Koçköy köyü	2	1	
Aşağı Mahalle	4		
Kabaklı Köyü	5	4	
Toplam	32	14	4

Tablo 50: Akçakoca Kent Merkezi'nde Sağman İnek Sahipliği (Adet)

Yerleşim Birimleri	Sağman İnek Sahibi Hâneler		
	1 İnek Sahibi	2 İnek Sahibi	3 inek sahibi
Hacı Yusufklar Mahallesi	3	1	
Kabakçılar Mahallesi	3	2	
Yukarı Mahalle	5	2	
Koçköy köyü	3	1	
Aşağı Mahalle	8	2	
Kabaklı Köyü	1	1	1
Toplam	23	9	1

10. 3. Mandıralar

Mandıra süt veren hayvanların barındırıldığı ayrıca süt ve süt mâmullerinin üretildiği yer demektir. Akçakoca'da toplam 21 kıt'a mandıra tespit edilmiştir.

21 kıt'a mandıranın net kaç adet mandıraya tekâbül ettiği belli değildir. Bununla beraber mandıralardan 14'ü

hisseli olup, 3'ünün de yıllık geliri konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Mandıraların 20 kıt'ası kent merkezinde olup yıllık hasılatı 1799,5 kuruş, 1 kıt'ası ise kırsal alanda Fakıllı Dîvânı'nda olup yıllık hasılatı 60 kuruştur.

Kırsal alanda tespit edilen süt veren hayvan sayısı ile kentsel mekanda tespit edilen süt veren hayvan sayısı aşağı yukarı birbirine yakın sayıda olduğuna göre, Akçakoca kırsalında yaşayan hânelerin önemli bir kısmı süt ve süt mâmulleri üretimini kentliler eliyle yapmış olmalıdır.

Mandıra sahiplerinin süt veren hayvan cinsi olarak, sadece 12 adet sağman manda ve 2 adet sağman inek sahibi olması, mandıra sahiplerinin mandıracılığı ikinci meslek olarak benimsediklerini düşündürmektedir.

Mandıra sahipleri genelde servet bakımından varlıklı bir profil çizmektedir. Nitekim mandıra sahipleri servet bakımından incelendiğinde bir kişi hariç diğerlerinin 1000 kuruş üzeri hatırı sayılır bir yıllık kazanca sahip oldukları görülecektir.

Tablo 51: Akçakoca'da Tespit Edilen Mandıralar ve Yıllık Hasılları

Yerleşim Birimleri	Adet	Hasılat
Hacı Yusufklar Mahallesi	1 (1/3 hisseli)	150
Kabakçılar Mahallesi		
Yukarı Mahalle	16 kıt'a (2 kıt'a tam hasılatı ise 200 kuruştur)	1033,5
Koçköy köyü		
Aşağı Mahalle		
Kabaklı Köyü	2 kıt'a (1'i hisseli)	616
Fakıllı Dîvânı	1 kıt'a hisseli	60
Toplam		1859,5

Tablo 52: Akçakoca'da Mandıra Sahibi Olan Hâneler ve Mal Varlıkları

Yerleşim yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Yukarı Mahalle	Keresteci	Eskici oğlu	Mehmed bin Mustafa	2230
Yukarı Mahalle	Kereste yazıcısı	Çelebi oğlu	Ali Molla bin Mehmed	1100
Yukarı Mahalle	Gemici	Hozaz oğlu	Ahmed bin Hüseyin ve oğlu Hüseyin	1380
Yukarı Mahalle	Reis	İbrahim reis oğlu	Mehmed bin İbrahim	1720
Yukarı Mahalle	Keresteci	Baki Çelebi oğlu	Mehmed bin Ahmed	2125
Yukarı Mahalle	Gemici	Çavuş oğlu	Ahmed bin Ahmed	1098
Yukarı Mahalle	Bakkal	Alabey oğlu	Molla Ahmed bin Mehmed	1220
Yukarı Mahalle	Terzi	Terzi Hacı Osman bin Ahmed		1640

Yukarı Mahalle	Keresteci	Semir oğlu	İsa bin Mehmed	2415
Yukarı Mahalle	Akçaşehi r Kazası Müdürü	Hacı Mustafa oğlu	Hacı Râşid	1620
Yukarı Mahalle	Gemici	Tahir oğlu	Ali bin Mehmed	1425
Yukarı Mahalle	Attar	Berber Ahmed oğlu	Mehmed bin Ahmed	1055
Yukarı Mahalle	Belli değil	Karak oğlu	Mustafa bin Ali	260
Yukarı Mahalle	Belli değil (İhtiyar idüğü)	Mahmud oğlu	Konsa Mustafa	200 (ehlinin mandıra hissesi)
Hacı Yusufklar Mahallesi	Keresteci	Mahmud Ağa oğlu	Mehmed bin Mahmut	1920
Kabaklı Köyü	Gemici	Bey oğlu	Ahmed bin Mehmed	1530
Kabaklı Köyü	Gemici	Hacı Bey oğlu	Ali bin Ali ve kardeşi Emir, kardeşi Osman	1652
Fakıllı Dîvânı	Gemici	Civelek oğlu	Mehmed bin Ali	1800

10. 4. Kent Merkezinde Ekili Toprakların İşlenmesi ve Öküzün Fonksiyonu

Kırdaki ekonomik faaliyetlerin ölçüsü olan²¹⁶ ve kağı adı verilen taşıtın çekiminde kullanılan öküz sadece 6 adet tespit edilmiştir. Bunların 3'ü manda öküzü, 3

²¹⁶ Halil İnalcık , " Eyüp Sicilleri'nde Toprak, Köy ve Köylü ", 18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam, Editör : Tülay Artan, ss. 9- 14. İstanbul, 1998, s. 10.

tanesi ise karasığır öküzü olarak adlandırılmıştır. Manda öküzünün 2'si Kabakçılar'da, 1'i Kabaklı'da, karasığır öküzünün ise 2'si Yukarı Mahalle'de 1'i ise Kabaklı Köyü'ndedir.

Kent merkezinde yetiştirilen öküzlerin sayısının bu kadar az olması kentin toprak dokusu ile ilgilidir. Nitekim bu doku kent merkezinde tarımsal faaliyetlerin yapımını da sınırlamıştır.

Yapılan hesaplamalara göre 1 çift at işgününde 6-7, 1 çift öküz ise 3-4 (1 öküz 7 dönüm) dönüm toprak sürmektedir.²¹⁷ Buna göre Akçakoca kent merkezinde bir öküz veya bargire ortalama 19,46 dönüm arazi düşmektedir. Bakınız Tablo: 53.

Tablo 53: Öküzün Çift Sürmede Kullanıldığı Arazi Miktarları (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Mezru'	Bahçe	Toplam/Dönüm	Öküz/ Adet	Bargir/ Adet	(Öküz ve Bargir) Başına Ekili Alan (Dönüm)
Hacı Yusufklar Mahallesi	10	5	15			0
Kabakçılar Mahallesi	5	32,5	37,5	2	1	12,5
Yukarı Mahalle	43	60,5	103,5	2	3	20,7
Koçköy köyü		21,5	21,5			0
Aşağı Mahalle		27,5	27,5		1	27,5
Kabaklı Köyü	3	25,5	28,5	2	1	9,5
Toplam	61	172,5	233,5	6	6	19,46

²¹⁷ Tefik Güran, " Osmanlı Tarım Ekonomisi 1840- 1910 ", 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar, s. 86.

10.5. Kent Merkezinde Ulaşım ve Taşıma Araçları

Gücü ile tanınan öküz dışındaki hayvanlar at, merkep, bargir ve katırdır.

Akçakoca kent merkezinde, lüks olduğunu düşündüğümüz önemli bir ulaşım ve taşıma aracı olan ata rastlanmamıştır.

Beslenmesi, fonksiyonu (taşıma, ulaşım vs.) ve fiyatı diğer hayvanlarla kıyaslandığında daha düşük olan merkep (eşek) ise 63 adet tespit edilmiştir. Merkep sahipleri 63 farklı hânedir. 63 hânenin 4'üne ait aynı zamanda bargir bulunmaktadır. Kent merkezinin kırsal alana göre daha düz olması kentlileri merkep sahibi olmaya itmiş olmalıdır.

Merkep ve merkep sahibi olmayan 2 bargir sahibi hâne beraber değerlendirildiğinde Akçakoca kent merkezinde halkın % 22'sinin ulaşım ve taşıma araçlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu rakamlara öküz ve karasığır öküzü de (öküzün tarla sürümü dışında ulaşım ve taşıma aracı olarak kullanıldığı olasılığını düşünürsek) kattığımızda rakamlar pek değişmeyecektir. Çünkü kent merkezinde toplam 6 adet öküz tespit edilmiştir. 1 adet manda öküzü ile karasığır öküzünün sahibi zaten aynı zamanda merkep sahibidir.

Ulaşım ve taşıma araçlarının bu kadar az olması ve özellikle de ulaşım ve taşıma aracı olarak halkın genelde merkebi tercih etmesi Akçakoca kenti içinde kara ulaşım ve taşınması alanında ihtisaslaşmış bir meslek grubunun olmadığını düşündürmektedir. Çünkü bu hayvanlara sahip olan kişilerin (% 90 civarında) ihtisaslaşmış farklı mesleklere sahip olduğu görülmüştür.

Akçakoca'nın çevre kent ve kasabalarla ilişkisi kara ve deniz yolu ile sağlanmaktadır. Akçakoca halkı çevre kent ve kasabalarla ilişkisini genelde maliyet açısından

kara taşımacılığına göre oldukça düşük ve daha az meşakkatli olan deniz taşımacılığını tercih ederek sağlamış olmalıdır. Bununla beraber Osmanlı Devleti kara taşımacılığını kolaylaştırmak için ileriki yıllarda zaman zaman bazı düzenlemelere gitmiştir.

Mesela 12 Za 1304 (2 Ağustos 1887) yılında Göynük, Akçakoca, Bartın şose yolunda yol düzenleme çalışmaları yapılmıştır.²¹⁸

Yine 21 Zi'l-hicce 1333 (30 Ekim 1915) tarihinde Adapazarı, Düzce ve Akçakoca yolunun, 5,5 kilometre uzunluğunda bulunan ve şimdiye kadar ulaşımın mümkün olmadığı bataklık bir mevki olan Çatalköprüler bölümünde ikmal yapılarak ulaşımın sağlanması için Nâfia Nezâreti (Bayındırlık Bakanlığı) tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne (İçişleri Bakanlığı) yazı yazılmıştır. Belirtilen mevkiin bataklık haline gelmesinin nedeni Kanlıçay ve Mudurnu derelerinden beslenen ve Çaybaşı civarı, Değirmendere, Kayalar, Çerhâne-i Sâni, Çerha, Bordan, Kanlıçay, Mesudiye ve Akyazı eşiklerinde bulunan otuz yedi adet değirmenden akan suların boydan boya ovaya yayılmasıdır. Bu nedenle "Usul ve Kavânin-i fenniye"ye göre hareket edilerek suyun bir kısmının Sakarya, bir kısmının da Mudurnu sularına aktarılması istenmiştir.²¹⁹

10. 6. Arıcılık ve Kestane Balı Üreticiliği

10.6. 1. Kent Merkezinde Arıcılık ve Yıllık Hasıla

19. Yüzyılda Akçakoca'da "kestane balı" arıcılığı yapıldığı düşünülmektedir. Çünkü bölgede çoğunlukla kestane ağacı yetiştiriciliği yapılmaktadır.

²¹⁸ BOA, DH. MKT., -1436/38.

²¹⁹ BOA, DH. UMVM, 73/33 Vesika 1,2.

Akçakoca kent merkezinde sadece Kabakçılar, Kabaklı, Aşağı ve Yukarı mahallelerde arıcılık yapılmaktadır. Hacı Yusufklar ve Koçköy'de arıcılığın yapıldığına ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir. Bu iki mahallede arıcılık yapılmamasının nedeni olasılıkla bu bölgelerdeki kestane ağacı yetiştiriciliğinin son derece kısır olmasıdır. Nitekim kent merkezinde tespit edilen 88 dönüm kestane ağacının sadece birer dönümü bu iki mahallede bulunmaktadır. En fazla arı kovanı 40 dönüm kestane ağacının bulunduğu Yukarı Mahalle'de tespit edilmiştir.

Vesikalara göre 1 adet kovandan yıllık 5 kuruş hasıla elde edilmektedir. Buna göre Akçakoca kent merkezinde tespit edilen 64 adet kovandan toplam 320 kuruş hasıla elde edilmiştir. Kent merkezinde hayvancılıktan elde edilen yıllık hasıla toplam 3200 kuruş olup, bunun 320 kuruşunu (% 10) arıcılık oluşturmaktadır.

Tablo 54: Arıcılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası

Yerleşim Birimleri	Arı Kovanı Adet	Hasılat (krş)
Hacı Yusufklar Mahallesi		
Kabakçılar Mahallesi	8	40
Yukarı Mahalle	37	185
Koçköy köyü		
Aşağı Mahalle	2	10
Kabaklı Köyü	17	85
Toplam	64	320

10.6. 2. Kent Merkezinde Arıcılık Yapan Aileler

Arıcılık yapan aileler servet bakımından genelde varlıklı bir profil çizmektedir. Nitekim arıcılık yapan ailelerin biri hariç ikisi 2000 kuruş üzeri, üçü de 1000 kuruş üzeri servete sahip varlıklı ailelerdir.

Tablo 55: Kent Merkezinde Arıcılık Yapan Aileler

Yerleşim Birimleri	Aile Adı	Kişi Adı
Aşağı Mahalle	Tosun oğlu	Mehmed bin Osman
Yukarı Mahalle	Hacı Çelebi oğlu	Hacı Mehmed bin Hasan
Yukarı Mahalle	Milanlı oğlu (Melenli oğlu)	Mehmed bin Abdullah
Kabakçılar Mahallesi	Hamza oğlu	Mustafa bin Ali
Kabakçılar Mahallesi	Hacı Davud oğlu	Râşid bin Davud
Kabaklı Köyü	Eşci oğlu	Ahmed bin Mehmed ve oğlu Mehmed

b) Kırsal Alanda Ekonomik Durum

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok bölgesinde kırsal alanlarda yapılan üretim faaliyeti az çok artmaya başlamış, demiryolu ve buhar teknolojisi ile ülkenin ücra köşeleri dışında birçok köy ve kasabalar yavaş yavaş pazar ilişkilerine açılmaya başlamıştır.²²⁰

²²⁰ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara, 2000, s. 111.

Akçakoca'nın bir kıyı kenti olması bölgede karayolu taşımacılığı yanında denizyolu taşımacılığını da önemli kılmış ve sadece kent merkezinin değil kırsal alanın da bu avantajdan faydalanmasını sağlamıştır.

1. Ailelerin Servetleri ve Gelir Kaynaklarının Analizi

1.1. Servet Dağılımı

Akçakoca köylerinde bulunan vergiye tabi mal varlıkları incelendiğinde, kırsal alanda genel olarak servet dağılımı şu şekilde kategorize edilebilir : 0 – 100 kuruş arası 43 hâne, 101 – 500 kuruş arası 21 hâne, 501 – 1000 kuruş arası 45 hâne, 1000 kuruş üzeri servete sahip olanlar ise 185 hânedir. 1000 kuruş üzeri servete sahip olan hânelerin 152'si 1001-2000 kuruş arası, 33' ü ise 2000 kuruş üzeri servete sahiptir. Görüldüğü gibi servet birikiminin en yoğun olduğu aralık tıpkı kent merkezinde olduğu gibi 185 hâne ile 1000 kuruş üzeri olan servet aralığıdır.

Servet dağılımı içerisinde fakir olarak tanımlayabileceğimiz 0-100 kuruş arası servete sahip olanların adet olarak oranı (%14,6) hiç de azımsanmayacak niteliktedir.

Orta düzey olarak tanımlanabilecek 101- 1000 kuruş arası servete sahip olanların adet olarak oranının düşük olması (% 22,4) kırsal alanda halkın varlık açısından dengesiz bir konumda olduğunu düşündürmektedir.

0-100 kuruş arası servete sahip olan kişilerin mal varlıkları 0 ile 100 kuruş arasında seyretmektedir. Bu kategori içerisinde bulunan hânelerden sadece 27 hâneye ait mal varlığı bulunmaktadır. Herhangi bir mal varlığına sahip olmayan hâneler fakir ve yetim, firari, askerde bulunma olarak tanımlanmıştır. Hiç mal varlığı olmayanlardan bir tanesi, Çavuş oğlu Ali Efendi bin Mehmed, İznik'te imam

olarak tanımlanmıştır. Olasılıkla bu kişinin mal varlıkları İznik'te dikkate alınmıştır. Çünkü bu kişiye ait herhangi bir mal varlığı bulunmasa bile en azından imamlıktan elde ettiği bir yıllık gelirin mevcut olduğu tahmin edilebilir. 0-100 kuruş arası servet sahiplerinden 5'i yetim, 6'sı ise asker olarak tanımlanmıştır.

Tablo 56: Akçakoca Kırsalında Servet Dağılımı (Adet)

Yerleşim Birimleri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Akkaya Dîvânı	6	4	11	12	1	34
Arabacılar Dîvânı	10	4	6	34	14	68
Dadalı Dîvânı	7	1	4	24	2	38
Eftuni Dîvânı	2	6	15	19	5	47
Fakıllı Dîvânı	2	1	4	21	1	29
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	9	4	5	20	3	41
Tahirli Dîvânı	7	1	0	22	7	37
Toplam	43	21	45	152	33	294
Yüzdellik Dilim	14,60%	7,10%	15,30%	51,70%	11,20%	100%

Tablo 57: Akçakoca Kırsalında Servet Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	0-100	101-500	501-1000	1001-2000	2000+	Toplam
Akkaya Dîvânı	30	1710	8748	14952	2215	27655
Arabacılar Dîvânı	205	1325	4922	50840	33688	90980
Dadalı Dîvânı	100	150	2988	37691	4512	45441
Eftuni Dîvânı	100	2265	10759	28753	12496	54373
Fakıllı Dîvânı	0	400	3540	31953	2011	37904
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	158	840	3363	31236,5	6972	42569,5
Tahirli Dîvânı	30	266	0	36175	16113	52584
Toplam	623	6956	34320	231600,5	78007	351506,5
Yüzdellik Dilim	0,20%	2,00%	9,80%	65,90%	22,20%	100%

1.2. Akçakoca Köylerinde Yaşayan Varlıklı Aileler

Akçakoca kırsalında yaşayan ailelerden servet miktarı 1000 kuruşun üzerinde olanları, bölgenin varlıklı aileleri olarak kabul edebiliriz. Tablo 56'da görüleceği üzere 185 hânedan meydana gelen 1000 kuruşun üzeri servete sahip hâneler; Akçakoca kırsalında bulunan vergiye tabi mal varlıklarının % 88,1'ine sahiptirler. Bu oranın % 22,2'si kırsal alanın en varlıklı aileleri olan 33 hâneye aittir.

Görüleceği üzere Akçakoca kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da bulunan mal varlıklarının çok önemli bir bölümü bölgenin varlıklı köylülerinin uhdesinde bulunmaktadır.

Tablo 58: Akçakoca Köylerinde Yaşayan En Varlıklı Aileler ve Sülale Adları

Yerleşim Yeri	Sülalenin Adı	Hâne Sahibi
Dadalı Dîvânı	Deli Mustafa oğlu	Ali Bin Mustafa
Dadalı Dîvânı	Berber oğlu	Ahmed bin Mehmed
Eftuni Dîvânı	Murtaza oğlu	Ahmed bin Mehmed ve oğlu Mustafa
Eftuni Dîvânı	Çindik oğlu	İbrahim bin Ali
Eftuni Dîvânı	Karabıçak oğlu	Hasan bin Hasan ve ammisi oğlu Mehmed ve Mehmed
Eftuni Dîvânı	Küçük oğlu	Ali bin Ali, oğlu İbrahim, Ahmed ve Mehmed
Eftuni Dîvânı	Hakim oğlu	Hüseyin bin Ali
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	Molla Mehmed oğlu	Mustafa bin Abdullah ve Mehmed oğlu Sâlih
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	Molla Ahmed oğlu	Hüseyin bin Mustafa
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	Molla Sâlih oğlu	Mustafa bin Sâlih
Akkaya Dîvânı	Hacı oğlu	Ahmed bin Ali ve oğlu Mustafa, oğlu Mehmed, oğlu Ali
Fakıllı Dîvânı	Balıca oğlu	Mehmed bin Mustafa
Arabacılar Dîvânı	Genç Reis oğlu	Hacı Mehmed bin Ahmed
Arabacılar Dîvânı	Bankodoz oğlu	Hacı Ahmed bin Halil
Arabacılar Dîvânı	Musa oğlu	Mehmed bin Musa
Arabacılar Dîvânı	Feyzullah oğlu	Ali bin Feyzullah
Arabacılar Dîvânı	Çonca oğlu	Mehmed Reis bin Ali
Arabacılar Dîvânı	Hamza oğlu	Mustafa bin Hamza
Arabacılar Dîvânı	Bire oğlu	Koca Mehmed bin Ali ve oğlu Ali
Arabacılar Dîvânı	Ahmed Kethüda oğlu	Hacı Mehmed bin Ahmed
Arabacılar Dîvânı	Değirmenci oğlu	İsmail bin Mehmed

Arabacılar Dîvânı	Köse oğlu	Eyüb bin Mustafa
Arabacılar Dîvânı	Dağlı oğlu	Osman bin Mehmed
Arabacılar Dîvânı	Çolak oğlu	Mustafa bin Mehmed
Arabacılar Dîvânı	İnce İsmail oğlu	Mehmed bin İsmail ve kardeşi Mustafa
Arabacılar Dîvânı	Deli oğlan oğlu	Ali bin Mustafa
Tahirli Dîvânı	Arnabud oğlu	Halil bin Hasaan
Tahirli Dîvânı	Yahya oğlu	Mehmed bin Yahya
Tahirli Dîvânı	Halil oğlu	Mustafa bin İbrahim
Tahirli Dîvânı	Ali Reis oğlu	Ali bin Ali
Tahirli Dîvânı	Tobuz oğlu	Mehmed bin Ali
Tahirli Dîvânı	Mustafa Reis oğlu	Mustafa bin Feyzullah
Tahirli Dîvânı	Çakır oğlu	Ali bin Mehmed

2. Gelir Kaynaklarının Analizi

2. 1. Gelir Kaynaklarının Yıllık Analizi

Akçakoca kırsalında ekonomik yapıya ilişkin en önemli özellik tıpkı kent merkezinde olduğu gibi mesleki gelirin yüksekliğidir. Mesleki gelirin toplam gelir içerisindeki oranı kent merkezinde % 92 iken kırsal kesimde % 87'dir. Anlaşılan Akçakoca'nın hem kentli hem de köylü kesimi hayatını ağırlık olarak yaptığı meslekle idame ettirmektedir.

Aynı dönem Göynük'ü ile ilgili yapılan araştırmada kent merkezinde yaşayan fertlerin gelir kaynaklarının % 62'si yaptıkları meslekten sağlanmasına karşın, kırsal kesimde bu oran ancak % 17'dir. Akçakoca ile civarında bulunan Göynük'teki mesleki gelir oranındaki farklılığın

nedenini Göynük'ün Akçakoca'ya göre tarımsal gelir bakımından zengin olmasında aramak gerekir.²²¹

Akçakoca'da hayvancılık ve diğer gelir kaynaklarının ise toplam hâsıla içerisindeki payı oldukça düşük seyretmiştir. Bununla beraber kent merkezinde zirâî gelirin oranı % 4 iken kırsal alanda % 9'a, kent merkezinde hayvancılığın oranı % 1 iken kırsal alanda %3'e yükselmiştir.

Değirmen, su hızarı, kahvehâne, dükkan gibi gayri menkullerin oranı ise kent merkezinde % 3 iken kırsal alanda % 1'e düşmüştür.

Tablo 59: Kırsal Alanlarda Gelir Kaynaklarının Analizi (1260)

Yerleşim Birimleri	Zirâî Gelir	Hayvancılık Geliri	Mesleki Gelir	Rant Geliri	Toplam
Akkaya Dîvânı	5956	1470	19505	330	27261
Arabacılar Dîvânı	4514	2735	81730	995	89974
Dadalı Dîvânı	3558,5	442	40019		44019,5
Eftuni Dîvânı	6787	2490	43230	905	53412
Fakıllı Dîvânı	3141	1045	33521	60	37767
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	4732,5	1190	36300		42222,5
Tahirli Dîvânı	2780	1390	48109	250	52529
Toplam	31469	10762	302414	2540	347185
Yüzdelik Dilim	9%	3%	87%	1%	100%

²²¹ Zeynel Özlü, *Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kırsal ve Kent Hayatı (Bolu-Göynük Örneği)*, s. 193.

2. 2. Gelirin Hâne Başına Dağılımı

Kırsal alanda tespit edilen toplam gelirin hâne bazında dağılımı ortalama 1180,9 kuruşa tekâbül etmektedir. Bu oran kent merkezinde 930,19 kuruştur.

Kırsal alandaki yerleşim yerlerinden Arabacılar, Fakıllı ve Tahirli Dîvânları kırsal alan ortalama gelirinden daha yüksek düzeyde gelire sahiptirler.

Kırsal alanın en düşük ortalama geliri Akkaya'da olup, hâne başına ortalama gelir 801,7 kuruş gibi oldukça düşük düzeyde seyretmiştir. Akkaya dışındaki yerleşim yerleri ortalama gelirlerinde anormal bir sapma bulunmamaktadır. Bakınız Tablo: 60.

Tablo 60: Hâne Başına Gelir Dağılımı

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Gelir	Hâne Başına Gelir
Akkaya Dîvânı	34	27261	801,79
Arabacılar Dîvânı	68	89974	1323,1
Dadalı Dîvânı	38	44019,5	1158,4
Eftuni Dîvânı	47	53412	1136,4
Fakıllı Dîvânı	29	37767	1302,3
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	42222,5	1029,8
Tahirli Dîvânı	37	52529	1419,7
Toplam	294	347185	1180,9

2. 3. Köy ve Köyler Gelir Ortalamasının Altında ve Üstünde Gelir Sahipleri

Kentte yaşayan hânelerin % 52'si kendi buldukları mahallede ortalama gelirin altında bir gelire sahip iken,

köylerde yaşayan hânelerin % 43'ü kendi buldukları köyde, köy ortalama gelirinin altında bir servet sahibidirler.

Gelir seviyesi kır genel ortalaması bazında düşünüldüğünde, kentte yaşayan 300 hânedan 167 hânenin (% 56) kent ortalamasının altında bir gelir profiline sahip olmasına karşın, köylerde bulunan hânelerin % 45'inin kır genel ortalamasının altında olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi kentte yaşayan hânelerin % 44'ünün kent ortalamasının üzerinde bir servete sahip olmasına karşın bu veri kır genelinde % 55 seviyesine yükselmiştir.

Bu veriler, Akçakoca kent ve kırsalında halkın genelde nispeten kendi halinde, orta ve varlık seviyesi biraz yüksek bir gelir profiline sahip olduğunu, aynı zamanda kırın kente göre biraz daha varlıklı olduğunu düşündürmektedir. Bakınız: Tablo: 60 Tablo: 61 ve Tablo: 62.

Tablo 61: Köylerin Kendi İçerisinde Gelir Seviyesi

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Köylerin Toplam Mal Varlığı	Köylerin Ortalama Mal Varlığı	Köy Ortalaması ve Altında Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne Adedi	Köy Ortalaması Üstünde Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne Adedi
Akkaya Dîvânı	34	27655	813,38	16	18
Arabacılar Dîvânı	68	90980	1337,9	33	35
Dadalı Dîvânı	38	45441	1195,8	13	25
Eftuni Dîvânı	47	54373	1156,9	25	22
Fakıllı Dîvânı	29	37904	1307	10	19
Karkın der tabii Kırınca Kilise	41	42569,5	1038,3	18	23
Tahirli Dîvânı	37	52584	1421,2	12	25
Toplam	294	351506,5	1195,6	127	167
Yüzdalık Dilim				43%	57%

Tablo 62: Köylerin Genel Olarak Ortalama Gelir Seviyesi

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Köylerin Mal Varlığı Ortalaması	Köylerin Mal Varlığı Ortalaması ve Altında Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne Adedi	Köylerdeki Servet Ortalaması Üstünde Mal Varlığı Sahibi Olan Hâne Adedi
Akkaya Dîvânı	34	1195,6	26	8
Arabacılar Dîvânı	68	1195,6	28	40
Dadalı Dîvânı	38	1195,6	13	25
Eftuni Dîvânı	47	1195,6	25	22
Fakıllı Dîvânı	29	1195,6	8	21
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	1195,6	20	21
Tahirli Dîvânı	37	1195,6	11	26
Toplam	294	1195,6	131	163
Yüzdelik Dilim			45%	55%

3. Ekili Toprakların Analizi

Akçakoca kırsal kesiminde 1844'te toplam 857,25 dönüm ekili alan tespit edilmiştir. 1845'te 846,5 dönüm hububat arazisi daha ekileceği kayıt altına alınmıştır.

Kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da bahçe ve kestane korularından 1845'te elde edilecek hasıla hakkında herhangi bir bilgi verilmemesi ilginçtir.

Kırsal alanda ekili alanların ortalama % 48,1'i tarım alanlarına, % 23,6'sı sebze-meyve vs. bahçelerine, % 28,3'ü kestane bahçelerine ait bulunmaktadır.

1844'te ekili olan hububat arazisi 412 dönüm iken, devlet tahsildarları 1845'te 746,5 dönüm hububat arazisi

ekileceğini kayıt altına almıştır. Devletin ekilecek hububat alanını % 45 oranında fazla hesap etmesinin nedeni bölgedeki hububat ekim düzeyinin hâne sayılarıyla ters orantılı olmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Devlet böylelikle Akçakoca'nın hububat açısından en azından kendine yeter bir hal alması için çaba sarf etmiş olmalıdır.

Tablo 63: Kırsal Alanda Ekili Alan Miktarı (Dönüm /1260/1261)

Yerleşim Birimleri	Mezru'		Bahçe	Kestane Korusu	Toplam
	1260	1261			
Akkaya Dîvânı	107	120	21,5	33	161,5
Arabacılar Dîvânı	33,5	34	64,5	77	175
Dadalı Dîvânı	33	329	12	18,5	63,5
Eftuni Dîvânı	133	149	3,5	41,75	178,25
Fakıllı Dîvânı	49	35	11	9	69
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	48,5	70	42,75	19	110,25
Tahirli Dîvânı	8	9,5	47,25	44,5	99,75
Toplam	412	746,5	202,5	242,75	857,25

Tablo 64: Kırsal Alanda Ekili Alan Miktarı (Kuruş /1260/1261)

Yerleşim Birimleri	Mezru'		İcar ile ürettiği mezru'	İcar ile ürettiği mezru'	Ortak üretilen mezru'	Ortak üretilen mezru'	Bahçe	Kestane	Toplam
	1260	1261	1260	1261	1260	1261	1260	1260	1260
Akkaya Dîvânı	3684	12465	68		24	553	860	1320	5956
Arabacılar Dîvânı	1669	4496	45	142		27	1270	1530	4514
Dadalı Dîvânı	2146	7168	247,5	1082,5	25	86,5	420	720	3559
Eftuni Dîvânı	4715	12805	228	446,5	64	315	140	1640	6787
Fakıllı Dîvânı	1464	3917	846	1829	31	55	440	360	3141
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	1468	4461	992,5	3374	299	604,5	1358	615	4733
Tahirli Dîvânı	714	1446			116	588	1040	910	2780
Toplam	15860	46757	2427	6874	559	2229	5528	7095	31469

4. Hâne Başına Ekili Alan

Ekili araziler hâne bazında değerlendirildiğinde kırsal alanda hâne başına ortalama 2,9 dönüm ekili toprak düşmektedir. Bu oran kent merkezinde ancak 1,1 dönüm tekâbül etmektedir.

Görüleceği üzere, kırsal alanda hâne başına ekili alan, kent merkezine göre oldukça yüksek bir düzeydedir.

En düşük hâneye sahip olma bakımından ikinci sırada bulunan Akkaya'da hâne başına ekili arazi 4,8 ile kırsal alanın en yüksek seviyesi durumundadır. En fazla hâneye sahip Arabacılar ile Fakıllı, Karkın ve Tahirli birbirine yakın oranlarda seyretmiştir.

Tablo 65: Kırsal Alanda Hâne Başına Ekili Alan Miktarı (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Ekili Arazi	Hâne Başına Ekili Arazi
Akkaya Dîvânı	34	161,5	4,8
Arabacılar Dîvânı	68	175	2,6
Dadalı Dîvânı	38	63,5	1,7
Eftuni Dîvânı	47	178,25	3,8
Fakıllı Dîvânı	29	69	2,4
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	110,25	2,7
Tahirli Dîvânı	37	99,75	2,7
Toplam	294	857,25	2,9

5. Tahıl İşletmeciliği

5. 1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik

1844 yılında Akçakoca kırsalında 412 dönüm toprağa hububat ekimi yapılmıştır. Bu arazilerden 15860 kuruş hasıla elde edilmiştir. Buna karşılık Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında dönüm miktarı belli olan sadece 61 dönüm hububat arazisi işletildiği görülmektedir. Bu arazilerden ise 1758 kuruş gelir elde edilmiştir.

1845 yılında ise devlet, Akçakoca kent merkezinde dönüm miktarı belli, 47 dönüm hububat arazisinin işletileceğini ve bu arazilerden de 2232 kuruş hasıla elde edileceğini kayıt altına almasına karşın bu miktar, Akçakoca kırsalında 746,5 dönümden 46757 kuruş hasıla sağlanacağı şeklinde cereyan etmiştir.

5.1.1. İcar Yolu ile İşletilen Araziler

Akçakoca halkının arazi sahipliği konusunda dikkatimizi çeken önemli bir yönü, hububat arazilerinin önemli bir kısmını "icar" ve "kolektif" olarak işletmesidir.

Halkın bahçe ve kestane korularına sahiplik durumu incelendiğinde "icar" ve kolektiflikten bahsetmek neredeyse yok düzeydedir.

Bu veriler Akçakoca'da hububat arazilerine sahip olmanın hiç de kolay olmadığını göstermektedir.

Kaynaklara tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kira yolu işletilen veya işletilmesi olası olan hububat arazilerinin geliri de yansımıştır. Bu miktar Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında 63,5 kuruş olarak yansımış iken, kırsal alanda 2247 kuruştur.

1845 yılında kira yolu ile işletilmesi düşünülen arazi geliri ise kent merkezinde ancak 87,5 kuruş iken, kırsal alanda 6874 kuruş gibi oldukça yüksek bir rakamdır.

Görüleceği üzere mezru' arazilerin "icar" yolu ile işletimi kır-kent bağlamında düşünüldüğünde kırsal alanda oldukça yüksek seyretmiştir. Bunun nedenini kanımızca kırdaki tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu ve sosyal ilişkilerin kente göre daha sıcak olduğu bağlamında araştırmak gerekir.

5. 1. 2. Kolektif Olarak İşletilen Araziler

Akçakoca kırsalındaki bazı hububat arazilerinin gerek köy sakinleri ile gerekse de Akçakoca'ya bağlı diğer yerleşim yerlerinde oturan kişilerle ortak bir şekilde işletildiği tespit edilmiştir.

Ortaklaşa işletilen arazilerin dönüm miktarları da kira yolu ile işletilen arazilerde olduğu gibi vesikalara yansımıştır. Buna göre kent merkezinde ortaklaşa işle-

len arazilerin 1844 yılı geliri 73 kuruş iken bu miktar kırsal alanda 559 kuruşa, kent merkezindeki 1845 yılı olası geliri ise 265 kuruş iken kırsal alanda 2229 kuruşa yükselmiştir.

Bu rakamlar Akçakoca kırsalında tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kira yolu ile işletilen arazilere göre, kişinin kendisinin veya kolektif işlettiği arazilerin 1845 yılı olası gelirlerinin oldukça yüksek hesap edildiğini göstermektedir. Bunun nedenini Osmanlı Devleti'nin halkı tarımsal üretimi artırmaya yönelik faaliyeti olarak değerlendirebiliriz.

Akçakoca kırsalındaki tarımsal üretimden elde edilen gelir kendi arasında oranlandığında 1844 yılında kişinin şahsına ait arazi geliri % 84,2 iken, icar yolu ile işlettiği arazi geliri % 12,9 ve kolektif olarak işlettiği arazi geliri %3 olarak meydana gelmiştir. 1845 yılında ise kişinin şahsına ait arazi geliri % 83,7 iken, icar yolu ile işlettiği arazi geliri % 12,3 ve kolektif olarak işlettiği arazi geliri % 4 olarak meydana gelmiştir.

Aynı kıyaslama kent merkezi için yapıldığında ;

1844 yılında kişinin şahsına ait arazi geliri % 92,8 iken, icar yolu ile işlettiği arazi geliri % 3,4 ve kolektif olarak işlettiği arazi geliri %3,9 olarak meydana gelmiştir. 1845 yılında ise kişinin şahsına ait arazi geliri % 86,4 iken, icar yolu ile işlettiği arazi geliri % 3,4 ve kolektif olarak işlettiği arazi geliri % 10,3 olarak meydana gelmiştir.

Görüleceği üzere 1844 yılında kent merkezinde "kira" yolu ile işletme tarzı ancak %3'lerde seyrederken bu oran kırsal alanda % 12'lere yükselmiştir.

Kolektif işletme tarzı ise 1844 yılında hem kent merkezinde hem de kırdaki % 3 civarında seyretmiştir. Ancak

kent merkezindeki 1845 yılı olası “kolektif işletme” tarzı % 10 civarına yükselmiştir.

Tablo 66: Kırsal Alandaki Mezru’ Alanların Dönüm ve Yıllık Gelirleri

Yerleşim Birimleri	Mezru’ Dönüm		Mezru’ (krş.)		İcar ile ürettiği mezru’ (krş.)	İcar ile ürettiği mezru’ (krş.)	Ortağının ürettiği mezru’ (krş.)	Ortağının ürettiği mezru’ (krş.)
	1260	1261	1260	1261	1260	1261	1260	1261
Akkaya Dîvânı	107	120	3684	12465	68		24	553
Arabacılar Dîvânı	33,5	34	1669	4495,5	45	142		27
Dadalı Dîvânı	33	329	2146	7168	247,5	1083	25	86,5
Eftuni Dîvânı	133	149	4715	12805	228	446,5	64	315
Fakıllı Dîvânı	49	35	1464	3916,5	846	1829	31	55
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	48,5	70	1468	4461	992,5	3374	299	604,5
Tahirli Dîvânı	8	9,5	714	1446			116	588
Toplam	412	746,5	15860	46757	2427	6874	559	2229

5.2. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü

Gerek Akçakoca kent merkezine ait veriler, gerekse de kır hayatına ilişkin olan veriler tarımsal alanda Akçakoca’nın hâne içi tüketime yönelik bir üretim tarzı sergilediğini göstermektedir. Nitekim tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da 0,5-10 dönüm arası küçük işletmeler hakimdir. Kent merkezinde orta nitelikli tarımsal işletme tespit edilememesine rağmen, kırsal alanda sadece bir adet tespit edilmiştir.

Deniz yolu ulaşımının kara yolu ulaşımına göre sağladığı ekonomik avantajlarla, halk ihtiyacının bir kısmını da başka bölgelerden temin etmiş olmalıdır.

Kent merkezinde sadece 14 adet küçük işletme tespit edilmesine rağmen, kırsal alanda bu rakamın 148’e çıkması, Akçakoca kırsalının kısmen hâne içi tüketime kısmen de Akçakoca kent merkezini destekleyen bir işletme profili çizdiğini göstermektedir.

Arabacılar ve Eftuni Dîvânı’nda bulunan birer arazinin sahibi kent merkezinde ikâmet etmektedir. Dolayısıyla bazı kentlilerin kırsal alanda da tarımsal işletme edinerek geçimlerini sağladıklarını söyleyebiliriz.

Kırsal alanda dikkati çeken bir diğer nokta 1845 yılı olası tarım işletmesi sayısının 148’den 142’ye düşmesidir.

Tablo 67: Kırsal Alandaki Dönümü Belli Olan Tarımsal İşletmelerin Büyüklüğü

Yerleşim Birimleri	0,5-10 Dönüm		10-50 Dönüm
	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı	Tarla Sayısı
	1260	1261	1260
Akkaya Dîvânı	25	27	
Arabacılar Dîvânı	26	24	
Dadalı Dîvânı	15	12	
Eftuni Dîvânı	45	46	
Fakıllı Dîvânı	14	12	
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	16	15	1
Tahirli Dîvânı	7	6	
Toplam	148	142	1

5.3. Nadas Alanlarının Büyüklüğü

Akçakoca kırsalında 78 adet 172,5 dönümlük 0,5-10 dönüm arası, 2 adet 29 dönümlük 10-50 dönüm arası nadasa bırakılmış arazi tespit edilmiştir. Kaynaklara ekili

arazilerin önemli bir kısmının dönüm miktarlarının değil sadece yıllık gelirlerinin yansımaları nedeniyle, ekili ve nadas arazilerin dönümsel bazda oran olarak karşılaştırmasını yapma veya köylerde bulunan toprakların birbirleriyle oransal bazda karşılaştırmasını yapma imkanı bulunmamaktadır.

Ama şurası açıkça görülmektedir ki; Akçakoca köylerine ait veriler, tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kırsal da nadas usulü tarım yapıldığını ve bölgenin, her ne kadar çevre vilayetlere sevk edecek kadar ürün elde etmese de hâne içi tüketime yönelik hububat ürettiğini, en azından kırsal kısmen kenti de beslediğini akla getirmektedir.

Tablo 68: Kırsal Alandaki Nadas Alanların (Gayri Mezru' Tarla) Büyüklüğü

Yerleşim Birimleri	0,5-10 Dönüm		10-50 Dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarla Dönümü	Tarla Sayısı	Tarla Dönümü
	1260	1260	1260	1260
Akkaya Dîvânı	5	18		
Arabacılar Dîvânı	17	27,5		
Dadalı Dîvânı	23	49,5	1	16
Eftuni Dîvânı	4	9		
Fakıllı Dîvânı	9	21	1	13
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	16	44		
Tahirli Dîvânı	4	3,5		
Toplam	78	172,5	2	29

5. 4. Hâne Başına Yıllık Tahıl Üretimi

Akçakoca kırsalında 18846 kuruş yıllık geliri olan tahıl arazisi tespit edilmiştir. Buna göre kırsal alanda hâne başına ortalama 64,1 kuruşluk hububat hasılası düşmektedir.

Bu oran kent genelinde hâne başına ortalama 6,3 kuruşa tekâbülmektedir. Görüleceği üzere kırsal alandaki hâne başına üretim, kent merkezi ile kıyaslanamayacak kadar yüksektir.

Hâne başına hasıla Dadalı ve Karkın'da aşağı yukarı kır ortalaması ile eş değer gözükmektedir. Üretim, Akkaya, Eftuni ve Fakıllı'da ise ortalamanın oldukça üstündedir. Tahirli ve hâne sayısı en yüksek durumda bulunan Arabacılar'da ise hâne başına yıllık tahıl üretimi en düşük oranda seyretmiştir. Bunun nedeni olasılıkla bölgedeki ekim ve toprakların verim düzeyi ile ilgilidir.

Tablo 69: Hububattan Hâne Başına Elde Edilen Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Hububat Geliri / Kuruş	Hâne Başına Gelir / Kuruş
Akkaya Dîvânı	34	3776	111,1
Arabacılar Dîvânı	68	1714	25,2
Dadalı Dîvânı	38	2418,5	63,6
Eftuni Dîvânı	47	5007	106,5
Fakıllı Dîvânı	29	2341	80,7
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	2759,5	67,3
Tahirli Dîvânı	37	830	22,4
Toplam	294	18846	64,1

5. 5. Kırsal Alanda Üretilen Tahılların Çeşidi ve Miktarı (Öşür Oranlarına Göre)

Ödenen öşür vergisi verilerine göre Akçakoca kent merkezinde sadece 100 kile buğday ve 10 kile arpa üretilmesine karşın, Akçakoca kırsalında 1790 kile buğday (% 77,9), 299,1 kile mısır (% 13) ve 210 kile arpa (% 9,1) üretilmiştir.

Tarımsal üretim köy bazında değerlendirildiğinde Eftuni'de % 30,7, Akkaya'da % 21,8, Fakıllı'da % 15, Karkın'da % 14,5, Arabacılar'da % 12,1, Dadalı'da % 5,4, Tahirli'de ise % 0,4 oranında gerçekleşmiştir.

Arabacılar' da 26 adet (diğer köylere göre ikinci sırada) mezru' arazi tespit edilmesine rağmen bu köyde ancak diğer köylere göre beşinci sırada ve oldukça düşük miktarda üretim gerçekleşmiştir. Yine Fakıllı, Dadalı ve Karkın'da hemen hemen birbiriyle aynı miktarda küçük işletme tespit edilmesine rağmen Fakıllı ve Karkın birbiriyle aynı oranda üretim gerçekleştirmiş buna karşın Dadalı' da % 5,4 gibi gayet düşük bir oranda üretim yapılmıştır.

Görüldüğü gibi köylerde bulunan işletme sayıları bazılarında daha fazla olmasına rağmen verim düzeyleri farklı olduğu için aynı oranlarda üretim elde edilememiştir.

Tablo 70: Akçakoca Kırsalında Yıllık Tahıl Üretimi (Kile Olarak)

Yerleşim Birimleri	Buğday	Arpa	Mısır	Toplam
Akkaya Dîvânı	362,5	80	59,1	501,6
Arabacılar Dîvânı	222,5	20	35	277,5
Dadalı Dîvânı	120	5	0	125
Eftuni Dîvânı	601,25	0	105	706,25
Fakıllı Dîvânı	270	45	30	345
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	213,75	60	60	333,75
Tahirli Dîvânı	0	0	10	10
Toplam	1790	210	299,1	2299,1

5. 6. Akçakoca Kırsalında Yıllık Buğday İhtiyacı

Bir kişinin yıllık buğday ihtiyacı ortalama 205 kğ (yaklaşık 8 kile) dır.²²²Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere kırsal alandaki bütün yerleşim yerleri ihtiyaç duydukları buğdayın oldukça altında buğday üretimi gerçekleştirmişlerdir. Buğday üretimine Karadeniz bölgesinin vazgeçilmez besin maddesi mısır kattığımızda dahi sonuç değişmemektedir.

Akçakoca kırsalında halkın genelde nispeten kendi halinde, orta ve varlık seviyesi biraz yüksek bir gelir düzeyine sahip olması, kırsalda yaşayan halkın temel besin maddesi olan buğday ve mısır ihtiyaçlarını kısmen çevre kaza ve nahiyelerden temin ettiğini akla getirmektedir.

Bununla beraber 1836-1840 yılları arasını kapsayan Bolu kadı sicilinde saray ihtiyacı için Bolu ve kazalarından topla-

²²² Tefik Güran, " İstanbul'un İâşesi'nde Devletin Rolü (1793 - 1839)", s. 247.

nacak buğday miktarı belirtilirken Akçakoca Kazası'na 400 kile buğday düştüğü belirtilmiştir.²²³ Bu veri Akçakoca kent merkezi ve kırsalındaki üretim düzeyi ile birlikte düşünüldüğünde kendi buğday ihtiyacını karşılayamayan Akçakocalıların, Saray tarafından ne kadar zor durumda bırakıldığını göstermesi açısından gerçekten önemlidir.

Tablo 71: Kırsal Alanda Yıllık Buğday İhtiyacı (Kile Olarak)

Yerleşim Birimleri	Üretilen Buğday	Ortalama İhtiyaç Duyulan Buğday
Akkaya Dîvânı	362,5	1360
Arabacılar Dîvânı	222,5	2720
Dadalı Dîvânı	120	1520
Eftuni Dîvânı	601,25	1880
Fakıllı Dîvânı	270	1160
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	213,75	1640
Tahirli Dîvânı	0	1480
Toplam	1790	11760

5. 7. Akçakoca Kırsalında Mısır Üretimi

Osmanlı döneminde yörelere göre farklı kelimelerle ifade edilen mısır, Amerika'nın keşfinden önce Ortadoğu'da ve özellikle de Anadolu'da bilinen bir üründür. 17. yüzyılda Karadeniz sahilinde yerleşmiş ürünler arasında adı geçmekle birlikte, mısır üretimi ancak geçimlik düzeyde seyretmiş-

²²³ *Bolu Kadı Sicili 870*, s. 9'dan naklen, Dursun Bayraktar, *a.g.t.*, s. 179.

tir. 18. yüzyılda ise ticari bir önem kazanmıştır. Bazı Avrupa ülkeleri mısırı Osmanlılardan tanıdıkları için onu "Türkiye buğdayı" olarak da tanımlamışlardır. Artan nüfusla orantılı olarak, çeşitli doğal afetlerin etkisiyle tarım alanlarının tahrip olması gibi nedenlerle 19. yüzyılda mısır üretiminde gerileme meydana gelmiş ve zaman zaman mısır buhranı yaşanmıştır.

Tanzimat dönemiyle beraber mısır üretimini artırmak amacıyla yönetim bir takım girişimlerde bulunmuştur. Amerika'dan getirilen mısır tohumlarının 19. yüzyılda hayatımıza girdiği bilinmektedir. İşte bu dönemde Adapazarı'ndan Batum'a uzanan sahil şeridinde ve yer yer iç kesimlerde mısır üretimi yaygınlaşmıştır. Bu tarihlerde Kafkasya'dan Anadolu'ya gelen göçmenlerin temel besin maddelerinden birinin mısır olması da dikkate değer bir husustur. Karadeniz mutfağının vazgeçilmez unsurlarından olan mısır, aynı zamanda ehil hayvanlar için besin değeri yüksek bir yem olarak da kullanılmıştır.²²⁴

Akçakoca bölgesi kır-kent bağlamında incelendiğinde mısırın sadece kırsal alanda yetiştirildiği görülecektir. Akçakoca kırsalında ise en fazla, temel besin maddesi olarak nitelendirilebileceğimiz "buğday" yetiştirilmektedir. İkinci sırada ise arpadan önce mısırın yer alması dikkate değer bir husustur. Çünkü özellikle doğu ve güneydoğu bölgeleri incelendiğinde genelde arpa üretiminin ikinci sırada yer aldığı görülecektir. Bu durum olasılıkla Akçakoca'daki bes-

²²⁴ Kemalettin Kuzucu, "Osmanlı Döneminde Karadeniz Bölgesi'nde Mısır Kullanımı ve Mısır Tarımını Geliştirme Çabaları", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 113-126, C. 8, S. 2, 2006, s. 113,118.

lenme şekli ile ilgilidir.²²⁵ Nitekim Akçakoca kırsalında üretilen tahılın sadece 299,1 kilesi yani % 13'ü mısırdır.

Akçakoca kırsalında üretilen mısırı kendi içerisinde oranlarsak ;

% 35,1 oranında Eftuni Dîvânı'nda, % 20,1 oranında Karkın Dîvânı'nda, % 19,8 oranında Akkaya Dîvânı'nda, % 11,7 oranında Arabacılar Dîvânı'nda, % 3,3 oranında Tahirli Dîvânı'nda mısır üretildiği görülecektir.

Dadalı Dîvânı'nda ise mısır üretildiğine ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir.

6. Bahçecilik

6.1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat: Verimlilik

Akçakoca kent merkezinde toplam 172,5 dönüm bahçe tespit edilmesine rağmen, kırsal alanda 202,5 dönüm bahçe tespit edilmiştir.

Kent merkezindeki bahçelerin 1844 yılı hâsılatı 6800 kuruş iken, daha fazla alanı kapsayan kırsal alandaki bahçelerden 5548 kuruş hasıla elde edilmiştir. Akçakoca kırsalında daha fazla bahçe bulunmasına rağmen daha az gelir elde edilmesi kırsal alandaki bahçelerin konumları ile ilgilidir. Kent merkezinde 1 dönüm bahçe için 40 kuruş yıllık gelir kaydedilmiştir. Buna karşın kırsal alandaki bazı bahçelere bakarsak birbirinden farklı hasıla miktarları ile karşılaşmaktayız.

Arabacılar ve Tahirli Köyü'nde bulunan bahçelerin geliri diğer yerleşim yerlerindeki bahçelerin gelirin kırı-

yasla % 50 oranında daha düşük hesaplanmıştır. Diğer köylerde 1 dönüm bahçe geliri 40 kuruş hesaplanmışken bu iki dîvânda bu miktar 20 kuruşa tekâbül etmektedir.

Dadalı Dîvânı'nda bahçe gelirleri genelde dönüm başına 40 kuruş hesap edilmişken, bazen dönüm başına 20 ve 30 kuruş hesap edildiği de olmuştur.

Karkın der tabi-i Kırımca Kilise'de ise 1 dönüm bahçe arazisi genelde 20, 25 ve 30 kuruş hesap edilmiştir. İstisna olarak sadece birkaç yerde 40 kuruş hesap edildiği olmuştur.

Buna göre Akçakoca kırsalında 1844 yılında dönüm başına yıllık hâsılat kent merkezinde 39,42 kuruş iken, kırsal alanda 27,39 kuruşa düşmüştür.

Tablo 72: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Dönüm	Hasıla
Akkaya Dîvânı	21,5	860
Arabacılar Dîvânı	64,5	1290
Dadalı Dîvânı	12	420
Eftuni Dîvânı	3,5	140
Fakıllı Dîvânı	11	440
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	42,75	1358
Tahirli Dîvânı	47,25	1040
Toplam	202,5	5548

6. 2. Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü

Akçakoca kırsalında 1844 yılında, 166 adet 202 dönümlük bahçe tespit edilmiştir. Bunların tamamı küçük işletmelerdir. Tespit edilen bahçelerin küçük işletme tar-

²²⁵ Selim Özcan, " 1727 (H. 1140) Tarihli Tahrir Defterine Göre Tebriz Sancağı", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 93-112, C. 8, S. 2, 2006, s. 99.

zında olması, tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da bahçeciliğin ticari gayelerden ziyade iç tüketime yönelik olduğunu akla getirmektedir.

Tablo 73: Akçakoca Kırsalında Bulunan Bahçe İşletmelerinin Büyüklüğü (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	0,5-10 dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü
Akkaya Dîvânı	22	21,5
Arabacılar Dîvânı	49	64,5
Dadalı Dîvânı	15	12
Eftuni Dîvânı	6	3,5
Fakıllı Dîvânı	14	11
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	29	42,5
Tahirli Dîvânı	31	47
Toplam	166	202

6.3. Hâne Başına Yıllık Sebze-Meyve Üretimi

Kent merkezinde toplam 172,5 dönüm bahçe tespit edilmesine karşın kırsal alanda 202 dönüm bahçe tespit edilmiştir.

Hâne başına yıllık sebze-meyve üretimi kent merkezinde ortalama 0,6 dönüm iken bu oran kırsal alanda 0,7 dönüme yükselmiştir. Bu oran Tahirli, Karkın ve Arabacılar'da maksimum 1,3 dönüm olmak üzere önemli ölçüde yükseliş kaydetmiştir. Eftuni Dîvânı'nda hâne başına ortalama 0,1 dönüm olup, bu oran kırsal alanın en düşük sebze-meyve üretim seviyesidir.

Tablo 74: Bahçelerden Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Bahçe/ Dönüm	Hâne Başına/ Dönüm
Akkaya Dîvânı	34	21,5	0,6
Arabacılar Dîvânı	68	64,5	0,9
Dadalı Dîvânı	38	12	0,3
Eftuni Dîvânı	47	3,5	0,1
Fakıllı Dîvânı	29	11	0,4
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	42,5	1,0
Tahirli Dîvânı	37	47	1,3
Toplam	294	202	0,7

7. Kestane Koruları ve Kestane Üretimi

7.1. Dönüm Başına Yıllık Hâsılat : Verimlilik

Akçakoca kent merkezinde toplam 88 dönüm kestane korusu tespit edilmesine karşın kırsal alanda bu miktar 242,75 dönüm gibi oldukça yüksek bir oranda tespit edilmiştir.

Kent merkezinde 1 dönüm kestane korusu için 40 kuruş yıllık gelir kaydedilmiştir. Bu miktar kırsal alanda yerleşim yerinin özelliklerine göre değişiklik göstermiştir.

Koruların 1844 yılı hâsılatı kent merkezinde 3480 kuruş iken, kırsal alanda 7095 kuruştur.

1844 yılında dönüm başına yıllık hâsılat kent merkezinde 39,5 kuruş iken, kırsal alanda 29,2 kuruşa tekâbül etmektedir.

Görüldüğü gibi dönüm başına elde edilen yıllık hasılla sebze-meyve bahçelerinde olduğu gibi kırsal alanda kent merkezine göre daha düşük düzeyde seyretmiştir. Bunun nedenini Akçakoca kırsalındaki ekim alanlarının verimlilik düzeyinde aramak gerekir.

Nitekim Arabacılar ve Tahirli Köyü'nde bulunan kestane korularının geliri diğer yerleşim yerlerindeki kestane korularından elde edilen gelire kıyasla % 50 oranında daha düşük hesaplanmıştır. Diğer yerlerde 1 dönüm kestane korusu geliri 40 kuruş hesaplanmışken bu iki dîvânda bu miktar 20 kuruşa tekâbül etmektedir.

Dadalı Dîvânında kestane korusu gelirleri genelde dönüm başına 40 kuruş hesap edilmişken, bazen dönüm başına 20 ve 30 kuruş hesap edildiği de olmuştur.

Karkın der tabi-i Kıramca Kilise'de ise 1 dönüm kestane arazisi genelde 20, 25 ve 30 kuruş hesap edilmiştir. İstisnai olarak sadece birkaç yerde 40 kuruş hesap edildiği de olmuştur.

Kestane korularına da sebze-meyve bahçesi işletmelerinde olduğu gibi 1845 yılı olası hasıllar kaydedilmiştir.

Tablo 75: Kestane Bahçelerinden Dönüm Başına Alınan Yıllık Gelir (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Dönüm	1260 Hasılatı
Akkaya Dîvânı	33	1320
Arabacılar Dîvânı	77	1530
Dadalı Dîvânı	18,5	720
Eftuni Dîvânı	41,75	1640
Fakıllı Dîvânı	9	360
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	19	615
Tahirli Dîvânı	44,5	910
Toplam	242,75	7095

7. 2. Kestane İşletmelerinin Büyüklüğü

Akçakoca kent merkezinde 1844 yılında, 66 adet kestane korusu tespit edilmesine karşın kırsal alanda 182 adet kestane korusu tespit edilmiştir. Bunların tamamı hem kent merkezinde hem de kırsal alanda küçük işletme tarzındadır.

Tespit edilen koruların tamamının küçük işletme tarzında olması, Akçakoca halkının kestane ticari gayelerden ziyade hâne içi tüketime yönelik gerçekleştirdiğini akla getirmektedir.

Tablo 76: Akçakoca Kırsalında Bulunan Kestane Korularının Büyüklüğü (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	0,5-10 dönüm	
	Tarla Sayısı	Tarlanın Dönümü
Akkaya Dîvânı	18	33
Arabacılar Dîvânı	53	77
Dadalı Dîvânı	20	18,5
Eftuni Dîvânı	43	41,75
Fakıllı Dîvânı	9	9
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	13	19
Tahirli Dîvânı	26	44,5
Toplam	182	242,75

7. 3. Hâne Başına Yıllık Kestane Üretimi

Kırsal alanda toplam 242,75 dönüm kestane korusu tespit edilmiştir. Hâne başına yıllık kestane korusu ortalama kent merkezinde 0,3 dönüm iken, bu oran kırsal alanda 0,8 dönüme yükselmiştir.

Bu oran Tahirli, Arabacılar ve Akkaya dışında kentin bütün köylerinde 1 dönümün altına düşmüştür.

Tablo 77: Kestane Korularından Hâne Başına Elde Edilen Yıllık Gelir (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Kestane/ Dönüm	Hâne Başına/ Dönüm
Akkaya Dîvânı	34	33	1,0
Arabacılar Dîvânı	68	77	1,1
Dadalı Dîvânı	38	18,5	0,5
Eftuni Dîvânı	47	41,75	0,9
Fakıllı Dîvânı	29	9	0,3
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	19	0,5
Tahirli Dîvânı	37	44,5	1,2
Toplam	294	242,75	0,8

8. Ekili Alanlarda Yıllık Verimlilik Düzeyi

Akçakoca'da ekili toprakların verimlilik düzeyine bakıldığında, kent merkezinde bahçe ve kestane korularından en yüksek verim sağlanmakta iken, kırsal alanda hububat alanında en yüksek verimin sağlandığı tespit edilmiştir. Hem kent merkezinde hem de kırsal alanda bahçe ve kestane korularının verimlilik düzeyi kendi içinde birbirine yakın bir konum sergilemesine rağmen, kırkent bağlamında değerlendirildiğinde kent merkezinin hem bahçecilik hem de kestane yetiştiriciliği bakımından kıra göre çok daha fazla verim sağladığı tespit edilmiştir.

Kırsal alanda da kent merkezinde olduğu gibi hububat alanlarının tamamının dönümü belgelere yansımamıştır. Hububat arazilerinin kent merkezinde 136,5 kuruşluk hasıla sağlanan kısmının dönümü vesikalara yan-

sınamış iken kırsal alanda 2986 kuruşluk bölümü yan-sınamıştır.

Tablo 78: Akçakoca Köylerinde Ekili Alanlarda Verimlilik Düzeyi (1260 / kuruş)

Akçakoca Kırsalı				Akçakoca Kent Merkezi
Ürün Çeşidi	Toplam Dönüm	Toplam Hâsılat	Hâsıla / Dönüm	Hâsıla / Dönüm
Hububat	412 ²²⁶	15860	38	28,8
Bahçe	202,5	5528	27	39,4
Kestane Korusu	242,75	7095	29	39,5
Toplam	857,25	28483	33	37,4

9. Hububat Alanlarının Çevre Kazalarla Verimlilik Açısından Karşılaştırılması

Akçakoca kırsal alanını aynı dönem, Bilecik, Göynük ve Bursa kırsal alanı ile karşılaştırdığımızda birbiriyle tamamen farklı oranlar ortaya çıkmaktadır. Bilecik dört kaza içerisinde en yüksek oranı sergilemiştir. Göynük ve Bursa hububat verimlilik düzeyi bakımından birbirine yakın bir oran sergilemesine rağmen, Akçakoca'ya ait oran dört kentin en düşük verimlilik düzeyi durumundadır.

²²⁶ Hububat ekili arazilerin yıllık 2986 kuruşluk hasıla getiren bölümünün dönümü belirtilmemiştir.

Tablo 79: Akçakoca Kırsalının, Çevre Kazalar Kırsalı İle Verimlilik Açısından Karşılaştırılması (Kuruş)

Kentler	Hububat Verimlilik Düzeyi
Göynük ²²⁷	43,26
Bilecik	68,95
Bursa ²²⁸	44,22
Akçakoca ²²⁹	38

10. Hayvancılık

10.1. Kırsal Alanda Bulunan Büyükbaş Hayvanlar ve Yıllık Gelirleri

Kırsal alanda 749 adet büyükbaş hayvan tespit edilmiştir. Bunun 86'sı (% 11), sağman manda, 55'i (%7) sağman inek, 126'sı (% 17) manda öküzü, 22'si (% 3) dişi malak, 241'i (% 32) karasığır öküzü, 39'u (% 5) dana, 48' i (%6) dişi buzağı, 30'u (% 4) erkek buzağı, 23'ü (% 3) erkek malak, 53'ü (% 7) bargirdir.

Akkaya'da var olduğu tespit edilen hayvanlardan 2 dişi malak için 64 yılında hasılat, dişi buzağı için 2'si 64 yılı, 1'i 63 yılında hasılat kaydı mevcuttur. Fakıllı'da sağman ineklerden 1' si için 62 yılında hasılat, dişi buzağılardan 2'si için ise 64 yılında hasılat alınacağı belirtilmiştir.

Tahirli'de sağman ineklerden 1'inin 62, 4'ünün ise 63 yılında hasılat vereceği kayıt altına alınmıştır. Ayrıca 1 dişi malağın 63 yılında hasılat vereceği belirtilmiştir.

²²⁷ Zeynel Özlü, *Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kır ve Kent Hayatı (Bolu-Göynük Örneği)*, s. 121.

²²⁸ Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik*, s. 134.

²²⁹ Hububat ekili arazilerin yıllık 2986 kuruşluk hasıla getiren bölümünün dönümü belirtilmemiştir.

Karkın'daki 13 taydan 5'i erkek, 5'i dişi olarak tanımlanmıştır.

Kırsal alanda hiç merkep tespit edilememiştir.

Kent merkezinde olduğu gibi 1 adet sağman ineğin yıllık hâsılatı vesikalara 30, sağman mandanın yıllık hasılası ise 40 kuruş olarak yansımıştır.

Buna göre Akçakoca kırsalında sağman ineğin toplam yıllık hâsılatı 1095 kuruş (% 25), sağman mandanın 2902 kuruş (% 66), kısrağın ise 390 kuruş (% 9) tur.

Tablo 80: Akçakoca Kırsalında Bulunan Hayvanların Sayısı (Adet)

Yerleşim Birimleri	An Kovan	Sağman manda	Sağman İnek	Manda öküzü	Dişi Malak	Karasığır öküz	Dana	Dişi buzağı	Erkek buzağı	Erkek malak	Bağır	Kısrağ	Tay
Akkaya Dîvânı	156	18		38	2	28	3	5	8		1		1
Arabacılar Dîvânı	520	4	9	2		59	14	12	9	3	18		
Dadalı Dîvânı	22	7	4	36		27	2		3	5			
Eftuni Dîvânı	318	19	11	40	8	63	4	15		4	2		
Fakıllı Dîvânı	107	14	2		3	22	2	2	2	7			1
Karkın	64	18	13	8	8	31	13	11			15	11	13
Tahirli Dîvânı	164	6	16	2	1	11	1	3	8	4	17		
Toplam	1351	86	55	126	22	241	39	48	30	23	53	11	15

Tablo 81: Akçakoca Kırsalında Bulunan Hayvanların Yıllık Hâsılatları (1260 / Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Arı Kovanı	Sağman Manda	Sağman İnek	Kısrağ
Akkaya Dîvânı	750	720		
Arabacılar Dîvânı	2250	80	405	
Dadalı Dîvânı	110	242	90	
Eftuni Dîvânı	1590	660	240	
Fakıllı Dîvânı	535	480	30	
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	320	480	yok	390 ²³⁰
Tahirli Dîvânı	820	240	330	
Toplam	6375	2902	1095	390

10.2. Kırsal Alanda Süt ve Süt Mâmulleri Üretimi

Akçakoca'da yaşayan aileler inek sahipliği açısından değerlendirildiğinde, iki sağman inek sahibi ve sağman manda ineği sahibi olan ailelerin, olasılıkla süt ve süt mâmulleri yapıp satan aileler olduğunu kabul edebiliriz. Ancak unutulmaması gerekir ki, nitelikli bir ineğe sahip olan bir aile de bir ineği olmasına karşın aynı işle meşgul olmuş olabilir.

Akçakoca kırsalında 36 hânenin 1, 12 hânenin 2, 2'şer hânenin 3 ve 4, 1'er hânenin de 5 ve 7 adet sağman mandaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Akçakoca kent merkezinde en az 50 hânenin süt endüstrisiyle ciddi olarak ilgilenmesine ek olarak Akçakoca kırsalında da en az 52 hânenin süt endüstrisi ile uğraştığı kanısı oluşmaktadır.

²³⁰ 390 kuruş 9 kısrağın hasılasıdır. Ayrıca 8 tanesine 1261 yılı için de 150 kuruş hasıla kaydedilmiştir

Süt endüstrisinin az geliştiği yerler Dadalı, Arabacılar ve Fakıllı'dır.

En fazla nüfus yoğunluğuna sahip Arabacılar'da sadece 2 hânenin toplam 4 adet sağman mandaya sahip olması ve köyde sahip olunan sağman ineklerin tamamının ileriki yıllarda hasıla vereceğinin kaydedilmesi Arabacılar Köyü'ne süt mâmulleri konusunda civar köylerden önemli ölçüde destek olunduğunu düşündürmektedir.

Süt endüstrisinin en gelişmiş olduğu köyler olasılıkla Eftuni, Karkın ve Tahirli'dir.

Bazı sağman manda sahibi aileler aynı zamanda sağman inek sahibidirler. Bu ailelerin sayısı kırsal alandaki süt endüstrisini etkileyecek kadar çok değildir. Bu durumda olan 4 sağman mandaya sahip 4 farklı hâne (2'si Karkın'da, 1'i Fakıllı, 1'i de Tahirli'de) aynı zamanda 5 adet sağman ineğe sahiptir. Sağman ineklerden ikisininin 63 yılında hasıla vereceği kaydedilmiştir.

Tablo 82: Akçakoca Kırsalında Sağman Manda Sahibi Hâneler (Adet)

Yerleşim Birimleri	1 İnek Sahibi	2 İnek Sahibi	3 İnek Sahibi	4 İnek Sahibi	5 İnek Sahibi	7 İnek Sahibi
Akkaya Dîvânı	10	4				
Arabacılar Dîvânı	1		1			
Dadalı Dîvânı	7					
Eftuni Dîvânı	6	1	1	2		
Fakıllı Dîvânı	4	5				
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	4	1			1	1
Tahirli Dîvânı	4	1				
Toplam	36	12	2	2	1	1

Tablo 83: Akçakoca Kırsalında Sağman İnek Sahibi Hâneler (Adet)

Yerleşim Birimleri	1 İnek Sahibi	2 İnek Sahibi	3 inek sahibi	4 inek sahibi
Akkaya Dîvânı				
Arabacılar Dîvânı	5	2		
Dadalı Dîvânı	2	1		
Eftuni Dîvânı	7			1
Fakıllı Dîvânı	2			
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	7	3		
Tahirli Dîvânı	8	1	2	
Toplam	31	7	2	1

10.3. Kırsal Alanda Ekili Toprakların İşlenmesi ve Öküzün Fonksiyonu

Kırdaki ekonomik faaliyetlerin ölçüsü olan²³¹ ve kağrı adı verilen taşıtın çekiminde kullanılan öküz 367 adet tespit edilmiştir. Bunların 126 tanesi manda öküzü, 241 tanesi ise karasığır öküzü olarak adlandırılmıştır.

Kırsal alanda bulunan manda ve karasığır öküzleri bir arada değerlendirildiğinde öküzün en yoğun bulunduğu yerler sırayla Eftuni (% 28,1), Akkaya (% 18), Dadalı (% 17,2), Arabacılar (% 16,6), Karkın (% 10,6), Fakıllı (% 6) ve Tahirli (% 3,5)' dir.

Kırsal alanda yetiştirilen öküzlerin nicelikleri, olasılıkla yerleşim yerinin özelliklerine göre değişmektedir. Nitekim görüleceği üzere Eftuni, Akkaya ve Arabacılar'da toprakların büyük bir kısmı tarıma elveriş-

²³¹ Halil İnalçık , "Eyüp Sicilleri'nde Toprak, Köy ve Köylü ", s. 10.

li olduğu için halk ekim işlemlerinde genelde öküz gücünden faydalanmıştır.

Kırsal alanın merkeze uzaklığı da öküz sayısının artış kaydetmesine neden olmuş olabilir. Mesela Dadalı Köyü'nde ekili arazi az olmasına rağmen öküz sayısı oldukça fazladır. Olasılıkla bunun nedeni Dadalı'nın Akkaya ve Eftuni köylerine göre kent merkezine uzak olması ve ulaşım amaçlı kullanılması ile ilgilidir.

Burada dikkati çeken bir diğer nokta Arabacılar Köyü'ndeki öküz sayısıdır. Arabacılar'da hem tarımsal arazi hem de kestane koruları fazladır. Olasılıkla Arabacıların hem eğimli bir araziye sahip olması hem de kent merkezine uzak bir yerde bulunması bu köyde yaşayan hânelerin öküzü hem tarımsal araziyi işlemede hem de kestane korularından elde edilen kereste ve odunların kent merkezine taşınmasında kullanmalarına neden olmuştur.

Çift sürme işinde bir öküze ortalama 1,7 dönüm arazi düşmektedir. Bu oranlara bargirin de çift sürmede kullanılabileceğini kattığımızda sonuçlar daha da farklı bir hal alacaktır. Ancak öküz ve bargir sayısının ekili araziye göre fazla olması, bu hayvanların kırsal alanda daha farklı işlevlerde kullanılmasından da kaynaklanmış olabilir. Çünkü kırsal alanda özellikle uzak köylerden kent merkezine ulaşım zorluğu, sebze-meyve, buğday, arpa ve mısır gibi mahsullerin kent merkezine ulaştırılması gibi işler Akçakoca köylülerinin kentlilere göre bu tür hayvanlara sahip olma olasılıklarını artırmış olmalıdır.

Tablo 84: Öküzün Çift Sürmede Kullanıldığı Arazi Miktarı (Dönüm)

Yerleşim Birimleri	Mezru' / Dönüm	Bahçe / Dönüm	Toplam / Dönüm	Öküz Adedi	Bir Öküze Düşen Toplam Ekili Alan (Dönüm)
Akkaya Dîvânı	107	21,5	128,5	66	1,9
Arabacılar Dîvânı	33,5	64,5	98	61	1,6
Dadalı Dîvânı	33	12	45	63	0,7
Eftuni Dîvânı	133	3,5	136,5	103	1,3
Fakıllı Dîvânı	49	11	60	22	2,7
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	48,5	42,75	91,25	39	2,3
Tahirli Dîvânı	8	47,25	55,25	13	4,3
Toplam	412	202,5	614,5	367	1,7

Tablo 85: Kestane Koruları ve Öküz Karşılaştırması

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Kestane / Dönüm	Öküz Adedi
Akkaya Dîvânı	34	33	66
Arabacılar Dîvânı	68	77	61
Dadalı Dîvânı	38	18,5	63
Eftuni Dîvânı	47	41,8	103
Fakıllı Dîvânı	29	9	22
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	19	39
Tahirli Dîvânı	37	44,5	13
Toplam	294	243	367

10.4. Kırsal Alanda Ulaşım ve Taşıma Araçları

Akçakoca kırsalında manda öküzü ve karasığır öküzü dışında ulaşım ve taşıma aracı olarak kullanılması olası olan hayvanlar kısarak ve bargirdir. Nitekim Akçakoca kırsalında 53 adet bargir, 11 adet kısarak tespit edilmiştir. Kısarak sahipleri 3 farklı hâne olup üçü de Karkın'da ikâmet etmektedir.

53 adet bargir 50 farklı hâneye aittir. Bu hânelerden birinin bir adet bargir ve karasığır öküzü yanında 2 adet hasılası bulunmayan kısrağı bulunmaktadır. 1000 kuruşun üzerinde yıllık geliri bulunan dolayısıyla varlıklı olduğunu düşündüğümüz bu hâne sahibi hatab (odun) nakliyeciliği ile uğraştığına göre olasılıkla mesleğini bu hayvanlar aracılığı ile icra etmektedir.

Diğer kısarak sahibi hânelere bakıldığında her iki hânenin de 2000 kuruşun üzerinde yıllık gelire sahip varlıklı hâneler olduğu görülecektir. Bunlardan biri gemicilik, diğeri ise odun ve kereste nakliyeciliği yapmaktadır. Gemici olan hâneye ait 8 adet yıllık geliri 300 kuruş olan kısarak mevcuttur. Bu kısarakların 5 erkek, 5 de dişi tayı bulunmaktadır. Nakliyecilik yapan diğer hânenin ise 1 adet kısrağı bulunmaktadır. Bu kısrağın yıllık hasılası 90 kuruştur.

Bir diğer kısarak sahibi hâne 2878 kuruşluk servete sahip olan ve Karkın'da ikâmet etmekte olan Molla Mehmed oğlu Mustafa bin Abdullah ve Mehmed oğlu Salih olup yarısı kendisine ait olan bir kıt'a kayık yanında yıllık hasılatı 300 kuruş olan 8 adet kısrağa sahiptir. Bu kişinin mesleği kaydedilirken reis ve kira esnafı kaydı bulunmaktadır. Bu kişi muhtemelen hem gemilerde reislik hem de zaman zaman kendisi veya bir adam tutarak ulaşım hizmeti vermektedir.

Manda sahipleri 58 hânedir. 15 mandaya sahip 6 hânenin aynı zamanda 6 adet bargiri mevcuttur. 58 hânenin 31 hânesine ait aynı zamanda karasığır öküzü mevcuttur. Karasığır öküzü sahibi hânelerin sayısı ise 116'dır.

Karasığır öküzü sahibi 19 hâneye ait aynı zamanda bargir bulunmaktadır.

Bu veriler ışığında Akçakoca kırsalında aşağı yukarı her hânenin bir adet ulaşım ve taşıma aracına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kısarak sayısı sadece 11 adettir. Bunun nedeni atın eğimli araziye elverişli bir hayvan olmamasından kaynaklanmış olmalıdır. Çünkü Akçakoca kırsalı genelde eğimlidir. Eğimli arazilerde tarıma en elverişli hayvan öküzdür. Böylelikle bölge halkının atı sadece binek hayvanı olarak kullanmış olduğunu düşünebiliriz. Herkesin de binek hayvanına sahip olması olası gözükmemektedir. Bu veri bize Akçakoca'da at besleme işinin lüks olduğunu düşündürmektedir.

Kent merkezinde kullanılmasına rağmen, kırsal alanda merkebin kullanıldığına ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir. Merkez bildiğimiz gibi hafif yük taşıma aracı olarak kullanılmaktadır. Akçakoca kırsal arazisi merkep ve at beslenmesine çok müsait değildir.

Ulaşım ve taşıma işlerini yapan kişilerin, mesleki zorunluluk nedeniyle, bağlantılı olduğu bir meslek grubu da arabacılık yapan kişilerdir. Arabacı esnafı olasılıkla araba yapma veya araba tamiri ile uğraşan meslek grubudur. Vesikalara arabacı olarak 2 hâne yansımıştır. Bunların her ikisi de Dadalı'da 15 ve 16 nolu hânelerde oturan varlıklı iki komşudur. Bu iki kişi arabacılık yanında kereste nakliyeciliği ile de uğraşmaktadır.

Tablo 86: Arabacılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası

Köy Adı	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Dadalı Dîvânı	Osman oğlu	Hüseyin Bey bin Mustafa	1280
Dadalı Dîvânı	Bire oğlu	Mustafa bin Ahmed	1330

10. 5. Kırsal Alanda Kestane Balı Üretimi

Akçakoca kırsalında aşağı yukarı bütün köylerde arıcılık yapılmaktadır. Arıcılığın dolayısıyla kestane balının en fazla üretildiği yerler kestane yetiştiriciliğinin daha fazla olduğu yerlerdir.

Kestane yetiştiriciliğinin yoğun olduğu Arabacılar, Tahirli, Eftuni ve Akkaya'da bal üretimi de diğer yerlere göre daha fazladır.

Arabacılar'da ikâmet eden Bankodoz oğlu Hacı Ahmed bin Halil'e ait 70 adet kovana gelir kaydedilmemiştir.

Kırsal alanda 75 hânenin arıcılık ile uğraştığı tespit edilmiştir. Arıcılık yapan ailelerin 48'i 1000 kuruş üzeri ile 2000 kuruş arası, 16'sı ise 2000 kuruş üzeri servete sahiptir. Dolayısıyla arıcılık yapan ailelerden % 85,3'ü varlıklı bir profil çizmektedir. Arıcılığın kent merkezinde de varlıklı ailelerin uhdesinde bulunması, arıcılık mesleğinin varlıklı aileler tarafından yapıldığını göstermektedir.

Tablo 87: Arıcılık Yapan Hâneler ve Yıllık Hâsılası

Yerleşim Birimleri	Arı Kovanı adet	Hasıla
Akkaya Dîvânı	156	750
Arabacılar Dîvânı	520	2250
Dadalı Dîvânı	22	110
Eftuni Dîvânı	318	1590
Fakıllı Dîvânı	107	535
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	64	320
Tahirli Dîvânı	164	820
Toplam	1351	6375

D) KIR-KENT BAĞLAMINDA SANAYİİ VE MESLEKİ ÖRGÜTLENME

Kent içerisinde kaç dükkanın olduğu ve kaç esnafın çalıştığına ilişkin veriler kendi başına çok anlamlı değildir. Ancak bir kent modeli kapsamında değerlendirilirse söz konusu mahallelere ilişkin tespit edilen sayısal istihdam bilgileri kentle ilgili bazı mekansal ilişkilere işaret edebilir.²³² Meslek gruplarına ilişkin araştırmalar, meslek düzeyi ile iş tatmini arasında da tutarlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim toplumsal açıdan daha yüksek düzeyli mesleklerde daha yüksek iş tatmini olduğu tespit edilmiştir.²³³

Türklerde sanayiciye esnaf veya sanatkar denmektedir. Esnaf, üretici veya toptancıdan hammaddeyi alan, işleyen ve satan kişidir. Osmanlılarda, özellikle deri işlemeciliği, ipekli, yünlü ve pamuklu dokumacılık gibi sanayi dalları gelişme göstermiştir.

²³² Murat Güvenç, " Kent Tarihi Yazımının Coğrafi Yöntembilim Sorunları Üzerine", ss. 69-80, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 74.

²³³ Mehmed Deniz, "Bir Tutum Çeşidi Olarak İş Tatmini", *Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler*, ss. 295-338, Editör Mehmed Tikici, Nobel Yayın, Ankara, 2005, s. 328.

Osmanlı sanayi sektörü 1760'lardan itibaren oldukça yaygın bir durgunluk dönemine girmiş²³⁴ ve 1770 ile 1800 yılları arasında giderek hızlanan enflasyon, 1840'lara kadar daha da şiddetlenmiş bu da Osmanlı ekonomisini önemli ölçüde sarsmıştır.²³⁵

Bununla beraber Osmanlı sanayisi XIX. yüzyıla kadar ülke ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydedir.²³⁶ Dolayısıyla Osmanlı loncaları, 19. yüzyıl başlarına kadar üretim düzeylerini büyük ölçüde korumuş²³⁷ ve 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Batı'nın endüstriyel ürünleri, Osmanlı pazarlarını yoğun bir baskı altına alamamıştır.²³⁸

Sanayi inkılabından sonra Avrupa'da seri üretime geçilmesi ve Osmanlı pazarlarına, birçok Avrupa orijinli malın girmesi ve iktisâdî gerilik, Osmanlı Devleti'nde sanayinin gelişmesini sağlayan esnaf teşekküllerinin yok olmasına neden olmuştur.²³⁹

²³⁴ Mehmed Genç, " XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayinde Gelişmeler ve Devletin Rolü", *Yeni Türkiye*, C.32, 701 Osmanlı Özel Sayısı II, Mart - Nisan, ss. 179- 184, Ankara, 2000, s. 183.

²³⁵ Mehmed Genç, "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayını, 2. Basım, ss. 211- 225, İstanbul, 2003, s. 221.

²³⁶ M. Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Canik Sancağı*, T.T.K. Yayını, Ankara, 1998, s. 34.

²³⁷ Şevket Pamuk, " Osmanlı İmparatorluğu'nda Fiyat Devrimine Yeniden Bakış", *Yeni Türkiye*, C. 32, 701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, ss. 147- 155, Mart- Nisan, 2000, s. 155.

²³⁸ Muhiddin Tuş, *a.g.m.*, s. 282.

²³⁹ M. Emin Yolalıcı, *a.g.e.*, s. 85. Nitekim, tarihçilerin geleneksel olarak Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemini 1699 Karlofça Antlaşması ile başlatmalarına karşın, dış borçlanma da Kırım Savaşı sırasında yani 19. yüzyıl ortalarına başlamıştır. Murat Çizakça, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Borçlanmanın Evrimi (XV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla)", *Yeni Türkiye*, C. 32, 701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, ss. 156- 159, Mart-Nisan, Ankara, 2000, s. 156.

Bu genel perspektifi yerel düzeyde incelediğimizde, XIX. yüzyılda Akçakoca'da kırsal ve kentsel alanda ananevi bazı sanatların devam ettiği görülecektir. Bu meslekler diğer bazı yerleşim birimlerinde olduğu gibi, Akçakoca'da da üretim ve iş kollarının birçok çeşidinin kurulduğunu göstermektedir. Bu iş kolları içe dönük üretimin yapılmasında büyük rol oynamıştır. Bununla beraber vesikalara Akçakoca'da bulunan el tezgahları ve atölyeler hakkında çok fazla veri yansımamıştır.

Mesleki örgütlenme ve mesleki yıllık hâsıla bakımından kent merkezi ve kırsal alan birbirlerine yakın bir düzeyde bulunmaktadır.

1. Ekonomik Hayatın Örgütlenmesi ve Kır - Kent İlişkisi

Osmanlı toplumunda kent mekanının farklılaşması ve kurumsallaşması mahalle düzeyinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kent tarihi yazımında mahalle ölçeğinde yapılacak gözlem ve çözümlenmelerin göz ardı edilmemesi gerekir. ²⁴⁰Kentleri tayin edici unsurlar sanayi toplumundan evvel kır kent ilişkileri olmuştur.²⁴¹Nitekim 19. yüzyılda kırsal kesimlerde yaşayan nüfus, gereksinimlerinin büyük bir bölümünü " köy ekonomisi " çerçevesinde üretmiş ve kendine yeter bir hal sergilemiştir. Köylüler tarımsal ürünlerinin sınırlı bir bölümünü yerel pazarlarda satarak, buna karşılık temel ihtiyaçlarının da yine sınırlı bir bölümünü pazarlardan karşılayarak hayatlarını idame et-

²⁴⁰ Sevgi Aktüre, *a.g.b.*, s. 51.

²⁴¹ Zafer Toprak, "Dünle Bugünü Örtüştüren Tarihçilik : Kent Tarihçiliği", ss. 3-7, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 3, 5.

tirmişlerdir. ²⁴² Buna göre kent hayatını kırsal kesimdeki hayattan ayıran belli başlı farklılıklar şu şekilde sıralanabilir: Serbestlik, rahat dolaşım ve hareketlilik, çok tabakalılık, ticaret-sanat etkinlikleri ve yerleşiklerin kent yönetimindeki irade payı.²⁴³

Karadeniz sahilinin önemli bir iskelesi olan Akçakoca birçok hâne, dükkan, mağaza, kahvehâne vs.yi içermekte olup, kasaba ile çarşı birbirinden ayrı iki yerdedir.²⁴⁴

Akçakoca kent merkezinde 264, kırsal alanında ise 288 adet meslek tespit edilmiştir. Bunların çoğu Akçakoca sınırlarında icra edilmiştir. Bir kısım halk ise İstanbul'a gidip muhtelif meslekler icra etmiştir.

Kentsel ve kırsal alanda icra edilen mesleklerden ortalama 557838 kuruş hasıla elde edilmiştir. Bunun 255424 kuruşu (% 45,8) kent merkezine, 302414 kuruşu (% 54,2) ise kırsal alana aittir.

Kentsel mekanda mesleki gelir Yukarı Mahalle ve Kabakçılar Mahallesi'nde en yüksek, Koçköy ve Hacı Yusufiler Mahallesi'nde ise en düşük durumdadır. Kırsal alanda ise mesleki gelir Arabacılar'da en yüksek durumdadır. Akkaya dışındaki diğer köyler aşağı yukarı birbirine yakın oranlarda seyretmiştir.

²⁴² Şevket Pamuk, *100 Soruda Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, s. 224.

²⁴³ Özer Ergenç, " Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler ", s. 670.

²⁴⁴ *Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi 1310*, s. 241. s. 670.

Tablo 88: Kentsel Mekanda Yapılan Meslekler ve Yıllık Hasılları

Yerleşim Birimleri	Meslek Adedi	Mesleki Temettuatı	Yüzde Oranı
Hacı Yusufklar Mahallesi	12	14175	5,5%
Kabakçılar Mahallesi	68	63165,5	24,7%
Yukarı Mahalle	100	103653	40,6%
Koçköy köyü	13	10630	4,2%
Aşağı Mahalle	43	34730	13,6%
Kabaklı Köyü	28	29070	11,4%
Toplam	264	255424	100,0%

Tablo 89: Kırsal Alanda Yapılan Meslekler ve Yıllık Hasılları

Yerleşim Birimleri	Meslek Adedi	Mesleki temettuatı	Yüzde Oranı
Akkaya Dîvânı	37	19505	6,4%
Arabacılar Dîvânı	60	81730	27%
Dadalı Dîvânı	32	40019	13,2%
Eftuni Dîvânı	64	43230	14,3%
Fakıllı Dîvânı	29	33521	11,1%
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	34	36300	12%
Tahirli Dîvânı	32	48109	15,9%
Toplam	288	302414	100%

1.1. Dokuma ve Deri İş Kolu

Kent merkezinde dokumacılık ve deri alanında meslek icra eden 15 hâne tespit edilmiştir. Bu mesleği icra edenler-

den ikisi meslekte yeni olup ancak çıraklık yapmaktadırlar. Aşağı Mahalle'de oturan terzi çırağı İstanbul'da çalışmakta olup yıllık geliri belirtilmemiştir.

Dokuma ve deri iş kolunda ağırlık dokuma alanında- dır. Nitekim kent merkezinde dericilik alanında sadece 2 hâne tespit edilmiştir. Kabakçılar'da bir yemenici, Yukarı Mahalle'de ise bir adet saraç (koşum ve eyer takımları yapan veya satan kişi) tespit edilmiştir. Böylelikle kent merkezinde ve kırsal alanda tespit edilen merkep, bargir ve atların koşum ve eyer takımlarının Benkârî oğlu ailesinden Ahmed bin Ali ailesinin uhdesinde olduğunu belirtebiliriz.

Dokumacılık alanında Yukarı, Aşağı ve Kabakçılar Mahallesi etkindir. Bununla beraber Kabakçılar ve Aşağı Mahalle'de yaşayan 8 hânenin yıllık geliri 4600 kuruş iken bu oran Yukarı Mahalle'de yaşayan 5 dokumacıda 6250 kuruşa yükselmiştir. Bu veri Yukarı Mahalle'de yaşayan 5 dokumacının kent merkezindeki dokumacılık sektörünün en varlıklı aileleri olduğunu göstermektedir. Zaten bu kişilerin mal varlıklarına bakıldığında 5 hânenin de 1000 kuruşun üzerinde servete sahip oldukları görülecektir.

Kırsal alanda dokuma alanında meslek icra eden bir aile tespit edilmiştir. Bu aile Fakıllı'dan Köse Ahmed oğlu sülalesine mensup Halil bin Ahmed' tir. Halil'in yıllık 1120 kuruşluk kazancının 1100 kuruşu terzilikten gelmektedir. Bu kişinin bir diğer özelliği ise mesleğini İstanbul'da yapmasıdır.

Tablo 90: Kent Merkezinde Dokumacılık Yapan Varlıklı Aileler

Aile Adı	Kişi Adı
Değirmenci oğlu	Şakir bin Mehmed
Mültezim oğlu	Mehmed bin Abdullah
Ahmed oğlu	Terzi Hacı Mustafa
Mehmed bin Ahmed	Hacı Hasan oğlu
Ahmed oğlu	Terzi Hacı Osman

Tablo 91: Kent Merkezinde Dokuma ve Deri İş Kolu

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufklar Mahallesi	1	850
Kabakçılar Mahallesi	4	2250
Yukarı Mahalle	6	6700
Koçköy köyü		
Aşağı Mahalle	4	2350
Kabaklı Köyü		
Toplam	15	12150

Tablo 92: Kent Merkezinde Dokuma ve Deri İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet)

Dokuma ve Deri İş Kolu	Adet	Temettuatı	Yerleşim Yeri
Terzi	3	2350	Aşağı Mahalle
Terzi Çırağı	1	yok	Aşağı Mahalle
Terzi	1	850	Hacı Yusufklar
Terzi	2	1000	Kabakçılar Mahallesi
Terzi Çırağı	1	450	Kabakçılar Mahallesi
Yemenici	1	800	Kabakçılar Mahallesi
Terzi	5	6250	Yukarı Mahalle
Saraç	1	450	Yukarı Mahalle
Toplam	15	12150	

1. 2. Gıda İş Kolu

Kent merkezinde gıda alanında meslek icra eden 10 hâne, kırsal alanda ise 18 hâne tespit edilmiştir. Gıda işi alanında ağırlık olarak attar ve bakkalların uhdesindedir. Nitekim kent merkezinde 3'er adet bakkal ve attar tespit edilmiştir.

Gıda iş kolu ile uğraşan kişilerin bu kadar az olması, insanların gıda maddelerini çoğunlukla kendilerinin üretmesi ile ilgili olabilir. Mesela Akçakoca'nın merkez ve kırsalında toplam 1 değirmenci, 1 kasap tespit edilmesi bunun somut göstergesidir. Ekmekçi adedi bu kadar az olduğuna göre olasılıkla insanlar unluk buğday veya arpalarını değirmen-de çektikten sonra ihtiyaç duydukları ekmekleri konutlarında pişiriyor olmalıdır.

Kasap sayısı da bu kadar az olduğuna göre insanlar kesimlik hayvanlarını da zaman zaman kasaba ihtiyaç duymadan kendileri kesiyor olmalıdır.

Kent merkezinde tespit edilen kasabın mesleki geliri toplam 950 kuruş, buna karşılık kırsal alanda bulunan 1 değirmencinin mesleki geliri toplam 1480 kuruştur.

Kent merkezinde gıda iş kolu içerisinde en varlıklı aileler Aşağı Mahalle'de oturan Hacı Mecid oğlu sülalesine mensup Râşid bin Ahmed ve Kabaklı'da oturan Eşçi oğlu sülalesine mensup Hacı Mustafa bin Hasan isimli attarlık (aktarlık) yapan ailelerdir.

Kırsal alanda gıda alanında 18 adet meslek tespit edilmiş olup, bunların çoğu çiftçilik ile uğraşmaktadır. Dadalı'da tespit edilen 8 çiftçinin 2'si aynı zamanda kereste nakliyeciliği, 1'i de baltacılık ve kereste nakliyeciliği ile uğraşmaktadır.

Karkın ve Tahirli'de hem gıda alanında hem de dokuma ve deri işi alanında meslek icra eden hâne tespit edilememesi ilginçtir.

Tablo 93: Kent Merkezinde Gıda İş Kolu

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufklar Mahallesi		
Kabakçılar Mahallesi	1	400
Yukarı Mahalle	5	3920
Koçköy köyü	1	950
Aşağı Mahalle	2	1950
Kabaklı Köyü	1	1500
Toplam	10	8720

Tablo 94: Kent Merkezinde Gıda İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet)

Gıda Sektörü	Adet	Temettuatı	Yerleşim Yeri
Attar/Aktar	1	1150	Aşağı Mahalle
Değirmenci	1	800	Aşağı Mahalle
Şirinci	1	400	Kabakçılar Mahallesi
Attar/Aktar	1	900	Yukarı Mahalle
Bakkal	3	2320	Yukarı Mahalle
Çiftçi	1	700	Yukarı Mahalle
Kasap	1	950	Koçköy
Attar	1	1500	Kabaklı Köyü
Toplam	10	8720	

Tablo 95: Kırsal Alanda Gıda İş Kolu

Köy	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Akkaya Dîvânı	3	700
Arabacılar Dîvânı	1	1480
Dadalı Dîvânı	8	11675
Eftuni Dîvânı ²⁴⁵	3	700
Fakıllı Dîvânı	3	3800
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise		
Tahirli Dîvânı		
Toplam	18	18355

²⁴⁵ 1'inin temettuatı yok.

Tablo 96: Kırsal Alanda Gıda İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet)

Gıda Sektörü	Adet	Temettuatı	Yerleşim Yeri
Çiftçi	1	700	Akkaya
Çiftçi	2	yok	Akkaya
Değirmenci	1	1480	Arabacılar
Çiftçi	8	11675	Dadalı
Çiftçi	3	700	Eftuni
Çiftçi	3	3800	Fakıllı
Toplam	18	18355	

1. 2. 1 Gıda İş Yapılan Mekanlar

Akçakoca'da gıda sektörüne ilginin az olduğunu az önce ifade etmiştik. Ancak hem kırsal alanda hem de kent merkezinde gıda iş kolu ile uğraşan kişilerin bu kadar az olması olası değildir. Çünkü vesikalar incelendiğinde Akçakoca kent merkezinde etmekçilik (ekmekçi), kahvecilik gibi mesleklerin icra edildiği dükkanların mevcut olduğu görülecektir.

Gerek gıda iş kolunda gerekse de dokuma ve deri iş kolunda kent merkezinin kırsal önüne geçmesi kırsal kesimde ihtisaslaşmış mesleklerin az olduğunu düşündürmektedir. İhtisaslaşma daha çok kent merkezinde olmuştur. Olasılıkla bu durum kırsal alanda emeğin ucuz olması ile ilgili olabilir.

Akçakoca kent merkezinde toplam 9 kıt'a etmekçi fırını, 13 kıt'a kahvehâne tespit edilmiştir. 3 kıt'a etmekçi fırının 2 kıt'ası (1002 kuruş) Yukarı Mahalle'de, 1 kıt'ası (240 kuruş) ise Aşağı Mahalle'dedir.

12 kıt'a kahvehânenin 9 kıt'ası (1'i berber kahve olarak tanımlanmıştır.) Yukarı Mahalle'de (1'i harab, 1'inin geliri belirtilmiştir.) 1'er kıt'ası Kabaklı, Kabakçılar ve Hacı

Yusuflar'dadır. Kabakçılar'daki kahvehâneye gelir kaydedilmemiş, Hacı Yusuflar'daki kahvehâne ise hisseli olarak kaydedilmiştir.

Bölgenin deniz kenarında bulunması halkın en önemli besin kaynağını denizden sağladığını düşündürmektedir. Bu nedenle gıda sektörü ağırlık olarak deniz ürünleri alanında ağırlık kazanmış olmalıdır. Ancak vesikalara balık sektörüyle ilgili veriler yansımadağı için bu konuda yorum yapmıyoruz.

Tablo 97: Kent Merkezinde Gıda İş İcra Eden Mekanlar

Gayri Menkulün Cinsi	Hasılatı	Hasılatı (net)	Açıklama
Berber kahvehâne	yok	yok	Kendisi işletmektedir.
Etmekçi Fırını (Fırını)	1402	1242	1'i hisseli
Fırın Arsası	yok	yok	Hisseli
Toplam	2212	1663,5	

1. 2.2. Kent Merkezinde Bulunan Asiyâb (Değirmenler)

Akçakoca kent merkezinde 15 kıt'a değirmen tespit edilmiştir. 15 kıt'a değirmenin toplam kaç adet değirmene karşılık geldiği belli değildir. Olasılıkla en az 3 değirmen bulunmaktadır. Akçakoca'da tespit edilen bu hisseli değirmenlerin işletmesi de gün hesabına göre yapılmaktadır. İşletme genelde 40 tam gün kabul edilerek, hisse sahibinin hissesine göre "40 günde 8 gün hisse" , 40 günde 5 gün hisse" gibi ifadeler kullanılarak taksim edilmektedir.

Değirmen sahibi hâneler incelendiğinde kentin varlıklı aileleri olduğu görülecektir. Bununla beraber varlıklı olduğunu düşündüğümüz Yukarı Mahalle'de oturan Molla Mustafa bin Mehmed'in servetinin niçin gözükmediği anlaşılamamıştır. Çünkü bu kişi devlete aynı yıl 366 kuruş gibi yüksek bir miktar vergi ödemiştir. Görüldüğü üzere değirmen sahibi hâneler, kentin sanayi bakımından canlanmasında etkili olmuştur. Olasılıkla birçok kişi buğday ve arpa gibi tahıllarını zaman zaman bu işletmelere getirerek öğütmüş ve kentin ticari bakımdan canlanmasını sağlamışlardır.

Hem kent merkezi hem de kırsal alandaki değirmenlerin sahibi incelendiğinde bu kişilerin değirmencilik meslek edinmiş kişiler olmadığı görülecektir. Nitekim değirmen sahiplerinden bir kısmı gemici, oduncu, keresteci ve eskici olarak tanımlanan kişilerdir. Öyleyse değirmen sahipleri ya kendi aile efradını kullanarak ya da köyde bulunan başka kişilerden faydalanarak değirmencilikten gelir sağlamış olmalıdırlar .

Akçakoca'da değirmencilik meslek edinmiş iki aile tespit edilmiştir. Bunlardan birisi Aşağı Mahalle'de oturan Ali bin Abdullah mesleki yıllık geliri 800 kuruş, diğeri ise Arabacılar Dîvânı'da oturan Bire oğlu Hamza bin Ali olup mesleki yıllık geliri 1480 kuruştur. Değirmencilik mesleğini icra eden bu iki aileye ait değirmenin tespit edilememesi, bu kişilerin değirmen sahibi ailelerin yanında değirmenci ustası olarak çalıştıklarını akla getirmektedir.

Tablo 98: Kent Merkezi'nde Bulunan Değirmenler ve Yıllık Gelirleri

Yerleşim Birimleri	Asiyab / Kıt'a	Hasılat
Hacı Yusufklar Mahallesi	2 (hisseli)	127,5
Kabakçılar Mahallesi	2 (hisseli)	270
Yukarı Mahalle	9 kıt'a (3 kıt'a tam olabilir.)	1405
Koçköy köyü		
Aşağı Mahalle	1 (hisseli)	50
Kabaklı Köyü	1 kıt'a hisse	yok
Toplam		1853

Tablo 99: Kent Merkezinde Değirmencilik Yapan Aileler

Mahalle Adı	Aile Adı	Değirmen Sahibi	Serveti
Yukarı Mahalle	Emin Ağazâde oğlu	Hacı Mehmed Efendi bin Mustafa	2015
Yukarı Mahalle	Ahmed oğlu	Hacı Yazıcı Mustafa Ağa	2530
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	Kara fazlı oğlu	Mehmed bin Osman	1012
Hacı Yusuf-lar Mahallesi	İncirli oğlu	Mehmed bin Abdullah	977,5
Aşağı Mahalle	Karasadık Molla ve oğlu Mehmed, ve oğlu Mustafa		1210
Yukarı Mahalle	Sarı Ali oğlu	Ali bin Ali	5238
Yukarı Mahalle	Eskici oğlu	Mehmed bin Mustafa	2230
Yukarı Mahalle	Değirmenci oğlu	Şakir bin Mehmed	1340
Yukarı Mahalle	Baki Çelebi oğlu	Mehmed bin Ahmed	2125
Yukarı Mahalle	Kerim oğlu	Molla Mustafa bin Mehmed	0
Yukarı Mahalle	Hacı Hasan oğlu	Mehmed bin Ahmed	1335
Yukarı Mahalle	Hacı Mustafa oğlu	Hacı Râşid	1620
Kabakçılar Mahallesi	Hacı Davud oğlu	Râşid bin Davud	2460
Kabakçılar Mahallesi	Kıllabcı oğlu	Mustafa bin Ahmed ve oğlu Osman	2078,5
Kabaklı Köyü	Eşci oğlu	Ahmed bin Mehmed ve oğlu Mehmed	1685

1.2.3. Kırsal Kesimde Bulunan Değirmenler

Akçakoca kırsalında olasılıkla 4 adet değirmen bulunmaktadır. Kırsal alanda bulunan değirmenlere 6 aile sahip gözükmektedir.

Akkaya'da tespit edilen 2 kıt'a değirmenin birinin 1/3, diğerinin 2/3 hisseli olması bu değirmenlerin ayrı değirmenin parçaları olduğunu düşündürmektedir. Dolayısıyla Akkaya'da olasılıkla bir adet değirmen var, diyebiliriz.

Arabacılar'da tespit edilen 4 kıt'a değirmen olasılıkla 3 tam değirmeni ifade etmektedir.

Eftuni ve Tahirli bölgesindeki değirmenlerde tekelleşme söz konusudur. Dadalı, Fakıllı ve Karkın'da değirmen tespit edilememiştir.

Kırsal alanda tespit edilen değirmenlerden elde edilen hasıla kent merkezine göre oldukça düşük durumdadır. Değirmenler arasında bulunan hasıla farkını sadece değirmenin bulunduğu bina ve arsa değeri ile bağlantılı düşünmeyip, değirmenin yıl boyunca çalışıp çalışmaması ve müşteri kapasitesi ile ilgili olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Kırsal kesimde bu kadar az değirmenin olması, halkın unluk buğday veya arpasını kendi imkanları ile un haline getirdiğini akla getirmektedir. Ayrıca bazı köylüler kentin imkanlarından da faydalanmış olmalıydılar.

Tablo 100: Kırsal Kesimde Bulunan Değirmenler ve Yıllık Gelirleri

Yerleşim Birimleri	Asiyab/Kıt'a	Hasıla/ Kuruş
Akkaya Dîvânı	2	300
Arabacılar Dîvânı	4	590
Dadalı Dîvânı		
Eftuni Dîvânı	2 kıt'a (1'i 3 hisseli)	50 ²⁴⁶
Fakıllı Dîvânı		
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise		
Tahirli Dîvânı	1 kıt'a	250
Toplam		1190

Tablo 101: Kırsal Alanda Değirmencilik Yapan Aileler

Köy	Aile Adı	Değirmen Sahibi	Serveti
Eftuni Dîvânı	Hakim oğlu	İbrahim bin Ali	872
Eftuni Dîvânı	Hakim oğlu	Hüseyin bin Ali	2070
Akkaya Dîvânı	Hacı oğlu	Ahmed bin Ali ve oğlu Mustafa, oğlu Mehmed, oğlu Ali	2215
Akkaya Dîvânı	Abdi oğlu	Halil bin Mehmed	470
Arabacılar Dîvânı	Genç Reis oğlu	Hacı Mehmed bin Ahmed	2853
Arabacılar Dîvânı	Hacı oğlu	Ali bin Ahmed	1145
Arabacılar Dîvânı	Çonca oğlu	Mehmed Reis bin Ali	2415
Tahirli Dîvânı	Yahya oğlu	Mehmed bin Yahya	2310

²⁴⁶ 1 kıt'anın 1/3'ü**1. 3. Metalürji İş Kolu**

Akçakoca'da metalürji alanında faaliyet gösteren 4 hâne tespit edilmiştir. Bunların tamamı kent merkezindedir. Metalürji alanında kırsal alanda faaliyet gösteren hiç kimse bulunmamaktadır. Kent merkezindeki 4 hanenin toplam mesleki geliri 2420 kuruştur.

Bu iş kolunda dikkati çeken nokta, saraçlığın Benkârî oğlu ailesinden Ahmed bin Ali'nin, demirciliğin Kabaklı'da Demirci Osman Usta bin Ahmed, Koçköy'de Derviş oğlu ailesinden Mustafa bin Mustafa ve Durna oğlu ailesinden Ali Kuru bin İsa ve oğlu Mustafa ve oğlu Yusuf tarafından, bıçakçılığın ise Hacı Hasan Efendi bin Hasan ailesi tarafından icra edilmesidir.

Durna oğlu ailesinde demircilik mesleği babadan oğula tevarüs etmiştir. Ayrıca Durna oğlu ailesinden 10 yaşında yetim olan Mehmed bin Ahmed'e ait Durna oğlu Ali Kuru ile yarı yarıya ortak demirci dükkanı tespit edilmiştir. Bu dükkanın toplam yıllık icaresi 50 kuruştur. Bu veriler Akçakoca'da demircilik mesleğinin Koçköy merkez olmak üzere Durna oğlu ailesinin tekelinde olduğunu düşündürmektedir. Demircilik mesleğinin icra edildiğini gösteren başka veriler de vardır. Yukarı Mahalle'de oturan Gemi reisi (kaptanı) olan Sarı Ali oğlu ailesinden Ali bin Ali'nin yıllık icaresi 50 kuruş olan bir adet demirci dükkanı tespit edilmiştir. Ali gemi kaptanı olduğu için demirci dükkanını olasılıkla kiraya vererek işletmiştir. Bu veri bize Koçköy ve Kabaklı dışında Yukarı Mahalle'de de bir adet yarı yarıya hisseli demirci dükkanı bulunduğunu göstermektedir.

Metalürji iş kolu içerisinde bakır kapları kalaylayarak geçimlerini sağlayan kalaycılara rastlanmaması ilginçtir.

Metalürji alanında önemli bir iş kolu olan nalbantlık mesleğine de rastlanmamıştır. Bunun nedenini bölgede

ulaşım ve taşıma aracı olarak attan ziyade merkep (sadece kent merkezinde vardır.), bargir (katır) ve öküzün kullanılmasında ve gemicilik sektörünün gelişmiş olmasında aramak gerekir. Akçakoca bölgesinde tespit edilen 11 adet kırsağın ve dışarıdan kara yolu ile gelen misafirlerin nal ihtiyacı da bir şekilde olasılıkla demirci atölyelerinde karşılanmış olmalıdır.

Tablo 102: Mahalle Ölçeğinde Metalürji İş Kolu

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufklar Mahallesi		
Kabakçılar Mahallesi		
Yukarı Mahalle	1	150
Koçköy köyü	2	1270
Aşağı Mahalle		
Kabaklı Köyü	1	1000
Toplam	4	2420

Tablo 103: Kent Merkezinde Metalürji İş Kolu (Meslek Çeşidi / Adet)

Metalürji İş Kolu	Adet	Temettuatı	Yerleşim Yeri
Demirci	2	1270	Koçköy
Demirci	1	1000	Kabaklı Köyü
Bıçakçı	1	150	Yukarı Mahalle
Toplam	4	2420	

1.4. Hizmet Sektörü ve Diğer Bazı İş Kolları

19. yüzyılın sonlarına kadar, Müslüman kadınlar, çalışamayacak kadar yaşlılar, çocuklar, sakat ve hastalar ve en tepede saray ve yakın çevresi olmak üzere geniş bir rantiyeye kesimi ile medreselerde öğrenim gören öğrenciler, iktisaden faal nüfusun, yani iş gücünün dışında kalmıştır.²⁴⁷

Akçakoca'da hizmet sektörü ve diğer iş kolları kategorisine dahil ettiğimiz hâne sayısı kent merkezinde 235, kırsal alanda ise 269'dur. Bunların toplam mesleki geliri kent merkezinde 232133,5 kuruş, kırsal kesimde ise 282959 kuruş olarak gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi hem kırsal hem de kentsel alanda bu sektörlerden elde edilen yıllık hasıla birbirine oldukça yakın oranda seyretmiştir. Akçakoca kır-kent bağlamında diğer sektörlerde olduğu gibi bu alanlarda da aktif bir durumda bulunmaktadır. Bunun nedenini kırsal ve kentsel alandaki tarımsal işletmelerin azlığı ile bağlantılandırmak akıl dışı olmayacaktır.

Tablo 104: Mahalle Ölçeğinde Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufklar Mahallesi	11	13325
Kabakçılar Mahallesi	63	60515,5
Yukarı Mahalle	88	92883

²⁴⁷ Oya Baydar, "İstihdam", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, ss. 257-265, İstanbul, 1994, s. 257.

Koçköy köyü	10	8410
Aşağı Mahalle	37	30430
Kabaklı Köyü	26	26570
Toplam	235	232133,5

Tablo 105: Kent Merkezinde Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları (Meslek Çeşidi/Adet)

Hizmet Sektörü	Adet	Temettuatı	Yerleşim Yeri
Eskici ²⁴⁸	2	1500	Aşağı Mahalle
Esnaf	1	1250	Aşağı Mahalle
Hizmetkar	1	550	Aşağı Mahalle
Mumcu	1	150	Aşağı Mahalle
Tellal	1	800	Aşağı Mahalle
Tüccar	1	1550	Aşağı Mahalle
Zabtiye Neferi	2	480	Aşağı Mahalle
Belli Değil	1	100	Aşağı Mahalle
Berber	1	yok	Aşağı Mahalle (İstanbul'da çalışmaktadır.)
Hatip Kızlar Ağası İskelesi Cami Hatibi	1	415	Hacı Yusufklar
Asker	5	yok	Kabakçılar Mahallesi
Berber	1	yok	Kabakçılar Mahallesi
Hatip Cuhalıca İskelesi Câmi-i Şerifi hatibi	1	400	Kabakçılar Mahallesi
İskembeci	1	800	Kabakçılar Mahallesi
Kahveci	4	3400	Kabakçılar Mahallesi
Kaldırımcı	1	500	Kabakçılar Mahallesi
Yevmiyeci	3	2900	Kabakçılar Mahallesi

²⁴⁸ 1'inin sakin olduğu dükkan mahalle-i mezbûre ahalisinden Uzun Ahmed oğlu Mehmed' in olup 25 kuruş icaresini senevi vermektedir.

Akçaşehir Kazası Müdürü	1	1500	Yukarı Mahalle
Berber	1	500	Yukarı Mahalle
Kahveci	4	1750	Yukarı Mahalle
Asker	2	yok	Yukarı Mahalle
Hamal	1	500	Yukarı Mahalle
Hizmetkar	1	600	Yukarı Mahalle
İmam ve muhtar-ı mahalle	1	2500	Yukarı Mahalle
Mermancı	1	1360	Yukarı Mahalle
Sâil	1	yok	Yukarı Mahalle
Say (Samay)	1	400	Yukarı Mahalle
Tarikat-ı Nakşi Dedele- rinden	1	yok	Yukarı Mahalle
Yevmiyeci	3	1800	Yukarı Mahalle
Asker	1	yok	Koçköy
Muhtarı karye	1	900	Koçköy
Yevmiyeci	1	360	Koçköy
Berber	1	500	Kabaklı Köyü
Asker	1	yok	Kabaklı Köyü
Eskici	1	1500	Kabaklı Köyü
İmam-ı karye	1	300	Kabaklı Köyü
Yevmiyeci	1	1500	Kabaklı Köyü
Zabtiye Neferi	1	480	Kabaklı Köyü
Gemici	17	15250	Aşağı Mahalle
Gemici Tayfası	1	900	Aşağı Mahalle
Gemici Reisi	2	3000	Aşağı Mahalle
Kalafatçı	1	1200	Aşağı Mahalle
Gemici	4	4610	Hacı Yusufklar
Filukacı	2	2500	Kabakçılar Mahallesi
Kalafatçı	1	1850	Kabakçılar Mahallesi
Gemici	38	38705,5	Kabakçılar Mahallesi
Gemici	46	36578	Yukarı Mahalle
Gemici Reisi	4	5290	Yukarı Mahalle

Gemici	6	5150	Koçköy
Gemici	15	15490	Kabaklı Köyü
Gemici / Karagözcü	1	1700	Kabaklı Köyü
Elimineci	1	2500	Kabakçılar Mahallesi
Hatabcı (Oduncu)	3	100	Aşağı Mahalle
Kereste Yazıcısı	2	3600	Aşağı Mahalle (2'si de İstanbul'da çalışıyor.)
Keresteci	3	5800	Hacı Yusufklar
Kereste Taşıyıcısı (Hatab Sefinecliği)	1	1600	Hacı Yusufklar
Kereste Yazıcısı	2	900	Hacı Yusufklar
Kereste ve odun nakliyecisi	1	500	Kabakçılar Mahallesi
Kereste Yazıcısı	1	1850	Kabakçılar Mahallesi
Keresteci	3	4610	Kabakçılar Mahallesi
Keresteci (tüccarı)	17	37425	Yukarı Mahalle
Kereste Yazıcısı	3	2680	Yukarı Mahalle
Keresteci	1	2000	Koçköy
Kereste ve odun nakliyecisi	1	1500	Kabaklı Köyü
Hatabcı (Oduncu)	1	400	Kabaklı Köyü
Kereste yazıcısı	2	3200	Kabaklı Köyü
Toplam	235	232133,5	

Tablo 106: Kırsal Alanda Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları

Köy	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Akkaya Dîvânı	34	18805
Arabacılar Dîvânı	59	80250
Dadalı Dîvânı	24	28344
Eftuni Dîvânı	61	42530
Fakıllı Dîvânı	25	28621
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	34	36300
Tahirli Dîvânı	32	48109
Toplam	269	282959

Tablo 107: Kırsal Alanda Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları (Meslek Çeşidi / Adet)

Hizmet Sektörü ve Diğer İş Kolları	Adet	Temettu atı	Yerleşim Yeri
Asker ²⁴⁹	7	yok	Akkaya
Hatip / Sultan Orhan Câmî-i Şerifi Hatibi	1	700	Akkaya
Asker ²⁵⁰	2	750	Arabacılar
Hatip Arabacılar Dîvânı Cami Hatibi	1	1500	Arabacılar
Hizmetkar ²⁵¹	1	200	Arabacılar
Kaza Mukayyidi	1	600	Arabacılar

²⁴⁹ 4' ü Asâkir-i Nizâmiye-i Şâhâne'de, 3' ü Asâkir-i bahriye- i Şâhânededir.

²⁵⁰ 1'i Asâkir-i Nizâmiye-i Şâhânedede, 1'i Asâkir-i bahriyeden Redifiye'ye naklolmuş ama kereste ve hatab nakliyeciliğinden 750 kuruş yıllık kazancı vardır.

²⁵¹ 80 yaşında ihtiyar bir kişidir.

Sâil	1	yok	Arabacılar
Yevmiyeci	2	1350	Arabacılar
Belli değil	1	350	Arabacılar
Asker ²⁵²	2	yok	Dadalı
Asker ²⁵³	6	yok	Eftuni
Zabtiye neferi	1	440	Eftuni
Eftuni Dîvânında Merâki' Câmi-i Şerifi' nde Hatip	1	yok	Eftuni
Hizmetkar ²⁵⁴	1	100	Eftuni
Asker ²⁵⁵	2	yok	Fakıllı
İmam ²⁵⁶	2	1300	Fakıllı
Muhtarı karye.	1	1500	FAkıllı
Yevmiyeci	2	2300	Fakıllı
Asker ²⁵⁷	1	yok	Karkın
Hizmetkar	2	200	Karkın
İmamı karye	1	400	Karkın
Sâil	2	yok	Karkın
İmam ²⁵⁸	2	200	Tahirli
Muhtarı karye.	1	1500	Tahirli
Sâil	1	yok	Tahirli
Baltacı	3	1160	Akkaya

²⁵² 1'i Asâkir-i Bahriye-i Şâhânedede mukayyid, 1 'i Asâkir-i bahriyede mefkuş.

²⁵³ 2'si Asâkir-i Bahriye-i Şâhânedede, 1'i Asâkir-i nizamiyeden firar.

²⁵⁴ Çiftçi hizmetkârı.

²⁵⁵ 1'i Asâkir-i Bahriye-i Şâhânedede sene 55, 1'i Asâkir-i bahriyei Şâhânedede bulunmakta.

²⁵⁶ İki de Fakıllı Divanı'nda görev yapmaktadır.

²⁵⁷ 1'i Asâkir-i Bahriye-i Şâhânedede.

²⁵⁸ 1'i 15 seneden mütevaciz İznik Kazası'nda Ammiler Köyü' nde imam olup temettuatı belirtilmemiştir.

Kereste ve hatab nakliyecisi ²⁵⁹	22	16365	Akkaya
Hızarcı	1	580	Akkaya
Baltacı ²⁶⁰	24	33700	Arabacılar
Kereste ve hatab nakliyecisi ²⁶¹	16	27600	Arabacılar
Arabacılık ve kereste nakliyeciliği	2	2450	Dadalı
Baltacı ²⁶²	9	10348	Dadalı
Hızarcı ²⁶³	10	14446	Dadalı
Baltacı ²⁶⁴	27	25160	Eftuni
Kereste ve hatab nakliyecisi ²⁶⁵	10	7150	Eftuni
Hızarcı ²⁶⁶	15	9680	Eftuni
Baltacı ²⁶⁷	7	8800	Fakıllı
Hızarcı ²⁶⁸	5	6831	Fakıllı
Baltacı ²⁶⁹	1	500	Karkın

²⁵⁹ 14' ünde meslek olarak çiftçi ifadesi de yer almaktadır.2'sinde meslek olarak hızarcı ifadesi bulunmaktadır. 770 kuruşluk mesleki geliri olan birisi bir yetime vasi olarak bu temettuyu kazanmaktadır.

²⁶⁰ 1'i hızarcı, 16' sı kereste ve hatab nakliyesinden gelir elde etmektedir.

²⁶¹ 1'inin temettuatının gemicilikten olduğu belirtilmiştir. 1'i aynı zamanda muhtardır.

²⁶² 1'i aynı zamanda hızarcılık, 5'i de kereste nakliyeciliği yapmaktadır.1 'ine ait temettuat bulunmamaktadır.

²⁶³ 1'i aynı zamanda muhtar, 7'si aynı zamanda kereste nakliyeciliği, 1'i yevmiyecilik ile uğraşmaktadır.

²⁶⁴ 16' sı aynı zamanda kereste ve hatab nakliyeciliği ile uğraşmaktadır.1'inin temettuatı yoktur.

²⁶⁵ 8'ine aynı zamanda çiftçi mesleği not düşülmüştür. 1'i baltacılık yapmaktadır.

²⁶⁶ 9'u aynı zamanda kereste ve hatab nakliyeciliği yapmaktadır.

²⁶⁷ 1'i aynı zamanda hızarcı, 1'i gemici, 1'i yevmiyeci ve hızarcı, 2' si çiftçi

²⁶⁸ 3'ü aynı zamanda baltacı

²⁶⁹ Aynı zamanda hatab nakliyecisi.

Kereste ve hatab nakliyecisi ²⁷⁰	23	28500	Karkın
Kereste ve hatab nakliyecisi	7	9704	Tahirli
Gemici	8	11250	Arabacılar
Mavnacı ²⁷¹	1	950	Arabacılar
Gemici reisi	1	2000	Arabacılar
Gemici	1	1100	Dadalı
Gemici	6	7890	Fakıllı
Gemici ²⁷²	3	4700	Karkın
Gemici reisi/ Kira esnafı	1	2000	Karkın
Gemici ²⁷³	21	36705	Tahirli
Toplam	269	282959	

2. Deniz Yolu Ticareti veya Gemicilik Mesleği

2.1. Kayık Türleri ve Kullanım Alanları

Akçakoca halkının uzun asırlar boyunca başlıca geçim kaynağı gemicilik sektörü olmuştur. Bahardan güz ortasına kadar, çalışabilen her erkek, yelkenli gemilerde Karadeniz'in hırçın dalgaları arasında dolaşp, ailesinin geçimini sağlamıştır. Bununla beraber sık sık fırtınada bir geminin battığı, beş on Akçakocalı'nın denizde boğulduğu ve bölge halkının mateme büründüğü de duyulmuşur. Öyle ki her erkek için denizde can vermek mukadderdir. Bazen bir ailenin bütün erkeklerinin aynı gemide çalışmaları nedeniyle hep birlikte azgın dalgalar arasında boğuldukları dahi olmuştur. Bu nedenle Akça-

²⁷⁰ 2' si aynı zamanda çiftçi.

²⁷¹ Bu kişi 3 seneden müteceviz firaren Der-aliyyede Mavnacı esnafından olup köyüne gelmemiştir

²⁷² 1'i aynı zamanda hatab ve kereste nakliyeciliği yapmaktadır.

²⁷³ 1'i kereste nakliyeciliği yapmaktadır.

koca halkı arasında "Akçakoca'da erkek mezarı yoktur" sözü yaygın hale gelmiştir.²⁷⁴

Akçakoca'da Yapılan ve Kullanılmış Kayıklar

Anadolu kıyılarındaki liman kenti sayısı oldukça azdır. Liman işlevi üstlenmiş orta büyüklükte (1000 ve daha çok vergi mükellefi) olan yalnızca iki kent vardır: Trabzon ve Sinop.

Akçakoca ise çevresinde bulunan Karasu ve Leb-i Sakarya (Sakarya Ağzı) limanları gibi küçük bir liman kentidir. Nitekim 16. yüzyılda Akçakoca, Karasu ve Sakarya Ağzı'ndan elde edilen gümrük vergilerinin toplama-

²⁷⁴ Mithat Özkök, *Akçakoca Karadeniz Kıyısında Şirin Bir Plaj ve Sayfiye Kasabası*, Akçakoca Turizm Derneği Yayınları, Sayı : 1, İkinci Baskı, İstanbul, 1955, s. 21.

mı tek başına Ereğli (Bendereğli) Limanı'ndan elde edilen gümrük resminin ancak yarısı kadar olmuştur.²⁷⁵

Akçakoca, İç Anadolu'nun özellikle de çevre kentlerin İstanbul'a açılan kapısı durumundadır. Mesela 12 Za 1304 (2 Ağustos 1887) tarihli bir vesikada kuraklığa düşen Kangırı (Çankırı) Sancağı'na tüccar tarafından getirilen malın İnebolu, Ereğli, Bartın ve Akçakoca Limanları hattı ile gönderildiği anlaşılmaktadır. ²⁷⁶ Bolu'dan elde edilen buğday da Akçakoca İskelesi vasıtasıyla İstanbul'a gönderilmektedir.²⁷⁷

Anadolu ve Rumeli sahillerinde bulunan gemi inşa tezgahlarında (Akçaşehir, Kidros, Ünye, Misivri, Çingene İskelesi, Midilli vs.) pek çok gemi inşa edilmiştir. Bu iskelelerden Akçakoca İskelesi sadece muhtelif malların sevkiyatı bakımından değil gemi yapımı bakımından da dikkate değer bir konuma sahiptir. Nitekim 1794 senesi sonlarında 8 şalope (çalope), 1824'te Akçaşehir'de 29 metre uzunluğunda bir korvet, 1828'de 38,5 metre uzunluğunda bir adet fırkateyn,²⁷⁸1247/1831-1832 senesinde bir adet fırkateyn yapıldığı tespit edilmiştir. ²⁷⁹

²⁷⁵ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, Türkçesi Neyyir Kalaycıoğlu, Türkiye Araştırmaları 3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1994, s. 16, 139.

²⁷⁶ Bu limanların gümrük resminden muaf tutulması istenmiştir. *BOA, DH. MKT. 1436/44, Vesika 1,2. / BOA, DH. MKT. 1437 / 76*

²⁷⁷ Yücel Özkaya, " XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, ss. 213-219, Elazığ, 1996, s. 216.

²⁷⁸ Fırkateyn, kalyondan küçük,, tek anbarlı ve üç direkli, yelkenli, savaş gemisidir. Şalope, küçük yelkenli ve anbarsız gemilerdendir. Brikten küçük ateş gemisinden büyüktür. Daha çok kalyonların yedeğinde haberleşme vasıtası olarak kullanılmıştır. Korvet ise

Bunlara ek olarak 19. yüzyıl ortalarında Akçakoca İskelesi'nde kullanılan belli başlı kayık türleri şunlardır: Kayık, mandıralı kayık, elemine kayık, kereste maana (mağana veya mavna), hatab maana ve filukadır.

Tespit edilen kayık türleri, adı geçen kayıkların yolcu ve yük taşımacılığında kullanıldığını göstermektedir. Hatab (odun) ve kereste taşımacılığı için ihtisaslaşmış kayıklar kullanılmıştır.

Kayıklardan 2'si 4000 kilelik, 1'i 3000 kilelik, 1'i 200 çekiliktir. 200 çekilik olan harap durumdadır. Filukalardan 1'i 100 kileliktir. Akçakoca'daki en geniş hacimli gemiler olduğunu düşündüğümüz bu gemilerin sahipleri Akçakoca'nın beş varlıklı ailesidir. Bunların tamamının meslek olarak keresteciliği benimsemesi bu kişilerin bölgedeki kereste ticaretini uhdelelerinde bulunduklarını düşündürmektedir. Bu beş kişinin tamamı 2000 kuruş üzeri servete sahiptir. Bu kişilerden Hacı Çelebi oğlu Hacı Mehmed bin Hasan'ın 6969 kuruş servete sahip olması ve 3000 kile hacimli kayığı yanında 1 kıt'a kereste maanası, ve bir kıt'a Kızlar Ağası İskelesi'nde hatab maanasına sahip olması ve 1 kıt'a Der-saâdette kereste mağazası (anbarı) sahibi olması Hacı Mehmed'in Akçakoca-İstanbul kereste ticaretinin önde gelen isimlerinden olduğunu düşündürmektedir.

üç direkli yelkenli savaş gemisidir. Uzunluğu 25-32 metre arasında değişen korvetlerin sadece en üst güvertesinde 20-30 civarında top bulunmaktadır.Osmanlı donanmasında korvet 18. yüzyıl sonlarından itibaren kullanılmaya başlamıştır.İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, Bilge, İstanbul, 2005, s. 367, 373, 377, 386, 388-389.

²⁷⁹ Hüseyin Sarı, a.g.t. , Ekonomi Bölümü.

Kereste ticaretini tekeline aldığını düşündüğümüz bu beş kişiye ait olası kereste hammaddesi olan kestane ağacı tespit edilememiştir. Anlaşılan bu kişiler Akçakoca halkından satın aldıkları keresteleri ihraç etmektedirler.

Tablo 108: Akçakoca'daki Büyük Gemilere Sahip Aileler ve Servetleri

Mahalle	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Yukarı Mahalle	Hacı Molla Ağa	Hacı Molla Ağa	2240
Yukarı Mahalle	Hacı Çelebi oğlu	Hacı Mehmed bin Hasan	6969
Yukarı Mahalle	Mehmed oğlu	Edrun Hacı Mustafa	2662
Yukarı Mahalle	Eskici oğlu	Mehmed bin Mustafa	2230
Kabakçılar Mahallesi	Hacı Davud oğlu	Râşid bin Davud	2460

Kent merkezinde tespit edilen kayıklardan 1844 yılında elde edilen yıllık net hasıla 1719 kuruş, 1845 yılında elde edilmesi olası hasıla ise 2705,5 kuruştur. Görüldüğü gibi devletin vergi memurları bir sonraki yılın olası hasılatını önemli ölçüde yükseltmişlerdir. Bunun nedenini olasılıkla Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik açmazlarda aramak gerekir.

Kırsal alanda da birer adet mağana ve kayık tespit edilmiştir. Mağananın yıllık hasılası 40 kuruş olarak belirtilmiştir.

Tablo 109: Akçakoca'da Kullanılan Kayık Türleri ve Yıllık Gelirleri

Yerleşim Birimleri	Kayık		Kereste Mağana		Mandıralı Kayık		Mağana		Filuka	Elimine Kayık		Hatab Maana
	Kıt'a		Kıt'a	Hasıla	Kıt'a	Hasıla	Kıt'a	Hasıla	Kıt'a	Kıt'a	Hasıla	Kıt'a
Hacı Yusufkar Mahallesi	2	1 ²⁸⁰	20		1	yok	1	yok				
Kabakçılar Mahallesi	2	3 ²⁸¹	58			437,5	3 ²⁸²	20	2	1	200	1
Yukarı Mahalle	11 ²⁸³	5 ²⁸⁴	30		1	300	33	457,5				1
Koçköy köyü		1	yok									
Aşağı Mahalle	1	1	70									
Kabaklı Köyü							2 ²⁸⁵	126				
Toplam			178			737,5		603,5			200	

2.2. Kayık İşletme Şekilleri / Mülk Sahipleri ve Çalışanları

Bolu Sancağı'ndan istenen yiyecek ve diğer ihtiyaç maddelerinin sevk edildiği dört önemli iskele vardır Bunlar Bartın, Ereğli, Filyos ve Akçakoca iskeleleridir.²⁸⁶

Akçakoca İskelesi'nde çalışan kayık işleticilerinden bir kısmı kendi kayığını işletmekte, bir kısmı ise kayıklarda ücret mukabili gemici veya gemici reisi olarak çalışmaktadır.

²⁸⁰ 1/6'sı kişinin kendinin, 3/6'sı Koca İsmail oğlu Hacı Ahmed'in 1/6'sı Deraliyye'de Hacı Hasan oğlu Molla Mustafa'nın ve 1/6'sı Kabkır Köyü'nde Kara oğlan oğlu Ali Koz'a aittir.

²⁸¹ 2'sinin fiyatı var.

²⁸² 1'inin fiyatı var.

²⁸³ Olasılıkla

²⁸⁴ Çoğu hisseli, 1'i İstanbul'da.

²⁸⁵ Olasılıkla 2 adet.

²⁸⁶ Dursun Bayraktar, *a.g.t.*, s. 179.

Nitekim kayık ve mağanaya (mavna) mülk olarak sahip olan hâneler on beş adettir. Bu hâne sahiplerinden biri hariç diğerleri Akçakoca'nın en varlıklı denizci aileleri olarak gözükmektedir. Kayık ve mağanaya birlikte sahip olan ailelerde dikkati çeken en önemli nokta bu ailelerden üçü hariç (bir reis, birinin oğlu gemici, birisi filukacı) denizciliği meslek edinmemiş olmalarıdır. Bu ailelerden Hacı Molla Ağa 1 kıt'a 4000 kilelik kayık ve 1 kıt'a mağanaya sahip olup mağanasında sakin bulunmaktadır.

Sadece kayık sahibi olan işletme sahibi on üç ailedir. Bunların da biri reis, ikisi gemici (biri aynı zamanda keresteci), biri elemneci, biri filukacı diğerleri ise ağırlık olarak kerestecilik ile uğraşmaktadır. Bu kişilerin biri hariç Akçakoca'nın varlıklı aileleri olarak gözükmektedir.

Sadece mağana sahibi olan 26 hâne sahibi incelendiğinde, bunların 13 tanesinin 1000-2000 kuruş arası, 7 tanesinin 2000 kuruş üzeri diğerlerinin ise 1000 kuruştan aşağı servete sahip olduğu görülecektir.

Görüldüğü üzere mülk kayık veya mağana sahibi aileler genelde kentin en varlıklı aileleri arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda Akçakoca kıy ve kent merkezinde denizcilik ile uğraşan toplam 181 adet ailenin, önemli bir kısmının mülk kayık ve mağana sahibi olduğunu, bir kısmının da gemilerde ücret mukabili çalışan denizciler olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 110: Mülk Kayık ve Mağanaya Birlikte Sahip Aileler

Yerleşim Yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Yukarı Mahalle	İmam ve muhtar-ı mahalle	Emin Ağazâde oğlu	Hacı Mehmed Efendi bin Mustafa	2015
Yukarı Mahalle	Keresteci	Ahmed oğlu	Hacı Yazıcı Mustafa Ağa	2530
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hacı Molla Ağa		2240
Yukarı Mahalle	Çiftçi, oğlu Kahveci ve oğlu Gemici	Osman Ağa oğlu	Çiftçi Ali Bey bin Osman ve oğlu Şakir, ve oğlu Mustafa	2724
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hacı Çelebi oğlu	Hacı Mehmed bin Hasan	6969
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hasan Bey oğlu	Hacı Osman bin Mustafa	2340
Yukarı Mahalle	Reis	Sarı Ali oğlu	Ali bin Ali	5238
Yukarı Mahalle	Keresteci	Eskici oğlu	Mehmed bin Mustafa	2230
Yukarı Mahalle	Keresteci	Barkaz oğlu	Mehmed bin İsa	2830
Kabakçılar Mahallesi	muhtar ve oğlu Deraliyye'de terzi	Şişman oğlu	Ali molla bin Ahmed ve oğlu Mehmed	1840
Kabakçılar Mahallesi	Filukacı	Hacı Davud oğlu	Râşid bin Davud	2460
Kabakçılar Mahallesi	Terzi çırağı	Tatar oğlu	Mehmed bin Mehmed	1660
Hacı Yusuf- lar Mahallesi	Kızlar Ağası İskelesi Câmi-i Şerifi Hatibi, oğlu Kereste yazıcısı, diğer oğlu kereste Kâtibi	Hacı Efendizade oğlu	Mehmed Efendi bin Ahmed ve oğlu Şakir, diğer oğlu Ali	1595
Kabakçılar Mahallesi	Yevmiyeci	Samed oğlu	Molla Mustafa bin Hacı Mehmed	950,5
Aşağı Mahalle	Muhtarı karye, oğlu Dersadette kereste yazıcısı	Koca Reis oğlu	Hacı Ahmed bin Ahmed ve oğlu Ahmed	800

Tablo 111: Yalnız Mülk Kayık Sahibi Aileler

Yerleşim Yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Yukarı Mahalle	Keresteci	İsa oğlu	Hacı Tahir Ağa	3187
Karkın Köyü	Kira esnafı/ reis	Molla Mehmed oğlu	Mustafa bin Abdullah ve Mehmed oğlu Sâlih Edrun Hacı Mustafa	2878
Yukarı Mahalle	Keresteci	Mehmed oğlu		2662
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hacı Ahmed Efendi oğlu	Molla Mustafa bin Ahmed	2000
Kabakçılar Mahallesi	Filukacı	Hamza oğlu	Mustafa bin Ali	1469
Kabakçılar Mahallesi	Asker ²⁸⁷	Cuman oğlu	Şakir bin Mehmed	2080
Kabakçılar Mahallesi	Keresteci	Terzi oğlu	Hacı Mustafa bin Mehmed	2520
Kabakçılar Mahallesi	Keresteci ve oğlu gemici	Terzi oğlu	Ali bin Mehmed ve oğlu Mehmed	1490
Kabakçılar Mahallesi	Gemici	Yusuf oğlu	Ahmed bin Yusuf	800
Kabakçılar Mahallesi	Elemneci esnafından	Akman oğlu	Hacı Mustafa bin Mehmed	150
Hacı Yusufklar Mahallesi	Gemici ve Keresteci	Duhancı Hacı Osman Ağa oğlu	RAhmed	2580
Hacı Yusufklar Mahallesi	Keresteci	Mahmud Ağa oğlu	Mehmed bin Mahmut	1920

Tablo 112: Yalnız Mülk Mavna Sahibi Aileler

Yerleşim yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Hacı Yusufklar Mahallesi	Keresteci	Hacı İbrahim oğlu	Mehmed bin Ahmed	2570
Yukarı Mahalle	Gemici	Kozı oğlu	Mustafa bin İsa	1970
Yukarı Mahalle	Bakkal	İsa oğlu	Mehme bin İsa	2220
Yukarı Mahalle	Gemici	Çavuş oğlu	Ahmed bin Ahmed	1098
Yukarı Mahalle	Yevmiyeci	Hacı Uzun oğlu	Hâfız Mehmed bin Ahmed	830
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hacı Eyyüb Ağa		1620
Yukarı Mahalle	Terzi	Ahmed oğlu	Terzi Hacı Mustafa	1450

²⁸⁷ Asâkir-i Hassa-i Şâhâneyi orduyu hümayundadır.

Yukarı Mahalle	Gemici	Kerim oğlu	Molla Mustafa bin Mehmed	0
Yukarı Mahalle	Terzi	Ahmed oğlu	Terzi Hacı Osman	1640
Yukarı Mahalle	Keresteci	Hace oğlu	Hacı Hâfız	2040
Yukarı Mahalle	Keresteci	Semir oğlu	İsa bin Mehmed	2415
Yukarı Mahalle	Gemici	Yahya Alem- dar oğlu	Mehmed Emin bin Yahya	1330
Yukarı Mahalle	Akçaşehir Kazası Müdürü	Hacı Mustafa oğlu	Hacı Râşid	1620
Yukarı Mahalle	Gemici	Tahir oğlu	Ali bin Mehmed	1425
Yukarı Mahalle	Keresteci	Ahmed oğlu	Dadalılı Hacı Molla	1770
Yukarı Mahalle	Yevmiyeci	Hacı Ali oğlu	Mehmed bin Ali	530
Yukarı Mahalle	Attar	Berber Ahmed oğlu	Mehmed bin Ahmed	1055
Yukarı Mahalle	Belli değil	Karak oğlu	Mustafa bin Ali	260
Yukarı Mahalle	Gemici	İsa Ağanın oğlu	İzzet bin İsa	510
Kabakçılar Mahallesi	Yevmiyeci ve oğlu Gemici	Mısır oğlu	Ali Molla bin Musta- fa ve oğlu Sâlih	970
Kabakçılar Mahallesi	Keresteci	Kıllabcı oğlu	Mustafa bin Ahmed ve oğlu Osman	2078,5
Kabakçılar Mahallesi	Kalafatçı	Tomac oğlu	Mehmed bin Mustafa	1890
Arabacılar Dîvânı	Kereste nakliye- cisi	Ahmed Kethüda oğlu	Hacı Mehmed bin Ahmed	2290
Kabaklı Köyü	Gemici	Bey oğlu	Ahmed bin Mehmed	1530
Kabaklı Köyü	Gemici	Hacı Bey oğlu	Ali bin Ali ve kardeşi Emir, kardeşi Osman	1652
Koçköy köyü	Keresteci	Sarı Ahmed oğlu	Hacı Ali bin Mehmed ve oğlu İsa	2040

2.3. Gemiciler ve Yıllık Kazançları

Diğer esnaf gruplarında olduğu gibi kayıkçı esnafının da kendi arasında belli bir hiyerarşik düzeni vardır. Düzenin halkaları sırasıyla, başkethüda, iskele kethüdaları, kethüda vekilleri, bölükbaşılar, usta ya da ihtiyarlar, sıradan kayıkçılar ve şâkirdlerdir. Kayıkçıların pek çoğu diğer meslek gruplarına göre askerî olarak ka-

bul edilmişlerdir.²⁸⁸ Ancak Akçakoca'ya ait kayıtlar Akçakoca kayıkçı esnafından vergi alındığını göstermektedir. Bununla beraber bu vergilerin kayıkçı esnafının kayıçılık dışındaki gelirlerinden de olması olasılığı akıldan uzak tutulmamalıdır.

Akçakoca kent merkezinde tespit edilen gemici esnafı, tüm esnaf grupları arasında en fazla sayıda ve en dikkat çekici grubu oluşturmaktadır.

Nitekim Akçakoca kent ve kırsalında gemicilikten geçimini sağlayan 181 kişi tespit edilmiştir. Bunların toplam 201318,5 kuruşluk serveti söz konusudur. Bu rakamın 134723,5 kuruşu (% 66,9) kent merkezine geri kalanı (% 33,1) ise kırsal alana aittir. Kabaklı'da tespit edilen gemicilerden 1'inin temettuatı bulunmamakta, 1'inin ise temettuatı kerestecilikten gelmektedir. Kent merkezinde tespit edilen gemicilerden altısı gemici resi, ikisi kalafatçı, ikisi filukacı, biri karagözcü ve biri elemineci olarak tanımlanmıştır.

Kırsal alanda tespit edilen gemicilerden ikisi gemici resi, biri mavnacı olarak tanımlanmıştır. Arabacılar'da tespit edilen kişilerden birisi 3 seneden mütecaviz firaren Deraliyyede bulunmakta olup, orada mavnacılık yapmaktadır. Köyüne geri dönmemiştir. Karkın'da tespit edilen gemicilerden birisi gemicilikle beraber aynı zamanda hatab ve kereste nakliyeciliği, Tahirli'de tespit edilen gemicilerden birisi de gemicilik yanında kereste nakliyeciliği ile uğraşmaktadır.

Görüldüğü gibi gemicilik sektörü ağırlık olarak kentlilerin uhdesinde bulunmaktadır.

²⁸⁸ Nejdert Ertuğ, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçıları*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001, s. 6.

Tablo 113: Akçakoca Kent Merkezindeki Gemiciler ve Servetleri

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufklar Mahallesi	4	4610
Kabakçılar Mahallesi	41	43055,5
Yukarı Mahalle	50	41868
Koçköy köyü	6	5150
Aşağı Mahalle	21	20350
Kabaklı Köyü	17	19690
Toplam	139	134723,5

Tablo 114: Akçakoca Kırsalındaki Gemiciler ve Servetleri

Köy	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Akkaya Dîvânı		
Arabacılar Dîvânı	10	14200
Dadalı Dîvânı	1	1100
Eftuni Dîvânı		
Fakıllı Dîvânı	6	7890
Karkın der tabi-i Kıramca Kilise	4	6700
Tahirli Dîvânı	21	36705
Toplam	42	66595

3. Kereste ve Odun Sektörü

3.1. İstanbul'un Kereste ve Odun İhtiyacının Karşlanması

Bolu, Düzce ve Akçakoca Karadeniz Bölgesi'nin geniş ormanlara sahip bölümünde yer almaktadır. İstanbul'daki halkın odun ihtiyacı büyük oranda buralardan temin edilmiştir. Bu nedenle baltacılar kesim zamanlarında dağlara çıkarak çok sayıda odun kesip İstanbul'a göndermişlerdir.

1825 Şubatı başlarında yazılan bir hükümde, dağlarda kesilen kerestelerin, Karadeniz'in Anadolu kıyılarındaki bulunan Sakarya, Mayda, Karasu, Ufuköze, Ezkara, Düşenbe, Karaburun, Alaplı, Bendereğli (Karadeniz Ereğlisi), Küçükağız, Gekbuze (Gebze), Filyos, Bartın ve Akçakoca iskelelerine zamanında getirilip İstanbul'a nakledilmesinin yinelenmesi, Akçakoca'nın İstanbul'un hem kereste ve odun hammaddesi kaynağı olduğunu göstermesi hem de deniz ulaşımındaki işlevini göstermesi açısından oldukça önemlidir.²⁸⁹

3.2. Kerestenin Gemi Sektöründeki Yeri

Kerestenin gemi yapımındaki payı yadsınamaz. Nitekim Akçakoca'ya ait kayıtlar da bu görüşü destekler niteliktedir. Daha önceki bölümlerde görüldüğü üzere, Akçakoca'da birçok kişi gemicilik sektörü yanında kereste ve odunculuk işi ile de meşgul olmuş, hatta gemicilik sektörünün vazgeçilmez kereste hammaddesi olan kestane ağacı yetiştiriciliği kırsal ve kentsel mekanda birçok hâne tarafından düzenli olarak yetiştirilmiş ve devlet bunlardan yıllık vergiler tahsil etmiştir.

²⁸⁹ Yücel Özkaya, *a.g.m.*, s. 217.

1836-1840 yılları arasını kapsayan Bolu kadı sicilinde geçen bir vesikada, Osmanlı Devleti'nde Tersâne-i Âmir'e'de inşa edilen gemilerin yapımı için gerekli olan kerestenin önemli kaynakları arasında Bolu'nun kaza ve nahiyeleri gösterilmiştir. Buna göre Bolu 500 kıt'a, Mudurnu 640 kıt'a, Dodurga 110 kıt'a, Pavli 189 kıt'a, Kıbrıs(çık) 189 kıt'a, Dördüvân 160 kıt'a, Gerede 400 kıt'a, Çağa 104 kıt'a, Üskübü(ü) 152 kıt'a, Akçakoca 104 kıt'a, Düzce 147 kıt'a, Alaplı kazası 191 kıt'a, Yılanlıca 35 kıt'a, Sazak 96 kıt'a ve Gökçesu Nahiyesi ise 68 kıt'a Tersâne-i Âmir'e'ye kereste desteği verecektir.²⁹⁰

Kerestenin Gemi Sektöründe Kullanımı

Akçakoca'da gemicilik sektörü kentsel alanda ağırlık kazanmışken, kereste ve odun sektörü kırsal alanda favori olmuştur. Nitekim Akçakoca kent ve kırsalında kereste ve odun sektöründen geçimini sağlayan 223 kişi tespit edilmiştir. Bunların toplam 269139 kuruşluk serve-

²⁹⁰ *Bolu Kadı Sicili 870*, s. 67'den naklen Dursun Bayraktar, *a.g.t.*, s. 170.

ti söz konusudur. Bu rakamın 66165 kuruşu (% 24,6) kent merkezine, geri kalanı (% 75,4) ise kırsal alana aittir.

Tablo 115: Akçakoca Kent Merkezindeki Mahrukatçılar ve Servetleri

Mahalle	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Hacı Yusufiler Mahallesi	6	8300
Kabakçılar Mahallesi	5	6960
Yukarı Mahalle	20	40105
Koçköy köyü	1	2000
Aşağı Mahalle	5	3700
Kabaklı Köyü	4	5100
Toplam	41	66165

Tablo 116: Akçakoca Kırsalındaki Mahrukatçılar ve Servetleri

Köy	Meslek Adedi	Mesleki Geliri
Akkaya Dîvânı	26	18105
Arabacılar Dîvânı	40	61300
Dadalı Dîvânı	21	27244
Eftuni Dîvânı	52	41990
Fakıllı Dîvânı	12	15631
Karkın der tabi-i Kırınca Kilise	24	29000
Tahirli Dîvânı	7	9704
Toplam	182	202974

3.3. Odun ve Kerestelerin Mâmul Hale Getirilmesi: Su Hızarları

Su hızarı su değirmenlerinde olduğu gibi olasılıkla suyun hareket gücünden faydalanılarak yapılan ve dairesel hareketin doğrusal harekete çevrilerek odun ve kereste üretimini sağlayan ağaç testereleridir.

Akçakoca kent merkezinde su hızarı tespit edilemesine rağmen, kırsal alanda toplam 45 kıt'a su hızarı tespit edilmiştir. Kıt'a olarak tanımlanan oranın kaç adet su hızarına tekâbül ettiğini tahmin edemiyoruz. Bununla beraber bu hızarlardan yıllık 1260 kuruş hasıla elde edilmiştir.

Tespit edilen su hızarları genelde hisselidir ve su hızarları genelde 30 gün baz alınarak paydaşlar arasında paylaştırılmıştır. Hisseler minimum 2, maksimum 5 günle sınırlı kalmıştır. Su hızarlarının günlük hasılatı 10 kuruşa tekâbül etmektedir.

Kırsal alanda hızarcılık işi ile uğraşan kişilerin kereste ve hatab (odun) nakliyesi ile de uğraştıkları hatta bunu bir aile mesleği haline getirdikleri tespit edilmiştir. Çünkü su hızarı sahipleri incelendiğinde bir kısmının bu işi oğulları, biraderleri veya ammi (amca) çocukları ile beraber yürüttükleri görülecektir.

Su hızarı sahibi hânelerin tamamı Arabacılar ve Eftuni bölgesinde ikâmet etmektedir. Bu veriler Akçakoca'da kereste ve odun gibi malzemelerin üretim merkezinin bu iki yer olduğunu göstermektedir. Akçakoca kent ve kırsalındaki kestane ağaçlarının 59,75 dönümü de bu bölgelerde bulunmaktadır.

Su hızarı sahibi hâneler servet bakımından incelendiğinde genelde varlıklı bir profil çizdikleri görülmüştür. Nitekim 10 hânenin 2000 kuruştan fazla, 21 hânenin ise

1000 kuruş-2000 kuruş arası servete malik olduğu tespit edilmiştir.

Su hızarı sahipleri hammaddelerini olasılıkla köylüden alarak veya kendileri temin ederek, hızardan geçirdikleri ağaçları odun ve çıra haline getirip halka satmış olmalıdırlar. Ancak bazı hızar sahipleri ile kereste ve odunculuk yapan kişilerin aynı yerleşim yerine mensup olmamaları, ağaçların ya zor bir yöntem olan balta ile kesilerek ya da aşağıda tabloda belirttiğimiz yerlerdeki hızarlara götürülerek mâmül madde haline getirildiğini düşündürmektedir.

Tablo 117: Akçakocaki Su Hızarı Sahibi Aileler ve Servetleri

Yerleşim Yeri	Mesleği	Aile Adı	Kişi Adı	Serveti
Eftuni Divânı	Kereste Nakliyeciliği	Murtaza oğlu	Ahmed bin Mehmed ve oğlu Mustafa	2178
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyesinden + Biraderi İbrahim'in hızarlıktan	Mazlum oğlu	Mustafa bin Osman ve biraderi İbrahim	1931
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliğinden ve oğlu Mustafa'nın baltacılıktan	Hakim oğlu	Hasan bin Ali ve oğlu Mustafa	1754
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Hakim oğlu	İbrahim bin Ali	872
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Budelun oğlu	Osman bin Ali ve oğlu Ali	708
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Deli Oğlan oğlu	Ali bin Hüseyin	606
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Deli Hasan oğlu	Hasan bin Mustafa ve oğlu Mehmed, Osman ve Hüseyin	995
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Hatib oğlu	Ali bin Mehmed ve karındaşı Mehmed	426
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Tönkel oğlu	Mehmed bin İbrahim ve biraderi Mustafa	546
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Safa oğlu	Abdi bin İbrahim	1224

Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Osman oğlu	Mehmed bin Mustafa ve karındaşı Ali, karındaşı Sâlih	924
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	İmam oğlu	Ahmed bin Mehmed	1130
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Deli Ahmed oğlu	Mustafa bin Ahmed	1501
Eftuni Divânı	Baltacılık ve kereste ve hatab nakliyeciliği	Şahin oğlu	Mehmed bin İbrahim	1838
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Karacı oğlu	Ali bin İbrahim	1734
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Çindik oğlu	İbrahim bin Ali	2398
Eftuni Divânı	kereste ve hataba nakliyesi+oğlu Mehmedin zuhuratı	KaraMehmed oğlu	Ahmed bin Mehmed ve oğlu Mehmed	1577
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Belek oğlu	Mehmed bin Ahmed ve kebir karındaşı Mehmed bin Ahmed	822
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Murtaza oğlu	Mustafa bin Mustafa ve oğlu Mehmed, ve Şakir	1343
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Molla Ahmed oğlu	İbrahim bin Mehmed	852
Eftuni Divânı	Baltacı	Tonkaç oğlu	Mustafa bin Mehmed ve oğlu Ahmed	562
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Karabıçak oğlu	Mehmed bin Mehmed ve ammisi oğulları Mehmed adlı iki kişi	1298
Eftuni Divânı	Baltacı ve hatab kereste nakliyeciliği	Karabıçak oğlu	Hasan bin Hasan ve ammisi oğlu Mehmed ve Mehmed	3298
Eftuni Divânı	Hızarcı	Hakim oğlu	Hüseyin bin Ali	2070
Eftuni Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Boşnak oğlu	İbrahim bin Ali	1661
Arabacılar Divânı	Zuhurattan	Hacı Mustafa Efendi oğlu	Mehmed bin Mustafa	537
Arabacılar Divânı	Kereste nakliyecisi	Genç Reis oğlu	Hacı Mehmed bin Ahmed	2853
Arabacılar Divânı	Kereste nakliyecisi	Bankodoz oğlu	Hacı Ahmed bin Halil	2932
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Feyzullah oğlu	Ali bin Feyzullah	2786
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Feyzullah oğlu	Molla Yakub bin Feyzullah	1169,5
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Feyzullah oğlu	Hüseyin bin Feyzullah	1127,5
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Hacı oğlu	Ali bin Ahmed	1145

Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Küçük oğlu	Hacı Mehmed bin İsa ve oğlu Mehmed	1498
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Değirmenci oğlu	İsmail bin Mehmed	2200
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Topal Sâlih oğlu	Mustafa bin Sâlih	1296
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Topal Sâlih oğlu	Yakub bin Mustafa	1066
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Dağlı oğlu	Osman bin Mehmed	2129
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyeciliği	Çolak oğlu	Hasan bin Hacı Ahmed	1482
Arabacılar Divânı	Kereste nakliyecisi	Çolak oğlu	Hüseyin bin Hacı Ahmed	805
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyesi	Çolak oğlu	Mustafa bin Mehmed	2182
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyesi	Berber oğlu	Eyüb bin Mehmed	1775
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyesi	Çaşkırcı oğlu	Eyüb bin Sâlih	1870
Arabacılar Divânı	Kereste ve hatab nakliyesi	Abdullah oğlu	Mustafa bin Ali	1873

4. Akçakoca Dışında (İstanbul'da) Meslek İcra Edenler (Gurbetçiler)

Araştırma kapsamı alanındaki vesikalarda Akçakoca'da hayatını kazanamayıp İstanbul'a çalışmaya giden kişiler tespit edilmiştir. Bu kişilerin sayısı on dördtür.

Bu kişilerin gurbette (İstanbul'da) icra ettikleri meslekler; berberlik, kereste yazıcılığı, mavnacılık, hizmetkarlık ve terziliktir. Görüldüğü üzere bu mesleklerden kereste yazıcılığı ve mavnacılık Akçakoca halkı ile özdeşleşmiş meslekler olup, Akçakocalılar tarafından İstanbul'a da taşınmıştır.

Gurbette hayatını kazanan kişilerden Derviş oğlu Mehmed bin Ali oğlu İsmail, Şişman oğlu Ali Molla bin Ahmed oğlu Mehmed, İbrahim Bey oğlu Mustafa bin İbrahim kardeşi İlyas, Koca Reis oğlu Hacı Ahmed bin Ahmed oğlu Ahmed ve Deli Hasan oğlu Hasan bin Mustafa oğlu

Hüseyin'in mal varlıkları ailenin kazanç sağlayan diğer fertleri ile beraber hesaplanmıştır.

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere Hacı Derviş oğlu Mustafa bin Ahmed hariç diğer kişilerin yıllık kazançlarına bakıldığında 1000 kuruş üzeri yıllık kazanç sağladıkları dolayısıyla bu kişilerin en azından Akçakoca standartları açısından, gurbette geçim standardının üzerinde para kazandıklarını söyleyebiliriz.

İstanbul'a çeşitli gayelerle gidiş-gelişler daha sonraki yıllarda da sürmüştür. Ancak bu kişilerin Akçakoca'da bıraktıkları mal varlıkları bazen güvenlik sorunu ile karşılaşmıştır. Mesela Dersaadet'te sakin Akçaşehirli Hacı Ahmed diye tanınan Akçaşehirli Hacı Osman Çavuşzâde Hacı Ahmed, Akçakoca'da Kerâmeddîn Mahallesi'nde annesinin ikâmet etmekte olduğu konuta birkaç defa gece vakti hırsızlık amacıyla girildiği ve hırsızların 8-10 bin kuruşluk nakit ve altınlarını aldıklarını bildiren bir arzuhal yazmıştır. (23 C 1276/17 Ocak 1860).²⁹¹

²⁹¹ BOA, A. MKT. UM. 390/ 96, Vesika 1,2.

Tablo 118: Akçakoca Dışında Hayatını Kazanan Aileler

Yerleşim Yeri	Mesleği	Aile ve Kişi Adı	Yıllık Kazancı
Aşağı Mahalle	Dersaâdet'te berber	Derviş oğlu Mehmed bin Ali oğlu İsmail	1000
Aşağı Mahalle	Deraliyye'de Kereste yazıcısı	Ali oğlu Ali bin Ahmed	1680
Aşağı Mahalle	Deraliyye'de Hizmetkar	Hacı Derviş oğlu Mustafa bin Ahmed	630
Aşağı Mahalle	Der aliyyede Terzi çırağı	Saraç Kabadayı oğlu Mehmed bin Mehmed	0
Yukarı Mahalle	Deraliyye'de Kereste yazıcısı	Mehmed Usta oğlu İsa bin Mehmed	1830
Kabakçılar Mahallesi	Deraliyye'de terzi	Şişman oğlu Ali Molla bin Ahmed oğlu Mehmed	1840
Kabakçılar Mahallesi	Dersaâdet'te Berber	İbrahim Bey oğlu Mustafa bin İbrahim kardeşi İlyas	1350
Kabakçılar Mahallesi	Deraliyye'de kereste yazıcısı	Terzi oğlu Hacı Ahmed bin Mustafa	1930
Aşağı Mahalle	Dersaâdet'te kereste yazıcısı	Koca Reis oğlu Hacı Ahmed bin Ahmed oğlu Ahmed	800
Kabaklı Köyü	Der aliyyede kereste yazıcısı	Emin oğlu Mehmed bin Mehmed	1560
Kabaklı Köyü	Deraliyye'de kereste yazıcısı	Hacı Mustafa oğlu İzzet bin Hacı Mustafa	1820
Eftuni Dîvânı	Deraliyyede	Deli Hasan oğlu Hasan bin Mustafa oğlu Hüseyin	995
Fakıllı Dîvânı	Deraliyyede terzi	Köse Ahmed oğlu Halil bin Ahmed	1120
Arabacılar Dîvânı	Deraliyyede Mavnacı	Onbaşı oğlu Mehmed bin Mehmed	990

5. Vergiler

Vergileme, sanayi öncesi ekonomilerde gelir dağılımının temel mekanizmalarından birisi olmuştur. Bu nedenle, gelirlerin vergiden sonra kişiler ve gruplar arasındaki dağılımı, bu kişi ve grupların vergi yüklerine bağlı olarak değişecektir.²⁹² Bazı araştırmacılar tarafından ilk te'lif iktisat kıt'abı olarak kabul edilen Charles Wells'in "İlm-i Tedbir-i Mülk" adlı eserinde vergilemede 3 ilke-

²⁹² Tefik Güran, "Ondokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri, s. 316.

den bahsedilmiştir. Birincisi eşitlik, ikincisi tahsil giderlerinin azlığı, üçüncüsü de tekâlif yüzünden ticaret ve sanatların zarar görmemesidir. Nitekim her kişiden mal varlığına bağlı olmaksızın eşit vergi alınması adalete uygundur.²⁹³

Osmanlı'da vergilerin kaza içerisindeki dağılımı, bir mali otonomi çerçevesinde kaza halkının şahsında yöneticilere bırakılmıştır. Kaza kadısı ve âyanı, her köy ve mahallenin kadı sicillerinde kayıtlı çift sayısını dikkate alarak, kişilerin hal ve tahammüllerine göre bu miktarı kaza halkı arasında paylaşmıştır.²⁹⁴ Tanzimat Fermanı'nda da can, mal, ırz ve namusun korunmasının gerekliliği ifade edildikten sonra mal emniyeti ve vergilerin âdilâne dağılımının önemi vurgulanmış ve herkesten mal ve kudretine göre vergi alınması gerektiği belirtilmiştir.²⁹⁵

Böylelikle devlet bir zihniyet değişimine ortam hazırlamak ve daha modern usullere kavuşturulmuş bir vergilendirme sistemine geçmeyi amaçlamıştır. İlk olarak 1840 yılında örfi vergiler kaldırılarak, yerine "an cemaatin vergi" adıyla tek bir vergi getirilmiştir. Uygulamaya göre halkın örfi vergi olarak değişik isimlerle bir senede verdiği toplam miktar belirlenmiş ve bundan bir miktar indirilerek tek bir

²⁹³ Abdüllatif Şener, "Osmanlı Mali Düşüncesinin Çağdaşlaşması", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, ss. 215- 238, 31 Ekim- 3 Kasım 1989, T.T.K. Yayını, Ankara, 1994, s. 219.

²⁹⁴ Tefik Güran, "İstanbul'un İâşesi'nde Devletin Rolü (1793 - 1839)", s. 250.

²⁹⁵ Coşkun Çakır, "Tanzimat Dönemi Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve Vergi İhtilalleri", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 51, S. 1, 2001, s. 72.

vergi şeklinde tahsilat yapılmaya başlanmıştır.²⁹⁶Yapılan sayım, mahalle muhtarı, imam veya papaz ve kocabaşlar tarafından mühürlendikten sonra, bölge muhassıllık meclisine, oradan da İstanbul'a iletilmiştir.²⁹⁷

5. 1. Öşür

Osmanlı devlet vâridatının en önemli kısmını öşür oluşturmuştur. ²⁹⁸ Nitekim ilk dönemlerden beri, tarım arazisinin büyük bir kısmı mîrî arazi olarak sayılmış, öşür de bu arazinin kirası gibi görülmüştür.²⁹⁹ Bu vergi ilk zamanlar 1/8, 1/3 ve 1/ 2 gibi (mesela Rumeli'de 1/8 olan nisbet, Basra ve Halep'te 1/ 3 ile 1/2 arasında oynamıştır.) farklı oranlarda alınmasına rağmen, Tanzimat Fermanı ile sabit hale getirilmiş³⁰⁰ ve ismine uygun olarak 1/10 nisbetinde alınarak ³⁰¹ halk önemli ölçüde rahata kavuşturulmuştur. ³⁰²

²⁹⁶ Abdullah Saydam, " Tanzimat Devri Reformları", s. 796. / Mübahat S. Kütükoğlu, " İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa", Belleten, C. LXIII, S. 238, Aralık 1999, s. 755.

²⁹⁷ M. Ali Gökaçtı, "Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre 1845 Yılında Selânik", *Tarih ve Toplum*, S. 168, Aralık 1997, s. 335, 336.

²⁹⁸ Şükrü Baban, " Tanzimat ve Para ", *Tanzimat I* , ss. 223- 262, İstanbul, 1940, s. 239.

²⁹⁹ İbrahim fazıl Pelin, " Verginin Tarihsel Evrimi ve Batı İle Doğu Arasında Bu Hususta Muvâzilik ", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Yıl 1, S. 4, Teşrinî Sâni, 1935, s. 405 - 406.

³⁰⁰ Mehmed E. Palamut, "Aşar ve Düşündürdükleri", *İ.Ü. İFM, Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan*, C. 43, İstanbul, 1987, s. 70 - 71.

³⁰¹ Mübahat S. Kütükoğlu, " Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, Editör E. İhsanoğlu, İstanbul, 1999, s. 532.

³⁰² İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, s. 111. / Kenan İnan, " Kurtuluş Savaşı'ndan Sonra Tarımda Reform Teşebbüsleri ve Sinop' ta Tarımsal Problemler", *Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II, Değişen Dünya Dengeleri İçinde*

Fakat vergi, girdi maliyetleri dikkate alınmaksızın, gayri safi milli üretim üzerinden hesaplandığından gerçek oran daha yüksek olmuştur.³⁰³

5.1.1. Kent Merkezinde Öşür Vergisinin Dağılımı

Kent merkezinde hâne reislerinin bir yılda ürettiği tarımsal ürünlerden elde edilen öşür miktarı 86 kuruştur. Bununla beraber Hacı Yusuf, Kabakçılar, Koçköy ve Aşağı Mahalle'de öşür oranı sıfır kuruştur. Bu mahallelerde toplam 141,5 dönüm mezru' arazi tespit edilmesine rağmen öşür vergisinin alındığına ilişkin herhangi bir verinin tespit edilememesi Akçakoca kent merkezinde öşür yolsuzluğu yapıldığını düşündürmektedir.

Eldeki verilere göre kent merkezinde hâne başına ortalama 0,3 kuruş öşür vergisi düşmektedir. Hâne başına en yüksek öşür Yukarı Mahalle'den elde edilmiş olup, 0,6 kuruşa tekâbül etmektedir.

Askerî ve Stratejik Açıdan Türkiye (21- 25 Ekim 1995 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, ss. 337- 340, Ankara, 1997, s. 337.

³⁰³ Tevfik Güran, *Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841- 1918*, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 7, Başbakanlık D.İ.E. Yayını, Ankara, 2003, s. 5.

Tablo 119: Kent Merkezinde Öşür Vergisinin Dağılımı

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Öşür Vergisi	Hâne Başına Öşür
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	0	0,0
Kabakçılar Mahallesi	67	0	0,0
Yukarı Mahalle	125	76	0,6
Koçköy köyü	15	0	0,0
Aşağı Mahalle	45	0	0,0
Kabaklı Köyü	35	10	0,3
Toplam	300	86	0,3

Tablo 120: Kent Merkezinde Öşür Ürün Bakımından Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Buğday	Arpa	Mısır	Toplam
Hacı Yusufklar Mahallesi	0	0	0	0
Kabakçılar Mahallesi	0	0	0	0
Yukarı Mahalle	76	0	0	76
Koçköy köyü	0	0	0	0
Aşağı Mahalle	0	0	0	0
Kabaklı Köyü	4	6	0	10
Toplam	80	6	0	86

5.1.2. Kırsal Kesimde Öşür Vergisinin Dağılımı

Öşür vergisi kırsal alanda kent merkezine oranla oldukça yüksek seyretmiştir. Kırsal alanda hâne reislerinin bir yılda ürettiği tarımsal ürünlerden elde edilen öşür miktarı 1715 kuruştur. Hâne başına ortalama 5,8 kuruş öşür düşmektedir.

Kırsal kesimdeki öşür ortalaması ve üstünde öşür vergisi ödeyen köyler sırasıyla Eftuni, Akkaya, Fakıllı ve Karkın'dır. En düşük öşür vergisi ekili arazisiyle doğru orantılı olarak (toplam 8 dönüm) Tahirli'de olup, 0,3 kuruşa tekâbül etmektedir.

Dadalı'da hâne sayısı Tahirli ile hemen hemen eş değer olmasına karşın öşür oranı ekili arazi oranı ile doğru orantılı olarak 2,9 dönüme tekâbül etmiştir.

Tablo 121: Kırsal Kesimde Öşür Vergisinin Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Öşür Vergisi	Hâne Başına Öşür	Ekili Arazi/dönüm
Akkaya Dîvânı	34	372	10,9	107
Arabacılar Dîvânı	68	198	2,9	33,5
Dadalı Dîvânı	38	99	2,6	33
Eftuni Dîvânı	47	540	11,5	133
Fakıllı Dîvânı	29	258	8,9	49
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	238	5,8	48,5
Tahirli Dîvânı	37	10	0,3	8
Toplam	294	1715	5,8	412

Tablo 122: Kırsal Alanda Öşrün Ürün Bakımından Dağılımı (Kuruş)

Yerleşim Birimleri	Buğday	Arpa	Mısır	Toplam
Akkaya Dîvânı	290	48	34	372
Arabacılar Dîvânı	165	12	21	198
Dadalı Dîvânı	96	3	0	99
Eftuni Dîvânı	477	0	63	540
Fakıllı Dîvânı	216	27	15	258
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	171	36	31	238
Tahirli Dîvânı	0	0	10	10
Toplam	1415	126	174	1715

5. 2. Vergü-yi Mahsûsa

Daha önce “ tekâlif-i örfiye” çerçevesinde alınan birçok vergi Tanzimat dönemi başlangıcında birleştirilmiştir. Yeni vergide matrah, köy olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle bu vergiye “köyce tahsili mûtaad olan vergi” denmiştir. Bu vergiye “an cemaaten tahsil olunan vergi” adı da verilmiştir.

Yeni sisteme göre devletçe bir kazadan istenen toplam vergi, kaza tarafından köyleri arasında paylaştırılmakta ve her köy de kendi payına düşen vergiyi hâneleri arasında, hânelerin varlık seviyesine göre tevzii etmektedir. 1256-1261 (1840- 1845) yılları arasında bu verginin tahsili Rûz-ı Hızır ve Rûz-ı Kasım olmak üzere iki taksitte yapılmıştır.³⁰⁴

³⁰⁴ Tefik Güran, “ 19. Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı : Filibe Sancağı’ nın Koyuntepe Nahiyesine Bağlı

5. 2. 1. Kent Merkezinde Vergü-yi Mahsûsa Dağılımı

Akçakoca kent merkezi vergü-yi Mahsûsa ortalama-sına bakacak olursak hâne başına 255,6 kuruşa tekâbül etmektedir. Kabaklı, Koçköy ve Yukarı Mahalle’de vergü-yi Mahsûsa oranı birbirine yakın seyretmiştir.

Temmettuat Defterleri’nden elde edilen veriler, kişilerin servet düzeylerine bakılarak düzenlendiği için varlıklı hâneler yanında sâil (dilenci), yetim veya kör olarak niteleyebileceğimiz muhtelif düşük gelirli fakir insanların da ekonomik profili ve ödediği vergiler konusunda veriler sunması açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim devlet fakir olarak tanımladığımız insanlardan genelde vergi almamıştır. Bu durum, Osmanlı’da sosyal güvenliğin, her ne kadar modern bir yapıda görünmese de, varlığını haber vermesi açısından gerçekten önemlidir.³⁰⁵

Kent merkezinde Vergü-yi Mahsûsa ödemeyen hâneler şu şekilde açıklanabilir: Aşağı Mahallede 5 hâne (1’i fakir), Kabakçılar Mahallesi’nde 11 hâne (iki askerde, bir Tuna tarafına, bir Abana tarafına firari, diğerleri yetim veya fakir), Yukarı Mahalle’de 17 hâne (biri vefat ettiği için, biri Tarikat-ı Nakşi dedelerinden olduğu için, biri asakiri bahriyede asker olduğu için, diğerleri ise yetimlik veya fakirlik nedeniyle), Koçköy’de üç hâne (ikisi fakir, biri göç etmiş), Kabak-

Dokuz Köy Üzerinde Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması”, 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar, ss. 179- 228, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 199.

³⁰⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için; Nadir Özbek, Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Politikalar, Tarih Vakfı/Emeklilik Gözetim Merkezi, İstanbul, 2006. Osmanlı’dan miras alınan sosyal güvenlik ağını ve Cumhuriyet Türkiye’sinde yaşanan değişiklikleri tüm ayrıntılarıyla ele almaktadır.

l’da sekiz hâne (biri askerde, biri imam olduğu için vergiden muaf, biri âmâ (kör) diğerleri yetim veya fakir olduğun için) vergiden muaf tutulmuştur.

Kentin birçok varlıklı ailesinin ikâmet ettiği Yukarı Mahalle’de hâne başına düşen ortalama verginin düşük olmasının nedeni buradaki 17 hânenin çeşitli nedenlerle vergiden muaf tutulmasıdır.

Tablo 123: Kent Merkezinde Vergü-y-i Mahsûsa’nın Dağılımı

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Vergü-y-i Mahsûsa	Hâne Başına Vergü-y-i Mahsûsa
Hacı Yusufklar Mahallesi	13	3575	275,0
Kabakçılar Mahallesi	67	15949	238,0
Yukarı Mahalle	125	33398,5	267,2
Koçköy köyü	15	3954	263,6
Aşağı Mahalle	45	10649	236,6
Kabaklı Köyü	35	9152	261,5
Toplam	300	76677,5	255,6

5. 2. 2. Kırsal Alanda Vergü-y-i Mahsûsa Dağılımı

Kırsal alanda hâne başına ortalama vergi 265,8 kuruş olarak tespit edilmiştir. Kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da yerleşim yerleri arasındaki vergi ortalamaları arasında çok bariz aralıklar bulunmamaktadır. Ancak bununla beraber Akkaya, Arabacılar ve Fakıllı bölgesi hâne başına en yüksek vergiyi ödeyerek vergi rekortmeni köyler olmuşlardır.

Akkaya ve Fakıllı öşür vergisinde de vergi rekortmeni olmuşsa da Arabacılar öşür vergisinde kırsal alanın

en düşük vergi ödeyen yerleşim yerleri arasında bulunmaktadır.

Kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da vergi vermeyen kişiler tespit edilmiştir. Bu kişilere vergi tarh edilmemesinin nedeni, kişinin yaptığı meslekle bağlantılı muafiyetinin olması (imam vs.), fakir ve yetim gibi niteliklere sahip olması veya kırsal alanda oturmadığı için vergisinin başka yerde tarh edilmesi ile ilgilidir.

Akkaya’da 6 hâne (dördü askerde, ikisi fakir), Arabacılar’da on iki hâne (yedi yetim, bir Üskübü Kazası’na firari, bir asker, bir hatip, bir Kaza mukayyidi, bir fakir (sâil / dilenci), Dadalı’da yedi hâne (biri muhtar, biri İstanbul’a firar, ikisi asker, ikisi yetim/ kapu çocuğu), Eftuni’de üç hâne (biri hatip), Fakıllı’da yedi hâne (biri asker, biri imam), Karkın’da on bir hâne (biri imam, biri firari, ikisi sâil/dilenci), Tahirli’de sekiz hâne (ikisi imam, biri dilenci, ikisi firari-biri Kastamonu Kazası’na, diğeri İzmit Sancağ’na-) vergü-y-i Mahsûsa ödememiştir.

Tablo 124: Kırsal Alanda Vergü-y-i Mahsûsa’nın Dağılımı

Yerleşim Birimleri	Hâne Sayısı	Toplam Vergü-y-i Mahsûsa	Hâne Başına Vergü-y-i Mahsûsa
Akkaya Dîvânı	34	9768	287,3
Arabacılar Dîvânı	68	19090	280,7
Dadalı Dîvânı	38	8100	213,2
Eftuni Dîvânı	47	12570	267,4
Fakıllı Dîvânı	29	8108	279,6
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	41	10621	259,0
Tahirli Dîvânı	37	9879	267,0
Toplam	294	78136	265,8

5. 3. Vergi Yükü İçinde Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa'nın Birbirine Oranı

5. 3. 1. Kent Merkezinde Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa'nın Birbirine Oranı

Kent merkezi genelinde % 0,1 oranında öşür vergisi, % 99,9 oranında ise vergü-yi Mahsûsa toplanmıştır. Öşürün en fazla toplandığı mahalle % 0,2'lik oranla Yukarı Mahalle'dir.

Yukarı Mahalle dışındaki mahallelerde zirâî gelir yükseldikçe buna bağlı olarak öşürün oranı yükselmesi gerekirken düşüş kaydetmiştir.

Kent merkezinde toplam 321,5 dönüm ekili arazi tespit edilmesine rağmen öşürün bu kadar az toplanması gerçekten ilgi çekicidir. Bunun nedenini kent sakinlerinin zaten ekim alanı dar olan mezru' arazileri ile ilgili vergi ödemekten kaçınmalarında aramak gerektir.

Tablo 125: Kentsel Alanda Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa'nın Karşılaştırılması

Yerleşim Birimleri	Öşür	Vergi
Hacı Yusufklar Mahallesi	0	100,0%
Kabakçılar Mahallesi	0	100,0%
Yukarı Mahalle	0,2%	99,8%
Koçköy köyü	0	100,0%
Aşağı Mahalle	0	100,0%
Kabaklı Köyü	0,1%	99,9%
Toplam	0,1%	99,9%

5. 3. 2. Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa'nın Birbirine Oranı

Vergi yükü içerisinde kırsal alanda ortalama vergü-yi Mahsûsa % 97,9 iken, öşür % 2,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran kent merkezi ile benzer bir durum sergilemektedir.³⁰⁶

Bütün köylerde öşür oranı, vergü-yi Mahsûsaya göre oldukça düşük seyretmiştir. Bunun nedeni vergü-yi Mahsûsa hesap edilirken kişinin bütün mal varlığının dikkate alınmasıdır.

Öşür ve vergü-yi Mahsûsa arasında hem kent merkezinde hem de kırsal alanda çok bariz farkların bulunması kır ve kent merkezindeki mesleki çeşitlilik ile ilgilidir. Nitekim Akçakoca genelinde mezru' arazi işletmeciliğinin az olması kişileri tarımsal nitelikte olmayan muhtelif mesleklerden geçim sağlamaya itmiştir.

³⁰⁶ Silifke Kazası ile ilgili yapılan bir araştırmada toplam vergi geliri'nin yaklaşık % 49'u aşar, % 49'u ise Vergü-yi Mahsûsa olarak tespit edilmiştir. Ayhan Yalçın, Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyıl Ortalarında Silifke Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi, (15), ss. 13-87, 2004, s. 83 - 84.

Tablo 126: Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa’nın Karşılaştırılması

Yerleşim Birimleri	Öşür	Vergi
Akkaya Dîvânı	3,7%	96,3%
Arabacılar Dîvânı	1,0%	99,0%
Dadalı Dîvânı	1,2%	98,8%
Eftuni Dîvânı	4,1%	95,9%
Fakıllı Dîvânı	3,1%	96,9%
Karkın der tabi-i Kırımca Kilise	2,2%	97,8%
Tahirli Dîvânı	0,1%	99,9%
Toplam	2,1%	97,9%

5. 4. Vergi Yolsuzlukları ve Erbâb-ı Vukuf

Osmanlı mahkemelerinde şikayet konusu olan bir konu, ilk önce erbâb-ı vukuf denen bilir kişi tarafından yapılan soruşturma ile tahkik edilmekte daha sonra ise deliller dikkate alınarak çözüm aşamasına geçilmektedir. Devlet sorunun olduğu tespit edilen her hususda ilkönce tahkikat komisyonu kurmuştur.³⁰⁷Devletin sorunların çözümünde erbâb-ı vukûf denen bilirkişiye başvurması adalet kurumundaki sivilleşmenin de göstergesidir.³⁰⁸

³⁰⁷ Benzer bir durum Göynük’te meydana gelmiştir. Mesela Mültezim Mustafa Ağa’nın zahire öşründen dolayıdır diyerek, kurallara aykırı bir şekilde Göynük Kazası ahalisinden, % 5 vergi istediği konusu şikayet edilince, durumu ilkönce erbâb-ı vukûfun tahkik etmesi irade olunmuştur. (21 Z 1266). Zeynel Özlü, “Göynük Kent Merkezi’nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl:10, S.26, 193- 208, (2006). s. 206.

³⁰⁸ Yusuf Oğuzoğlu, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul, 2000, s. 151, 152.

Akçakoca Kazası’nda emlak yazımı yapılırken bazı hâne sahiplerinin mal varlıklarını noksan yazdırdıkları erbâb-ı vukûf tarafından gizlice yapılan bir tahkikat neticesinde tespit edilmiştir. Bunun üzerine vergi kaçırarak hâne sahiplerinin “hâl-i tahammülleri” tespit edilerek vergilerine “zam ve terfi” yapılmıştır. Buna göre kent merkezinde 27 hânenin 7995 kuruş vergi kaçırdığı tespit edilmiştir.

Vergi kaçırarlardan dokuz tanesinin “hacı” (iki tanesi aynı zamanda ağa unvanlı) ve yarısından fazlasının Akçakoca’nın varlıklı ve kentli aileleri olması ilgi çekicidir.

Vergi yolsuzluğunu yapan kişilerin kırsal alanda olmayıp kent merkezinden olması ilginçtir.

Tablo 127: Kırsal Alanda Öşür ve Vergü-yi Mahsûsa’nın Karşılaştırılması

Yerleşim Yeri	Aile Adı	Kişi Adı	Zam Yapılan Meblağ	Toplam Servet
Kerâmeddîn Mahallesi ³⁰⁹	Emin Ağazâde oğlu Hacı Mehmed	Hacı Mehmed	350	4074
Kerâmeddîn Mahallesi	Hacı Tahir Ağa	Hacı Tahir Ağa	680	3020
Kerâmeddîn Mahallesi	Hacı Çelebi oğlu	Mehmed	320	2550
Kerâmeddîn Mahallesi	Hacı Bey oğlu	Hacı Mehmed	420	3250
Kerâmeddîn Mahallesi	İbrahim oğlu	Hacı Mustafa	200	1100
Kerâmeddîn Mahallesi	Kartak oğlu	Ahmed	260	900

³⁰⁹ Akçakoca’nın yaşlılarından elde edilen bilgiye göre Kerâmeddîn Mahallesi ile kast edilen mahalle Yukarı Mahalle’dir.

Kerâmeddîn Mahallesi	Baki Çelebi oğlu	Mehmed	375	2500
Kerâmeddîn Mahallesi	Berber oğlu	Mehmed Ali	170	700
Kerâmeddîn Mahallesi	Küçük Hacı Ahmed oğlu	Hacı Eyyüb Ağa	375	1995
Kerâmeddîn Mahallesi	Terzi Hacı Osman	Terzi Hacı Osman	250	1700
Kerâmeddîn Mahallesi	Şaban oğlu	Davud	200	800
Kerâmeddîn Mahallesi	Ked oğlu	Ali bin Mehmed	385	3000
Kerâmeddîn Mahallesi	Hacı Mustafa oğlu	Hacı Râşid	700	1920
Kerâmeddîn Mahallesi	Hancı oğlu	Mehmed	130	820
Kerâmeddîn Mahallesi	Uzun Hacı Mustafa	Uzun Hacı Mustafa	660	2500
Kerâmeddîn Mahallesi	Duhancı Ömer Ağa oğlu	İzzet	100	610
Aşağı Mahalle	Koca Reis oğlu	Hacı Ahmed	260	2500
Aşağı Mahalle	Uzun Ahmed oğlu	Mehmed	250	2000
Aşağı Mahalle	Tatlı Ahmed oğlu	Mustafa	120	1510
Aşağı Mahalle	Veli oğlu	Davud	120	670
Kabakçılar Mahallesi	Duhancı Ömer oğlu	Şakir	260	1300
Kabakçılar Mahallesi	Mehmed Yazıcı oğlu	Mustafa	160	700
Hacı Yusufklar Mahallesi	Ali Ağanın oğlu	Mehmed	180	600
Hacı Yusufklar Mahallesi	Hatib oğlu	Şakir	200	670
Hacı Yusufklar Mahallesi	Hacı Davud oğlu	Ahmed	330	1250
Hacı Yusufklar Mahallesi	Duhancı Ömer Ağa oğlu	Mehmed	390	1600
Hacı Yusufklar Mahallesi	Kara Yahya oğlu	Ahmed	150	1100
Toplam			7995	45339

SONUÇ

Akçakoca 19. yüzyılda yönetsel ve mülki alanı içerisinde birbirine yakın köylerin birleştirilmesinden meydana gelen dîvânlardan oluşmaktadır. Nitekim merkezde 1, merkez dışın-da ise 7 adet dîvân tespit edilmiştir.

Kent merkezindeki dîvân Kerâmeddîn Dîvânı olarak adlandırılmış olup 4 mahalle ve 2 köyden oluşmaktadır. Kent merkezine bağlı 2 yerleşim yerinin köy olarak tanımlanması bu yerlerin kentleşmesi konusunda bazı soru işaretleri akla getirmektedir. Olasılıkla bu iki yer kentin diğer mahallerine göre kırla daha fazla benzerlikler göstermektedir.

Kırsal alandaki dîvânların hangi köyleri kapsadığına ilişkin herhangi bir veri tespit edilememiştir.

Dönemin Kaza Müdürü kentin en varlıklı kişilerinden birisi olan Hacı Mustafa oğlu ailesinden Hacı Raşit'tir. Köylerde ve mahallelerde yönetim, buldukları mahallin genelde servet bakımından varlıklı kişileri olarak gözüken muhtar ve imamların elinde bulunmaktadır. Yönetsel erki elinde bulunduran müdür, muhtar ve imamlara ait bahçe ve kestane koruları ile beraber muhtelif mezru' arazilerin ve hayvanların tespit edilmesi bu kişilerin yönetim görevleri yanında sebze ve meyve yetiştiriciliği, kerestecilik, arıcılık ve süt ve süt mâmulleri satarak aile bütçelerine katkıda bulduklarını göstermektedir.

18. yüzyıl başlarında, 1718'de, Akçakoca nüfusu ortalama 1232 kişiden meydana gelirken, 19. yüzyıl ortalarında, 1844'te, yüzde yüzden fazla artış kaydederek ortalama 2970 kişiye yükselmiştir. Nitekim kaza merkezi ortalama 1500, kırsal alan ise

1470 kişiden meydana gelmektedir. Nüfus 19. yüzyıl sonlarında, 1898'de, ise 5318 kişiye, 1324/1906-1907 yıllarında ise 10300 kişiye ulaşmıştır.1 906/1907'deki nüfusun 6400'ü kadimden beri bölgede yerleşik bir durumda bulunan Müslüman Türk, 1200'ü Laz, 800'ü Gürcü, 600'ü Âbâza, 200'ü Çerkes, 1100'ü ise Trabzon muhâciri'dir. Nüfusun 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında olağanüstü artış kaydetmesinin nedeni bölgeye özellikle Kafkasya bölgesinden yapılan göçlerle ilgilidir. Nitekim Akçakoca'da bulunan Armutlu (Hemşin), Çiçek Pınarı (Şipir), Melen Ağzı, Davut Ağa (Acı Elma), Dilaver, Esmâ Hanım, Doğancılar, Döngelli, Edilli, Fakıllı, Göktepe, Hasan Çavuş (Çerkez Köy), Kalkın (Topuz), Karatavuk, Kirazlı, Kurugöl, Kurukavak, Tahirli, Tepeköy, Uğurlu (Meze), Yenice ve Yeşilköy adlı köyler 19. yüzyılda Kafkasya'dan gelen Çerkez ve Gürcü göçmenler ile Karadeniz'in Artvin, Hopa, Ardeşen, Ordu, Giresun, Hemşin gibi muhtelif vilayetlerinden göç eden insanlar tarafından kurulmuştur.

19. yüzyıldaki kır ve kentin birbirine yakın dengeli demografik dağılımının nedenini, zanaat dallarının kır-kent düzeyindeki dengeli dağılımında aramak gerekir. Nitekim Akçakoca kenti, 19. yüzyıl ortalarında tarım kentinden ziyade ticaret ve çeşitli atölye üretiminin egemen olduğu bir kent niteliği taşımaktadır.

Nüfus içerisinde 32 kişinin askerlik vazifesini yapmakta olduğu tespit edilmiştir. Bu kişiler, devlet tarafından, kentin doğal dokusu ile bağlantılı olarak önemli ölçüde deniz kuvvetlerinde "Asâkir-i Bahriye-i Şâhâned" istihdam edilmiştir.

Kent içerisinde 35 yetim kişi tespit edilmiştir. Bu kişilerin niçin yetim kaldığına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber bu olguda uzun süren savaşların etkisi olası gözük-mektedir.

Kent merkez ve kırsalında gayri Müslim tespit edilememesi kent dokusunda çoğunlukla İslam toplumsal niteliklerinin etkili olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir husustur.

Servet birikiminin en yoğun olduğu aralık tıpkı kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da 1000 kuruş üzeri olan servet aralığıdır.

Akçakoca kent merkezinde olduğu gibi kırsal alanda da bulunan mal varlıklarının çok önemli bir bölümü bölgenin varlıklı ailelerinin uhdesinde bulunmaktadır.

Kent merkezinde varlıklı aileler muhtelif mahallelere dağılmış olmakla birlikte, bu ailelerin ağırlık olarak tercih ettiği yerleşim yeri Yukarı Mahalle'dir. Kırdaki varlıklı aileler ise ağırlık olarak Arabacılar ve Tahirli'de yoğunlaşmakla beraber diğer dîvânlarda da bazı varlıklı aileler yaşamaktadır. Bu veri İslam kent nüfus dokusu ile ilgili olarak iddia edilen "zenginler mahallesi" olgusunu kısmen desteklemesi açısından önemlidir.

310

Kent merkezinde yaşayan nüfusun % 56'sı kent ortalamasının altında bir gelir profiline sahip olmasına karşın, köylerde bulunan hânelerin % 45'i kır genel ortalamasının altında bir gelir portföyüne sahiptir. Bu veriler, Akçakoca kent ve kırsalında halkın genelde nispeten kendi halinde, orta ve varlık seviyesi biraz yüksek bir gelir düzeyine sahip

³¹⁰ Yeniköy sicillerini tarayan Tülay Artan'ın da 18. yüzyıl mahalle dokusu ile ilgili olarak Boğaziçi kıyılarında ağırlık olarak varlıklı ailelerin oturduğunu tespit etmesi Osmanlı'daki zenginler mahallesi tezini destekler niteliktedir. Tülay Artan, "Architecture as a Theatre of Life: Profile of the Eighteenth Century Bosphorus", (Basılmamış Doktora Tezi, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge MA). Naklen Suraya Faroqhi, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Kentleri: Bilinenler ve Bilinmeyenler", ss. 52-68, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994, s. 63-64.

olduğunu, bununla beraber kırın kente göre biraz daha varlıklı olduğunu düşündürmektedir.

Akçakoca'nın ekonomik durumu tarımsal, sını ve ticarî faaliyetler olarak üç ana kısımda incelenebilir. Kentin bir liman kenti olması kır ve kent alanlarının birlikte gelişmesinde etkili olmuştur. Bununla beraber hububat tarımı ve hayvancılık gibi tarımsal faaliyetler genelde kırsal alanda daha fazla gelişme kaydetmiştir. Kent merkezinde ise hububat tarımından ziyade bahçe ve kestane korularından en yüksek verim sağlanmıştır.

Hâne başına kent merkezinde ortalama 1,1 dönüm ekili toprak düşmesine karşın, bu oran kırsal kesimde 2,9 dönüme tekâül etmektedir.

Akçakoca'da sadece küçük ve aile içi tüketime yönelik tarım işletmeleri tespit edilmiştir. Kentin hem kırsal alanında hem de kent merkezinde mesleki faaliyetlerin yoğun olduğu dikkate alındığında, zirâî faaliyetlerin kent ve kır sakinleri tarafından part-time yapıldığı düşüncesi uyanmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin hâne içi tüketime yönelik olması tarımda ücretli işgücü çalıştırmayı sınırlamış olmalıdır. Bununla beraber tarım, hayvancılık ve diğer gelir kaynaklarının toplam hâsıla içerisindeki payı oldukça düşük seyretmiştir. Nitekim mesleki gelirin toplam gelir içerisindeki oranı kent merkezinde % 92 iken kırsal kesimde % 87'dir.

Ticari faaliyetler ve atölye üretimi kırın kentin bir parçası haline getirmiştir. Özellikle kereste ve odun ticareti ile deniz yolu işletmeciliğinin kır ve kent bağlamındaki yaygınlığı, ticari işletmelerin kır ve kent düzeyinde tarımsal faaliyetlerin yerine geçtiğini göstermesi açısından önemlidir.

Her esnaf grubu ayrı bir öneme sahip olmakla beraber bir kıyı ve orman kenti olan Akçakoca'da kayıkçı esnafı ile

oduncu ve keresteci esnafının ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Kayıkçı esnafı sadece günübürlük faaliyetlerin yürütülmesinde değil aynı zamanda zaman zaman odun ve kereste nakli, asker nakli gibi muhtelif mal ve insan nakillerinde de önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. Akçakoca kır ve kent merkezinde denizcilik ile uğraşan toplam 181 adet ailenin tespit edilmesi gemici esnafının XIX. Yüzyıl ortalarında önemini koruduğunu göstermesi açısından önemlidir. Akçakoca nüfusunun önemli bir kısmının gemicilikle uğraşması bölgede karayolu taşımacılığından ziyade deniz yolu taşımacılığının da egemen olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir husustur.

Gemicilik sektörü genelde kentsel alanda ağırlık kazanmışken, kereste ve odun sektörü kırsal alanda gelişme göstermiştir. Nitekim Akçakoca kent ve kırsalında kerestecilik ve odunculuk sektöründen geçimini sağlayan 223 kişi tespit edilmiştir. Akçakoca'nın Bolu, Düzce ve diğer çevre kazalar ile beraber başkent İstanbul'un odun ve kereste ihtiyacını karşıladığı ve Akçakoca'da aşağı yukarı her hânenin gemicilik sektörünün önemli hammaddesi olan kestane ağacı yetiştiriciliği yaptığı dikkate alınır, Akçakoca'nın odun ve kereste sektörü açısından önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Hacı Yusuf lar ve Yukarı Mahalle'den elde edilen tarımsal gelir kentin en yüksek oranlarına sahip olmasına rağmen, bu mahallelerdeki öşür oranlarının belirtilmemesi bu bölgelerde öşürün düzenli ödenmediğini hatta yolsuzluk yapıldığını akla getirmektedir.

Vergi tespiti yapıldığı zaman büyükbaş hayvanların bir kısmının geliri olmadığı için bu hayvanlara gelir kaydedilmemiştir. Ancak hasılanın hangi yıl alınacağı tutanak haline

dönüştürülmüştür. Böylelikle devlet tarafından gelecek yıllarda vergi kaybının olmaması hedeflenmiş olmalıdır.

Tarımsal arazilerin "icar" yolu ile işletimi kır-kent bağlamında düşünüldüğünde kırsal alanda daha yüksek seyrettiği görülecektir. 1844 yılında kent merkezinde "kira" yolu ile işletme tarzı ancak %3'lerde seyrederken bu oran kırsal alanda % 12'lere yükselmiştir. Kolektif işletme tarzı ise 1844 yılında hem kent merkezinde hem de kırdaki % 3 civarında seyretmiştir. Ancak kent merkezindeki 1845 yılı olası "kolektif işletme" tarzı % 10 civarına yükselmiştir. Bunun nedenini kanımızca kırdaki sosyal ilişkilerin kente göre daha sıcak olduğu bağlamında aramak gerekir. Bununla beraber halkın bahçe ve kestane korularına sahiplik durumu incelendiğinde "icar ve kolektif" işletme tarzından bahsetmek neredeyse yok düzeydedir.

Bazı kişilerin kent merkezinde yaşamasına karşın kırdaki tarımsal araziye sahip olması, kentlilerin besin ihtiyacını karşıladıkları yöntemlerden biri haline gelmiştir.

Kent merkezinde 1 dönüm bahçe için 40 kuruş yıllık gelir kaydedilmiştir. Buna karşın kırsal alandaki bahçelerden dönüm başına yıllık 20, 30 ve 40 kuruş gibi birbirinden farklı hasıla miktarları elde edilmiştir. Bu bağlamda kent merkezindeki bahçelerin 1844 yılı hâsılatı 6800 kuruş iken, daha fazla alanı kapsayan kırsal alandaki bahçelerden 5548 kuruş hasıla elde edilmiştir. Akçakoca kırsalında daha fazla bahçe bulunmasına rağmen daha az gelir elde edilmesi kırsal alandaki bahçelerin konumları ile ilgilidir.

Kestane korularına ve sebze-meyve bahçelerine 1844 yılı hasılası kaydedilmesine rağmen 1845 yılı olası hasıllar kaydedilmemiştir. Bunun nedenini anlamakta zorlanıyoruz. Çünkü devlet vergi kaybını engellemek için sadece tarımsal nitelikli arazilerde değil hasılası olabilecek hayvanlara bile

“hasıla elde edilecek yılı” kaydetme ihtiyacı hissetmiş ve kayıt tutmuştur.

Akçakoca kırsal alanını aynı dönem, Bilecik, Göynük ve Bursa kırsal alanı ile hububat verimlilik düzeyi bakımından karşılaştırdığımızda, Bilecik birinci sırada yer almakta, Göynük ve Bursa birbirine yakın bir oran sergilemekte, Akçakoca ise dört kentin en düşük verimlilik düzeyi durumunda bulunmaktadır.

Akçakoca’da büyükbaş hayvancılık yapılmasına karşın, küçükbaş hayvancılığın yapıldığına ilişkin herhangi bir bulgu tespit edilememiştir. Halbuki Akçakoca’nın engebeli araziye sahip olması, engebeli araziye dayanıklı, beslenmesi kolay ve çabuk üreyen bir hayvan olan keçinin yetiştirilmesine uygun gözükmektedir.

Büyükbaş hayvancılık olarak ağırlık olarak süt sığırcılığının yapıldığı tespit edilmiştir. Bununla beraber tespit edilen 21 kıt’a mandıranın 20 kıt’asının kentlilerin elinde bulunması süt ve süt mâmulleri üretiminin dolayısıyla süt sığırcılığının ağırlık olarak kentlilerin elinde bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kent merkezi genelinde % 0,1 öşür, % 99,9 vergü-yi Mahsûsa toplanmışken, tarımın kırsal alandaki ağırlığının bir neticesi olarak kırsal alanda % 97,9 vergü-yi Mahsûsa, % 2,1 oranında öşür toplanmıştır.

Akçakoca’ya ait tespit edilen şahsiyet ve Hurûfat kayıtları ile vakfiyelerde vakıf silsilesinin genelde evlat merkezli olması, hem kent merkezi hem de Akçakoca kırsalında bulunan vakıfların ağırlık olarak zürri vakıflar olduğunu düşündürmektedir. İncelenen vakıflarda, tevliyet görevi, genelde ilkönce vâkıfların kendi uhdesinde, daha sonra ise vâkıfın çocuklarından “ehil olana” geçmiştir. Bazı tevliyet görevleri ise yabancı kişilere tevcih edilmiştir.

Vakıflarda kişisel faydanın nesilden nesile aktarılma gayesinden ziyade dinsel ve sosyal hizmet işlevi ağır bastığı görülmektedir. Nitekim vakıf sahiplerinin vakıf ile ilgili görevleri genelde çocuklarına devretmek istemelerine rağmen “nâ-ehil” olanlar, bu görevlere getirilmemiştir. Nitekim Çukalu (Çuhallı) Camisi, Kazcuması Köyü Hacı Mehmed bin Ahmed Camisi ve Kızılcakilise Köyü (Nazım Bey) Halil Efendi Camisi’ne vâkıfın ahfâdı küçük olduğu için “niyâbeten” (vekâleten) görevlendirme yapılmış, Sultan Orhan Camisi, Kazcuması Köyü Hacı Mehmed bin Ahmed Camisi, Beyvirân Köyü Hacı İbrahim Camisi ve Kirişikebir Dîvânı Camisi’ne de kişi “ehil olmadığı” için, ehil olan başka kişiler göreve getirilerek, vakfın dinsel ve sosyal işlevi devam ettirilmiştir.

Akçakoca vakıfları içerisinde sadece altı tane para vakfı tespit edilmiştir. Bunların tamamı da kırsal alanda olup, beşi camiye, biri mescide hasredilmiştir. Bunlar Yenice Hemşin Köyü Câmi-i Şerifi, Kurukavak Köyü Câmi-i Şerifi, Başeftun Köyü Mescid-i Şerifi, Şipir (Çiçekpınarı) Köyü Câmi-i Şerifi, Bulatlı (Balatlı) Köyü Câmi-i Şerifi, Kurugöl Köyü Câmi-i Şerifi’dir.

Akçakoca’daki cami veya mescitlerde görev çeşidi olarak vesikalara genelde tek bir görev yansımıştır. Bu veri bize Akçakoca cami ve mescitlerinde birçok görevin (imamet, vaizlik, cüzhanlık, hatiplik vs.) tek bir kişi tarafından yapıldığını düşündürmektedir.

Orhan Gazi döneminde Osmanlı topraklarına katılan Akçakoca’da Sultan Orhan adına iki adet vakıf tespit edilmiştir. Bunlar 19. yüzyılda Akkaya Dîvânı içerisinde yer alan Eftun-i Ulvî Köyü’ndeki Sultan Orhan Câmi-i Şerifi ile Beyvirân Köyü Sultan Orhan Zâviyesi’dir.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

a) İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Temettuat Defterleri (Hicri 1260- 1261) (Miladi 1844- 1845)

ML- VRD. TMT 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925.

HR, MKT, 60/40 Vesika 1,2.

A.MKT. UM. , 452/50.

A. MKT. UM. 390/ 96, Vesika 1,2.

DH. MUI, Dosya 10/-1, Gömlek 88.

DH MUI, Dosya 29/-2 Gömlek 8

DH. MB. HPS., 24/16.

DH. MKT. 1551/ 109.

DH. MKT. 1572/ 23

DH. MKT., -1436/38.

DH. MKT. 1436/44, Vesika 1,2.

DH. MKT. 1437 / 76

DH. UMVM, 73/33 Vesika 1,2.

İ. DH. Dosya 1446, Gömlek 1324/ Ca.13.

5. Şb: 44 / 28 Vesika 1,2.

b) *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA),*

Kastamonu Esas Defteri, 203.

Kastamonu Esas Defteri, 204.

Kastamonu Esas Defteri, 205.

Kastamonu Esas Defteri, 206

Kastamonu Esas Defteri, 207.

Hurûfat Defteri, 1132.

Hurûfat Defteri, 1137.

Hurûfat Defteri, 1140

Hurûfat Defteri, 1143.

Hurûfat Defteri, 1144.

Vakfiye Defteri, 592.

Vakfiye Defteri, 597.

Vakfiye Defteri, 602.

Vakfiye Defteri, 607.

Vakfiye Defteri, 624.

c) *Salnameler*

Kastamonu Vilayet Sâlnâmesi 1310

Kastamonu Vilayet Sâlnâmesi 1311.

Kastamonu Vilayet Sâlnâmesi 1314

Bolu Vilayet Sâlnâmesi 1324

d) *Fahrettin Tuluay Hususi Arşivi*

Melenağzı Yöresine Ait Tapu Kaydı ve Toprak Satışı Taksit

Belgesi

e) *Mezar Taşları*

Diğer Kaynaklar

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri, Âdât ve Merasim-i Kadime, Tabirât ve Muamelat-ı Osmaniye*, Yayına Hazırlayanlar, Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay, İstanbul, 2002.

- Akad, Mehmed Tanju, " Tarım", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih vakfı Ortak Yayını, ss. 210-213, İstanbul, 1994.
- Akgündüz, Ahmed, Öztürk, Said, *Darende Temettuat Defterleri I*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Akgündüz, Ahmed, Öztürk, Said, Baş, Yaşar, *Darende Tarihi*, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Akpolat, Mustafa S., "Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarlığı", *Türkler*, C. 15, ss. 350-359, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002.
- Akşin, Sina, "Kent Tarihinde Yaklaşım", ss. 8-11, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Aktüre, Sevgi, "Tarih İçinde Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemelerine İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler", ss. 46-51, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Alkan, Mustafa, "Uşak Para Vakıfları 1890-1923", *Belleten*, LXX, 258 Ağustos 2006.
- Alkan, Mustafa, Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfat Defterleri: Adana Örneği, *XV. Türk Tarihi Kongresi, Bildiriler* (Baskıda), ss. 1-20, Ankara 2006.
- Alkan, Mustafa, "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtları Arşivi", *Vakıflar Dergisi*, ss. 1-34, S. 30, Ankara, 2007.
- Arıkan, Zeki, " Tapu Tahrir Defterlerinin Kent Tarihi Kaynağı Olarak Önemi", ss. 116-119, *Sempozyum/Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Arıkan, Zeki, "XVI. Yüzyılda Gerger", *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, ss. 33-44, Kültür Basım ve yayım Elazığ, 1996.

- Arslan, İsmail, " Temettuat Kayıtlarına Göre XIX. Yüzyıl'ın İlk Yarısında İğdiç (Selimağa) Köyü " *Akademik Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S.18, ss. 91-114, Ağustos-Ekim 2003.
- Arû, Kemal Ahmed, *Türk Kenti, Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Aslan, Seyfettin-Yılmaz, Abdullah, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Doç. Dr. Feramuz Aydoğan'ın Anısına ss. 287-297, C. 2, S. 1, (C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Web Sitesi).
- Atacan, Veysel, "Rize Hemşin Yöresi Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, S. 5, Bahar 2005.
- Aydın, M. Akif, " Eyüp Şer'iyeye Sicillerinden 184, 185, 188 No'lu Defterlerin Hukuki Tahlili", *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp' te Sosyal Yaşam*, Editör, Tülay Artan, İstanbul, 1998.
- Baban, Şükrü, " Tanzimat ve Para ", *Tanzimat I*, ss. 223- 262, İstanbul, 1940.
- Bardakoğlu, Ali, "Osmanlı Hukukunun Şer'îliği Üzerine", *Yeni Türkiye*, VI, 31,(2000).
- Baydar, Oya, " İstihdam ", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, ss. 257-265, İstanbul, 1994.
- Baykara, Tuncer, " XIX. Yüzyılda Anadolu'nun İktisaden Çöküşü ve Bugüne Etkileri ", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Dün / Bugün / Yarm*, ss. 64- 72, C. 25, Ekim 1969.

- Baykara, Tuncer, "Eski Şehir Tarihlerinin Işığında Günümüz Kent Tarihi Yazımı", ss. 122-125, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Bayraktar, Dursun, Şer'îye Sicillerine Göre Tanzimat'ın İlk Yıllarında Bolu (1838 – 1850) (İdari- Sosyal - Ekonomik-Askerî durum), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1995.
- Berman, Marshall, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İletişim Yay., Çev: Ümit Altuğ, Bülent Peker, 2. Baskı, İstanbul, 1999.
- Bilen, Mahmut, "Tarımda Ekonomik Bir Birim Olarak Aile İşletmeleri", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 241-290, Ankara, 1998.
- Bolu İl Yıllığı 1967*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968.
- Bostan, İdris, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, Bilge, İstanbul, 2005.
- Cin, Halil, Akyılmaz, S. Gül, *Tarihte Toplum ve Yönetim Tarzı Olarak Feodalite ve Osmanlı Düzeni*, Konya, 1995.
- Cumhuriyet'in 50. Yılında Bolu, 1973 İl Yıllığı*, Kemal Matbaası, Bolu, 1973.
- Çadırcı, Musa, " II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusu", *Dördüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler*, ss. 36- 49, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı yayınları, Ankara, 1989.
- Çadırcı, Musa, "Türkiye'de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C. 2, S. 3, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Mayıs, 1993.
- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997.

- Çağatay, Neşet, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar (Dini- İktisadi- İktisadi- Siyasi Açından) İslam Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1993.
- Çakır, Coşkun, " Osmanlı Ekonomisinde Bir Hesaplama Ünitesi / Birimi Olarak Hâne / Aile", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 303-336, Ankara, 1998.
- Çakır, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
- Çakır, Coşkun, "Tanzimat Dönemi Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve Vergi İhtilalleri", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 51, S.1, 2001.
- Çavuşoğlu, Halim, "Yugoslavya- Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri" ss. 123-153, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 41, Bahar 2007.
- Çelik, Gülfettin, *16- 19. Yüzyıl Gebze (Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme)*, Gebze Belediyesi Yayını, Gebze, 2003.
- Çizakça, Murat, *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İstanbul, 1993.
- Çizakça, Murat, " Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Borçlanmanın Evrimi (XV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla) ", *Yeni Türkiye*, C. 32, 701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, ss. 156-159, Mart-Nisan, Ankara, 2000.
- Danık, Ertuğrul, *Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezar Taşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları : 105, Seri 1, Sayı : B.2, Ankara, 1990.
- Deane, Phyllis, *İlk Sanayi İnkılabı*, Çeviren, Tevfik Güran, T. T. K. Yayını, Ankara, 1994.
- Deniz, Mehmed, "Bir Tutum Çeşidi Olarak İş Tatmini", *Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler*, ss. 295-338, Editör Mehmed Tikici, Nobel Yayını, Ankara, 2005.

- Emecen, Feridun M., " XVI. Asır'da Manisa Esnafına Dâir Bazı Mülâhazalar ", *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, 13- 15 Eylül 1985, Kırşehir, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı yayınları* : 1, ss. 203-210, İstanbul, 1986.
- Emecen, Feridun M., " Akça Koca", ss. 224, *TDVİA; C. 2*, İstanbul, 1989.
- Ergenç, Özer, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını, Ankara, 1995.
- Ergenç, Özer, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Ergenç, Özer, " Osmanlı Klasik Dönemindeki Eşraf ve Âyan Üzerine Bazı Bilgiler", *Osmanlı Araştırmaları*, C. 3, İstanbul, 1982.
- Ergenç, Özer, " Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler", *Bellekten*, C. LII, Sa. 203, Ankara, 1988.
- Ergenç, Özer, "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı IV, İstanbul, 1984.
- Erginli, Zafer, "Bursa Tasavvuf Kültüründe Horasanlı Dervişler", ss. 176-194, *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayını Bursa Kıt'aplığı : 11, İstanbul, 2002.
- Ersoy, Neriman, XIX. Yüzyılda Filibe Şehri (1839-1876), *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2003.
- Ertuğ, Nejdet, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001.
- Faroqı, Surayıya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Kent Mekanında Ticaret Zanaat ve Gıda Üretimi 1550-1650*, Türkçesi

- Neyyir Kalaycıoğlu, *Türkiye Araştırmaları 3*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1994.
- Faroqı, Surayıya, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Kentleri: Bilinenler ve Bilinmeyenler", ss. 52-68, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Genç, Mehmed, " XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sanayinde Gelişmeler ve Devletin Rolü", *Yeni Türkiye*, C.32, 701 Osmanlı Özel Sayısı II, Mart - Nisan, ss. 179- 184, Ankara, 2000.
- Genç, Mehmed, "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayını, 2. Basım, ss. 211- 225, İstanbul, 2003.
- Gökacı, M. Ali, "Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre 1845 Yılında Selânik", *Tarih ve Toplum*, S. 168, Aralık 1997.
- Günay, Vehbi, " Balkanlara Ait Siciller ve Karaferye Kazası Şer'ıye Sicilleri Kataloğu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, ss. 103- 113, S. II, İzmir, 1997.
- Günay, Vehbi, "Balkan Şehir Tarihleri Kaynağı Olarak Şer'ıye Sicillerinin Envanter ve Kataloglarının Tespiti Hakkında", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, ss. 71- 82, C. XVIII, S. 2, Aralık 2003.
- Güneş, Ahmed, " Osmanlı Tahrir Defterleri ve Bunların Tarih Yazıcılığında Kullanımı Hakkında Bazı Düşünceler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 150, ss. 165- 184, Haziran 2004.
- Güran, Tevfik, " Osmanlı Tarım Ekonomisi 1840-1910 ", 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar, Eren yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Güran, Tevfik, "On dokuzuncu Yüzyıl Ortalarında Ödemiş Kasabası'nın Sosyo-Ekonomik Özellikleri, İÜİF, Ord.

- Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan Özel Sayısı, İstanbul 1985.
- Güran, Tevfik, " Tanzimat Döneminde Devlet Fabrikaları", 150. Yılında Tanzimat, ss. 235 - 257, TTK Yayını, Ankara, 1992.
- Güran, Tevfik, " Zirâi Politika ve Ziraatte Gelişmeler 1839-1876 ", 150. Yılında Tanzimat, ss. 219- 233, TTK Yayını, Ankara, 1992.
- Güran, Tevfik, " Tarım Politikası (1839 - 1913)", ss. 34 - 40, 701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, Yeni Türkiye 32, Ankara, 2000.
- Güran, Tevfik, " 19. Yüzyıl Temettüat Tahrirleri ", Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Ankara, 2000.
- Güran, Tevfik, Osmanlı Dönemi Tarım İstatistikleri 1909, 1913 ve 1914, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 3, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997.
- Güran, Tevfik, Osmanlı Mali İstatistikleri Bütçeler 1841- 1918, Tarihi İstatistikler Dizisi, C. 7, Başbakanlık D.İ.E. Yayını, Ankara, 2003.
- Güran, Tevfik, " İstanbul'un İâşesi'nde Devletin Rolü (1793 – 1839)", İÜİF Mecmuası Ellinci Yıl Armağanı, C. 44, S. 1-4, 1986, ss. 245- 275, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1988.
- Güran, Tevfik, " 19. Yüzyıl Ortasında Bir Kırsal Bölgede Ekonomik ve Sosyal Yapı : Filibe Sancağı'nın Koyuntepe Nahiyesine Bağlı Dokuz Köy Üzerinde Yapılmış Bir Karşılaştırma Çalışması", 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar, ss. 179-228, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Güvenç, Murat, "Kent Tarihi Yazımının Coğrafi Yöntembilim Sorunları Üzerine", ss. 69-80, Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, İstanbul, 5-6 Mart 1994.

- Hammond, James J.- Donnelly, Edward T.- Harrod, Walter F.- Rayner, Norman A.- Özden, Faruk, Ağaç İşleri Teknolojisi, Çevirenler: Eyüp Yaşar, Kemal Yılmaz, Haydar Taymaz, Ankara, Tarihsiz.
- Hanioğlu, M. Şükrü, " Tunalı Hilmi Bey'in Devlet Modeli ", İÜİFM Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil' in Anısına Armağan, Özel Sayı 2, C. 38, S. 3-4, ss. 107-144, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1984.
- Hezarfen, Ahmed, Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkiyası – 2 Osmanlı Arşiv Belgeler, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.
- İleri, Nurçin, "The Illumination of the Istanbul Streets at the Turn of the Century", The Historical Continious, Political Responsibilities: Unsettling Conceptual Blindspots in Ottjoman and Turkish Studies Konferanslar Dizisi, New York Üniversitesi ve CUNY işbirliğiyle 1-7 Mayıs 2007.
- İnalçık, Halil, Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- İnalçık, Halil, " Eyüp Sicilleri'nde Toprak, Köy ve Köylü ", 18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp'te Sosyal Yaşam, Editör : Tülay Artan, ss. 9- 14. İstanbul, 1998.
- İnalçık, Halil, Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi, 1300 - 1600, C.1, Çeviren Halil Berktaş, Eren yayıncılık, İstanbul, 2000.
- İnan, Kenan, "Trabzon Şeriye Sicillerine Göre 17.Yüzyıl Ortalarında Borç-Alacak İlişkileri", İslâmiyât, II, 4, (1999).
- İnan Kenan, " Kurtuluş Savaşı'ndan Sonra Tarımda Reform Teşebbüsleri ve Sinop' ta Tarımsal Problemler", Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askerî ve Stratejik Açından Türkiye (21- 25 Ekim 1995 İstanbul), Genelkurmay Basımevi, ss. 337- 340, Ankara, 1997.

- İsbir, Eyüp G., *Şehirleşme ve Meseleleri*, Ocak Yayınları, Ankara, 1986.
- İzmir'in Osmanlı Eserleri – 1 Hazireler, *Hazireler Hazinesimizdir... İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayını*, Aralık, 2005.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997.
- Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Çeviri Bahar Tırnakçı, Tarih Vakfı Yurt Yayını, İstanbul, 2003.
- Kesim, Güniz Akıncı- Göktaş Mansuroğlu, Sibel- Uzun, Osman, "Batı Karadeniz Bölgesindeki Tarihi Yerleşimlerin Çevresel Sorunları", *Türkiye'de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu III*, ss. 460-470, C. II, 18-19 Kasım 1999, Gebze Kocaeli.
- Keyder, Çağlar, "Kent Tarihi Nasıl Dönemlenmeli", ss. 12-15, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Kıray, Mübeccel, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği, Tartışma Bölümü*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Koç, Yunus, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Nüfus Yapısı 1300 – 1900", ss. 599- 614, *701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, Yeni Türkiye 32*, Ankara, 2000.
- Konrapa, M. Zekai, *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu, 1960.
- Konukçu, Enver, "Düzce Tarihi (İlk Devirlerden Cumhuriyete)", *Türkiye İmar Turizm ve Sanayi Mecmuası*, Yıl: 8, C. 18, Sayı: 212-133, ss. 12-23, Nadir Basımevi, İstanbul, Aralık 1984.

- Kuban, Doğan, *Türkiye'de Kentsel Koruma Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kuban, Doğan, "Kent Tarihi Yazmak Üzerine", ss. 39-45, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Kurtulmuş, Sevgi, "Sosyal Güvenlikte Hesaplama Birimi Olarak Aile", *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 165-200, Ankara, 1998.
- Kuzucu, Kemalettin, "Osmanlı Döneminde Karadeniz Bölgesi'nde Mısır Kullanımı ve Mısır Tarımını Geliştirme Çabaları", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 113-126, C. 8, S. 2, 2006.
- Küçükdağ, Yusuf, *Armutlu*, Konya, 1996.
- Kütükoglu, Mübahat S., "Redif Askerî Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi İâne-i Cihâdiyye", *Birinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II*, ss. 145- 167, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983.
- Kütükoglu, Mübahat S., "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri", *Belleten*, ss. 395-413, LIX/225 (1995).
- Kütükoglu, Mübahat S., "İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa", *Belleten*, C. LXIII, S. 238, Aralık 1999.
- Neumann, Christoph K., "18. Yüzyıl Osmanlı Taşra Kentlerini Kent Yapan Unsurlar Hakkında Bazı Spekülasyonlar", ss. 86-93, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Oğuzoğlu, Yusuf, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul, 2000.
- Okan, Kenan, *Akçakoca 2007*, Akçakoca, 2007.
- Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul, 2001.
- Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara, 2000.

- Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995.
- Özbek, Nadir, *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Sosyal Güvenlik ve Politikalar*, Tarih Vakfı / Emeklilik Gözetim Merkezi, İstanbul, 2006.
- Özcan, Selim, "1727 (H. 1140) Tarihli Tahrir Defterine Göre Tebriz Sancağı", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 93-112, C. 8, S. 2, 2006.
- Özkaya, Yücel, "XIX. Yüzyılda Bolu'nun Durumuna Genel Bir Bakış", *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, ss. 213-219, Elazığ, 1996.
- Özkök, Mithat, *Akçakoca Karadeniz Kıyısında Şirin Bir Plaj ve Sayfiye Kasabası*, Akçakoca Turizm Derneği Yayınları, Sayı: 1, İkinci Baskı, İstanbul, 1955.
- Özlü, Zeynel, "19. Yüzyıl'da Akşemseddin'in Göynük'teki Ahfadı", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, ss. 61- 78, S. 30, 2006.
- Özlü, Zeynel, "19. Yüzyılda Göynük Kent Merkezinde Kullanılan Aile ve Erkek Şahıs Adları", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, C. 8, S.2, 127-142,(2006).
- Özlü, Zeynel, "Göynük Kent Merkezi'nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri ", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 10, S.26, ss. 193- 208, Kış 2006.
- Özlü, Zeynel, *Tanzimat Döneminde Anadolu'da Kır ve Kent Hayatı (Bolu- Göynük Örneği)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007.
- Özlü, Zeynel, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Adli Mekanizmanın Analizi Bolu-Göynük Örneği*, Berikkan Yayınevi, Ankara, 2007.
- Öztürk, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1995.

- Öztürk, Said, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik (Sosyo – Ekonomik Yapı)*, Kıt'abevi Yayını, İstanbul, 1996.
- Öztürk, Said, "Uşak'ın Sosyal ve Ekonomik Tarihinin Mühim Bir Kaynağı Uşak Temettuat Defterleri ", *25- 27 Ekim 2001, 21. Yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu*, C. 1, İstanbul, 2001.
- Öztürk, Said, " Türkiye' de Temettuat Çalışmaları", *TALİD*, C. I, S.1, ss. 287- 304, 2003.
- Özyüksel, Murat, *Feodalite ve Osmanlı Toplumunu*, Bursa, 1989.
- Palamut, Mehmed E., "Aşar ve Düşündürdükleri", *İ.Ü.İFM, Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan*, C. 43, İstanbul, 1987.
- Pamuk, Şevket, *100 Soruda Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500–1914*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988.
- Pamuk, Şevket, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Fiyat Devrimine Yeniden Bakış", *Yeni Türkiye*, C. 32, 701 Osmanlı II Ekonomi ve Toplum, ss. 147- 155, Mart- Nisan, 2000.
- Pamuk, Şevket, " Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi (1820- 1914) ", *Türkler*, C. 14, Ankara, 2002.
- Pelin, İbrahim fazıl, "Verginin Tarihsel Evrimi ve Batı İle Doğu Arasında Bu Hususta Muvâzilik ", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Yıl 1, S. 4, Teşrinî Sâni, 1935.
- Sarı, Hüseyin, Şer'iyye sicillerinde Mudurnu sosyal-kültürel-askerî durum, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 1994.
- Sarıcaoğlu, Mehmed Esat, *Mali Tarih Açısından Osmanlı Devleti'nde Merkez Taşra İlişkileri (II. Mahmut Döneminde Edirne Örneği)*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 2001.
- Saydam, Abdullah, "Tanzimat'ın Memurları", *Türkler*, C.13, ss. 668- 677, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002.
- Saydam, Abdullah, "Tanzimat Devri Reformları", *Türkler*, C. 12, ss. 782-804, Yeni Türkiye Yayını, Ankara, 2002.

- Sencer, Yakut, *Türkiye’de Kentleşme, Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci*, Kültür Bakanlığı Yayını, Birinci Baskı, Ankara, 1979.
- Sümer, Faruk, *Eski Türklere Şehircilik*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No : 11, İstanbul, 1984.
- Şener, Abdüllatif, “Osmanlı Mali Düşüncesinin Çağdaşlaşması”, *Tanzimat’ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, ss. 215- 238, 31 Ekim- 3 Kasım 1989, T.T.K. Yayını, Ankara, 1994.
- Şıvgın, Hale, *19.Yüzyılda Gaziantep*, Ankara, 1997.
- Tabakoğlu, Ahmed, “Yenileşme Dönemi Osmanlı Ekonomisi”, *Türkler*, C.14, ss. 207- 240, Ankara, 2002.
- Tepekaya, Muzaffer, “Balkanlardan Anadolu’ya Göç Hareketleri ve Saruhan (Manisa) Sancağı’na Göçler (1877-1914)”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, ss. 213-240, C. 8, S. 2, 2006.
- Tızlak, Fahrettin, “ XVIII. Yüzyıl’ın İkinci Yarısı İle XIX. Yüzyıl’ın İlk Yarısında Yukarı Fırat Havzası’nda Eşkiyalık Hareketleri”, *Belleten*, C. LVII, S. 220’den ayrı basım, Aralık 1993.
- Toprak, Zafer, “Dünle Bugünü Örtüştüren Tarihçilik : Kent Tarihçiliği”, ss. 3-7, *Sempozyum/ Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Tunçay, Mete, “Şehir Tarihlerine İlişkin Kavram ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Saptamalar”, s. 24-26, *Sempozyum / Atölye Kent Tarihçiliği*, İstanbul, 5-6 Mart 1994.
- Tuş, Muhiddin, “ XIX. Asır Ortalarına Doğru Sivas’ ın İktisadi Yapısı”, *Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı*, Kültür Basım ve Yayım, ss. 275- 284, Elazığ, 1996.
- Tutsak, Sadiye, “ Tereke Kayıtlarına Göre Uşak’ta Sosyal Hayat”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Temmuz- Ağustos, S. 151, ss. 105 – 125, 2004.

- Ülgener, Sabri F., *Zihniyet Aydınlar Ve İzmler, - Denemeler ve Araştırmalar - Mayaş Yayınları*, Ankara, 1983.
- Ülker, Necmi, “Mezar Taşlarında Ölüm Felsefesi”, ss. 16-24, *Bursa’da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayını Bursa Kıt’aplığı : 11, İstanbul, 2002.
- Üstünel, Besim, *Ekonominin Temelleri*, 5. Baskı, Ankara, 1987.
- Yalçın, Ayhan, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyıl Ortalarında Silifke Kazası’nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (15), ss. 13-87, 2004.
- Yaman, Ahmed, “Osmanlı Pozitif Hukukunun Şer’iliği Tartışmalarına Eleştirel Bir Katkı”, *İslamiyat*, C. VIII, S. 1, (2005).
- Yolalıcı, M. Emin, *XIX. Yüzyılda Canik Sancağı*, T.T.K. Yayını, Ankara, 1998.
- Yurt Ansiklopedisi*, “Bolu” Maddesi, C. 2, İstanbul, 1982.
- Yücel Kaya, Alp “ L’conomie Politique Des Tanzimat : La Reforme Fiscale Et La Resistance Antifiscale Dans La Region De Bayindir (Izmir) Au Milieu Du XIX Siecle” *Societes Rurales ottomanes ottoman Rural Societies*, ss. 271-295, Institut Français D’archeologie Orientale, Chair des Annales İslamologiques 25- 2005.

İndeks

1. Dünya Savaşı, 105
 11 Rebiü'l-Evvel 1328, 77
 11 Safer 1328, 51
 11 Şaban 1327, 52
 11 Şaban 1337, 63
 11. ve 12. yüzyıllar, 7
 1172, 73
 12. ile 16. yüzyıllar arası, 8
 1247/1231-1232 senesi, 247
 1284, 64
 1310 (1892-1893),, 39
 1311 (1893-1894),, 39
 1314 (1896-1897) tarihli
 Kastamonu Vilayet
 Sâlnâmesi, 39
 1323, 32
 1324 (1906-1907) tarihli Bolu
 Vilayet Sâlnâmesi, 39
 14., 15. ve 16. yüzyıl, 7
 15- 16. yüzyıllarda yapılan
 nüfus ve arazi sayımlarının
 sonuçları, 87
 16. ve 17. yüzyıllar, 12
 16. yüzyıl, 6, 246
 16. yüzyıl başı ile 19. yüzyıl
 başı arası, 9
 16. yüzyıldan 19. yüzyıla, 65
 16. yüzyılın ikinci yarısı, 33
 16. yüzyılın ilk yarısı, 65
 1692, 32
 1692-1811 yılları arası, 32
 17 Safer 1328, 63
 17. ve 18. yüzyıllar, 18
 17. yüzyıl, 7, 197
 1718'de Akçakoca'nın
 ortalama nüfusu, 93
 1723, 50
 1750-1850 yılları arası, 10
 1785-1800, 105
 18 Receb 1328, 54
 18. yüzyıl, 198
 18. yüzyılın ikinci yarısında, 8,
 33
 1800'lü yıllar, 85
 1800-1900 yılları arasında
 kentleşme, 85
 1811-1864 yılları arası, 32
 1825 Şubatı başları, 257
 1829, 18
 1830 genel nüfus sayımı, 44
 1840, 18, 19
 1840 yılı, 34, 266
 1843-45 yılları, 34
 1844, 97
 1845, 19
 1848, 19
 1856-1913 arası, 105
 1864, 32
 1864 Vilayet Nizamnamesi, 42
 1869- 1870, 97

- 1871 nizamnamesi, 42
 1871'den sonra, 39
 1877, 97
 1877 vilayet belediye kanunu,
 42
 1896/97, 92
 1898, 93, 282
 19 Receb 1294, 50
 19. yüzyıl, 7, 8, 17, 81, 83, 175,
 198, 282
 19. yüzyıl Anadolu tarımı, 145
 19. Yüzyıl Avrupası, 10
 19. yüzyıl ortaları, 87, 248
 19. yüzyılda mısır üretimi, 198
 19. yüzyılın ikinci yarısı, 106
 19. yüzyılın ikinci yarısında
 Akçakoca, 42
 19. yüzyılın ilk çeyreği, 17
 19. yüzyılın sonları, 238
 1900, 19
 1903 Maarif Salnamesi, 102
 1909, 1913 ve 1914 yılı tarım
 istatistikleri, 141
 1934, 32
 20. yüzyıl, 10
 21 Muharrem 1262, 54
 22 Safer 1298, 54
 23 Ramazan 1332, 67
 23 Rebiü'l-Âhir 1331, 68
 24 M 1273, 68
 2529 sayılı kanun, 32
 27 Rebi'ül-Âhir 1332, 53
 28 Ramazan 1323, 66
 29 Cemâziye'l-ûla 1305, 64
 3 Mayıs 1856, 106
 6 Zilhicce 1328, 76
 7 Cemaziye'l-âhir 1281, 53
 8 Rebiu'l-Âhir 1139, 69
 A.B.D, 85
 a'ma, 128
 a'ma (kör) olma, 25
 Âbâza, 94, 282
 Abdullah oğlu, 263
 Abdurrahman Ağa ibni
 İbrahim, 76
 Adapazarı, 198
 adli vakaların azaltılması, 81
 Aftunağzı Cami-i Şerif-i, 112
 Aftundeğirmenyanı, 94
 Ağustos 1834, 97
 Ahmed Ağa ibni, 75
 Ahmed Çelebizade Merhum
 Hacı Osman Ağa, 114
 Ahmed Efendi ibni Ali, 71
 Ahmed Efendi ibni Hacı
 Mehmed, 64
 Ahmed Efendi ibni Mustafa, 54
 Ahmed Haydar Efendi, 53
 Ahmed Kethüda oğlu, 179
 Ahmed oğlu, 131, 252, 253,
 254
 Ahmed oğlu Ali Reis, 109
 Ahmed Zühdü Efdni, 43
 aile monografisi, 129
 aile yapısı, 87
 Ailenin temel gereksinimleri,
 134
 Aişe oğlu, 100
 akar, 66
 Akçakoca, 12, 32, 85, 257
 Akçakoca Âyânı M. Ali Bey,
 34
 Akçakoca belediye reisliği, 43
 Akçakoca Çarşısı, 55
 Akçakoca halkı ile
 özdeşleşmiş meslekler, 263
 Akçakoca halkının kestane
 ağacı yetiştiriciliği, 159
 Akçakoca Hükümet Konağı,
 75
 Akçakoca idari personeli, 42
 Akçakoca İskelesi, 247, 250

- Akçakoca kayıkçı esnafı, 255
 Akçakoca Kaza müdürü, 38
 Akçakoca Kaza Müdürü Hacı Mustafa oğlu ailesinden Raşid, 36
 Akçakoca Kazası, 278
 Akçakoca Kazası Mukayyid'i Çakır oğlu ailesine mensup Mustafa bin Ali, 79
 Akçakoca Kazası müdürlüğü, 39
 Akçakoca kent merkezi, 135, 137, 161, 188, 199
 Akçakoca kent merkezi süt mamulleri ihtiyacı, 166
 Akçakoca kent merkezindeki elit aileler, 130
 Akçakoca kırsal kesimi, 185
 Akçakoca kırsalında üretilen mısır, 199
 Akçakoca kırsalında yaşayan aileler, 178
 Akçakoca kırsalındaki tarımsal üretimden elde edilen gelir, 190
 Akçakoca merkez nüfusu, 92
 Akçakoca Nahiye Müdürü, 40, 41
 Akçakoca Nahiyesi, 39
 Akçakoca Nahiyesi Müdürü Bahaeddin Efendi, 42
 Akçakoca nüfusu, 85
 Akçakoca odunu, 109
 Akçakoca Temettuat Defterleri, 23, 28
 Akçakoca'da bulunan işletmelerin krokileri, 147
 Akçakoca'da demircilik mesleği, 236
 Akçakoca'da fakirlik, 134
 Akçakoca'da gemi yapımı, 155
- Akçakoca'da gemicilik sektörü, 258
 Akçakoca'da yaşayan varlıklı aileler, 129
 Akçakoca'nın en varlıklı denizci aileleri, 251
 Akçakoca'nın varlıklı aileleri, 251
 Akçakşehir, 247
 Akçaşar, 1
 Akçaşehir, 1
 Akçaşehir İskelesi, 104
 Akçaşehir Kazası, 24
 Akçaşehir Nahiyesi, 83, 107
 Akçaşehir Orman memurlarından Hacı Mollanın Mehmed Efendi, 115
 Akçaşehir-i maa Düzce, 32
 Akçaşehirli Hacı Ahmed, 264
 Akçaşehirli Hacı Osman Çavuşzade Hacı Ahmet, 264
 Akkaya hatibi, 61
 Akman oğlu, 131, 253
 Akyazı, 173
 Alabey oğlu, 169
 Alaplı, 257, 258
 Ali Ağanın oğlu, 279
 Ali bin Abdullah, 231
 Ali bin Ali, 58, 78
 Ali bin Mehmed, 100
 Ali Efendi bin Osman, 63
 Ali Kuru bin İsa, 236
 Ali oğlu Ali bin Ali oğlu Mustafa, 98
 Ali Osman bin Ali, 100
 Ali Reis oğlu, 180
 Alman bilim adamı Wirth, 11 altın, 264
- Amayazıcı oğlu Mehmed Ali bin Mehmed, 158
 Amayazıcı oğlu Mehmed Ali bin Mehmed biraderi Mustafa Bey, 98
 Amerika'dan getirilen mısır tohumları, 198
 Amerika'nın keşfi, 197
 amorf, 11
 Anaç, 126
 Anadolu, 6, 17, 83, 105, 197
 Anadolu Hurûfat, 2
 Anadolu Türk kentlerindeki tarihsel gelişim, 4
 Anadolu'daki kent olgusu, 31
 Anadolu'ya gelen göçmenler, 198
 anıtsal kent geleneği, 7
 Ankara, 5, 18, 34
 antik çağ, 7
 Apostol, 42
 Arabacı, 94
 Arabacıbaşı Divanı, 107
 Arabacılar Köyü Camisi hatibi, 62
 Arabacılar Köyü Camisi Hatibi, 62
 Arabacılar'ın muhtarı, 46
 arabacılık, 216
 Arap Köşkü Civarındaki Kabristan, 112
 Ardeşen, 282
 Arı Kovanı, 164
 Arıcılık, 217
 Arıcılık yapan aileler, 175
 armut, 152
 Armutlu (Hemşin), 282
 Arnabud oğlu, 180
 arpa, 234
 Artvin, 282
 arzuhal, 107, 264
- Asakir-i Bahriye-i Şahane, 25, 97, 283
 Asakir-i Hassa-i Şahane, 25, 98
 Asakir-i Nizamiye, 25, 101
 asiyab, 26, 72
 asker toplama, 8
 askerde bulunma, 25
 askeri kışla, 7
 askeri sınıf, 87
 askerlik, 96
 askerlik sistemi, 97
 askerlik süresi, 97
 asl-ı mal (sermaye), 66
 Aşağı Çarşı, 51
 Aşağı Çarşı'da bulunan Cukalı Cami-i Şerifi, 51
 Aşağı Kerameddin Köyü, 92
 Aşağı Mahalle Kabristanı, 112
 Aşağı Seyhun, 5
 at, 171, 172
 avarız, 90
 avâriz hâne, 90, 85
 avarızdan muaf olan kişiler, 90
 avâriz-ı divâniye, 85
 Avrupa, 146
 Avrupa kenti, 10
 Avrupa kentleri, 4, 11
 Avrupa ülkeleri, 198
 Avrupa'da seri üretime geçilmesi, 220
 ayan Osman Ağa, 34
 ayan ve eşraf, 33
 Ayazlı, 92
 Ayazlı Mezarlığı, 112
 Aydın, 18, 34
 aydınlatıcı, 81
 Ayverdi, 65
 azınlık problemleri, 33
 baba, 79
 Badanacı oğlu yetimi, 100

Bağveren Kabristanı, 112
bahçecilik, 206
Bairoch, 11
Baki Çelebi oğlu, 131, 169, 279
Baki Efendizade, 53
Balatlı, 94
Balatlı Köyü, 77
Balatlı Köyü ahalisinden Fevzi oğlu Hacı İbrahim Ağa ibni Mustafa Ağa, 77
Balatlı Köyü Camisi, 77
balık, 4
Balkanlar, 105, 147
Ballica oğlu, 179
Bankodoz oğlu, 179, 262
bargir, 171, 172
Barkaz oğlu, 131, 252
Bartın, 247, 250, 257
Bartınlı oğlu Ali bin Abdullah, 98
Basra, 267
Başeftun, 94
Başeftun Köyü Mescid-i Şerifi, 71
başkethüda, 254
Batı Anadolu, 145, 147
Batı Avrupa, 138
Batı Karadeniz Bölgesi, 1
Batılı kent planlama yöntemleri, 82
batılılaşma çalışmaları, 96
Batum, 198
Batum Muhacirleri, 107
Batum Muhacirlerinden Mehmed bin Ali, 107
Batum'un Makriha Mahallesi, 109
Bayındır (İzmir) temettuat defterleri, 38
Begeni oğlu yetimi, 96
Bektaş Dergahı, 79
Belediye Meclisi, 43
Belek oğlu, 262
Belvîrân, 63
Bendereğli, 257
Benkârî oğlu ailesi, 224
Berber Ahmed oğlu, 170, 254
Berber İsmail oğlu, 96
Berber Küçük Mustafa oğlu, 96
Berber oğlu, 179, 263, 279
Beşeli oğlu Şevket efendi ibni Raşit Efendi, 77
Beyci oğlu Mahmut, 99
Beyler, 95
Beyrut, 9
Beyviran, 94
Beyvirân Köyü camisi, 63
Beyvirân Köyü Sultan Orhan Zaviyesi, 63
Bıyıklı oğlu Hüseyin bin Mustafa, 158
Bilâd-ı Kadı, 71
Bilecik, 161, 207
Bilecik kent merkezi, 161
Bire oğlu, 179, 217
Bire oğlu Hamza bin Ali, 231
Bitinyalılar, 31
Bizanslılar, 31
Bizantium, 31
Boduk oğlu Mustafa bin Mehmet, 95
Boduk oğlu yetimi, 96
Boğaziçi kıyıları, 283
Bolazarlı oğlu, 100
Bolu, 32, 99, 146, 196, 247, 257, 258, 285
Bolu kadı sicili, 196
Bolu Mutasarrıflığı, 32, 36
Bolu- Safranbolu (Viranşehir)- Has Voyvodalığı, 32
Bolu Sancağı, 107, 250

Bolu Sancak Beyliği, 32
Bolu Voyvodalığı, 32
Bolu Voyvodası Seyyid İbrahim Ağa, 34
Bor, 6
borç ve alacaklar, 27
Bordan, 173
Bostancı oğlu Ahmed bin Mehmed, 98
Boşnak oğlu, 262
bölge topraklarının verimlilik şartları, 160
bölükbaşılar, 254
Brik, 247
Bronz Çağı, 31
bucak, 32
Budelon oğlu, 261
buğday, 198
buğday üretimi, 196
Bursa, 5, 18, 34, 287
Bursa kırsal alanı, 207
Büyükbaş hayvancılık, 287
Cami-i Kebir (Büyük Cami), 55
cami-i şerifin mum ve kandil ihtiyaçları, 66
can ve mal güvenliği, 34
Canib-i Sefâret, 39
Caşcı oğlu Osman bin Mustafa, 95
Caşcı oğlu yetimi, 95
Caşkır oğlu, 263
cemaatler, 11
Cenevizliler, 32
Cenevre, 11
Cengiz Orhonlu, 6
Ceride Nezareti, 44
Ceylan-ı Bahri (Deniz Ceylanı) adlı taka, 109
Charles Wells, 265
Cihad-ı Ekber, 109
Civelek oğlu, 170
Cuhalıca İskelesi, 53
Cuhalıca İskelesi Camii Şerifi hatibi, 51
Cukalı Cami-i Şerifi, 51
Cuma Köyü Camisi, 71
Cuman oğlu, 253
Cuman oğlu Şakir bin Mehmed, 98
cüzhanlık, 51
Çağa, 258
Çakır oğlu, 180
çalope, 247
çarşı, 3, 6
Çarşı Cami Medresesi, 102
Çarşı Camisi, 55
Çavuş oğlu, 78, 169, 253
Çavuş oğlu Ali Efendi bin Mehmet, 176
Çaybaşı civarı, 173
çeki, 248
Çelebi oğlu, 169
Çerha, 173
Çerhane-i Sani, 173
Çerkes, 94, 282
Çerkes Hasan Çavuş Köyü Hatibi İsmail, 50
Çerkez, 282
Çerkez göçmen, 105
Çerkez Yukarı Köy (Hasançavuş), 94
çeşme, 74
çıkma sokaklar, 11
çıraklık, 224
Çiçek Pınarı (Şipir), 282
Çindik oğlu, 179, 262
Çingene İskelesi, 247
çok tabakalılık, 222
Çolak oğlu, 180, 263
Çukalı İskelesi Camisi, 51
Çukalu (Çukalı) İskelesi, 51

Çukurova, 145
 Dadalı Köyü Ahâli Cami-i Şerifi, 64
 dağ çileği, 152
 Dağlı oğlu, 180, 263
 Dahiliye Nezareti, 173
 dana malak, 162
 Davud Oğlu Durmuş Bin Yakup bin Ali, 70
 Davut Ağa (Acı Elma), 94, 282
 Dede, 79
 Defter Nazırları, 44
 Değirmen, 230, 181
 Değirmen sahibi haneler, 231
 değirmen ve hizar kiralari, 72
 Değirmenci oğlu, 179, 263
 Değirmenci oğlu Mehmed bin Ahmed, 105
 Değirmendere, 173
 Değirmenler arasında bulunan hasıla farkı, 234
 Deli Ahmed oğlu, 262
 Deli Hasan oğlu, 261
 Deli Mustafa oğlu, 179
 Deli Oğlan oğlu, 180, 261
 Demirci Osman Usta bin Ahmed, 236
 demiryolu, 7
 demiryolu ve buhar teknolojisi, 175
 Deniz kuvvetleri, 97
 deniz taşımacılığı, 145
 deniz ulaşımı, 257
 Deniz yolu ulaşımı, 191
 denizyolu taşımacılığı, 176, 285
 Depe Köyü (Tepeköy) Mescid-i Şerifi, 69
 Der aliyyede Mavnacı, 265
 Der aliyyede Terzi çırağı, 265
 Deraliyyede Hizmetkar, 265

Deraliyyede Kereste yazıcısı, 265
 Derdinli Hacı Mehmet Efendi, 79
 Dere Köyü, 68
 dergah, 79
 deri işlemeciliği, 219
 Dersaadet, 109
 Derviş oğlu, 236
 Devlet Modeli, 19
 Dia polis (Dia kenti), 31
 Dilaver, 282
 Dilaver Camisi, 68
 dilenci, 104
 din ve namus müdafaası, 109
 dini prensiplerin rol oynadığı, gelişigüzel bir şehir, 12
 divan, 82
 divan temsilcisi, 82
 Divan-ı Hümayun, 85
 Dodurga, 258
 Doğancılar, 94, 282
 Doğu Türkistan, 5
 Dokuma ve deri iş kolu, 224
 Dokuz Oğuzlar, 5
 Döngel oğlu Bekir bin Mustafa, 98
 Döngelli, 95, 282
 Dörtdivan, 258
 dörtgen düzeni (tarla), 147
 Duhancı Hacı Osman, 253
 Duhancı Hacı Osman Ağa oğlu, 130
 Duhancı Ömer Ağa oğlu, 279
 Duhancı Ömer oğlu, 279
 Durmuş oğlu Ali Çavuş, 75
 Durna oğlu, 236
 Durna oğlu Ali kuzı bin İsa oğlu Yusuf, 98
 Durna oğlu yetimi, 96
 dükkan, 10, 181

Düşenbe, 257
 düşük gelirli fakir insanların, 272
 Düzce, 32, 39, 257, 258, 285
 Ebubekir bin Mustafa, 100
 Ebubekir oğlu, 100
 Edhem Efendi, 39
 Edilli, 282
 Edirne, 18, 34, 86
 Edri bin İsa, 100
 Edzgişler, 5
 Efendi, 89
 Eftun-i Süfli Köyü, 73
 Eftun-i Ulvî Köyü, 59, 60
 Eftun-i Ulvî Köyü Cami-i Şerifi, 59
 Eftun-i Ulvî Sultan Orhan Cami-i Şerifi, 59
 egemen güçler, 8
 Ekili araziler, 187
 Ekili arazisi olan mahalleler, 140
 ekili toprakların verimlilik düzeyi, 160, 206
 Ekmekçi adedi, 226
 ekonomi, 8
 elemine kayık, 248
 elemineci, 251, 255
 elma, 152
 Emin Ağazade oğlu, 46, 53, 130, 131, 252
 Emin Ağazade oğlu Hacı Mehmed, 278
 Emin Efendi oğlu, 53
 Emin Efendi oğlu Hacı Hafız Mehmed bin Ahmed, 51
 Emir Mustafa oğlu yetimi, 96
 Emlak ve Arazi ve Hayvanat ve Temettuat defterleri, XXV, 1, 3
 en düşük haneye sahip mahalle, 140

en yüksek haneye sahip mahalle, 140
 endüstri devrimi, 85
 enflasyon, 220
 engebeli arazi, 287
 Enşili oğlu, 46
 erbâb-ı vukuf, 277
 Ereğli, 247, 250
 Ereğli (Bendereğli) Limanı, 247
 Ergani, 8
 Erkek mezarındaki başlıklar, 111
 erken modern teritoryal devlet, 8
 Erken ortaçağ, 7
 Esad Efendi bin Mehmed, 78
 Eski Cami-i Şerifi, 69
 Eski Meze, 95
 Eskici oğlu, 169, 252
 Esma Hanım, 95, 282
 Eşci oğlu, 175, 229
 etmekçi frunu, 229
 Etmekçi oğlu, 25
 etmekçilik, 229
 etnik analiz, 20
 etnografik malzemesi, 110
 evlek, 104
 Ezkara, 257
 Faiz, 65
 Fakıllı, 282
 Fakıllı Köyü Cami, 57
 fakir, 176
 fakirlik, 25, 134
 faktörlerin bölünmezliği, 144
 fasulye, 152
 Fazlı Beşe, 119
 fener, 81
 feodal toprak beyleri, 7
 Ferik Müteveffa Hüseyin Fevzi Paşa, 107

Feyzullah oğlu, 179, 262
 Fırkateyn, 247
 Filibe, 5, 49
 filuka, 248
 filukacı, 251
 Filyos, 250, 257
 firari, 128, 176
 gayri mezru tarla, 25
 gayri safi milli üretim, 268
Gaziantep, 89
 Gebekilise Köyü Cami-i Şerifi,
 67
 Gebekilisebâlâ, 95
 geç orta ve erken modern
 çağlar, 8
 Gekbuze (Gebze), 257
 gemi kaptanı, 236
 gemici esnafı, 255
 gemicilik, 132
 Gemicilik sektörü, 255, 285
 Genç Reis oğlu, 48, 179, 262
 Genç reis oğlu yetimleri, 96
 Gerede, 146, 258
 gıda sektörü, 230
 girdi maliyetleri, 268
 Giresun, 282
 Göç, 9, 105
 Göçüller Mezarlığı, 112
 Göçülüler Köyü Mescidi, 72
 Gökçesu Nahiyesi, 258
 Göktepe, 94, 282
 Göktepe Köyü Mezarlığı,, 112
 Göktürkler, 4
 Göynük, 81, 180, 207, 208, 277,
 287
 Göynük Kazası, 32
 Göynük kent merkezi, 161
 Göynük'ün Akçakoca'ya göre
 tarımsal gelir, 181
 Gurbette hayatını kazanan
 kişiler, 263

Gümüşhacıköy, 8
 Gürcü, 94, 282
 Gürcü göçmenler, 282
 gürgen, 127
 Gonca oğlu, 179
 Hacı oğlu, 131, 254
 hacı, 278
 Hacı Ahmed Ağa ibni Hacı
 Mehmed Ağa, 72
 Hacı Ahmed Efendi bin Hacı
 Hüseyin ve Mehmed bin
 Hacı Ahmed Camisi, 51
 Hacı Ahmed Efendi oğlu, 131,
 253
 Hacı Ali Efendi İbni İsmail, 54
 Hacı Ali oğlu, 254
 Hacı Ali oğlu sülalesi, 63
 Hacı Bey oğlu, 96, 132, 170,
 254, 278
 Hacı Çelebi Mezarlığı, 112
 Hacı Çelebi oğlu, 131, 132,
 175, 252, 278
 Hacı Çelebi oğlu Hacı
 Mehmed bin Hasan, 135,
 248
 Hacı Davud oğlu, 175, 252,
 279
 Hacı Davud oğlu Raşid bin
 Davud, 52
 Hacı Derviş oğlu Mustafa bin
 Ahmed, 98
 Hacı Efendizade oğlu, 53, 130,
 252
 Hacı Efendizade oğlu Mehmet
 Efendi bin Ahmet, 50
 Hacı Eyyüb Ağa, 253
 Hacı Hasan Efendi bin Hasan,
 236
 Hacı İbrahim Camisi, 63
 Hacı İbrahim oğlu, 130, 253

Hacı İsmail oğlu merhum
 Hacı Mustafa, 114
 Hacı Keleş Mezarlığı, 112
 Hacı Mecid oğlu sülalesi, 227
 Hacı Mehmed Camisi, 50
 Hacı Molla Ağa, 131, 251, 252
 Hacı Molla Ağa Kabristanı,
 112
 Hacı Mustafa Efendi oğlu, 262
 Hacı Mustafa oğlu, 170, 254,
 279, 281
 Hacı oğlu, 179, 262
 Hacı Raşid Bey, 37, 38
 Hacı Tahir Ağa, 131, 278
 Hacı Uzun oğlu, 253
 Hacı Yusuf Mahallesi, 92
 Hafız Mehmed Efendi, 103
 Hafız Mehmed Efendi bin
 Ahmed, 54
 Hakim oğlu, 179, 261, 262
 Halep, 267
 Halil oğlu, 180
 Halil oğlu Abdullah ibni
 Şakir, 77
 hamam, 4
 Hamza oğlu, 175, 179, 253
 han, 4
 hane, 90
 hane başına ortalama vergi,
 273
 Hane başına yıllık sebze-
 meyve üretimi, 201
 hane başına yıllık üretim, 154
 hane içi tüketim, 145
 hane içi üretim, 145
 hareketlilik, 222
 Hasan beşe oğlu, 100
 Hasan Bey oğlu, 131, 252
 Hasan bin İdris, 99
 Hasan Çavuş (Çerkez Köy),
 282

Hasan Çavuş Köyü Mezarlığı,
 112
 Hasan Efendi bin Halil, 62
 Hasan Reis oğlu, 131
 hatab maana, 248
 hatab sefinesi (odun gemisi),
 49
 Hatib oğlu, 25, 261, 279
 hazireler, 110
 Helvacı oğlu, 78
 Hemşin, 94, 282
 Hemşin Köyü, 84
 Henri Pirenne, 8, 83
 Hırvatlar, 39
 hırsızlık, 264
 hızar, 261
 hızar sahipleri, 261
 hızarlık, 46
 hızarlık işi ile uğraşan
 kişiler, 260
 hizmetkâr, 103
 hizmetkarlık, 263
 Hocaoğlu İshak Efendi İbni
 Bekir, 66
 Hopa, 282
 Hozaz oğlu, 169
 hububat ekim düzeyi, 138, 186
 hububat yetiştiriciliği, 152
 hurûfat kayıtları, 1
 Hutioğlu Ali Çavuş bin Yusuf,
 66
 Hüdavendigâr, 18, 34
 hükümet konağı, 70, 76, 77
 II. Mahmut, 18
 İbrahim Bey oğlu Mustafa bin
 İbrahim kardeşi Şakir, 98
 İbrahim oğlu, 278
 İbrahim oğlu Arif bin
 Hüseyin, 104, 105
 İbrahim reis oğlu, 169
 icar, 189, 286

icar yolu ile işletilen araziler, 143
 İç Anadolu, 147, 247
 iç göç, 105
 iç tüketim, 201
 İçişleri Bakanlığı, 173
 idari mekanizmanın şişkinliği, 8
 iktisadi durum, 3
 iktisadi faaliyetin ağırlığının kentlere kayması, 9
 iktisadi ilişkiler, 8
 iktisâdî kaynaklar, 18
 iktisadi mantık, 9
 İlber Ortaylı, 48, 302
 İlk kaymakamı Ali Zarifi (Okay Akçakoca'nın ilk kaymakamı), 32
 Nahiye müdürü Hacı Abdullah Efendi (Akçakoca'nın ilk nahiye müdürü), 32
 ilk te'lif iktisat kitabı Charles Wells'in " İlm-i Tedbir-i Mülk, 265
 İlyas bin Ali, 100
 imâlât-ı cesîme, 144
 imâlât-ı mutavassıta, 144
 imâlât-ı sağire, 144
 imam, 19, 25, 28, 48, 49, 78, 267, 274, 281
 İmam Çelebi Mezarlığı, 112
 İmam oğlu, 78, 262
 İmam oğlu Ömer bin Mehmed, 101
 imaret, 4, 10
 İnce İsmail oğlu, 180
 İnebolu, 247
 İngiltere, 9
 insan-mekan ilişkisi, 3
 ipek, 138, 185

ipekli, yünlü ve pamuklu dokumacılık, 219
 İsa Ağanın oğlu, 254
 İsa beşe oğlu, 100
 İsa Efendi bin Ali, 78
 İsa oğlu, 131, 253
 iskan esaslarını belirleyen talimatname, 106
 iskele kethüdaları, 254
 İskenderiye, 9
 İslam kenti, 11
 İslam şehir topluluğu, 11
 İslam şehri, 11, 12
 İslam şehri planları, 11
 İslam'da şehir organizasyonu, 11
 İslamabad Kral Faysal Camii, 56
 İslambollu oğlu, 100
 İslambollu oğlu Mehmed bin Ali, 99
 İsmail Ağa bin İbrahim, 71
 İsmail Efendi bin Osman, 68
 İstanbul, II, 18, 20, 45, 65, 88, 89, 146, 222, 247, 267
 İstanbul'a buğday tevzii, 146
 istirbâh, 75
 İzmir, 9, 18, 34, 146
 İzmir'in art bölgesi, 146
 İzmit Sancağı, 274
 İznik, 58, 176
 İznik Kazası Ammiler Köyü, 58
 Jön Türkler, 19
 Kabakçılar muhtarı, 45
 Kabaklı imamı, 49
 Kabelâ oğlu İbrahim ağa ibni Ali, 77
 kabristan, 110
 Kadı Abdullah, 56
 Kadı Hacı Ahmed, 55

Kadı Hisarı, 73
 Kadı İbrahim, 56
 Kadı Mustafa, 67
 Kafkasya, 105, 198, 282
 kağı, 170
 kahvecilik, 229
 kahvehane, 10, 26, 181
 Kalaçlar, 5
 Kalkın, 95
 Kalkın (Topuz), 282
 Kalkın Köyü Mezarlığı, 112
 Kamanıçe tütünü, 109
 Kangırı (Çankırı) Sancağı, 247
 Kanlı Yahya oğlu, 96
 Kanlıçay, 173
 Kaotik şehir, 11
 Kapkiri Mezarlığı, 112
 Kapu çocukluğu, 27
 Kapu uşağı, 99
 Kapucu Çiftliği, 95
 Kapudan Kıрма İsa bin Osman, 80
 Kara Ahmed oğlu yetimi, 96
 Kara Balçık, 73
 Kara Hüseyin oğlu Musa bin Hüseyin bin Mehmed, 76
 Kara İsmail oğlu İzzet bin İsmail'in kardeşi Mehmed, 98
 kara lahana, 152
 Kara Mehmed oğlu, 100
 kara ordusu, 97
 Kara Sadık Molla ve oğlu Mustafa, 98
 Kara Secaaddin Ahmet Dede Türbesi (Cumayanı mesire yeri içindeki Evliya Camii yanı, 113
 kara ulaşım ve taşıması, 172
 Kara Yahya oğlu, 279

kara yolu ulaşımı, 191
 Karabıçak oğlu, 179, 262
 Karaburun, 257
 Karacı oğlu, 262
 Karadeniz Bölgesi, 196, 257
 Karadeniz sahili, 197
 karagözcü, 255
 Karahanlı, 4
 Karahisar-ı Sahib, 6
 Karak oğlu, 170, 254
 Karakaçak oğlu Ali bin Hüseyin, 51
 KaraMehmet oğlu, 262
 Karantina Müdürü Enderun-u hümayundan muhreç Hilmi Efendi, 120
 Karapehlivan oğlu, 131
 Karasu, 246, 257
 Karatavuk, 83, 282
 Karatavuk Köyü Cami-i Şerifi, 67
 karayolu taşımacılığı, 176, 285
 Karkın Köyü Camisi imamı, 56
 Karluk, 5
 Kartak oğlu, 278
 kasaba, 6, 105
 Kasap sayısı, 227
 Kastamonu Kazası, 274
 Kastamonu Vilayeti, 32
 Kastamonu Vilayet-i Celilesi, 107
 Kastamonulu, 128
 Kayalar, 173
 Kayık, 26, 248
 kayık işleticileri, 250
 kayık türleri, 248
 Kayıkçı esnafı, 285
 kayın, 127
 Kaymak oğlu Ahmed bin Mehmed, 80
 kaymakam, 35

kaza, 4, 151
 kaza hükümet konağı, 66
 Kaza kadısı, 266
 Kaza Müdüğü, 281
 kazaskerlik dairesi, 2
 Kazcuması Köyü camisi, 63
 Kazcuması Köyü Hacı
 Mehmed bin Ahmed Cami-
 i Şerifi, 62
 Keban, 8
 Kebenç Köyü, 47
 Ked oğlu, 132, 279
 kefalet, 48
 kend, 5
 kent, 6
 kent eliti, 130
 kent kimliği, 9
 kent mekanının farklılaşması
 ve kurumsallaşması, 221
 Kent merkezinde yetiştirilen
 öküzlür, 171
 kent ortalamasının altında
 gelir profili, 183
 Kent tarihçiliğı, 129
 Kent tarihi, 3
 kentin coğrafyası, 3
 kentin ekonomik yapısı, 132
 kentin elit tabakası, 133
 kentin en varlıklı aileleri, 251
 kentin ikinci büyük mahallesi,
 149
 kentin tüzel kişiliğı, 3
 kentlerin özerklik arayışı, 9
 kentlerin politik özerkliği, 8
 kentleşme olgusu, 9, 85
 kentliler, 255
 kentlilerin birlikte davranma
 yeteneğı, 3
 Kentlilik bilinci, 8

kentsel mekanda tespit edilen
 süt veren hayvan sayısı,
 168
 kentteki sınıflar, 3
 kentteki yapıların kat sayısı,
 10
 Kepenç, 95
 Kepenç Köyü Mezarlığı, 112
 Kerameddin Divanı, 82, 91,
 281
 Kerameddin Mahallesi, 91
 Keramedin Köyü İskelesi, 50
 kereste hammaddesi, 249
 kereste maana, 248
 kereste nakliyeciliğı, 46
 kereste taşımacılığı, 248
 kereste ticaretinin hacmi, 145
 kereste ve odun gibi
 malzemelerin üretim
 merkezi, 260
 kereste ve odun hammaddesi
 kaynağı, 257
 kereste yazıcılığı, 46
 Kerestenin gemi yapımındaki
 payı, 257
 Kerim oğlu, 254
 kestane, 127, 152
 kestane ağacı yetiştiriciliğı,
 138
 kestane balı, 173
 kestane koruları, 160
 kestane korusu, 157
 kestane yetiştiriciliğı, 206
 kethüda vekilleri, 254
 Kıbrıs(çık), 258
 Kıbrıscık, 146
 Killabcı oğlu, 131, 254
 Kınık, 95
 Kıran Divanı, 68
 Kıran Köyü ahalisi, 67

Kıran Köyü Camisi müezzini
 Ramazan Halife, 67
 Kıran Mezarlığı, 112
 Kıranı Divanı, 47
 Kırdaki ekonomik
 faaliyetlerin ölçüsü, 170
 Kırgız, 5
 Kırm, 105, 220
 Kırm göçmenleri, 106
 Kırmılı, 105
 Kırk hane halkı, 107
 kır-kent nüfusu, 85
 Kırsal alanda tespit edilen süt
 veren hayvan sayısı, 168
 kırsal alandaki hane başına
 üretim, 194
 kırsal alanın en düşük
 demografik yapısı, 56
 Kırsal alanın en düşük
 ortalama geliri, 182
 kırsal alanın en düşük vergi
 ödeyen yerleşim yerleri,
 274
 kırsal alanın en varlıklı
 aileleri, 178
 kısrak sahibi haneler, 215
 Kızılca Kilise Köyü (Nazım
 Bey) Halil Efendi Cami-i
 Şerifi, 68
 Kızlar Ağası Cami-i Şerifi
 Kabristanı, 112
 Kızlar Ağası Çarşısı Mezarlığı,
 112
 Kızlar Ağası İskelesi, 50, 53
 Kızlar Ağası İskelesi Cami-i
 Şerifi Hatibi, 50
 Kibar oğlu Hacı Hürşid Ağa
 Bin Selim, 66
 Kidros, 247
 kile, 25
 kilise, 7

kira yolu ile işletilen araziler,
 143, 190
 Kirazlı, 282
 Kiriş-i Kebir Divanı Cami-i
 Şerifi, 68
 kişilerin servet düzeyleri, 272
 Koca Basık oğlu, 100
 Koca Basık oğlu yetimi, 99
 Koca Mehmed oğlu, 48
 Koca Reis oğlu, 130, 132, 252,
 279
 Koca Reis oğlu Merhum Hacı
 Ahmed Ağa, 116
 kocabaşlar, 267
 Kocaeli Fatih Akça Koca Bey,
 32
 Koç Baba Türbesi, (Orhan
 Gazi Mahallesi), 113
 Koçar Köyü ahalisi, 107
 Koçar Köyü Cami-i Şerifi, 69
 Koçköy muhtarı, 45
 Koçu, 5
 Koçullu, 95
 kolektif, 189, 191
 kolektif işletilen araziler, 143
 kolektif işletme, 286
 Kollektif, 143
 Kolsuz Ali Çelebi, 158
 Konak Camisi, 54
 Konak Yeri, 33
 konaklama sorununu, 107
 Konya, 18, 34
 korvet, 247
 Kostantinapolis, 31
 Kozı oğlu, 253
 Köse Ahmed oğlu sülalesi,
 224
 Köse oğlu, 100, 180
 köy ekonomisi, 221
 köy ortalama geliri, 183

köyce tahsili mutad olan vergi, 271
 köylerde öşür oranı, 276
 kuru tahıl tarımı, 147
 Kurucaşehir, 70
 Kurucaşehir Divanı, 71
 Kurugöl, 94, 282
 Kurugöl ahalisinden
 Kahramanoğlu Musa bin Mehmed bin İbrahim, 76
 Kurugöl Köyü, 76
 Kurukavak, 70, 83, 282
 Kurukavak Köyü Cami-i Şerifi, 70
 Kurukavak Köyü Camisi, 70
 Kurukavak Köyü'nde sakin Kura oğlu İbrahim Usta ibni Yakup bin Abdullah, 70
 Küçük oğlu, 263
 Küçük aile işletmeleri, 142
 küçük atölye üretim, 132
 Küçük Hacı Ahmed oğlu, 279
 küçük işletmeler, 153, 159
 Küçük oğlu, 179
 Küçük oğlu Ali bin Ali oğlu Ahmed, 80
 küçük tarımsal işletmeler, 145
 küçük üretici kesim, 145
 küçük üreticilik, 144
 Küçükağzı, 257
 kültürel kimliği, 3
 Lapidus, 11
 Laz, 94, 282
 Laz nüfusu, 94
 Leb-i Sakarya (Sakarya Ağzı) limanları, 246
 liman kentleri, 9
 limon, 127
 Lokman, 116
 Londra, 11

Maden, 8
 maden kentleri, 8
 mağana (mavna), 26, 248
 mağaza, 26
 mahalle kimliği, 9
 Mahalle mescidi, 48
 mahalle ölçeğinde yapılacak gözlem ve çözümler, 221
 mahallede konutları birbirine bağlayan yol, 12
 Mahallenin Ortalama Mal Varlığı, 136
 mahalleyi idare edecek yapay resmi kuruluşlar, 10
 mahalleyi şehrin merkezine ya da diğer mahallelere bağlayan, 12
 mahalli güçler, 18
 mahall-i vakıf, 68
 Mahmud Ağa oğlu, 130, 170, 253
 Mahmud Hüdayi Efendi, 51, 53
 Mahmud oğlu, 170
 mal varlığına sahip olmayan haneler, 128
 mali otonomi, 266
 Maliye Ketebesi'nden Mehmed Cemal, 107
 Maliye Nezareti, 36
 mal-mülk ve nüfus sayımı, 18
 Mandıra Sahibi Olan Haneler, 169
 Mandıra sahipleri, 168
 mandıralı kayık, 248
 Marshall Berman, 10
 mavna, 248, 251
 Max Weber, 8, 11
 Mayda, 257
 Mazlum oğlu, 261

Meclis azaları, 43
 medrese, 10, 102
 Mehmed Ali Efendi bin Salih, 68
 Mehmed bin Abdullah, 100
 Mehmed bin Ali, 100
 Mehmed bin Feyzullah, 100
 Mehmed bin Halil, 78
 Mehmed bin Mehmed, 100
 Mehmed Efendi bin Mustafa, 78
 Mehmed Fevzi Efendi, 42
 Mehmed Kise oğlu yetimi, 96
 Mehmed oğlu, 253
 Mehmed oğlu Mustafa, 109
 Mehmed Yazıcı oğlu, 279
 Mehmet bin Ahmet, 130
 Mehmet oğlu Ahmed, 50
 mekteb-i mürebbiye, 103
 Melen Ağzı, 282
 Memluk dönemi, 11
 Mengen, 146
 Meraki' Camisi, 60
 Merkez Camii, 55, 56
 merkezi bürokrasi, 18
 merkezi hükümetin meşruiyeti, 82
 Mersin, 31
 Meslek gruplarına ilişkin araştırmalar, 219
 meslek ve sınıflar, 10
 mesleki gelir, 132
 Mesleki örgütlenme, 221
 Mesudiye, 173
 meşe, 127
 Meşinli oğlu Hacı Tahir Ağa, 117
 mezru arazi işletmeciliği, 276
 mezru tarla, 25
 mısır üretimi, 197, 198
 Mısırî oğlu, 78

Mısır oğlu, 254
 Midilli, 247
 Milan Ağzı (Melen Ağzı), 107
 Milan Deresi Köyü Cami, 62
 Milân Nahiyesi, 69
 Milanağzı, 95
 Milanlı oğlu (Melenli oğlu), 175
 Mimar Vedat Dalokay, 56
 Misivri, 247
 modern sanat ve düşünüş, 10
 Modernizmin ansiklopedisi, 10
 Moğol istilası, 5
 Molla Ahmed oğlu, 179, 262
 Molla Fakı mezarı, 71
 Molla Halim, 57
 Molla Halim bin Mustafa, 78
 Molla Hüseyin oğlu Yetimi, 96
 Molla Mehmed Efendi, 62
 Molla Mehmed oğlu, 179, 253
 Molla Mehmed oğlu Mustafa bin Abdullah ve Mehmed oğlu Salih, 215
 Molla Salih oğlu, 179
 Monla (Molla) İsmail oğlu, 48
 monografi, 129
 Mora muhacirlerinden Mehmet Ali Ağa, 39
 muafiyet süresi, 107
 mualimi Halil Hulusi Efendi, 102
 mudarebe şirketi, 75
 Mudurnu, 116, 173, 258
 Mudurnu Kadı Sicili, 34
 Muharrem efendi ibni Mehmet Ağa, 77
 muhtar, 19, 44, 82
 muhtar-ı evvel, 28
 muhtarı Kara Hüseyin oğlu Mehmed Ağa, 76

Muhtar-ı sâni, 49, 28
 Muhzır Mehmed Ağa, 75
 Mukayyid, 79
 mumculuk, 95
 municipalite, 11
 Murtaza oğlu, 179, 261, 262
 Musa Çadircı, 44
 Musa oğlu, 179
 Mustafa bin Ahmet, 100
 Mustafa Efendi bin Şeyh Hacı Mehmed, 51
 Mustafa Efendi oğlu, 78
 Mustafa Efendi oğlu Sail Mustafa bin Mustafa, 104
 Mustafa Efendi oğlu Tahir bin Mustafa, 98
 Mustafa ibni Seyyid Şeyh Mustafa, 53
 Mustafa Reis oğlu, 180
 mutfak ve hamam malzemeleri, 87
 mülk kayık, 251
 Mültezim Mustafa Ağa, 277
 Müslüman cemaatler, 12
 nadas usulü tarım, 148
 nahiye müdürleri, 39
 Naib Hacı Mustafa, 67
 Naib Hasan, 71
 Naib İsmail, 69
 Naib Mehmed, 60
 Nâib Müftizâde Ali, 60
 Naib Osman, 69
 Nakşi Tarikatı dedelerinden Derdinli Hacı Mehmet Efendi, 78
 nikah kıyma, 48
 Nizam-ı Cedid Ortaları, 97
 nizamiye, 97
 nüfus hareketleri, 3
 odun ve çıra, 261
 Oğuz, 4
 Oğuzlar, 5
 on dokuzuncu yüzyıl, 7
 Ordu, 282
 Orhan Gazi, 59
 Orhangazi Mahallesi, 112
 Orman oğlu Mustafa bin Mehmed, 105
 Ormanlar, 140
 Orta Avrupa, 7
 Orta Avrupa'da kent, 7
 orta halli, 135, 151
 orta halli bir ekonomik gösterge, 128
 Ortaçağ kentleri, 83
 Ortadoğu, 197
 ortaklaşa işletilen araziler, 143
 Osman Ağa oğlu, 131, 252
 Osman Ağa oğlu Ali Bey, 37
 Osman beşe oğlu, 100
 Osman bey oğlu, 130
 Osman bin Mustafa, 100
 Osman bin Osman, 100
 Osman oğlu, 217, 262
 Osman oğlu yetimi, 99, 100
 Osmanca, 68
 Osmaniye Mezarlığı, 112
 Osmanlı demografi araştırmaları, 87
 Osmanlı İmparatorluğu, 4, 175
 Osmanlı loncaları, 220
 Osmanlı Mezarlığı, 112
 Osmanlı ordusu, 96
 Osmanlı pazarları, 220
 Osmanlı sanayi sektörü, 220
 Osmanlı sanayisi, 220
 Osmanlı tarım istatistikleri, 144
 Osmanlı'da sosyal güvenliğ, 272
 öğrenci, 102
 ölçek ekonomisi, 144

Ömer oğlu Halit ağa ibni Halit, 77
 Ömer oğlu sülalesinden Mehmed Efendi ibn-i Hasan, 75
 Ömer Yazıcının oğlu merhum ve mağfur Ali Ağa, 121
 öşür oranları, 286
 öşür vergisi, 141
 öşür vergisi verileri, 195
 Özer Ergenç, 12, 33, 86
 papaz, 267
 para vakıfları, 65
 Paris, 11
 patates, 152
 Pavli, 258
 pazar, 6
 pazar imkanlarının sınırlılığı, 145
 pazar mantığı, 9
 pazaryeri, 11, 68
 pazaryerleri, 4
 pırasa, 152
 pirifani grubu, 90
 piyango, 108
 piyasa mantığı, 8
 polis örgütlenmesi, 31
 portakal, 127
 rahat dolaşım, 222
 rantiyeye kesimi, 238
 Raşid Bey, 38
 Ravza-i Cennet, 115
 redif, 97
 Redif askeri grubu, 101
 Redif birlikleri, 97
 redif taburu, 97
 reji memurluğu, 42
 Rize, 109
 Romalılar, 31
 Rum, 12
 Rumeli, 267
 Rumeli Hurûfat, 2
 Rus teb'ası, 109
 Ruznamçe Defterleri, 2
 rüştiye, 102
 sâbık“(eski) Mustafa Ağa, 38
 Safa oğlu, 261
 Sağman İnek Sahibi Haneler, 167
 Sağman Manda Sahibi Haneler, 167
 sahil şeridi, 149
 sail, 104, 135
 Sail Höküş Mehmed bin Ahmed, 105
 Sakarya, 173, 257
 Sakarya Ağzı, 246
 sâlnâme, 39
 salname kayıtları, 92
 Samed oğlu, 252
 sanat dalları, 4
 sanayi, 3, 18
 Sanayi devrimi, 10
 Sanayi öncesi bir ekonomi, 84
 sanayi öncesi ekonomi, 265
 sanayileşen ülkelerinden gıda ve hammadde talebi, 138
 saraç, 224
 Sarhoş Osman ve kardeşi Hacı Mustafa, 34
 Sarı Ahmed oğlu, 132, 254
 Sarı Ali oğlu, 236, 252
 Sarı Ali oğlu Ahmet, 37
 Sarı Ali oğlu Ali bin Ali, 135
 Sarı Mehmed oğlu, 100
 savaş gemisi, 248
 sayısal geleneği, 87
 sayısal veriler, 3
 Sazak, 258
 sebze üretimi, 154
 sebze ve meyve yetiştiriciliği, 281

Selanik, 5
 Semir oğlu, 131, 170, 254
 serbest ticaret, 9
 Serbestlik, 222
 Serhoş Osman, 33
 servet birikimi, 128
 servet dağılımı, 127
 Seyyid, 89
 sibyan mektebi, 72, 76
 sıtma, 105
 Silifke Kazası, 276
 Silistre Valiliği, 106
 Sinop, 246
 Sipahi, 98
 Sivas, 13, 18, 34, 89
 siyasal durum, 3
 siyasi bir mantık, 9
 siyasi rant, 8
 sokağa fenersiz çıkanlara müeyyide, 81
 sokak, 3
 sokakların aydınlatılması, 81
 sokakların güzelleşmesi, 81
 sokakların güzelleştirilmesi, 81
 sosyal yapı, 4
 su huzarı, 26, 181
 Su huzarı, 260
 Su huzarı sahibi haneler, 260
 su huzarı sahipleri, 260
 su huzarının tamiri, 72
 Su huzarlarının günlük hasılatı, 260
 subaşı, 6
 Sultan Orhan, 63
 Sultan Orhan Camii Şerifi, 61
 Sultan Orhan Camisi, 60
 Sultan Orhan Camisi hatibi, 60
 Suraya Faroğlu, 6
 Suriye şehirleri, 11
 Süleyman Ağa, 37

Süleyman Reis oğlu Yetimi, 96
 süt, 165, 210
 süt endüstrisi, XXVI, 37, 165
 Süt endüstrisinin az geliştiği yerler, 211
 Süt endüstrisinin en gelişmiş olduğu köyler, 211
 süt mamulleri, 165, 210
 süt mamullerinin üretildiği yer, 167
 Şaban oğlu, 279
 Şahin oğlu, 262
 Şakir oğlu, 100
 şakird, 254
 şalope, 247
 Şalope, 247
 şehir komünü, 11
 şehir planı, 11
 şehirleşme, 5
 Şeyh Mustafa bin Mustafa, 100
 şinik, 25
 Şipir (Çiçekpınarı) Köyü Cami-i Şerifi, 75, 76, 77, 289
 Şişman oğlu, 46, 252
 Şuray-ı Devlet, 107
 tahıl arazisi, 149
 tahıl tarımı, 146
 tahıl üretimi, 194
 Tahir oğlu, 170, 254
 Tahirli, 94, 282
 Tahirli Köyü, 58
 Tahirli Köyü Camisi, 58
 Tahirli Muhtar, 46
 tahkikat, 107
 tahrir defterleri, 6
 tahsil giderlerinin azlığı, 266
 Taneci oğlu, 78
 Tanzimat, 96
 Tanzimat Fermanı, 266

Tanzimat öncesi kent hizmetleri, 10
 Tanzimat reformları, 81
 Tapu Katibi, 42
 tapu tahrir defterleri, 87
 tapu tahrirleri, 19, 87
 tarım aile işletmesinin büyüklüğü, 144
 tarım ülkesi, 85
 tarıma dayalı bir uygarlık, 83
 tarımsal alanlar, 144
 tarımsal alanların metric boyutları, 144
 tarımsal faaliyetler, 171
 tarımsal gelir oranı, 149
 Tarımsal üretim, 195
 tarikat erkanı, 78
 Tarlaların şekilleri, 144
 taşıma, 172
 taşıma teknolojisi, XXVI
 Tatar oğlu, 252
 Tatlı Ahmed oğlu, 279
 Tavşan oğlu merhum ve mağfur Molla Mustafa Efendi, 122
 tefecilik, 65
 tekâlif-i örfiye, 271
 Tekfurdağı, 6
 telgraf memurluğu, 42
 Temmettuat Defterleri, 272
 Tensikât-ı Mülkiye, 19
 Tepeköy, 69, 282
 tereke kayıtları, 87
 teritoryal güç, 8
 Tersaney-i Amire, 258
 Terzi Hacı Osman, 279
 Terzi Hacı Osman bin Ahmed, 169
 Terzi Mustafa oğlu Hafız Ahmed, 52
 Terzi oğlu, 131, 253

ticaret, 3, 4, 18
 ticaret merkezlerinin kurulması, 7
 ticari nitelikli tarım, 145, 146
 ticari stoklar, 27
 ticari tarım, 145
 Tobuz oğlu, 180
 Tomac oğlu, 254
 Tomac oğlu yetimi, 96
 Tonkaç oğlu, 262
 Topal Salih oğlu, 263
 Topalık, 68
 toplumsal yapı, 3
 Topuz Oğlu Mezarlığı, 112
 Tosun oğlu, 175
 Tönkel oğlu, 261
 Trabzon, 9, 107, 246
 Trabzon göçmenleri, 107
 Trabzon muhaciri, 94, 282
 Tunah Hilmi Bey, 19
 tüketim, 145
 Tülay Artan, 283
 Türbe Yanı Kabristanı, 112
 Türbe Yanı Mezarlığı, 112
 Türk - İslam kentleri, 4
 Türkiye buğdayı, 198
 Uç düzeyde servete sahip olanlar, 128
 Ufuköze, 257
 Uğurlu (Meze), 282
 ulaşım, 172
 ulaşım ve taşıma aracı, 215
 Ulaşım ve taşıma işlerini yapan kişiler, 216
 ulusal bilinç, 8
 unluk buğday, 226, 234
 urbs örgütlenmesi, 31
 Usul ve Kavanin-i fenniye, 173
 Uşak, 146
 Uygur, 5

Uygurlar, 4
 Uzun Ahmed oğlu, 100, 279
 Uzun Hacı Mustafa, 132, 279
 Ünye, 247
 üretim, 132, 145, 194
 Üskübü(ü), 258
 Üskübü Ayanı Topçuzâde
 Mehmed Ağa, 34
 Üskübü Kazası, 62
 vaizlik, 51
 vakfiye, 1
 vali, 35
 varlıklı, 168, 175
 varlıklı haneler, 272
 varlıklı kişiler, 135
 varlıklı köylüler, 178
 vasıfsız işçiler, 103
 vasi, 99
 vefat etmiş olma, 25
 Veli oğlu, 279
 vergi, 8
 Vergi kaçırınlar, 278
 vergi kayıtlarının düzgün bir
 şekilde tutulması, 48
 vergi kümesi, 90
 vergi memurları, 249
 vergi mükellefi, 3, 246
 vergi mükelleflerinin adları,
 129
 vergi rekortmeni, 273
 vergi tespiti, 48
 vergi ünitesi, 90
 Vergi yolsuzluğunu yapan
 kişiler, 278
 vergide matrah, 271
 Vergileme, 265
 vergiye tabi mal varlıkları, 176
 vergü-yi mahsusa, 275, 276, 288
 vergü-yi mahsusa oranı, 272
 Vergü-yi mahsusa ödemeyen
 haneler, 272

verim düzeyleri, 195
 VIII. yüzyıl, 4
 voyvodalık, 32
 vücut ve kocabaşı, 20
 X. yüzyıl, 5
 XI. yüzyıl, 5
 XII. yüzyıl, 5
 XIII. yüzyıl, 5, 32
 XVI. asırdan sonra, 90
 Yahudi, 12
 Yahya Alemdar oğlu, 254
 Yahya oğlu, 100, 180
 Yakub bin Ali, 100
 Yalı Pazarı Camisi, 54
 Yaranzade Mehmed Efendi, 116
 Yaveran-ı şehriyariden Yüzbaşı
 Ahmed Kemal, 107
 yayık mandası, 163
 Yeğen oğlu Derviş Ahmed bin
 İsa, 98
 yemenici, 224
 Yeni Kend, 5
 Yenice, 95, 282
 Yenice Hemşin Köyü Cami-i
 Şerifi, 64, 288
 Yenice Köyü, 66
 Yenice Köyü Camisi, 66
 Yeniçeri Ağalarının mezarı,
 111
 Yeniköy sicilleri, 283
 Yenimeze (Uğurlu), 94
 Yenişehir-i Fenar, 6
 yerel güçler, 33
 Yeşilköy, 282
 yetim, 95, 128
 yetimlik, 25
 yevmiyeci, 103
 Yezdan, 113
 Yılanlıca, 258
 yıllık buğday ihtiyacı, 151, 196
 Yordam oğlu, 48

Yukarı Eski Tahirli Mezarlığı,
 112
 Yukarı Kabristanı, 112
 Yukarı Kerameddin Köyü, 92
 Yukarı Kerameddin
 Mahallesi, 54
 Yukarı Mahalle, 36, 79, 91
 Yukarı Mahalle imamı, 49
 Yundlar Mahallesi, 45
 Yundlar Mahallesi Camisi, 54
 Yusuf Oğuzoğlu, 277, 302

Yusuf bin Ali, 100
 Yusuf Efendi ibni Mehmed, 64
 Yusuf oğlu, 253
 zabtiye neferi, 80
 zakkum, 127
 zenginlik düzeyi, 135
 Zeytin, 127
 ziraat müdürü, 19
 zirâî bürokrasi, 18
 Zonguldak, 31
 Zülfikar Ağa, 55

EKLER

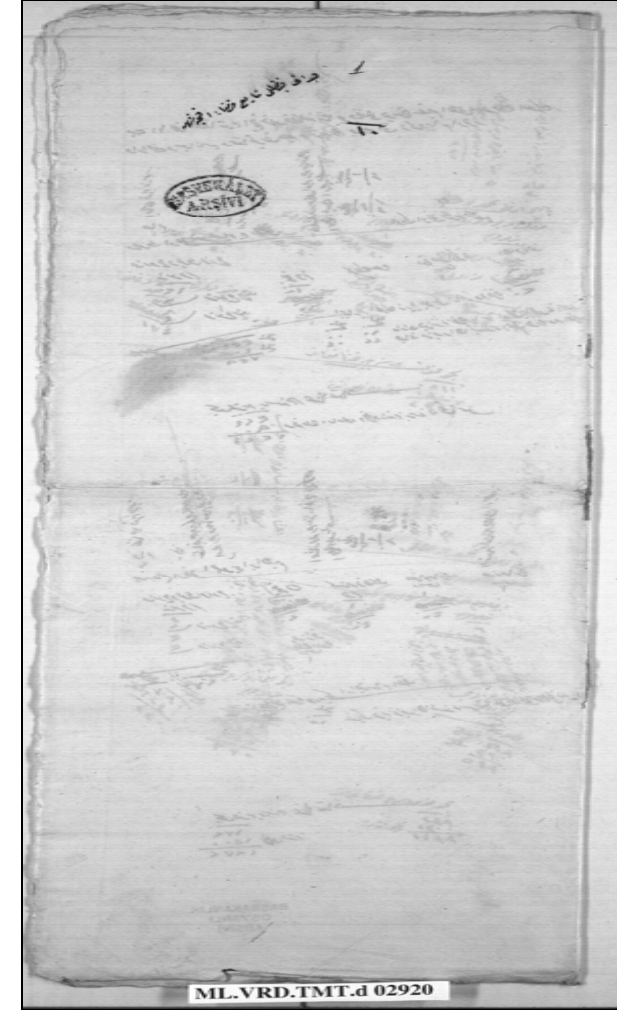
ÖRNEK TEMETTUAT KAYITLARI
(FAKILLI DİVANI)

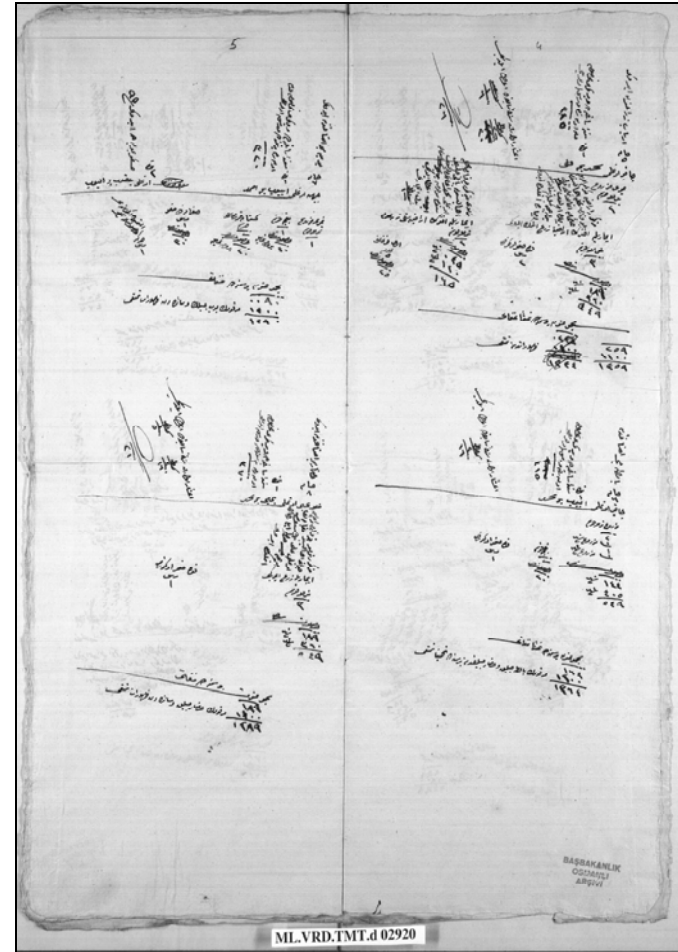
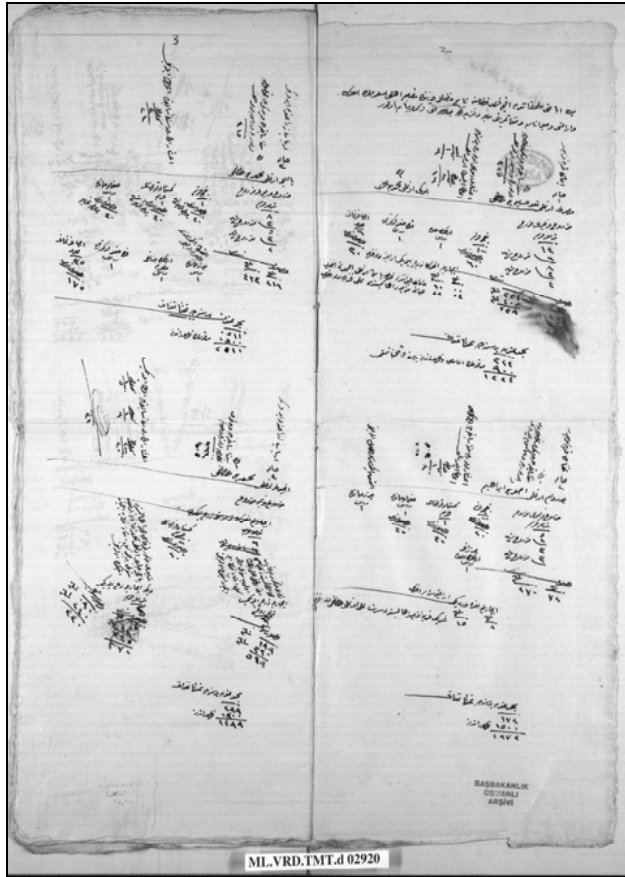
Fakıllı Dîvânı'nda İkamet Eden Hânelerin Aile ve Kişi Adları

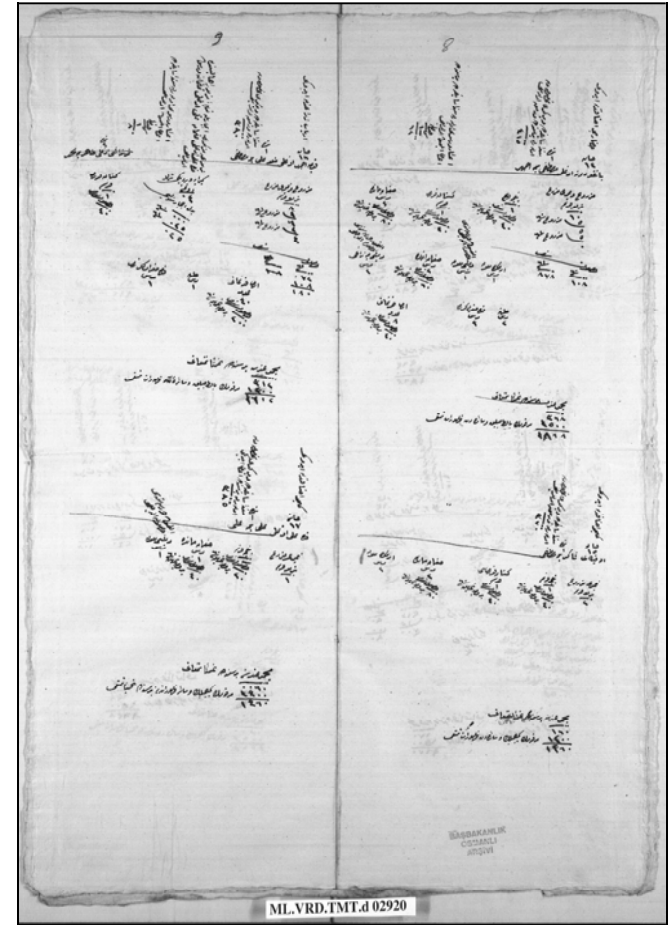
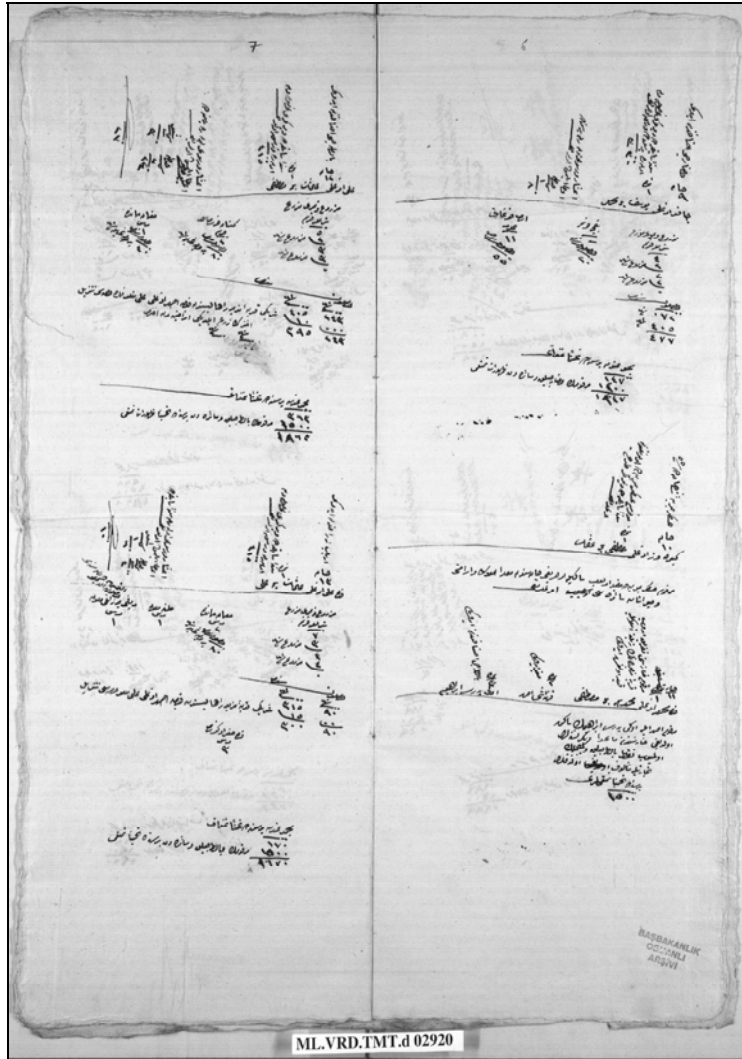
Hâ- ne	Aile Adı	Kişi Adı
1	Mısrî oğlu	Molla Halim bin Mustafa ve üvey oğlu Mehmed bin Mehmed
2	Yordam oğlu	Ahmed bin İbrahim
3	Balıca oğlu	Mehmed bin Mustafa
4	İncirli oğlu	Mehmed bin Mustafa
5	Çakır oğlu	Mehmed bin Ali
6	Çakır oğlu	Eyyüb bin Mehmed
7,1,2	Ceyş oğlu	Eyyüb bin Ahmed ve oğlu Yakub bin Eyyüb
8	Molla İsa oğlu	Yahya bin Mehmed
9	Çakır oğlu	Yusuf bin Mehmed
10	Kireviz oğlu	Mustafa bin Osman
11,1,2,3	Kara Mehmed oğlu	Mehmed bin Mustafa ve kardeşi Ahmed ve üvey pederi İbrahim

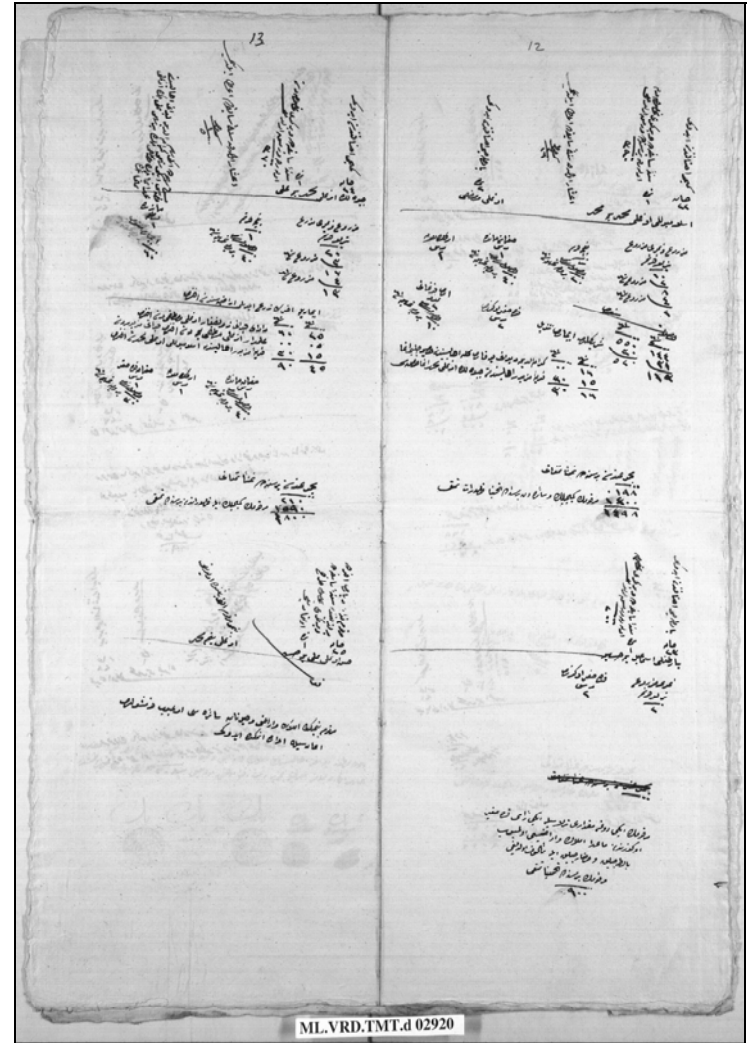
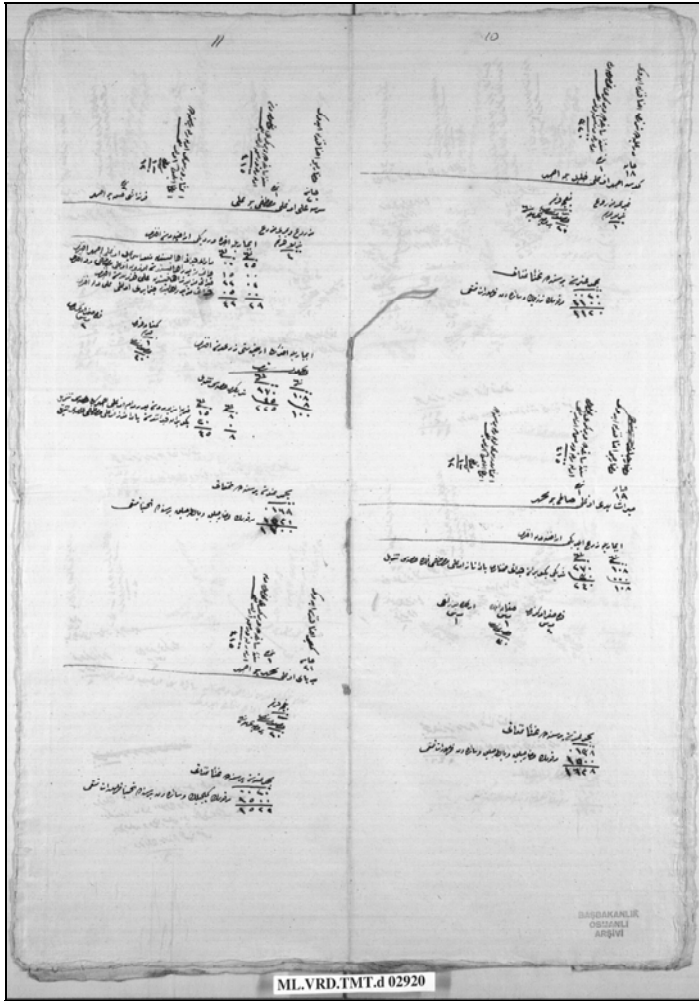
12	Ali oğlu	Osman bin Mustafa
13	Kara Ali oğlu	Osman bin Ali
14	Bankodoz oğlu	Mustafa bin Ahmed
15	Akkayalı	Şakir bin Mustafa
16	Koca Ahmed oğlu	Molla Ali bin Mustafa
17	Kara Ali oğlu	Ali bin Ali
18	Köse Ahmed oğlu	Halil bin Ahmed
19	Mirasyedi oğlu	Sâlih bin Mehmed
20,1,2	Serse Ali oğlu	Mustafa bin Ali ve kardeşi Hasan bin Ahmed
21	Bobay oğlu	Mehmed bin Ahmed
22,1,2	İslambollu oğlu	Mehmed bin Mehmed ve oğlu Mustafa
23	Bartınlı İsmail bin Hüseyin	
24	Civelek oğlu	Mehmed bin Ali
25	Hasan oğlu	Ali bin Hasan ve oğlu yetimi 6 yaşındaki Mehmed
26	Hasan oğlu	Ali bin Ali
27	Kara Ahmed oğlu	Osman bin Ahmed
28	Abdullah oğlu	Mehmed bin Abdullah
29	Mısırlı oğlu	Mehmed bin Mustafa

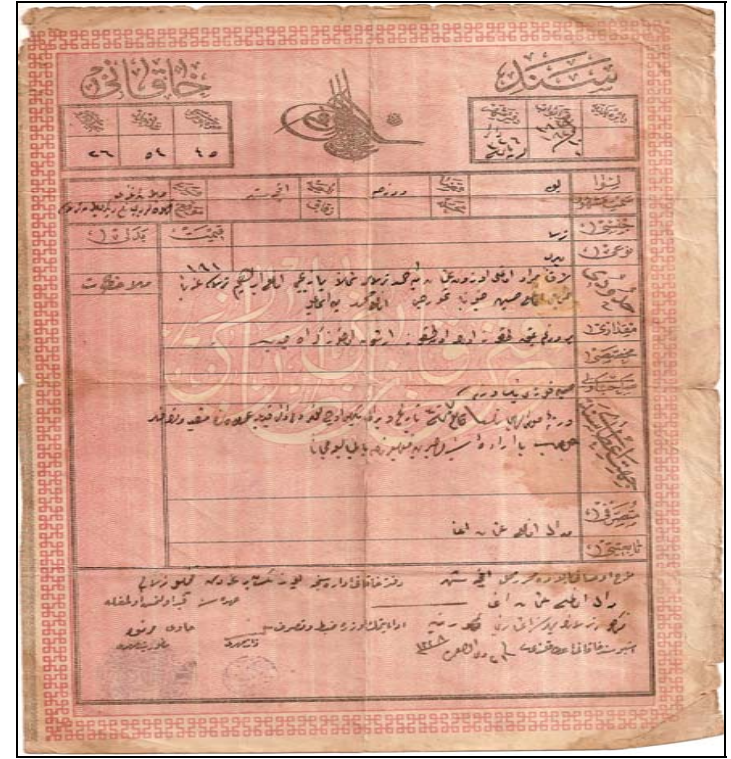
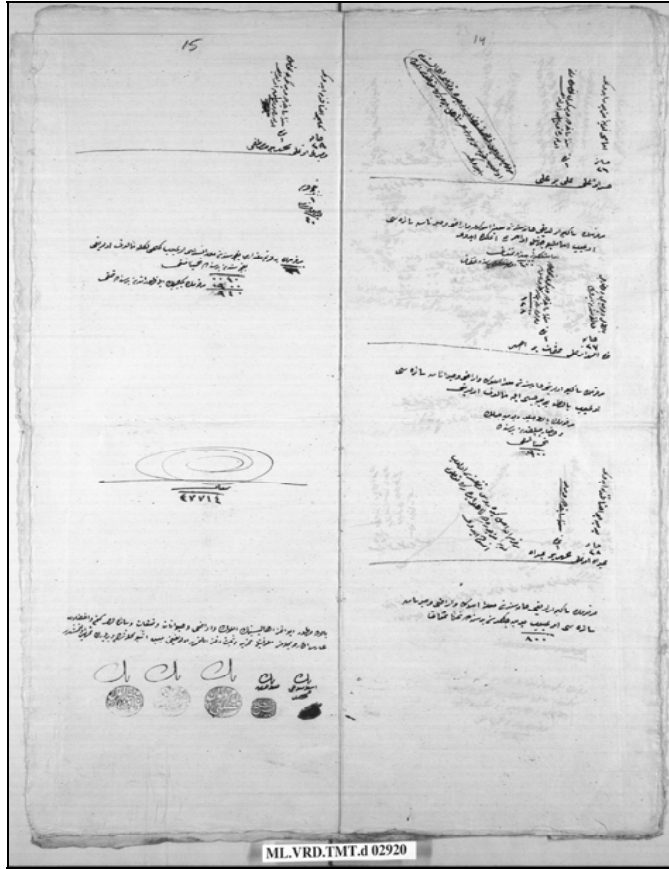
TARİH : / / 2006		
KOD : ML.VRD.TMT.d	SIRA NU : 02920	ORIJİNAL NU :
TEMETTUAT DEFTERİ		
BAŞLANGIÇ TARİHİ :		BİTİŞ TARİHİ :
ŞEKLİ : Ciltli Ciltsiz Ebrulu Ebrusuz		EBADI : 50 x 18
NUMARALAMA USULÜ : Varak Sayfa		TOPLAM SAYFA SAYISI : Numaralı : 20
BOŞ SAYFALAR : Numaralı boş sayfalar : 16-20 Numaralandırılmamış boş sayfalar : -		
AÇIKLAMALAR :		
Çekimin Yapıldığı Kamera :		Operatör : Rifat VAROL

Melenâğzı Ovası'nda Batum Muhaciri Medat Oğlu Osman Ağa'ya Hüseyin Fevzi Paşa Vereseşi Tarafından Toprak Satıldığına İlişkin Sened-i Hâkâni (Tapu)

YEDİTEPE

Karadeniz'de Bir Kıyı Kenti

Akçakoca
Zeynel Özü

18. ve 19. yüzyıllarda mütevâzi bir kıyı ve orman kenti olan, kentin fiziksel dokusunun bireyle adeta bütünleştiği Akçakoca, Osmanlı Devleti'nin odun ve kereste ihtiyacının karşılandığı önemli taşra kentlerinden birisidir. Kentin liman kenti olması kıy ve kent alanlarının birlikte gelişmesinde etkili olmuştur.

Kitap İslam kent nüfus dokusunda olup olmadığı merak edilen "zenginler mahallesi" olgusunu Akçakoca örneği ile ispat etmekte, Akçakoca'da yaşayan bazı ailelere, atalarından tevâris eden meslek ve sosyal statülerini takip etmede rehberlik yapmakta, bu bağlamda kentin sosyal, ekonomik ve idari tarihini tahli- li ve karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır.

Çalışma sadece monografik nitelikler taşıyan bir araştırma olmayıp, 18. ve 19. yüzyılla ilgili değerlendirmeleriyle 20. yüzyılda kentte meydana gelen sosyal ve ekolojik varyantları takip etmede önemli ipuçları vermektedir.

Elinizdeki kaynak, İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan ve Akçakoca'ya ilişkin bilgilerin yer aldığı tüm orijinal kaynakları geniş çaplı olarak incelemektedir.

9 78-975-6480-892